

COL
ALER

137 **Early Medical.**—De Conservanda bona valetudine, opusculum scholæ Salernitanæ, ad Regem Angliæ versibus conscriptum, &c., opera et studio Ioannis Curionis et Iacobi Crellii, 12mo, *old cf.*, *Parisiis*, 1553

5372/A

A. XXV. a

Last leaf (colophon and device) wanting

REGIMEN

Differences in prelims from no. 7260
A4 verso line 19 roman i
B4 verso catchword Ru
B5 recto catchword Scio
B7 recto line 6 defferë

Bottesley 11/12/50

DE CONSERVANDA BONA VALETVDINE, OPVSCVLVM

scholæ Salernitanæ, ad Regem Angliæ versibus conscriptum. Cum Arnoldi Nouicomensis, Medici & Philosophi celeberrimi, breuißimis ac vtilißimis enarrationibus. Et hæc omnia à barbarie & infinitis, quibus scatebant, mendis, tam accuratè repurgata, vt iam quasi nouam faciem induerint, citráque offensionem legi poßint.

Opera & studio Ioannis Curionis, & Iacobi Crellii.

ACCESSERE

De electione meliorum simplicium, ac specierum Medicinalium, Rhytmi M. Othonis Cremonensis.

ITEM,

S. Augustini concio, de vitanda ebrietate, carmine reddita.

PARISIIS,
Apud Gulielmum Cauellat, in pingui Gallina, ex aduerso collegii Cameracensis.
M. D. LIII.

AVTHORVM, QVI IN HOC opusculo citantur, Catalogus.

REVERENDO ET AMplißimo in Christo patri ac Domino, D. Ioanni Pico, Cœnobii diui Petri apud Erphordienses, abbati dignißimo, Domino & Mœcenati suo plurimùm obseruando, Ioannes Curio, Berclzen. & Iacobus Crellius, ὑγιαίνειν.

PERVENIT ad manus nostras amplißime pater, opusculum quoddã de tuenda bona valetudine, à doctoribus quondam scholæ Salernitanæ memoriæ prospiciendæ gratia, vt adparet, versibus conscriptum. Multò enim facilius versus (Fabio teste) quàm prosam orationem ediscimus. Adiuncta erat luculenta simul & succincta Arnoldi Nouicomensis, Medici & Philosophi celeberrimi, in singula capita

ἐξήγησις. Nos itaque ſititores alioqui rerum nouarum, magna cum voluptate, curſim primò, atque ferè ſine interſpiratione perlegimus: dehinc cunctatius & accuratius ſingula relegentes, librum inuenimus, mole quidem paruum: ſed qui plurima in medica arte non ſpectatu modò, ſed & cognitu quàm digniſsima complectatur, & in quo nihil ferè ex omnibus iis, quæ ad corporis cuiuſque incolumitatem ſeruandam faciant, deſiderares. Hunc ergo vbi intimis quibuſdam amicis cõmunicaſſemus, dignum iudicarunt, qui ceu nouo adſumpto habitu, in publicum prodiret, quíque in omnium incolumitatis ſuæ ſtudioſorum manibus non haberetur tantum, ſed etiam ab iiſdem diligentius perlegeretur: neque (vt hactenus) à tineis amplius & blattis corrodẽdus deliteſceret.

delitesceret. Summísque precibus à nobis contẽderunt, ne sibi nostrã hac in re operam polliceri, neque hanc æditionis molestiam nobis imponi grauaremur. Ita enim fore, & vt cuncti Φιλυτιεινοὶ maximis beneficiis, vinculis nostris obstringerentur: & vt ipsi in arte, cui nos iam totos mancipârimus, multò cum promptiores, tũ expeditiores redderemur. Omnes siquidem artes (& vt Xenophõ ait) πάντα τὰ καλὰ καὶ τὰ ἀγαθὰ ἀσκητὰ εἶναι: neque sine aliqua exercitatione percipi posse. Nos verò, qui ingenij nostri imbecillitatem probè agnoscentes, nos cum omnium aliarum ingenuarum artium, tum in primis ipsius medicæ ignaros ac rudes planè nõ ignoraremus, sedulò primò, & quoad fieri potuit, prouinciã hanc, nimis grauem recusare, de-

inde verò & deprecari cœpimus. Cæterùm, qua ex cauſa faciliorẽ deprecationis noſtræ veniam conſequi poſſe arbitrabamur, hac magis atque magis nos illi inſtigare, & hortari, & orare, ne hunc laborem ſubterfugeremus, pergebant. Erátque inter eos vel præcipuus, vir & humanitate, & morum integritate ſpectatißimus I. V. doctor Georgius Iuda. Cùm itaque nullus vndequaque vrgendi adpareret finis, íſque potißimùm incitaret: cui quicquam denegare religio ſit, locum petitioni fecimus: Τί γὰρ ἂμ καὶ πάθῃ τὶς, ὁπότε φίλος τὶς ὢμ βιάζοιτο; *Suſcepto igitur hoc onere, nihil æquè nobis elaborandum duximus, quàm vt omne noſtrum ſtudium & conatum huc deſtinaremus, quò liber hic vtilißimus, non emendatißimus modò, verùm etiam ab horridu-*

la illa, & ingrata dictionis rudita-
te, qua antehac miserè & fœdè con-
spurcatus circunferebatur, ac proin-
de à studiosis quibusdam contemptus
negligebatur, quàm alienißimus in
vulgum exiret. Quare multa in com
mentario superflua resecuimus, mul-
ta omissa adiecimus. Authores vn-
de conflatus videbatur, diligenti stu-
dio & inuestigatione voluentes, lo-
cos omnes, perinde atque hodie tra-
ducti habentur, quàm castigatißi-
mos substituimus. Reliqua quæ ἐξη-
γητὴς suo Marte expresserat, infini-
tis propemodum mendis exemimus.
Quin & ipsos deniq; versiculos sub
incudē reuocatos emēdauimus: sedu-
lóq; id egimus, vt numerus sibi, quo-
ad posset, integrè constaret: paucis ta
men exceptis, à quibus, ne in totum
periret rhytmus, quo maiores nostri

 impensius

impenſius delectabantur, manus cohi buimus. Quò factum eſt, vt, occurrãt alicubi ἐκτάσεις καὶ ἐπενθέσεις *quædam inuſitatiores, & quas haud temerè apud quenquam probatæ autoritatis ſcriptorem reperias. Hanc verò noſtram quantulancunque operam R. P. tui ampliſsimi nominis patrocinio & nuncupatione munitam, in publicum exire voluimus: & vt ipſe pro ingentibus beneficiis, quibus nos hactenus deuinxiſti, viciſsim gratitudinis noſtræ aliquod haberes* μνημόσυνον*: & vt, ſi quã ſanitatis ſuæ ſtudioſi inde vtilitatẽ hauſerint, eam totam tuæ amplitudini & excellentiæ acceptam ferant. Munuſculũ ergo hoc, in quo tanquã in ſpeculo, quî, quando, & quatenus labori, cibo, potui, ſomno, & cæteris rebus non naturalibus indulgendum ſit, clariſsimè*

intueri licet. Quódq; grato animo offerimus, serena fronte, placidóq; vultu T. A. suscipiat, fructuúmq; nostrorũ veluti primitias, cãdidè cõplectatur. Sic nãque fiet, & vt alij cõplures ad similes in literis ausus excitentur, & vt ipsi nostris laboribus abundè satisfactum putemus. Optimè in Domino vale, pater amplissimè, ac nos, nostráque studia in tuam clientelam suscipere dignare. Erphordiæ, XVI. Calend. Septemb. Anno M.D.XLV.

INDEX

INDEX SVMMARIVS *eorum, quæ hoc libello tractantur.*

A

Aqua

Enulatum

Lam-

xetler — mespila

N

O

Ocu-

Piſ

Sanguinis minutio – 6 – 10

Tenaſm

T

V

Vapo-

Vinum

FINIS.

Ἰάκωβος ὁ Κρέλλιος τοῖς φιλιατροῖς.

Ἢν σοὶ τῶν νοσερῶν ἄκευμ' ἀρέσκῃ,
Πάντων τῶν γε κακῶν, καλῶν δ' ἄσυλον:
Λάψον σμικρὰ φιλῶν ὁ τῶν ἰητρῶν,
Σοὶ τὰ σμικρὰ λέγω, πέλει γ' ἄκευμα.

Christophorus Aulæus, candido Lectori.

Quod vitio præsens liber hic purgatus ab omni,
Vndiq; per doctas audeat ire manus:
Quodque Theoninos poßit modò spernere dentes,
Porrecta & patrium linquere fronte solum:
Curio fatidici decus insuperabile Phœbi,
Præstitit, & medica Crellius arte potẽs.
Ergo age, iam culto quicunque iuuare libello:
De bene tam meritis, dic bene quæso viris.

Antonius Musa, de hoc libello.

Vulgatus Salernitarum de tuenda valetudine libellus, his qui legunt, non parum vtilitatis præstat: illisque multò maiorem, qui libelli præcepta obseruant.

DE CONSERVANDA VALETVDINE, liber Scholæ Salernitanæ.

DE REMEDIIS GENERALIBUS, *pro conseruanda valetudine.* CAPVT I.

Anglorum Regi ſcribit Schola tota Salerni:
Si vis incolumem, ſi vis te reddere ſanum,
Curas tolle graueis, iraſci crede prophanum,
Parce mero, cœnato parum, non ſit tibi vanum,
Surgere poſt epulas, ſomnum fuge meridianum,
Non mictum retine, nec comprime fortiter anum.
Hæc bene ſi ſerues, tunc longo tempore viues.

Ἔκφρασις.

AEditus est hic liber à Doctoribus scholæ Salernitanæ, in gratiam regis Angliæ, qui multa, & diuersa præcepta, pro conseruatione humanæ sanitatis continet. In hoc autem capite referũtur in primis octo generalia præcepta, quæ sigillatim deinde per ordinem determinantur.

Primum ergo est, vt homo suæ sanitatis studiosus, anxiferas & graueis curas relaxans, quàm longißimè à se propellat. Nam

Tristitia. curæ arefaciunt corpora, vnde contristantur spiritus vitales. Spiritus verò tristes exiccant ossa. Prouerbiorum 17. Sub eodem præcepto comprehẽdi possunt & tristitiæ, quæ similiter corpora exiccant & refrigerant, maciem & tenuationẽ inducunt, constringunt, spiritum obtenebrant, ingenium hebetant, rationem impediunt, iudicium

Tristari vtile. obscurant, & memoriam obtũdunt. Veruntamen aliqui sunt pingues & corpulenti, spiritus adeo mobiles & calidos habentes, vt eis interdum vtile sit tristari, quo spiritus calor hebetetur, & corpus aliquo modo maceretur.

Ira. Secundum est, non irasci. Primò, quia ira similiter corpora exiccat: nam ipsa maximè singula mẽbra calfacit. Nimia autem

calfactio

calfactio ſiccitatem parit, teſte Auicenna, prima primi, doctrina tertia, cap. 1. Secundò, quia ira ob feruorẽ cordis omnes actus rationis confundit. Aduertendum tamẽ eſt, quoſdam eſſe prauæ & frigidæ temperaturæ, quibus iraſci interdum ad conſeruandũ ſanitatem, proſit, vt ſcilicet calor in eis reſuſcitetur. Iraſci vtile.

Tertium eſt, vt parcè vino vtatur. Nimia enim vini repletio ſomnolentiam, pigritiam, debilitatem ſtomachi, & reliquorum membrorum, multáque alia his ſimilia mala, corporibus infert. De quibus dicetur cap 15. Vinum.

Quartum eſt, vt parum cœnet. Nam nimia repletio nocturna, dolorem ventris, inquietudinem, inſomnia, & anguſtiam parit, vt manifeſta docet experientia: id quod & infrà fuſius declarabitur. Cœna.

Quintũ eſt, vt ſtatim à ſumpto cibo ſurgat: hoc enim ad concoctionẽ facit, quia cibus ſumptus, ita facilius ad fundum ſtomachi, in quo virtus viget digeſtiua, deſcẽdit.

Sextum eſt, vt ſtatim à prandio non dormiat, cuius rationes reddentur cap. 3.

Septimum eſt, ne diutius vrinam, quàm natura fert, remoretur: hinc enim interdum ſequi ſolet difficultas mingẽdi, aut omnino Excremẽtorum retentio.

probibitio mictus, vt testatur Auicēna *decimanona tertii tract.2.cap. de difficultate vrinæ*. Generatur etiam *inde calculus, neque quicquam æquè vesicam lædit, atque longior vltra mingendi voluntatem, lotii retentio. Similiter quoque ex nimia fecum siue excrementorum remoratione complura proueniunt nocumenta. Indurantur enim fæces in intestinis, ob continuam suctionem venarum mesaraicarum, quæ cum intestinis continuatæ, omnem humiditatem à fecibus exugunt, ita vt siccæ remaneant, ac difficilioris exitus intestina oppilent, quam deinde oppilationem, ob flatuum eductionis probibitionem, & aliarum consequentium fecum coaceruationem, sequuntur nocumenta, cap. 49. enumerata.*

Octauū est, ne fortiter cōprimat anum, hoc est, ne ad egerendum siue excernendum vrgeat: inde enim sequitur τενεσμός, *siue exitus longaonis. Postremo subiungitur, longißimo tempore sanitatem tueri posse, quicūque hæc omnia debitè conseruauerit.*

Si tibi deficiant medici, medici tibi fiant
Hæc tria, Mens hilaris, requies, moderata diæta.

Hoc

Hoc loco trium remediorũ generalium pro conseruanda sanitate naturæ humanæ, sit mentio, & maximè ipsorum mobilium.

Primum est, vt animus hominibus sit lætus & hilaris. Lætitia enim ætatem floridam facit, homini iuuentutem conseruat, virtutem confortat, vitam prorogat, ingenium acuit, hominémque ad singula munia subeũda habiliorem reddit. Sit autem hæc lætitia siue gaudium ad tuendam valetudinem conueniens, temperatum, nõ excedens modum: nimium enim gaudium syncopẽ & mortem infert. Huius insignia exempla referunt Liuius lib.2. Decadis 3. Valer. Maxi. lib.9. cap.12. Gelli. lib.3. cap.15. Plin. lib.7. cap.53. Maximè verò gaudium confert his qui multis curis & solicitudinibus distendũtur: potéstque profligatis tristitiis & conuersatione amiculorum ac familiarium, & per vsum delectabilis cibi & potus, in ipsis amissum recuperari. His enim virtus confortatur, teste Auicen. II. 3. cap. de casu virtutis, Scias, inquit, quòd virtus augmẽtetur cibo & vino subtilibus, conuenientibus, & odoribus bonis, trãquillitate, & gaudio, & dimißione eorum, quæ contristant & rixari faciunt, & rememoratione rerum amabilium, & habitatione cum dilectis. Secundum Lætitia.

Tranquillitas. *dum est, tranquillitas animi. Nobiles enim ob magnas & diuersas curas quas sustinēt, magis læduntur (si cætera pariter adsint) quàm vulgares plebei. Inquietudo verò mētis, somnū maximè impedit, qui nobilibus, cùm sint natura sicciores cholerici, cōueniebat. Tertiū est moderata diæta, id est modus seu ratio viuendi (vulgus Regulam victus vocat) de qua infrà cap. 55.*

DE CONFORTATIONE *cerebri, oculorum, &c.* Caput II.

LVmina mane manus surgens gelida lauet vnda,
Hac illac modicum pergat, modicum sua membra
Extendat, crines pectat, dentes fricet: ista
Confortant cerebrum, confortant cætera membra.
Lote cale, sta pranse, vel i, frigesce minute.

Hic

Hic traduntur ſex præcepta de confortatione cerebri, & ſingulorũ corporis membrorum.

Primum eſt, vt mane oculi aqua frigida lauentur: mundandi enim ſunt vt inde remoueantur ſordes palpebris inhærentes, ne ab ipſis oculi corrodantur. Auicen. 3. 3. trac. 1. cap. 5. Ex eis autem, inquit, quæ abſtergunt oculum, & acuunt ipſum, eſt ſubmergi in aqua clara, & aperire oculũ in ipſa. Et 3.3. tract. 4. cap. 3. Ingredi aquam claram, viridem, & ſubmergi in ea & aperire ambos oculos in ea, ſecundum quantitatem, qua poßibile eſt, & ex eis quæ conſeruant ſanitatem oculi, & confortant ipſum, & propriè in iuuentute. Ratio autẽ cur magis lauari debeant frigida quàm calida, eſt, quòd vnunquodque conſeruetur ſuo ſimili, vt teſtatur Auicenna 4.1.cap.1. Et Galen. cap.86. artis Medicinalis, vbi ſic inquit, Calidiora corpora, calidioris victus rationem expoſcunt, frigidiora frigidioris. Oculi autem ſunt naturæ frigidæ, vnde potius lauari debent frigida, quàm calida. Oculos acuentia.

Secundum eſt, vt lauentur manus: ſunt enim inſtrumenta, quibus emundantur organa ſuperfluitatum cerebri, vt ſunt aures oculi, nares. Ad hoc igitur manus mundas Manuum lotio.

esse conuenit. Magis tamen lauandæ sunt frigida, quàm calida: quia lotio manuum in aqua calida, vermes in ventre generat, & maximè post sumptionem cibi, vt innuit Auicen.16.3.tract.5.cap.1. Ratio, quia per lotionem manuũ in aqua calida post sumptionem cibi, trahitur calor naturalis (quo completur digestio in stomacho) ad exteriora, quare imperfecta fit digestio, & hæc potißima causa est vermium.

Vermes.

Tertium est, vt postquam homo à somno surrexerit, paulatim inambulet ac sese moueat, vt superfluitates primæ & secundæ digestionis, quæ sunt, feces & vrina, descendant, & præparẽtur faciliori euacuationi.

Pandiculari.

Quartum est, vt postquam manè surrexerit, pandiculetur, id est, manus & pedes, & omnia membra extendat, quò spiritus vitales trahantur ad membra exteriora, & inde spiritus cerebri subtiliores reddantur.

Pectere.

Quintum est, vt crines pectat: per hoc enim aperiuntur pori capitis, vt exeant vapores cerebri relicti post somnum, vt subtiles fiant spiritus eius. Quare vsus pectinis plurimum cùm visui, tum sensibus omnibus prodest. Vnde Auicẽ.3.3.tract.4.cap.3. Administratio, inquit, pectinis super caput iuuatiua

uatiua est, & propriè confert sensibus, quare oportet vt administretur interdiu sæpius, quoniam attrahit vapores ad superiora, & expellit eos à parte oculi.

Sextum est, vt mundet & fricet dentes: immundicies enim dentium est causa fœtoris anhelitus. A dentibus item immundis, spiritus immundi ad cerebrum eleuantur, ipsúmque perturbant Præterea commixtio sordium è dentibus cum cibo ad stomachum perlata, est causa corruptionis eius in stomacho. Modum verò conseruandorum dentium, & suauis eorundem odoris, tradit Auicen. 7.3. cap. 2. Et ex eis, ait, quæ conseruant sanitatem dentium, est, vt colluatur os in mense bis cum vino, in quo decocta est radix tithymali. Est enim perueniens ad vltimum in faciendo bonū odorem, & non aduenit facienti illud, dolor dentium. Dētes conseruare.

Vltimo versu comprehenduntur aliquot præcepta generalia. Quorum primum est, vt homo lotus balneo, se calidum conseruet, quia à balneo pori sunt aperti, & ita facillimè frigus intraret, magnúmque incōmodum corpori inferret. Alterum est, vt homo à sumpto cibo modicum stet, quò cibus perfectè descendat in fundum stomachi, in quo completur digestio, ac deinde lento gradu in-

du inambulet, ne ob fortem motum calor ad partes exteriores feratur, cibíque digestio impediatur. Tertium est, post venæ sectionem frigus conducere, vel ne is cui vena secta est, se subitò calfaciat, sed paulatim. Mutationes enim subitæ naturam lædunt. Omnia enim extra naturam molesta sunt, vt dicit Galen. in Commen. 51. 1. lib. 2. Aphoris. Hippo.

DE SOMNO MERIDIANO, siue diurno. Cap. III.

Vowi levacher p. 840.

SIt breuis aut nullus tibi somnus meridianus.
Febris, pigrities, capitisdolor, atque catharrus,
Hæc tibi proueniunt ex somno meridiano.

Hic quatuor recensentur incommoda ex somno meridiano.

Primum est febris, quod putant nonnulli verum esse, si intelligatur de febre ex oppilatione. Causam huius febris reddentes, quòd tempore diurno, calor ac spiritus moueantur ad exteriora, itaque virtus digestiua

Febris causa.

gestiua in die sit debilior: perfecta etenim digestio fit, quãdo calor & spiritus mouentur ad interiora, ob quorum motum, calor naturalis incenditur, vnde tempus nocturnum, est tempus perfectioris digestionis. Indigestio autem, & humorum cruditas est caussa oppilationis, oppilatio verò febris. Auicen. 1. 4. in locis compluribus.

Secundum est pigrities, quæ ex eadem caussa oriri videtur. Ex materia enim crassa & indigesta, crassi eleuantur spiritus, qui ad membra corporis elati, ipsi corpori grauedinem inducunt, quemadmodum spiritus tenues ac leues, animo simul ac corpori leuitatem cum alacritate.

Tertium est dolor capitis, qui & ipse ex eadem causa prouenire videtur: ex cibo nãque indigesto, in stomacho eleuantur spiritus crassi, cerebrum perturbãtes, quia iidem etiam causa sunt discolorationis faciei, quando ad cutem ferũtur: quia vbi materia crassa est, necesse est, quicquid inde dissoluitur esse crassum. Vnde Galen. in Cõment. 14. lib. 1. Aphoris. Oportet, inquit, similem esse defluxum subiectæ substantiæ, vt quando humida atque aëria substantia existit, tunc quod ab ea defluit, vaporosum est, & suaue, &c. Capitis dolor.

Quartum,

Quartum, catharrus, quem itidem ex simili causa oriri certũ est, nimirum ex rheumate. Rheuma autẽ dicitur quilibet fluxus materiæ de membro ad membrum, in quacunque parte corporis fuerit: sed secundum diuersitatem partium ad quas fluit, diuersa sortitur nomina: quando enim fertur ad pectus siue membra spiritualia, videlicet ad pulmonem, dicitur κατάῤῥους: quãdo verò ad fauces siue colatoriũ palati, βράγχος: ad nares, κόρυζα, vt habetur in hisce versiculis,

Rheuma.

Si fluat ad pectus, dicatur rheuma catar(rhus,
Ad fauces brãchus, ad nares esto corysa.

Attamen prædictorum & aliæ possunt adsignari causæ magis efficaces. Causa nanque primi incommodi, scilicet febris, quæ aliquando ephemera, aliquando putrida est. Ephemera quidem est retentio fuliginum in somno diurno, quarum resolutionem vigiliæ facere consueuerant. His enim aceruatis, & spiritibus admixtis, calor extraneus, febrem ephemeram faciens in eis accenditur: febris verò putridæ putrefactio humiditatum augmentatarum ex somno diurno, & ad cor effumantium.

Sõni diurni incommoda.

Secundum verò incommodum, scilicet pigritia, accidit propter humiditates reten-

tas

tas per somnum diurnum circa musculos, chordas, & iũcturas, quibus illa torpescũt, & tardiora fiunt ad solitos motus.

Tertium verò ex simili causa oritur, ex humiditatibus nimirum & vaporibus per somnum meridianum retentis, qui moti versus caput & cerebrum dolorem ingerunt.

Quartum, catarrhus, quo vniuersim omne rheuma significatur, cõtingit propterea quòd vapores & fumi, qui vndique vigiliarum tempore per cutem resolui solent, in somno diurno ad caput tendant, vbi inspissati recidũt inferius, rheuma generãtes.

Auicen. verò 3. Doctr. 2. ca. 9. addit & alia incommoda somni diurni: quorum primum est, ipsum generare ægritudines humidas, vt guttas, & paralyses, ex retentionibus humiditatum, quæ interdiu magis resolui solent. Secundum est, corrumpere colorem faciei, propter humiditates aquosas, vrinæ similes, in sanguine multiplicatas ex somno diurno, resolui solitas tempore vigiliarum, quæ ad faciei cutem cum sanguine expulsæ, ipsam reddunt tumidam & subcitrinam. Tertium est, ipsum generare splenem, id est, spleneticam paßionem in dispositis. Cuius causa est retentio humoris crassi, melancholici, in splene ex somno diurno: quemad-

quemadmodũ enim vigiliæ promouent motum ac liberum transitum craßi humoris per canales strictos calore diei vias aperiente, ita somnus impedit, & maximè diurnus, eò quòd instet tunc hora vt plurimum transitus melancholiæ per canales suos, & præcipuè per illum canalem, qui à splene trãsit ad orificium stomachi ad prouocandum appetitum per quem splenis superfluitas expurgari solet. Non enim par est vt de nocte appetitum cibi prouocet, sed potius de die. Quartum est relaxatio siue emollitio neruorum. Cuius caussa est prohibitio resolutionis humiditatum, quam facere solent vigiliæ diurnæ, quæ interius retentæ, neruos irrigant. Quintum est debilitatio appetitus propter debilitationem resolutionis, quæ est prima causa famis. Alia causa, est repletio stomachi ex fumis, vaporibus, & humiditatibus emollientibus & saturantibus orificium stomachi. Sextum, est generatio apostematum, quia superfluitates per somnum diurnum multiplicatæ, sæpius in membro aliquo coaceruantur, ipsúmque tumidum reddũt. Addit idem Auicenna duas potiores causas esse, ob quas noceat somnus diurnus. Primam quidem, quòd citò interrũpatur, eò quòd calor diei
calorem

calorem internũ corporis ad exteriora trahat, & è diuerso, somnus ad interiora, vnde motus sequatur agitatiuus, & ideo cõsulitur per id tempus dormire volentibus, vt in vmbra, & tenebroso loco dormiant.

Secunda verò est, quòd reddat naturam stupidam, & quasi perterritam, retrahentem videlicet se ab eo in quo erat, nimirum à digestione cibi.

Aduertendum tamen, quòd licet somnus diurnus vniuersim vituperetur, nocturnus verò commendetur, ex diurno tamen minus offendit, si quis dormiat prima luce ad tertiam diei partem. Iuxta id quod imprimis testatur Hippocrates in præsagiis lib. 2. vbi sic scriptum reliquit, De somno quẽadmodum ex natura & in consuetudine est, interdiu vigilandum, noctu dormiendum est. Si contrà commutetur, pessimum est. Minimè verò offendit, si quis dormiat prima luce ad tertiam diei partem. Et Galenus in Commen. At verò, inquit, temporibus Hippocratis, non aliud fuit ex natura, aliud in consuetudine. Nunc verò diuites è contrario agunt, tum in quibusdam aliis, tum etiam somno, interdiu dormientes, noctu vigilantes.

In his igitur, vt sit somnus non omnino

malus,

*malus, quinque cõditiones, Betrurio autho-
re, obseruari conuenit. Prima, vt sit consue-
tus. Secunda, vt non fiat ilico super cibum.
Tertia, vt non sit capite depresso. Quarta,
vt non sit longus. Quinta, vt non fiat ab
ipso subita, & repentina expergefactio, sed
tarda & lenta.*

DE FLATVS VENTRIS *retentione.* Cap. IIII.

Voir le Vacher p. 254-255

Qvatuor ex vento veniunt in
ventre retento,
Spasmus, hydrops, colica, & ver-
tigo, quatuor ista.

*Hic quatuor recensentur nocumenta ex
flatuum in corpore humano retentione.*

*Primum est spasmus, quia flatus reten-
ti, sæpe rapiuntur ad iuncturas, & neruos,
ipsósque replent, vnde sequitur conuulsio,
quæ Græcis* σπασμός *dicitur. Et ab Aui-*
Spasmus. *cenna 2.3. cap.5. definitur hoc modo, Spas-
mus est ægritudo neruosa, qua mouentur l[...]
certi ad principia sua, & inobedientes sun[t]
in dilatatione. Est autem duplex. Quidam
ex repletione, in quo membrum abbreuia-
tur in*

tur incraſſatúrque propter rem implentem, quemadmodum lora & chordæ extenduntur, vbi aut multa madent humiditate, aut vehementius exiccantur: cõtingit verò hic ſubitó. Alter exinanitione, in quo contrahitur longitudo & latitudo, & diminuitur membrum ſecundum longum & latum, veluti in membrana, cùm adponitur igni, fit contractio ſecundum longum & latum: & hic fit paulatim.

Secũdum eſt hydrops, morbus materialis, cauſatus ex re frigida plurima, ingrediente & inflante membra, aut loca partium, in quibus fit digeſtio ciborum & humorum, vt teſtatur Bertrutius, *ſectione* 3. *tract.*2. *cap.*4. Hydrops *enim fit cùm ſanguinis generatio fruſtratur, ut dicit* Galen. Comment. 12. *lib.*6. Aphoriſmo. *Et hæc triplex eſt:* ὑποσάρκα, ἀσκίτης, & τυμπανίτης. De Tympanite, *intelligendum eſt ſecundum hoc nocumentum.* Tympanites *enim, authore* Bertrutio, *fit à mala complexione frigida ſtomachi & hepatis, prohibente cibi tranſmutationem in chylum, & humorem benignum, ſiue ſanguineum: quare conuertitur in rem ventoſam, quæ cùm non expellatur per eructationem, aut aliunde, oppilatione viarum prohibẽte, vel vir-* Hydrops.

tute expulſiua & ſequeſtratiua ſuperfluita-tum, debili exiſtente, colligitur inter Siphac & Mirach ventris, & generatur hydrops.

olica. Tertium eſt colica, ægritudo vehementiſsimi doloris, facta in inteſtino, quod Græcis κῶλον dicitur, éſtque vnum de inteſtinis craſsis, quemadmodum iliaca eſt ægritudo grauiſsimi doloris in inteſtino gracili, Græci ἴλεον vocant: & fiunt iſtæ ægritudines ſæpius ex ventoſitate in dictis inteſtinis incluſa.

Quartum, vertigo, vbi obtenebrationes hebetudinéſque oculis obuerſantur, & omnia circumagi & rotari videntur. Cuius cauſa eſt ſpiritus vaporoſus, qui ad cerebrum fertur, & in eius partibus inordinatè mouetur. Hæc quatuor nocumenta cum aliis quibuſdam pulchrè recenſet Auicen.16. 3.tract.4.cap.28. Scias, inquit, quòd retentio ventoſitatis multoties facit accidere colicam, propterea quòd ſubleuat eam, & reprimit ipſam, ita vt aggregetur res vna, & quòd facit accidere debilitatem inteſtinis. Et quandoque perducit illud ad hydropiſin. Et quandoque generat tenebroſitatem viſus & vertiginē, & epilepſiam. Et quandoque retinetur in iuncturis, & facit accidere ſpaſmum. Rectè itaque Hippoc.lib.2.

præſagio-

præsagiorum, Flatus, inquit, optimus est, qui neque strependo, neque pendendo emittitur, quanquam etiam satius est ipsum cum strepitu exire, quàm includi. Hac *etiam ratione inductus* Claudius *Cæsar, dicitur meditatus edictũ, quo veniam daret, efflatum, crepitúmque ventris in conuiuio emittendi: cùm periclitatum quendam præ pudore ex continẽtia reperisset. Author est Suetonius.*

DE COENA. *Cap. V.*

EX magna cœna stomacho fit maxima pœna. Souper

Vt sis nocte leuis, sit tibi cœna breuis.

Hic *traditur vnicum præceptum conseruandæ valetudinis, vt homo in cœna sit tẽperantior, nec sese cibo obruat.* Nimia *enim repletio sub noctem inducit impedimentum somni, tormina ventris, inquietudinem corporis, pustulas in facie, grauitatem capitis, & maliciã oris.* Hic *dubitari solet, vtrum maior quantitas cibi sumanda sit in prandio, an in cœna.* Pro *cuius solutione, aduertendum est, iuxta corporum diuersitatem, maiorem aut minorem cibi quantitatem sumendam.* Corpora *etenim, aut sunt in mor-* *Cœna parca.*

bum decidentia, aut ſub latitudine ſanita-
tis. Si in morbum deciderint, ſunt aut cum
humoris vitio, aut ſine. Si ſine humoris vi-
tio, tum eſt liberius cœnandum, quia natu-
ra in eiuſmodi tantummodo ciborum dige-
ſtioni intẽta eſt, non autem ſuperfluitatum
maturationi: carent enim eis. Quòd ſi cum
humoris vitio patiantur, conuenientius eſt
largius prandere. Vnde Auicenna. 1. 3. tra-
ctatu 5. cap. 11. Ille, inquit, cuius conſuetu-
do non tolerat, vt ſemel reficiatur, diui-
dat cibum ſuum, qui eſt minor refectio-
ne, in treis parteis, & ſumat duas tertias in
prandio, & tertiam in cœna poſt leue exer
citium. Ratio, quoniam illo tempore, q̃uo
natura debilis iuuatur in digeſtione per ca
lorem ſolarem viuificum, & reſoluũtur plu-
res ſuperfluitates, amplior cibus ſumendus
eſt: hoc autem magis fit in prandio, quàm
in cœna. Ergo, &c. Adhæc interdiu, ob præ-
ſentiam caloris vitalis ſolis & lucis, faci-
lior fit digeſtio (eſt enĩ ſol vitæ principiũ.)
Habet itaque diurna digeſtio duplex cali-
dum, nocturna verò minimé. Et noctu in e-
iuſmodi natura magis circa ſuperfluorum
digeſtionẽ occupata eſt, quare non eſt impe
dienda multorũ ciborum exhibitione Quã-
uis enim calor in pleriſq; noctu fortificetur,
ſpiritũum

ſpirituū retractione, & reductione ſomni, non tamen poteſt huiuſmodi calor duo, ſcilicet alimentū & ſuperfluitates, digerere. Cōuenit itaque in his cœnæ nonnihil demere. Si verò huiuſmodi corpora ſub latitudine fuerint ſanitatis, aut ſufficienter ſana, robuſta, ſuperfluitatibus ſenſibilibus carētia, cū eas omnes expellāt proprio meatu, vt in athletis, his expedit copioſiore cœna vti. Vel, quia natura eorū noctu ſolùm eſt digeſtioni ciborū intenta, & non ſuperfluorū maturationi, cum illis ferè careāt. Vel, quia ſoli robori corporis ſtudent, quod & nocte acquiritur magis, cùm amplior fiat ſanguificatio, diſtributio, & in his ſpirituum generatio. Quòd ſi corpora à dicto temperamento & robore nonnihil receſſerint, ſicut plurima, vſque in ægritudinem nunc deuenientia, eiuſmodi aut exercitantur exercitio forti, continuo, & vehementi, aut non. Si exercitātur, vt ſunt qui victum manibus quærunt, præſtat hiſce largius prandere quàm cœnare, quia alimentum expetitur non modò vt nutriat, ſed etiam humectet & irriget membra, ne areſiant ex forti motu, & vt reſiſtatur reſolutioni, ex caloris incendio prouenienti. Iccirco oportet in prādio plus cibi exhiberi: neque enim propter exerci-

tium eiusmodi corpora à digestione sua cessant, cùm ita consueuerint. Vsus enim est res preter naturam, & calor item ex vehementiori motu digestionẽ accelerat in eis.

Quare videmus eos ter in die cum appetitu comedere, ac bene digerere. Si autem non vtātur forti & laborioso exercitio continuè, sicut prædicti, dupliciter hoc euenit, quia aut solùm quandoque vtuntur exercitio forti & laborioso, sed non continuè, aut solùm vtuntur exercitio debili, vnde sequitur multiplicatio superfluitatum.

Si vtātur exercitio plurimo, forti, & laborioso, propter occupationes necessarias in vita, & ad salutem, sicut ciuiles ac plebei cõplures viri, circa bona fortunæ negotiantes, ad salutem interdum exercitio forti & laborioso mouentur: vt diu equitantes, vel iter facientes, aut aliud quoddam fortius à consueto agentes exercitio: his vtilius est largiori cœnæ quàm prādio indulgere, quia si prandium augerent, cùm non sint cõsueti adeò forti & laborioso exercitio agitari, vt priores, ipsorũ corrũperetur digestio, malos scilicet humores generando. Item propter motum superfluum, calor horum dißipatione debilitatur, cuius quidẽ vnitio, quæ magis noctu fit quàm interdiu, potißima est fortitudi-

fortitudinis & digestionis causa. Quare cœna instante nocte copiosius alimẽtum expetit. Item isti prius non vtebantur vehementi motu, vnde corpora eorum humiditatibus plena sunt, quibus & paruus cibus sufficit ad resistendũ resolutioni, & exiccationi, quæ fiũt per motũ interdiu occurrẽtẽ.

Si verò paucis, leuibus exercitiis, & occupationibus in vita vtantur, præcipiendum est eis, vt copiosius prandeant quàm cœnent. Et declaratur hoc, sicut in corporibus nunc ægrotãtibus apparuit. Cùm enim hi debilem habeant digestionem, vt plurimum iuuantur viuifico calore & luce solis: cõfortatur enim inde spiritus propter suum simile. Ipse enim est lux, aut effigiem habet secundũ Auicennam. Iuuantur etiam, quia superfluitates melius expelluntur poris apertis interdiu quàm noctu. Noctu præterea nõ oportet eos multo cibo repleri, cùm natura tunc magis occupetur circa crudorum humorum digestionem, quos somnus maximè digerit accommodósque facit. Licet enim virtus digestiua noctu fortificetur, non tamen tanta est, vt valeat simul & cibum & superfluitates digerere.

Insuper quoque aduertendum est, in exhibitione cibi copiosioris, aut minoris, in Consuetudo.

prandio quàm cœna maximè seruandum esse vsum, quia consuetudo plurimum potest in tuenda sanitate, & ægritudine curãda. Hippocr. *lib.2.de* Victus *ratione in morbis acutis.* Quod *ostenditur ex eo, quòd omnis subita mutatio, si modum excesserit, noxam inducat.* Vnde Damascenus Aphorism. 57. *Mutare cõsuetudinem, præsertim veterem, & noxium, & pestilentissimum habetur.* Quare *corrigere oportet, ac sensim ad meliora transferre.* Neque *enim natura patitur eas quæ subitò fiunt, alterationes.* Gal. *cap.*86.*artis* Medicin. Et *sic patet in vniuersum, largius prandendum quàm cœnandum, cùm plurimæ ægritudines sint materiales, & corpora plurima lapsa.* Si *tamen semel tantùm in die comedatur, melius est cœnare, nisi oculi aut cerebrũ adfecta sint: ita enim melius est prandere, aliâs non parum ægrotantis oculi & cerebrum læderentur.* Cœna *enim exigua capiti confert & oculis, teste* Menardo.

Repletio omnis nociua.

Notãdum *præterea quòd non solum repletio nocturna siue cœna, noceat stomacho, verumetiam omnis repletio cibi: generat enim oppilationes, febres, putredines, apostemata, & lepram, quia causa est indigestionis.* Vnde Auicen.13.3. *tract.*1.*cap.*36.

Ex re-

Ex rebus, inquit, magis inimicis stomacho est repletio, & propter illud non augetur corpus gulosi, quoniam cibus eius non digeritur, quare non crescit ex eo corpus. Ille autem qui cibo abstinet, dum tamen remanet aliquid in ipso, appetitus eius augetur, quoniam stomachus eius bene digerit cibum.

Et sic plurimum cauendum est ne stomachus torqueatur, & multum grauetur cibo, ita vt anhelitus angustior, & pulsus velocior fiat. Similiter repletio nauseam & fastidium mouens, plurimum est euitanda, & præcipuè ex malis alimentis. Nam si fastidium sit ex craßis alimentis, proueniunt dolores iuncturarum & renum, & podagra, induratio splenis & hepatis, & ægritudines phlegmaticæ ac melancholicæ. Si verò fastidium fuerit ex alimentis subtilibus, proueniunt febres acutæ & malignæ, & apostemata acuta. Igitur repletio quæ fit vsque ad nauseam, est euitanda.

Et semper curãdum est, vt stomacho maneat aliquis locus vacuus, ne penitus desiderium sopiatur, sed remaneat aliquis edendi appetitus. Vnde Auicenna 3.1. doctrin 2. cap. 7. Cibo nullus ita replendus est, vt non sit locus superfluus, sed est ab eo remouendus, reliquiis desiderii adhuc in anima remanentibus. Appetitus retinẽdus.

manentibus. Et hoc obſeruandum eſt cum primis in iis quibus ſit appetitus vehementior: ſunt enim uonnulli natura debiliorem cibi appetentiam conſequuti, quibus fortaſſis concedendum vt plus comedant.

DE DISPOSITIONE ANte cibi ſumptionem, cōdēdi item & ciborum ratione. Caput VI.

TV nunquam comedas, ſtomachum ni noueris aptè
Purgatum, vacuúmq; cibo, quē ſumpſeris ~~ipſe~~. ante
Ex deſiderio poteris cognoſcere certo.
Hæc ſint ſigna tibi, ſubtilis in ore diæta.

Ἔκφρασις.

Hic traduntur quædam præcepta, homini ſanitatis ſuæ ſtudioſo, ante cibi ſumptionem obſeruanda. Primum eſt, ne ſumat cibum, niſi ſtomachus à malis humoribus ſit expurgatus,

expurgatus, videlicet per vomitum, expellendo humores putridos ac prauos in ipso existentes, quia si sumeretur cibus prædictis humoribus in stomacho residentibus, ex talium cum cibo commixtione, cibus sumptus corrumperetur. Secundum est, ne sumat cibum, nisi stomachus à sumpto cibo iam concocto & digesto euacuatus sentiatur. Quia nihil deterius est humano corpori, quàm cibi prioris digestione nondum absoluta, sed tantum inchoata, alium cibum ingerere. Ita enim prioris cibi digestio iam inchoata impeditur, & digestio prioris antè complebitur, qui trāsiens ad hepar per venas mesaraicas, trahet secum cibum postremò adsumptum indigestum, vnde crudi humores in corpore crescent.

Sequūtur dein duo signa euacuationis stomachi à cibo præassumpto. Primum est desiderium certum, id est vera fames. Sciendum autem est, duplicē esse famem, veram scilicet, & mēdosam. Veram describit Galen. Comment. 16. lib. 2. Aphorismor. vbi sic inquit, Famescere illos dicimus, qui ob ciborum inopiam ad extremā esuritionem perueniunt. Sed mendosa fames, est cibi appetitus, corpore non indigente. Et sicut vera fames sit ex constrictione & corrugatione Fames.

venarum

venarum orificii ſtomachi, procedentibus à ſuctione membrorum inanitorum cibo indigentium, ita mendoſa fames ſolet ab his fieri, quæ ſtringunt & rugant orificium ſtomachi, membris cibo non egentibus, vt ab actu frigidis, ſtypticis, aut acetoſis. Huius ſigni & ſecundi præcepti præcedentis mentionem facit Auicen. 3. 1. doctrina ſecunda, cap. 7. Oportet præterea, inquit, ne aliquis comedat, niſi poſt deſiderium, neque in hoc tardetur, cùm deſideriū ebullierit, id eſt, forte fuerit, niſi mendoſum fuerit, vt ebriorum deſiderium, & habentium faſtidium, quoniam tolerare famem, ſtomachum malis & putridis replet humoribus, quos attrahit ad ſe loco cibi, vt patet per experientiam, cùm ieiunamus, noctu habemus appetitum comedēdi, ſed ſequenti die minimé. Ergo eſt ſignum, ſtomachum tunc eſſe repletum malis humoribus, & maximè orificium eius, quæ repletio non eſt vera, ſed mendax, & propterea ſumpto pauco cibo, regreditur ſtatim appetitus. Auicenna ibidem, Neque ipſe, neque omnes, qui ſanitatem cuſtodire volunt, aliquid comedant, niſi deſiderium fuerit certum, & ſtomachus, & ſuperiora inteſtina à primo nutrimento euacuata fuerint. Quod enim in corpore exiſtit deterius,

eſt

nutrimentum super nutrimẽtum, quod non est digestum, mittere. Secundum signum quod significat super certo desiderio siue certa fame, est subtilis diæta, præcedens, id est, parua administratio cibi, quando & illam sequitur fames, significatur esse certa & vera.

Insuper sciendum est, in vna eadémque refectione pessimum esse, si simul multi & diuersi cibi coniungantur, vt carnes & pisces, vel pulli & suilla, ac postea tempus inter comedendum producatur. Quia primus cibus iam digeri incepit, cùm accedit vltimus, & ita partes in digerendo fiunt dissimiles, adeò vt præassumptæ prius digestæ sint, quàm postremò sumptæ digestionis suæ medium attigerint: vnde quarundam sequitur corruptio, id quod innuit Auicen. 3. 1. doctrina 2. cap. 7. vbi sic inquit, Nihil quidẽ deterius est, quàm diuersa nutrimenta simul coniungere, & pòst in comedendo tempus prolongare: cùm enim postremũ nutrimentum aduenit, primum iam incepit digeri: nutrimenti ergo partes in digerendo non æquantur. Cibi diuersi.

Attamen mora inter edendum ad vnam ferè protracta horam, caussa bonæ masticationis & transglutionis non improbatur, Edendum quandiu.

sed

ſed plurimum facit ad ſanitatem tuendam, quia perfecta cibi maſticatio cum tarda & lenta trāſglutione eſt quaſi media digeſtio: ſed mala maſticatio, vel digeſtionē impedit, vel certè retardat. Mora verò inter edendū cum interlocutionibus, ad duas vel tres horas plurimum nocet, & ſequuntur inde incommoda prædicta.

Lic'achet·192

DE CIBIS MELANCHOlicis vitandis. Cap. VII.

PErſica, poma, pyra, & lac, caſeus, & caro ſalſa,
Et caro ceruina, & leporina, caprina, bouina.
Atra hæc bile nocēt, ſūntque infirmis inimica.

Hic recenſentur decem alimenta melancholiam generantia, & infirmis inimica.

Primum eſt eſus perſicorum, de quibus Galenus cap. 19. lib. 1. Alimentorum, ſic ſcriptum reliquit, Nempe horum ſuccus facilè corrumpitur, & penitus noxius eſt: quapropter poſt alios cibos vltima minimè edere, uti quibuſdam mos eſt, oportet. Nam

in

in summo natantia, citò corrumpuntur.
Quin huius quoque communis edicti decet meminisse, videlicet, Omnia cibaria prauum succum cum humiditate & lubricitate obtinentia, ex facili descēdere, eóque prima mensa sumenda esse. Sic enim & ipsa celeriter pertranseunt, & aliis cōmodè præeunt, ac quasi viam muniunt. Postremò autem sumpta, vnà secum alia in corruptione trahūt. Hinc patet istud dictum intelligendum de persicis, post alium cibum comestis: ipsa enim præsumpta stomacho conferunt, ventrem leniunt, appetitúmque cient.

Persica prima mēsa edenda

Vnde Auicenna 2. Canone, tract.2. cap. 571. Matura, inquit, sunt bona stomacho, & in eis est virtus faciendi appetitum cibi, & oportet quidem, vt non comedantur post alium cibū, quoniam corrumpūtur post eum, sed præcedant ante cibum. Similiter Dioscorides lib.1.cap.131. Persica, inquit, poma matura tam stomacho quàm ventri vtilia sunt, acerba aluum cohibent, sed sicca vehementius, decoctum è siccis, alui stomachíque fluxiones sistit. Et Serapion de Simplicibus, cap.241. Quando persica sicca, trita super locum puluerisantur, vnde fluit sanguis, abscindunt eum. Et licet prædicta habeant iuuamētum, attamen quia humorem

generant

generant putridum, noxia ſunt infirmis, & præcipuè intẽpeſtiuè ſumpta. Perſica porrò frigida ſunt in primo ordine, & humida in ſecundo.

Pyra. *Secundum, Pyra: hæc enim & generaliter omnis fructus recens, non coctus, replẽt ſanguinem aquoſitate ebulliẽte in corpore, præparántque ſanguinem ad putrefactionem, & per conſequens nocent ægris. Auicẽ. 2. Canon. ca. 550. Pyra à proprietate inducunt colicam, ipſa tamen inter cæteros fructus multum impinguant, quare porci ex ipſis impinguantur pluſquam ex aliis fructibus. Et quia pyra ventoſitatem generant, & ſic inducunt colicam, vſus obtinuit, vt pyra & alii fructus ventoſitatem generantes, cum carminatiuis, id eſt, flatum expellentibus, comedantur, vel ſtatim vinum vetus odoriferum ab eorum eſu bibatur. Meliora pyra ſunt valde odorifera, & dulcia, meliora item cocta quàm cruda: coquantur verò cum aniſo, fœniculo, & ſaccaro.*

Poma. *Tertium, eſus pomorum, de quibus Auicẽna 2. Canon. cap. 569. Aßiduatio, inquit, comeſtionis eorum, facit euenire dolorẽ neruorum. Poma etiam generant ventoſitatem, in ſecunda digeſtione, quare nocent ægris, ſicuti de pyris dictum eſt, ídque maximè de*

mè de crudis intelligendum est: neque solùm hi fructus infirmis sunt vitādi, verumetiam quicunque implent sanguinem aquositate ebulliente, vt fructus recentes, quorum succus in humano corpore nō secus ebullit atque mustum, & succus fructuum feruendo ebulliunt in vase, & hoc propter calorem solis in eis relictum, cùm maturarentur. Hi enim fructus propter ebullitionem succi sui, præparant sanguinem putrefactioni, tametsi eo tēpore quo sumuntur, humectent, & hac de caussa Auicen. fructus recētes febricitantibus interdixit, 1. quarti, tracta. 2. cap. 7. Omnes, inquit, fructus nocent febricitantibus ebullitione sua, & corruptione in stomacho.

Quartū, esus lactis, quia lac facilè corrumpitur, ínque fumum & acetositatem in immundo stomacho conuertitur, qualis est stomachus laborantis febre putrida: quare febricitantibus febre putrida non conceditur. Nocet quoque laborantibus dolore capitis, siticulosis, & compluribus aliis: de quibus Hippocr. lib. 5. Aphoris. 64. Lac dare caput dolētibus malum, &c. Cōuenit tamen in quibusdam paßionibus, veluti in phthisi, & hectica, & quibusdam aliis, vt dicit Hippocr. Aphoris. iam citato. De hoc Lac.

plura dicentur infra cap.34. Et quãuis lac in dictis paßionibus improbetur, in sanis tamen laudabile est, & hoc si in stomacho & hepate bene digeratur: tunc enim omnibus auxiliatur internis exulcerationibus, præsertim faucium, pulmonis, interancorũ, vesicæ, & renum, sua aquositate & butyrositate leuãdo & mundificando: humoribus venenosis repugnat, membra humectat, tormina acrium humorum intestinis mitigat, quia visceribus inuiscatur, & humorum prohibet morsum. Præterea *conuenit lac corporibus temperamentis, quorum stomachus mundus est à cholericis & phlegmaticis humoribus. In his enim bene digestũ, multum præbet nutrimenti, laudabilem generat sanguinem, carnem augmẽtat, totum corpus probè humectat, exteriora pulchra reddit, vt refert Isaac in diætis vniuersalibus. Vbi etiam dicit authoritatem Ruffi, quòd lac bibentes ieiunos esse oporteat, & bibatur calidum protinus vt mamillis excidit, neq; aliquid comedatur, quo vsque digeratur, & caueatur labor, & nimius motus. Non est tamen quiescendum prorsus à deambulatione, sed deambulandum lentè, donec in stomachi fundum descendisse sentiatur. Indistẽperatis verò corporibus lac non*

conuenit,

conuenit: in calidis enim citò in fumositatē & choleram conuertitur: in frigidis verò in acetositatem & putredinem. Stomacho etiam immundo lac non conuenit, quia in eo corrumpitur. Quantum ad electionem attinet lactis cibi causa, eligendum est lac æquali craßitudine, neque vt camelinum, aut asininum, liquidißimū, & minimè pingue, neque pinguißimum & craßißimum, vt bubulum. Eligendum est igitur lac capræ, quod minus habet aqueæ substantiæ quàm camelinum, & minus pinguetudinis & caseosæ craßitiei, quàm bubulum, quod propter craßitiem & pinguetudinem oppillat venas, & generat ventositates, éstque difficilioris digestionis quàm in sanitate tuenda conueniat. Eligatur igitur lac capræ, non nimis propinquæ partui, nec nimis distantis à partu, non prægnantis, nutritæ in lætis pascultis.

Quintum, esus casei, potéstque intelligi de omni caseorum genere, maximè tamen de veteri. Caseus enim recens frigidus & humidus est, & crassæ substantiæ, & difficilis digestionis, obstruit & calculos generat, nec admodum cōducit sanitatis suæ studioso. Vetus autem caseus, ratione salis, calidus & siccus est, facit cibum digeri, cùm Caseus.

meschant
fort
peu

ipse difficulter digeratur, iuxta versiculum, Caseus est nequam, quia digerit omnia sequám.

Parum & malè nutrit, stomacho nocet, nimis desiccat, minúsque quàm recens competit. Caseus qui est inter vtrunque medius, videlicet, inter recentem & veterem, viscosum, & frangibilem, durum & mollem, declinans ad aliquam dulcedinem, non nimis salsus, neque lachrymosus cùm inciditur saporis delectabilis, & boni odoris, ex bono lacte conuenienter factus: talis vtiq; bonus est, & præ aliis eligendus, & post alios cibos sumendus, non immodicè: aliàs enim obstruit aluum, stomachum grauat, digestionem impedit, lapidem in renibus, humores crassos, & flatus in corpore generat. Solus igitur,

Caseus ille bonus, quē dat auara manus.

Caro salsa.

Sextum, caro salsa: hæc enim siue sole, siue fumo exiccata, cuiuscunque generis, aut animalis fuerit, generat sanguinem crassum, & melăcholicum, ac proinde nocet infirmis, neque conuenit sanis: & hoc innuit Auicen. 2.1. Doctrina 2. cap. 15. circa finem, Exemplum, inquit, spissi pauci nutrimenti mali chymi, id est, mali humoris est caro salsa.

Septimum,

Septimum, caro ceruina, quæ & ipsa san guinem melancholicum generat, teste Rhaze, 3. ad Mansorem, cap. 9. Ceruina.

Octauum, caro leporina, quæ maximè sanguinem melancholicum generat, vnde Rhazes loco citato, Ipsa plus aliis melancholiæ generatiua est. Et de hac Isaac in diætis vniuersalibus testatur, quòd non cōueniat vt cibus, sed solummodo vt medicina. Et est notandū, quòd hæc caro & ceruina, cùm fuerint animalis multum in senectute prouecti, simpliciter sint euitandæ: si tamen aliquo modo conueniant, meliores sunt partui propinquiores. Leporina

Nonum, caprina. Decimum, bouina. Hæ carnes etiam sunt melancholicæ, vnde Isaac in diætis vniuersalibus, Caro, inquit, caprina, & bouina, est peßima, dura, in digestione tarda, & digesta, crassum generat sanguinem, & melancholicum. Et Auicenna 2. Canon. cap. 146. Caprina verò nō est bona multum, & eius humor fortasse est malus valde. Sub hisce tribus intellige & hircinam, & vaccinam, quæ prædictis sunt peiores. Dicit enim de eis Auicen. ibidem, Caro vaccina, & ceruorum, & hyrcorum syluestrium, & magnarum auium, facit eue nire febres quartanas. Galen. in lib. de Re- Caprina. Bouina. Vaccina.

num affectus dignotione, Ceruinā carnem vitabis, quippe quæ dura sit, concoctu difficilis, & melancholica. Item de carne vaccina, Caro vaccina plurimi est nutrimenti, crassa, melancholica, generans ægritudines melancholicas. Et, caro vaccina generat lepram. Caro hircina est mala absoluté. Circa electionem verò carnis animalium quadrupedū, inter authores cōtrouersia est: quidam enim carnes porcinas meliores esse dicunt, sicut Galenus & quidam alii. Alii verò carnes hœdinas, sicut Rhazes, Auicenna, & Auerroes. Licet Auerrois quinto colliget. imponat Auicennæ, quòd dixerit carnes porcinas esse meliores, cùm tamen hoc ipsum nō dicat authoritate ꝓpria, sed Christianorum. Alii verò vitulinas præferunt.

Hircina.

Porrò electio & præstantia carnis animalium quadrupedum, multipliciter attendi potest. Primò ex parte maioris nutrimenti, & irresolubilioris, & carnibus humanis similioris. Et hoc modo caro porcina cæteris est melior. Primò ob maximam similitudinem, quam habet cum carnibus humanis, teste Galeno lib. 3. Alimētorum, cap. 1. vbi dicit, Similitudinem quæ suillæ carni cum humana est. Vel ex hoc colligas, quòd quidam humanis carnibus quasi porcinis, vescentes

Porcina.

vescētes, nullam eius neque ex gustu, neque olfactu suspitionem habuerunt. Et lib. 10. Simplicium medicam. cap. de Sanguine suillo, Sanguis suillus humano maximè temperie similis est: comperti enim sunt hospites, & coqui plures, qui humanas carnes pro suillis venderent, tametsi qui eas edissent, nullum omnino discrimen percipere potuerint, donec inuenerint digiti partem anteriorem. Idem Auicen. 2. Canon. cap. 610. Et Auerrois 5. colliget. cap. de Carne. Secundò, quia caro porcina valde nutrit: dicit enim Galen. 3. Alimentorum, cap. 1. Inter omnia edulia valentißima est suilla. Argumento sunt euidētißimo ipsi athletæ. Tertiò, quia generat alimentum firmum, fortiter resistens resolutioni. Et hæc fuit mens Galeni multis in locis, vbi porcinas cæteris carnibus præfert, vt lib. 8. Therap. Metho. cap. 2. vbi dicit, Ex ipsis suillis carnibus optima est montana, ab his deinceps hœdus est. Et similiter in lib. de Renum adfectus dignotione, E pedestribus optimi succi est caro suilla, & hominibus maximoperè familiaris, maximéque tū nutribilis, tum verò corroborans. Et lib. de cibis boni & mali succi, Suilla caro, si exactè in ventriculo concoquatur, tum in sanguinem à iecinore

conuertatur, probatissimos humores gignit. Quodquidem verum est, si de carne porcorum non antiquorum intelligatur, quia eorum caro indigestibilis est, neque iuuenum siue lactentium: eorum enim caro humidissima est, sed ætate mediocrium, videlicet vnius vel duorum annorum, tam domesticorum, quàm syluestrium. Verisimilius autem æstimandum est, quòd porci syluestres domesticis sint meliores, quia caro porcorum domesticorum, est debito viscosior. Vnde Auicen. 2. Canon. cap. 146. Christiani, inquit, dicunt, & qui eos imitantur, quòd melior caro syluestris est caro porci syluestris. Nam cum hoc quod est leuior carnibus domesticis, est fortis nutrimenti & plurimi, & velocis digestionis: & est melior quàm esse potest in hyeme. Hinc sequitur quòd carnes porcinæ multum laudabiles sint corporibus iuuenibus, sanis, fortibus: laborantibus, non dispositis ad oppilationes, & his qui impinguari cupiunt: huiusmodi enim corpora indigent plurimo nutrimento, & difficulter resolubili. Ideo Rhazes, 3. ad Mansorem, cap. 9. Caro autem, inquit, crassa multũ laborantibus conueniens est, subtilis verò his qui prædictis sunt contrarii, conuenit. Idem sentit & Auicen. 3. 1. Do-
ctrina

ctrina 2.cap.7. Exercitati præterea ac multi laboris, magis tolerant crassa alimenta, aliter etiam potest attendi præstantia, & electio carnium, & temperata videlicet complexione, facili digestione, & sanguinis inde geniti temperantia, vt scilicet illa dicatur caro melior, quæ temperatæ sit complexionis, facilis digestionis, sanguinem in caliditate & frigiditate, subtilitate & crassitie tẽperatum generans, & hoc modo hœdina est melior ac laudabilior cæteris, teste RhaZe, Auicenna, & Auerroe. Dicit enim RhaZes 3. ad Mansorem, cap. 9. Hœdina caro est temperata, nullam in se habens malitiæ admixtionem, quæ licet temperatum generet sanguinem, laborãtibus tamen non congruit, cui nulla alia caro præferẽda est: non est enim adeò debilis, vt ex ea virtus destruatur, neque eius nutrimentum adeò multum est & crassum, vt ex eo in corpore proueniat repletio, & crassus generetur sanguis. Sanguis quoque qui ex eo generatur, inter subtilem & crassum, ac inter calidum & frigidum existit. Et hæc non conuenit multum laborantibus, sed iuuenibus temperatis, exercitio mediocri vtentibus: quia generat sanguinem forti exercitio seu labore facillimè resolubilem. Et quemadmodum caro hœ- Hœdina.

ro hœdina inter carnes domeſticas, ita ca-
ro capreoli inter ſylueſtres præfertur. Poſt
verò hœdinam plurimi ex medicis, vt Rha
zes & Auerrois, ponunt carnem arietum:
& dicit Auerrois quinto Colliget. cap. 32.
Arietina. Hæc eſt opinio maioris partis medicorum,
præter Galenum, qui abominatur carnes
arietum, & videtur ſibi, quòd caro vitulo-
rum eſt melioris nutrimenti, quàm arieti-
na. Forſan Galenus reſpexit ad præſtãtiam
nutrimẽti, eò quòd plurimũ nutriat, & nu
trimentũ ſit magis irreſolubile, quod magis
videtur cõuenire carnibus vitulinis, quàm
arietinis, cùm arietinæ magis humidæ ſint.

Poſtremò verò, præſtãtia & electio car-
nium poteſt haberi ex minori viſcoſitate &
iucundiori odore. Et ſic vitulinæ ſunt cæte-
ris meliores, id quod innuit Auerr. quinto
Colliget. cap. 32. Et carnes, inquit, vitulinæ
Vitulina. ſunt bonæ carnes, propterea, quòd non ha-
beant illam viſcoſitatem, frigiditatem, &
ſiccitatem, quam habent carnes bouinæ ve
teres, & carnes eorum ſunt magis odorife-
ræ aliis carnibus. Et quantum eſt in hoc
meliores ſunt carnibus hœdulinis, quia
in carnibus hœdulinis manifeſtatur quæ-
dam mucilago, id eſt, viſcoſitas, quando co-
quuntur. Sed carnes hœdulinæ ſunt me-
lior

liores vitulinis, quia meliores generant humores. Vnde patet non esse tantam controuersiam inter Medicos, de electione carnium, quanta prima facie apparet. Notandum insuper, carnes animalium siccæ complexionis, meliores esse circa partum, quàm multum à partu distantes. Ergo hœdi & lactentes vituli meliores sunt hircis & bobus, quia eorum siccitas primæ ætatis humiditate corrigitur. Sed carnes animalium complexionis humidæ meliores sunt distantes à partu, & circa partum deteriores, quia nimia eorum humiditas progressu ætatis exiccantis, id est iuuentutis, corrigitur aut tollitur, & ab humiditate primæ ætatis augetur. Ideo iuuenes arietes castrati vnius anni, sunt meliores minúsque viscosi lactētibus agnis, & porci vnius vel duorum annorum porcellis lactētibus meliores. Vnde bene dixit Auicen. 3.1.cap.7. Oportet autem, inquit, vt cibus sit talis, quales sunt carnes, & propriè carnes hœdorum & vitulorum lactentium paruorum, & agnorum vnius anni. Ex quibus omnibus concluditur, quòd carnes hircorum, caprarum, arietum, boum, & porcorũ antiquorum, non castratorum, & porcellorum, & agnorum lactentium, non multum conueniant pro con- Carnes malæ.

scruanda

Carnes bonæ. seruanda sanitate, sed carnes vitulorum iuuenum, & arietum vnius anni, & porcorum vnius vel duorum annorum, castratorum, aptißimæ sunt esui ad conseruandam valetudinem. Est præterea notandum, carnes declinantes ad siccitatem, esse elixandas, ad humiditatem, assandas, vt humiditas earum temperetur: quare carnes cuniculorum, leporum, ceruorum, vitulorum, & capreolorum sunt elixandæ: porcellorum verò & castratorum arietum assandæ. Elixatio enim temperat siccitatem. Vnde patet in temporibus & complexionibus humidis magis conueniens carnes sicciores vt assentur. In temporibus verò, complexionibus, & ætatibus siccis, humidiores, vt elixẽtur.

DE CIBIS BENE NVtrientibus. Cap. VIII.

OVa recentia, vina rubentia, pinguia iura,
Cum simila pura, naturæ sunt valitura.

Hic recensentur tria alimenta, quæ parua quantitate multum nutriunt.

Primum

Primum oua recentia, de quibus Auicen Oua.
a 2. Canon. cap. 530. Et 4. 1. cap. 1. Nutriẽs,
quit, paruæ quantitatis, & multi nutri-
enti, sicut oua & gallorum testiculi. Idem
ultis aliis in locis repetit. Electio. Oua
llinarum, perdicum, & phasianorum iu-
num & pinguium conferunt in victus sa
bris ratione: & aliis simpliciter sunt me-
ora, eligenda autem paruula, oblonga, &
ndida, vt habetur in hisce vulgatis ver-
ulis,

lia presbyteri iubet hoc pro lege teneri,
uòd bona sunt oua hæc candida, longa,
noua.

Oua item tremula, id est, per decoctio-
m nonnihil inspissata, vt in manu tenen
in cortice suo videantur tremere, sunt
eliora duris, & sorbilibus, multi nutri-
nti, probæ & facilis digestionis, & gene
sanguinẽ cordi maximè proportionabi-
n. vnde cõualescẽtibus, senibus, & debili
s maximè cõueniunt, & imprimis vitelli.
de Auicen. in lib. de virib. cordis, trac. 2.
. De ouis, testatur vitellos ouorum, bonæ + les jaunes
rnis auium, veluti gallinarum, perdicum,
phasianorum, licet non sint medicinæ
rdis, ipsum tamen confortatur, & citò in
guinem conuerti, & post transmutatio-

nem pa-

nem parum superfluitatis relinquere, sanguinem generare subtilem, clarum, quo maximè confortatur cor, multúmque valere in dissolutione substantiæ spiritus, & diminutione sanguinis cordis. Sorbilia verò oua, facilis sunt digestionis, leniunt pulmonem & pectus, & aluum deiiciũt, minus tamen nutriunt quàm tremula. Cocta seu durata oua difficilis sunt concoctionis, & tardi transitus, craßámque corpori exhibent alimoniam. Ouorum item ex cocturæ diuersitate magna differentia est. Nam quædam sunt assata, aut elixa, aut frixa, aut iure cocta. Assata elixis sunt craßiora, & duriora, ac difficilioris cõcoctionis. Focus enim substantialem eorum humiditatem exiccat. Et fiunt duobus modis. Aut enim cum corticibus feruentibus inferantur cineribus, aut in testis franguntur. In testis fracta, reliquis sunt peiora. Illa verò quæ cum corticibus feruentibus inferuntur cineribus dupliciter fiunt. Aut enim tota cinere cooperiũtur, aut super carbones nuda collocantur. Quæ cinere cooperiuntur, peßima sunt: quia calor foci circũfusus, fumositatum exhalationem prohibet. Nuda super carbonibus collata, fumositatem emittunt, & emundantur. Elixa in aqua, meliora sunt assatis, quia a-

quæ hu-

quæ humiditas, calori foci, in ſiccanda hu-
miditate repugnat. Fiunt & hæc duplici-
ter, aut enim cum teſtis elixantur, aut in a-
quam franguntur. Cùm teſtis elixata, reli-
quis peiora ſunt, quia teſtæ fumoſitatum &
craßitiei reſolutionem prohibẽt. In aquam
verò fracta, calor penetrat, craßitiem atte-
nuat, & odoris grauitatem aufert. Vnde e-
iuſmodi cæteris omnibus ſunt laudabilio-
ra. Frixa, quia peßimos generant humo-
res, cæteris peiora ſunt, ſtomacho diutius in-
hærent, vnde ſequuntur fumi, corruptio, &
faſtidium. In iure cocta, inter aſſata & in
aquam fracta, media ſunt, vt colligitur ex
Iſaac diætis vniuerſalibus.

Eſt etiam ouorum ſecundum partes di- Oui partes.
uerſitas. Nam vitellus in caliditate tempe-
ratus exiſtens, bene nutrit. Album verò fri- jaune
gidum eſt & viſcoſum, duréque digeritur,
& ſanguis inde generatus nõ eſt bonus, vt
teſtatur Rhazes, 3. ad Manſorem, ca. 14. Et
ſi oua prædicta, ſcilicet gallinarum, perdi-
cum, & phaſianorum conueniunt in victus
ſalubris ratione, ita anatum, anſerum, ſtru-
thionum, & ſimilium volatilium, minus
conferunt.

Secundum, vinum rubrum. Vini ſecun- Rubrum
dum colorem magna eſt differentia. Nam

quædam

quædam ſunt alba, quædam rubea clara, quædam citrina, & quædam nigra. Vina alba cæteris ſunt imbecilliora, minus calida, minúſque nutrientia, verùm caput minus feriunt, vrinam prouocant, & meatus aperiunt. Quòd autem cæteris ſint imbecilliora, patet ſecundum Galenum, Commēt. 1. lib. 3. de victus ratione in morbis acutis, vbi inquit, Vinum potens vehementer celeritérque corpus calfacit, capútque ferit: imbecillum contrario agit modo. Cùm ergo minus calfaciat, minúſque repleat caput cæteris, vt patebit, erit & imbecillius cæteris.

Album. *Quòd autem vinum album cæteris minus calfaciat, docet Galen. Commen. 6. lib. 3. de victus ratione in morbis acutis, Nempe, inquit, ex vinis albis nullum valenter calfacere poteſt: quod enim ſummè calidum eſt, id continuò & flauum exiſtit, veluti & quod ab ipſo eſt fuluum, mox ab his rubrū, & deinde dulce. Album autem minus quidem his omnibus calfacit. Et hoc verū eſt, ſi inuicem compares vina eiuſdē territorii. Quoniam vina rubra & ruffa Gallica, non ſunt tam potentia, nec ita calida, ſicut multa alba, quæ in aliis territoriis minus reperiuntur. Quare comparāda ſunt inter ſe vina eiuſdem territorii. Quòd verò & cæteris mi-*

ris minus nutriant, probatur per Galen. Cõmentar. 11. lib. 2. Aphorismor. vbi sic scriptũ reliquit, Vina aquosa (sic autem nominant alba & tenuia) sicuti aquæ similem formam habent, ita etiam vim quare vrinam cient, & minimè nutriunt. Item in Comment. 18. eiusdem libri, Vina, inquit aquosa, exiguũ præbent corpori alimentum: sunt hæc colore quidem alba, tenuia verò substantiâ. Quòd item minus caput feriant, probat Auicenna, 3.1. doct. 2. cap. 8. Vinum, inquit, album & subtile calfactis est melius: non enim capitis efficit dolorem sed fortasse humectabit, & dolorem capitis alleuiabit, qui ex stomachi ardore prouenit. Item teste Galen. Commen. 1. lib. 3. de vict. ratione in morbis acutis. Ratio autem cur minus feriant caput, est quòd minus fumosa ac vaporosa sint cæteris. Quòd autem aperiant, vrinámque cient, docet Hippocrates Canon. 6. lib. 3. de victus ratione in morbis acutis, Ad vesicam, inquit, vino alio magis penetrat, vrinásque prouocat, & perpetuò purgat: atque multa ad opem his morbis ferendã facit. Ex hoc sequitur, vina alba tenuia, magis conuenire calidioribus siue à natura, vt cholericis & sanguineis, siue ab accidenti, vt ex ira vel mora in sole.

Studiosis præterea magis cõueniũt, & quibus exhibendum sit vinum minimè cerebrum perturbans, & habentibus cerebrum imbecillum, ídque per naturam, siue ex accidenti. Ex potenti enim vino facillimè inebriantur, vt innuit Auicen.3.1.doct.2.ca.8. Attamen si vti voluerint vinis potentibus, necesse est ea copiosiore aqua dilui. Conueniũt quoque vina imbecilla hepar calidum habentibus, & stomachum, & habitantibus in regione calida, quia calida vina in ipsis æstuationem facerent. Vina verò rubra clara, sicut Bellouacẽsia, calidiora sunt cæteris, vt author est Galen. Comment.6. lib.3. de victus ratione in morb.acut. Quod summè, inquit, calidum est, id continuò & flauum existit. Et hæc vina etiã cæteris magis nutriũt, vt habet Galen. Cõmen.11.li.2. Aphoris. vbi dicit, Crassa verò & colore rubea, plus alimenti habent quàm reliqua vina. Inest autem eis, & citißimè implere corpora euacuata, quod ita est intelligendum. Vina rubea dici nutribiliora, quia ex eis plus in substantia membrorum conuertitur. Vina tamen nigra possunt dici nutribiliora cæteris, quòd magis nutriant, & tardius à membris resoluantur. Vnde Galen. Comment.18.lib.2. Aphoris. Crassa, inquit,

quit, & fusca, multò magis corpus alunt quàm aquosa. Tantùm verò vincũtur à nigrioribus in nutriendo plurimũ, quantum superant in præstando vniuersum & velox alimentum. Ita enim intelligitur dictum Isaac in diætis particularibus, vbi contendit, vinum nigrum plus nutrire quàm rubeum. Et ista vina rubea magis feriunt caput quàm alba, minúsque vrinam cient. Hinc imbecillum habẽtibus cerebrum non conueniunt, vt dictum est, sed bene habentibus forte, quod vapores ad se eleuatos, nõ suscipit, vt dicit Auicen. 3.1. Doctr. 2. cap. 8.

Sciendum præterea, quòd ingenium hominis fortis cerebri magis clarificetur & acuatur, si bibat vinum bonum, quàm si non biberet, vt Auicenna testatur loco citato. Ratio, quia ex bono vino plus quàm ex quocunque alio potu generantur & multiplicantur spiritus tenues, clari, & puri. Quare Theologi in contemplatione circa altißima deligunt vina bona. Conferunt item hominibus frigidæ complexionis & phlegmaticis, Auicen. ibidem teste. Corrigunt enim frigiditatem, & aperiunt oppilationes, quæ solent euenire frigidis & phlegmaticis, digerúntque phlegmata ad conuersionem in sanguinem, & ipsa facillimè di-

Vina Theologica.

mè digeruntur, citóque penetrant, præbéntque alimẽtum purum, & spiritus plurimos. Vina verò citrina, minus calfaciunt quàm ruba clara, vt testatur Galen. Commen. 6. lib. 3. de victus ratione in morbis acut. Magis verò calfaciunt quàm alba, quare magis etiam caput feriunt, teste eodem Galen. Comment. 1. lib. 3. de victus ratione in morbis acut. Minus etiam nutriunt quàm rubea, excellentius quàm alba. Et à quibusdam hæc vina etiam alba vocantur. Hinc quidam dicunt, vina alba citò plurimũ calfacere, vina verò nigra minus calfacere quàm citrina, ergo etiam minus ferire caput: sed quia tardius descendunt in ventrem, vrinámque minus cient quàm alba, vehemẽtius caput feriũt, quàm alba, vt habet Galenus loco paulò antè citato. Et ipsa vina plus etiã nutriũt quàm alba & citrina, minus tamen quàm rubea, vt dictũ est.

Iura è carnibus.

Tertium, sorbilia facta ex iusculis carnium, & præcipuè pullorum. Huiusmodi enim naturæ humanæ amica sunt, quia facillimè in sanguinem commutantur, & sanguinem bonum generant, maximè si præparentur ex simila, id est, ex subtilißima parte farinæ: quia simila, tritici præsertim, plurimum nutrit, & bonum nutrimentũ præstat,

lat, vt patet ex Rhaze 3. ad Manſorem. cap.3. Hæc tria alimenta Auicen.2.1. doct. 1.Summa 1.cap.15.circa finem,compendioſe enumerat, Exẽplum,inquit,ſubtilis, multi nutrimenti, boni chymi, ouorum vitelli, & vinum, & aqua carnis. Vnde concluditur hæc tria naturam humanam maximè confortare.

DE CIBIS BENE NVTRIentibus & impinguantibus. Caput IX.

NVtrit triticũ & impinguat, lac,caſeus infans,
Teſticuli, porcina caro,cerebella, medullæ.
Dulcia vina, cibus guſtu iucundior,oua
Sorbilia,& ficus maturæ, vuæq; recentes.

Hic referuntur res duodecim, vnde corpus humanum & nutriri & impinguari perhibetur.

Prima eſt triticum, id eſt, panis triti-

ceus, de quo Auicen. 2. Cano. ca. 572. Panis, inquit, qui est de frumēto nouo, impinguat velociter. Rhazes verò 3. ad Mansorem, cap. 2. Triticum, ait, temperamēto vicinum est, licet caliditati parum attineat. Quod autem ponderosius inuenitur & solidius, maioris est nutrimenti, hominibus quoque omnibus aliis granis magis conueniens, & magis proprium inuenitur. Sanguis etiam ex eo generatus, omni sanguine qui ex aliis generatur granis temperatior existit. Et cap. 3. eiusdem libri, Panis, inquit, qui ex tritico fit, pluribus hominum conuenientior est. Electio autem tritici sumitur partim à sua substantia, partim verò à præparatione. A substantia quidem, vt dicit Auicenna 2. Canon. cap. 250. Melius est illud, quod est medium inter duritiem & raritatem, magnum, pingue, recens, planum, quod est inter rubedinem & albedinem. Frumentum verò nigrum est mali nutrimenti. Electio ex præparatione. Sciendum, quòd omnia quæ sunt ex farina tritici frixa, tardè à stomacho descendant, crassos humores generent, vias hepatis oppilent, splenem augmentent, & calculum generent, multum quidem nutriunt, si digerantur. Triticū verò elixum in cibo grauat, & difficulter digeritur,

geritur: quòd si tamen digeratur, vehementer nutrit, & eorum roborat virtutem. Panes autem ad concoctionem appositißimi sunt, qui plurimum fermentati, & adprobè elaborati in clibano, igne moderato percoquuntur, teste Galeno lib.2. cap.2. de alimentorum facultat.

Secunda res lac est, & potest intelligi de lacte acetoso, cui butyrum detractum est, quod si comedatur cum pane recēti, siue calido, maximè impinguat. Intelligi etiam potest de lacte caprino, de quo dictum est suprà cap.7. Lac.

Tertia res, est caseus infans, siue recens, de quo Auicen. Cano.2. cap.127. dicit, quòd nutriat & impinguet. Et licet caseus recens nutriat & impinguet, non tamen conuenit in victus salubris ratione, quia sequuntur ex eo nocumenta plurima, suprà in cap.7. enumerata. Caseus.

Quarta res, est testiculi, quod imprimis de gallorū pinguium testiculis intelligēdum est, de quibus Auicenna 1. Canon. cap.719. dicit, quòd sint valde boni, & plurimi nutrimenti. Et quarta, 1. cap.1. testatur, eosdem parua quātitate multum nutrire. Idem sentiri potest de testiculis porcorum admodum pinguium, venerem nondum expertorum. Testiculi.

Etenim quātò horum caro aliis præfertur, tantò horum quoque testes aliorum animalium testibus. Galen. lib. 3. cap. 6. de alimentorum facultat. Est hic quoque diligenter notandum, testiculos animalium prouectorum, in quibus semen iam fermētatum est, non esse boni nutrimenti, sed testiculos animalium iuuenum, nondum venerem expertorum, quibúsque semen nondum fermentatum est, laudabilis esse nutrimenti, si probè concoquantur.

Quinta caro porcina, de cuius electione & effectu satis superque dictum est suprà capite septimo.

Cerebrū. Sexta, cerebella, pro cuius declaratione obseruandum, quòd cerebrum stomacho sit inimicum, nauseam concitet, & cibi fastidium, pituitosum, & craßi succi. Si tamen probè confici poßit, alimentum corpori non infimæ notæ præstabit. Attamen cauēdum, ne in cibis postremo loco sumatur, nimirum ipsa loquente experientia, nauseam post consecuturam. Neque iniuria plerique cum origano sumptitant, vti nonnulli cum apparato variis modis sale, quippe, cùm crasso succo & superfluo constet, incidentibus & calefacientibus contemperandum est. Quod quidem antequam comedatur, super

ardentibus carbonibus assandum est. Nocet autem iis quos frigidæ infestare solent ægritudines. Hominibus verò complexionis calidæ minorem noxiam præstat, teste Rhaze 3. ad Mansorem, ca. 11. In summa parum conuenit in victus salubris ratione. Aliquando tamen conuenit vt medicina, sicut cerebrum capreoli confert contra venena & morsum venenatorum, & cerebrum leporis contra tremorem: &, vt quibusdam placet, cerebrum pulli & caponis ad memoriam, & acumen siue vigorem ingenii. Circa electionem tamen sciendum, meliora esse auium, & præcipuè montanarum. Ex cerebris autem quadrupedum præfertur arietis, deinde vituli, vt testatur Auicenna 2. Canon. cap. 329.

Septima, est medulla, quæ multi nutrimenti est, siquidem bene digeratur, vt dicit Auicen. 2. Canon. cap. 496. Etiam facilè in sanguinem cōuertitur: hoc tamen mali præstat, quòd prouocat nauseam, & cibi fastidium. Quare, Auicenna teste, seminibus & pipere condienda est in cibo, quod delicatuli quidem & Apitii faciunt citoniis & passulis. Electio. Dicit Auicenna, Conuenientior est medulla vitulorū & cerui, deinde tauri, & postea capreorū, deinde ouiū. Medulla ossium.

Octaua,

Octaua, dulcia vina, de quibus infrà cap. II.

Nona, cibus gustu iucũdior: hic enim maximè nutrit, iuxta Aphoris. 38. lib. 2. Hippocra. Parum deterior cibus, suauior potus, aut cibus, suauior autem, melioribus quidẽ, sed minus suauibus est præferendus. Et Galenus in Commen. ait, Quæcunque cum voluptate adsumuntur, ista ventriculus auidius amplexatur, faciliúsque concoquit, sicuti illa, quæ displicent, refugit. Vnde & nauseæ, & flatus, & fluctuationes subsequũtur. Hinc quidam maius nutrimentum consequũtur ex cibo malo quàm bono, quia malo magis delectantur.

Oua sorbilia. Decima, oua sorbilia, quæ parua quantitate multum nutriunt. Sed de his suprà capite octauo.

Ficus. Vndecima, maturæ ficus, quæ dulcedine sua multum nutriunt & impinguant. Et licet nutrimentum habeant imbecillius, nutrimento carnis & granorum, vehemẽtius tamẽ omnibus aliis fructibus & nutriunt & corroborant, teste Auicenna 2. Canon. cap. 233. vbi sic inquit, Ficus quidem nutribilior est cæteris fructibus. Idem 3. I. Doctr. 2. cap. 7. Fructus, inquit, nutrienti magis similes sunt ficus, & vuæ valde maturæ, &

dactili

dactili. Electio, Auicen.2.Canon. cap.233. Melior est alba, deinde rubea, deinde nigra, & quæ vehementer matura est, melior est, & proxima ad hoc vt non noceat.

Ficus item humidæ & recentes magis velociúsque nutriunt quàm siccæ, & citius de stomacho ad hepar transeunt, ipsúmque magis humectant, & lenius reddunt quàm siccæ. Siccæ verò minus inflant, & magis conueniunt stomacho quàm humidæ. De siccis Auicenna loco iam citato sic inquit, Sicca quidem in suis operationibus est laudabilis, verùm sanguis ex ea generatus, non est bonus, & propter hoc facit pediculos, verùm si sit cum nuce, tunc eius chymus fit bonus, & post nucem cum amygdala. Sequitur in Auicen. Administratio siccæ, cùm ieiunium adest, est mirabilis iuuamenti in aperiendo vias cibi, & propriè cum nuce, & amygdala, cùm tamen eius nutrimentũ cum nuce sit plus quàm cum amygdala. Vtræque ficus in hoc conueniunt, quòd inflẽt, leniant, superfluitates ad cutem expellant, sudorem prouocent, asperitatem gutturis emendent, emundent & leniant pectus, pulmonem, & cannam eius, obstructiones hepatis, splenis, & renum tollant.

Duodecima, Vuæ recentes, id est, dulces Vuæ.

& ma-

& maturæ. Porrò, triplex vuarum genus est: nam quædam sunt immaturæ & acerbæ, vnde fit aggresta, quæ stringit ventrem, choleram rubeam, atque sanguinem reprimit. Plurimum item confert in fluxu ventris cholerico. Aliæ sunt maturæ, virides, & recentes, ex quibus vinum exprimitur. Hæ, præcipuè si albæ fuerint, sine nucleis & cortice, ventrem laxant, & præ cæteris fructibus plurimũ nutriunt, quemadmodum & ficus, minoris tamen nutrimenti sunt quàm ficus. Auicenna 2. Canon. cap. 737. Attamẽ ventositatem, inflationes, & ventris dolorem generant. Si per duos vel tres dies à collectione aeri suspensæ exponantur, donec cortex detumescat, melius nutriunt, minúsque laxant, neque tantum inflant. Habentibus autem stomachum plenum cibo, & malis humoribus, nullo modo conueniunt vuæ, & imprimis recentes, & sine arillis. Citò enim in stomacho immundo & pleno cibis corrumpuntur, quia citius quàm par est, digeruntur, nec possunt digestæ è stomacho ob cibum nondum concoctum descendere: quare cùm ipsæ corrũpuntur, tum alium cibum in corruptionem trahũt. Ita & de aliis fructibus laxatiuis sentiẽdum est. Si quis velit vti vuis viridibus

ac recentibus, prius per horam in aquam feruentem infundantur, deinde in aquam frigidam, ac tandem vtatur. Rhazes *verò 3. ad Mansorem cap.20. testatur, velociter corpus impinguare, & augmẽtare erectionem virgæ. Quæ autem ex eis corticem habent tenuem, citius descendunt, minúsque inflant.* His *contrariæ, contraria operantur.* Aliæ *vuæ sunt siccæ, quæ passulæ vocantur, hæ in calore sunt temperatæ, bene nutriunt, & confortãt stomachum, & hepar, authore* Auicen.2.Canon.cap.737.Et *oppilationes remouent.* Dicitur *quoque hepar ex eis impinguari, & maximè si mundetur ab aridis.* Et *ita intelligenda sunt quæ hic dicuntur de vua matura, recẽti, & de vua sicca, quam passulam vocant.*

DE BONI VINI PRO- *prietatibus.* Caput X.

VIna probantur odore, sapore, nitore, calore.
Si bona vina cupis, quinque hæc laudantur in illis,
Fortia, formosa, & fragrantia, frigida, frisca.

Hic

Hic traduntur quatuor generalia signa boni vini. Primum odor: vinum enim boni odoris, siue redolens, multiplicat spiritus tenues, & secundum Constantinum, quinto Theorices, cap. 28. bene nutrit, bonúmque sanguinem generat. A vino verò fœtido natura humana abhorret: spiritus nanque crassos, & melancholicos generat, & malum sanguinem, capitísque dolorem, ex malo fumo, in caput penetrante. Galenus verò Comment. 1. lib. 3. de vict. ratione in morbis acut. vt habetur in veteri translatione, vbi agit de vini diuersitate, secundum odorem, sic inquit, Quod ex vinis est boni odoris, est melioris chymi, & secũdum illud est multitudo, quæ implet ex eo caput, quod est, quia est calidius & subtilius. Quod autem ex eis est mali odoris, secundum malitiam chymi generati ab eo, erit paucitas læsionis eius in capite, quod est: quia est frigidius & crassius. Illud autem, cuius penitus non est odor, non facit accidere in capite aliquid omnino, quoniam est vehementer crassum.

Vini odor

Secundum, sapor: quemadmodum enim cibus sapidior, melius nutrit, & auidius à stomacho attrahitur, vt dictum est suprà, ita & vinum. Sciẽdum tamen quòd & vini secundum saporem, magna sit diuersitas: quædam

Vini sapor.

quædam enim sunt dulcia, aliis nutribiliora crassum sanguinem generantia, ventrem humectantia, concoctioni renitentia, & sitim excitãtia. Alia Pontica, siue stipica, stomachum confortantia, ventrem constipantia, pectori & eius pertinentiæ, scilicet pulmoni & cannæ eiusdem, nociua, intestinis congrua, ad digerendum dura. Alia acerba, quæ sunt diuretica, id est, vrinam prouitant, crassos humores dissoluentia. Alia amara, minus calida. Hæc Constantinus 5. Theorices, cap. 28.

Tertium, nitor, siue resplendentia, vnde vini subtilitas deprehenditur, ac deinde ex eo spirituum generatur subtilitas. Vini nitor.

Quartum, color: nam & secundum colorem vini diuersitas in nutritione apparet. Vini color

Vina enim rubicundiora (modò cætera pariter adsint) albis magis nutriunt, quare macris conuenientiora sunt quàm alba, alba tamen pinguibus magis conueniunt. Et de hac diuersitate vini secundum calorem dictum est suprà cap. 8.

Sequũtur deinde quinque specialia boni vini signa. Primum est fortia. Fortitudo enim vini cognoscitur ex effectu. Vinum enim potens vehementer celeriterque corpus calfacit, capútque ferit, inquit Galen. Vinum forte.

Commen.

Comment.1. lib.3. de vict.ratione in morb. acutis. Maximè enim spiritus multiplicat, & multum nutrit. Abstinendum tamen ab illo, nisi sit dilutum, iis, qui sunt imbecillioris cerebri, quia magna inde ad cerebrū fumorum copia elata, ipsum facillimè læderet.

Vinū formosum. Secundum, formosa. Vinum enim formosum siue pulchrum, cum maiori appetitu sumitur, facilius digeritur, & melius nutrit.

Vinū fragrans. Tertium fragrantia. Vinum enim fragrans, siue bene redolens, maximè cōfortat, & spiritus tenues generat, vt dictum est.

Frigidū. Quartum, frigida: nam vinum quo ad tactum, frigidum esse conuenit, non autem quo ad effectum. Vinum enim calfactum, cùm sit rarius, & subtilius, citius inebriat, neruos debilitat, & caput lædit, nisi moderatè sumptum fuerit.

Friscum. Quintum, frisca. Vinum enim bonū debet esse friscū, siue leue, vt effusum, spumando sonum faciat, vt habeat spumā tenuem, ac facilè labilem seu euanescentem in medio, seu quando in eo mouentur atomi. Vinum enim ni fuerit eiusmodi dispositionis, pendulum dicitur, & maximè, si neque sonet, neque atomos habeat. Vel debile, seu dilutum, si spumā habeat cum magnis ampullis, vel ad latus scyphi spuma hæserit.

DE

DE VINO DVLCI ET albo. Cap. XI.

Corpora multũ augent tibi dulcia candida vina.

Alii sic,

Sunt nutritiua plus dulcia candida vina.

Hoc versu docetur cãdida & dulcia vina (si cætera pariter adsint) reliquis magis nutrire. Quod quidẽ testatur & Constantinus lib.5.ca.28. Et Auicen.3.1.doctr.2.cap. 8. Vinum quoque, inquit, crassum, quod est dulce, est melius illi qui vult esse pinguis. Vina etenim dulcia, propter dulcedinem, cui natura congaudet, vehementer à membris attrahuntur. Dicit enim Auicenna, 2. Canon. tract.1.cap.3. Operationes autem dulcis sunt digestio, & lenificatio, & multiplicatio nutrimenti, & natura diligit ipsum, & attractiua virtus attrahit ipsum. Et licet hic versus in omni vino dulci veritatem habeat, eligibilius tamen est vinum moderatæ dulcedinis, quod summum dulcedinis gradum non attingit, veluti vinum quod vulgò muscatellinum dicitur: ta

Vinum cãdidum & dulce.

le enim corrumpit sanguinem, quia naturalis vis hepatis illud ex stomacho ad se capit prius quàm concoquatur, & maturetur eius superfluitas, vnde repletur sanguis aquositate indigesta, & redditur aptus ebullitioni & putrefactioni. Idem intelligẽdum & de aliis cibis in summo dulcibus.

Insuper sciẽdum ex vsu vini dulcis, aliorúmque alimẽtorum dulcium, tria sequi nocumẽta indispositis. Primum est fastidium, quia dulcia caliditate & humiditate sua leniunt, & leuigant orificium stomachi, inducentia illuc dispositionem inanitioni & corrugationi contrariam, quæ sunt causa famis. Secundum velocitas inflammationis eorum, & conuersionis in choleram. Nam dulcia choleram pariunt, quare mel præ omnibus aliis cholerã generat: est enim dulcissimum. Secundum locum obtinet vinum dulce, vt habet Galenus Cõment. 2. lib. 3. de victus ratione in morbis acut. Hinc etiam sitim inducit, nec confert febricitantibus, neque cholericis, Galeno ibidem teste.

Tertiũ oppilatio hepatis & splenis. Hæc enim membra dulcia maxima cum delectatione ad sese, vnà cum fece attrahunt, antequã cõcoquantur, & maximè hepar. vnde etiã facilimè obstruuntur crassa substantia,

in

in qua dulcis sapor fundatur, ad hoc præci puè cooperãte. Author Auicẽ.2. Can.trac.1. cap.3. Hinc sequitur dulce vinũ reliquis minus ciere vrinã. Et cõtra ista tria nocumenta, plurimũ valent acetosa, quia appetitum acetositate sua prouocãt, & frigiditate inflãmationem prohibent, & subtilitate substantiæ, oppilationes aperiũt. Et licet vina, & alia nutrimẽta dulcia hepar ac splenem obstruant, pulmonẽ tamen ab obstructione liberant, quia in transitu per meri à dulcibus, nil nisi subtile ad ipsum resudat, & sanguis ex rebus dulcibus ad pulmonẽ non penetrat, nisi prius in hepate purior & in corde subtilior factus, testis Galen. Cõment.2. lib.3. de victus rat. in morb. acut. Vina item dulcia minus inebriant secundum Hippoc. li.3. de victus rat. in morb. acut. Can.2. Vinum, inquit, dulce minus caput, minúsq; mẽtem ferit. Ex dictis iam omnibus colligitur, vinũ si bibatur vt corpus nutriat, instauret & impinguet, vt in macris siue per naturam, siue ex accidenti, maximè competere dulce, crassum & sufficienter coloratum. Hoc enim valde nutrit: deperditum instaurat & impinguat corpus. Quòd si verò nullum horũ fuerit necessarium, sicut in obesis & pinguibus, eligenda sunt vina subtilia,

ſapore grato odorifera, ſubalbida, & temperatè fortia. Ad ſitis quidem extinctionem eligendum eſt vinum album, ſubtile, & imbecillum. Hoc enim magis humectat & refrigerat, & per conſequens, melius extinguit ſitim, & quantò ſitis maior eſt, tantò ipſum conuenientius eſt. Ad ſpiritum verò & virtutis confortationem, & reparationem, exhibendum eſt vinum ſubtile, odoriferum, ſaporis, delectabilis, mediocris coloris, ſufficientis fortitudinis, & hoc cum pauco cibo. Pectoris autem & pulmonis mundificationi, & ventris laxationi, eligendum eſt vinum mediocris ſubſtantiæ, & ſapore dulci.

DE VINO RVBRO. Caput XII.

SI vinum rubeum nimiũ quandoque bibatur,
Venter ſtipatur, vox limpida turbificatur.

Vinum rubrum nocivum.

Hic recenſentur duo nocumenta nimiæ potationis vini rubri. Primum, conſtipatio ventris, quia vinum rubrum vehementius (ſi cætera pariter adſint) calfacit ac

utrit. Quantò enim calidius est, eo magis xiccat, & quantò magis nutrit, tantò aui=lius à natura retinetur. Potest etiam intel=igi de nimia potatione vini rubri, stiptici, ut Pontici, vnde constipatur venter. Ad omachi & viscerum retẽtiuæ virtutis con ortationem, eligenda vina crassa, Pontica, el stiptica rubra vel nigra, veluti in habẽ=ibus fluxum ventris, ob debilitatem facul atis retentricis stomachi, teste Hippocr. 3. b. de victus ratione in morbis acut. cano. . Fuluũ vinum & nigrum, austerum &c. t ibidem Gal. in Comment. Ad conforta=onem verò digestiuæ virtutis competunt ina subtilia, mediocris substantiæ & colo s, odoris boni, saporis iucundi, & vigoris fficientis, nonnihil stipticitatis partici=antia.

Secundum est exasperatio gutturis siue ucedo, quã pariunt vina quædam inten= rubedinis, ob siccitatẽ & terrestritatem, iusmodi sunt vina rubra Brabantiæ, & aximè musta: quæ equidem & vẽtris sol=endi vim habent, quia mustum admodum brum facere solet ventris fluxum propter ces terrestres cũ eo mixtas, quæ sua acri=onia mordicant intestina, vnde causatur uxus ventris. Quare bibendum non est,

nisi cùm ad plenum deferbuerit. Quoniam verò ipsum mordicat, ab eo etiam resoluitur fumus mordicans, qui ad cerebrum elatus, oculos corrodit, ac rubefacit. Causa autem cur fumus ille mordicet, est, quia vinum vnde dissoluitur, est mordificatiuum: Nam, vt Galen. inquit Comment. 14. lib. 1. Aphori. Oportet similem esse defluxum subiectæ substantiæ, vt quando humida atque aërea substãtia existit, tunc quod ab ea defluit, vaporosom est atque suaue. Cùm verò terrestris atque arida, tunc & quod effluit, fuliginosum est & acre.

CONTRA VENENVM. Caput XIII.

ALlia, ruta, pyra, & raphanus, cum theriaca nux:
Hæc sunt antidotum cõtra mortale venenum.

Hic *referuntur sex antidota contra venenum. Primum, Allium, quod efficacissimum est contra omne veneni genus, & præcipuè contra potum malæ aquæ, teste Serapione cap. 321. de temperamentis simplicium, Allium, inquit, quando præsumitur, &*

tur, & post bibitur aqua corrupta, incognita, non nocet potanti. Idem innuit Auicenna 2. Can. cap. 75. Et 3. 1. Doctr. 5. cap. 7. Similem etiam facultatem obtinet cepe. Auicenna 2. Canon. cap. 123. Quare potest comprehendi sub allio. De eo etiam dicit Auicenna 3. 1. Doctrin. 5. cap. 7. Quòd sit vt theriaca malarum aquarum, & maximè cum aceto, quia cepe est subtiliatiuum, incisiuum, & abstersiuum cum stipticitate, & aperit fortiter, teste Auicenna. 2. Canon. cap. 123. Calidum est in tertio. Quare calfacit, malas aquas prohibens, ne sua frigiditate stomacho nocumentum inferant, & crassas extenuat, vt citius penetrent. Acetum huic permixtum, virtutem eius in extenuatione & penetratione aquarum auget, & à siti, quam cepe comestum inducere solet, præseruat. Eadem de allio ratio est. Quare Auicenna 3. 1. Doctrin. 3. cap. præcipit allia comedere super aquas crassas & turbidas, quia extenuant eas, vt citò descendant, & prohibent ne stomacho & intestinis officiant, neque venas obstruant. Allium præterea si ante & post itineris ingressum comedatur, contra occurrentis aëris frigiditatem prodest. Auicen. 3. 1. Doct. 5. cap. 4. Vnde sequitur, quòd plurimum con-

ducat per diuersas terras oberrantibus, vario'q; potu vtẽtibus, iuxta versiculos Macri,

Allia qui mane ieiuno sumpserit ore,
Hunc ignotarum non lædet potus aquarũ,
Nec diuersorum mutatio facta locorum.

Allium præterea viperarũ contra ictus, & priuatim hæmorrhoi prodest, ita vt non aliud magis, si cum vino iugiter adsumatur, aut tritum in eodem ebibatur. Contra rabiosorum morsus & illitu & cibo valet, teste Doscoride. Auicen. verò lib. 2. tract. 2. cap. 75. Cõfert, inquit, puncturæ vermium venenosorum, & morsui serpentium, quando bibitur cum vino: & nos quidem iam experti sumus. Et similiter morsui canis rabidi. Et quãdo fit emplastrũ ex allio & foliis ficus, & cymino, super morsum mugali.

Cepe. Cepe quoque iuxta Auicen. 2. Can. cap. 123. confert morsui canis rabidi, cùm linitur super ipsum aqua eius, aut emplastratur ex eo, cũ sale & ruta. Et cepe, quod comeditur expellit nocumentum ventositatis venenosorũ. Et dixerunt quidã, quòd ipsum generat in stomacho humorem humidum plurimum fragrantem nocumentum venenosorum.

Notandum tamen, allium, cepe, & porrum, in cibo non competere, neque temperatis, nec calidis corporibus, & imprimis

cruda. Parum enim & malè nutriunt, sanguinem generant acrem & pungitiuum, crassos tamen humores extenuant, & viscosos incidunt: decocta verò, pungendi quidem vim exuunt, incidendi tamen & extenuandi retinent. Vnde cocta magis competunt quàm cruda. Porrum calidum est & siccum, noxium succum creat, oculorum aciem hebetat, & sanguinem nigrum & melancholicum generat, somnum tumultuosum parit, neruos pungendi vi lædit, nocet dentibus & gingiuæ. Cholericis itaque & melancholicis est vitandum, maximè crudum. Cepæ calidæ sunt, habéntque caliditatem superfluè terrestrem, cum humiditate aquosa, tenui & cruda. Si comedantur crudæ, generant in stomacho humores malos, putridos, & corruptibiles. Inducũt somnia mala, & terribilia, largiore cibo, capitis dolores cient lethargicos & phreneticos, memoriam & intellectum perturbant. Sed si comedantur coctæ cum iusculo electæ carnis, promouent digestionem, & minus officiũt, temperántque cibos frigidos, cum quibus coquuntur, sed melius est ab eis abstinere. Allium calidum est, nonnihil humiditatis participans, minus tamen quàm cepe. Valet contra inflationes, veterem tussim,

screatum prouocat, aciem oculorũ hebetat, capitis dolorẽ facit: de quo Gal.lib.12.cap. vltim. Therapeu. Method. Est enim, inquit, profectò allium ex eorũ ciborũ genere, qui & flatum discutiant, & minimè sitim inferant. Sunt qui parum id experti, existiment maiorem quàm cepas sitim excitare: sed planè errore, quum nõ modò non maiorẽ quàm cepe, sed nec omnino sitim faciat. Idem omnium planè eduliorũ maximè flatum discutit. Itaque ipse certè agrestium theriacam id appello. Conueniunt autẽ hæc tria phlebmaticis tãtùm, & crassum viscosúmque humorem habentib. Cholericis planè vitãda.

Ruta. Secundum, Ruta, de qua Dioscorid. lib. 3.ca.43. Ruta lethalium medicamentorum antidotum est, si semen ex vino acetabuli mensura ebibatur. Folia per se præsumpta, aut cum nuce iuglande, aridisque ficis, inefficaces venenorum vires reddunt: cõtra serpentes simili modo sumere conuenit. Eadem repetit Auic. Can.2, tract.2.ca.578. Aristoteles lib.9.cap.6. de historia animalium, tradit mustelam dimicaturam cum serpente, rutam comedere: odor enim eius infestus serpentibus est. Ruta quoque cum ficubus & amygdalis dulcibus mane sumpta à veneno præseruat. Ruta porrò duplex est: quædam

dam enim satiua & domestica, quædam verò montana & syluestris. Domestica syluestri melior est: quia syluestris calida & sicca est in quarto ordine, quare in cibis damnatur. Domestica, calida in secundo, sicca in tertio. Crassos lentósque humores digerit atque incidit, flatúsque resoluit & extinguit. Serapion cap. 290. de simplicib. Ruta est de rebus magis conferentibus inflationibus, id est, ventositatibus, sed in humida est inflatio. Ruta item vehementer visum acuit, & propriè succus eius, cum succo fœniculi & melle facto collyrio, aut comesta, vt dicit Auicen. loco citato. At quia in succo eius quædam est acrimonia oculis infesta, ventilando applicari debet, vt vapor tantũ & substantia eius oculos pertingat.

Tertium, pyra, de quibus Auicen. 2. Canon. tract. 2. cap. 550. dicit, quòd sint cura fungorum mortificantium. Dioscor. li. 1. ca. 132. Aiunt fungos, si syluestria pyra cum eis coquantur, innoxios fieri. Idem intelligi potest de pyris aromaticis, quæ spiritus cõfortant, & veneni nocumentum repellunt. Pyra.

Quartum raphanus, de quo Auicenna 2. Canon. tracta. 2. cap. 581. Confert, inquit, morsui viperæ, & cum vino morsui cornutæ etiam, & semen eius confert venenis, Raphanus. = Raifort

& vera

& vermibus venenosis: & si ponatur frustum eius super scorpionem, moritur: & aqua eius est experta in hoc, & est fortior: & si momorderit aliquem scorpio, qui raphanum comederit, non nocebit ei. Et his qui fungis strangulantur, tam cibo quàm potu salutaris est. Valet etiam contra venenum, quia vomitiones mouet, per quas stomachus purgatur. Raphanus sanguinem acrem & pũgitiuum gignit, ac proinde biliosis obest, stomacho aduersatur, ructus ciet, humoréſque crassos & lentos generat, & si virtus cõcoctrix debilis fuerit, crudũ. Facultas ei inest extenuandi & incidendi.

Quidã raphani radices à cœna crudas ingerunt, quo iuuent scilicet concoctionem. De quo miratur Galenus lib.2. de alimentor. facul. cap. penult. Aiunt nãque, inquit, id se ipsa experientia abundè compertũ habere, nullus tamẽ eos citra damnum potuit imitari. Quibusdã tamen placet, summo cibo sumptas, concoctionẽ iuuare, & vẽtrem laxare. Quum autem præsumuntur, cibum suspendũt, quare vomituris, commodissimè dantur ante cibum. Summo tamen cibo, si cum sale & aceto parua quantitate sumantur, bonũ est. Oculis nocent & capiti. Rhazes lib.3. ad Mansorem, cap.18. Raphanus, inquit,

inquit, calidus est & crassus, qui in stomacho longam faciens moram, phlegma incidit, atque cibum ad os eleuat stomachi, vomitum quoque cõmouet, cuius folia cibum digerunt, & appetitiuam adiuuant, quando ex eis parum sumitur.

Quintũ est theriace, quæ tota sua substantia, tam brutis, quàm ratione præditis animalibus contra venena & calida & frigida opitulatur. Sub hac comprehendi potest & mithridatium, consimilis ferè efficaciæ. De theriaca, Auicenna 6.4.tract.3. ca.1. Scias quòd Canon maximus in curatione veneni, est confortatio caloris innati, & excitatio ipsius ad expellendum, sicut facit theriace. De theriace verò & mithridatio simul, idem 6.4. tract.1. cap.5. Sunt, inquit, medicinæ contrariæ veneno, quare non permittunt ipsum peruenire ad cor, & sunt sicut theriaca & mithridatium. Theriaca Mithridatium.

Sextum, Nux, Auicen.2.Canon.ca.505. Nux cum ficubus & ruta, est medicina omnibus venenis, & ex ea cũ cepe & sale, fit emplastrum super morsum canis rabidi. Et hoc maximè intelligitur de nuce sicca, ante cibum sumpta. Sciendum verò nuces siccas recentibus & humidis esse peiores; magis enim vnctuosæ sunt, & citò in cholerã conuertuntur; Nuces

uertuntur: capitis dolorem inferunt, oculos turbant, vertiginem generant, præcipuè à cibo sumptæ: linguæ paralysin inducunt, vomituris ieiunis in cibo aptæ. Habentibus autem stomachum biliosum inimicæ, vesicas in ore faciunt. Recentes stomacho innocentiores sunt, vtpote suauiores, & minoris vnctuositatis. Ratione tamen humiditatis, ventrem laxant, & si testa vltimo loco cedantur, præsumptum cibum comprimunt.

DE AERE. *Cap.* XIIII.

LVcidus & mundus sit rite habitabilis aër.

Infectus neque sit, nec olens fœtore cloacæ.

Hic quatuor traduntur notæ optimi & habitabilis aëris.

Aëris electio. *Prima, vt sit purus, id est, non infectus à vaporibus, quia impurus alterat cor, secundum complexionem illius quod ei commiscetur, sicut innuit Hali, Commen. 16. lib. 3. Galeni Artis medicinalis.*

Secunda, vt sit luminosus. Aër enim turbidus, corpori tristitiã & pigritiam infert,

quia

quia commiſcet humores, & turbidus ad cor penetrat, vnde generantur ſpiritus turbidi, & craßi, animam contriſtantes, & pigritiam inducentes. Nihil ergo magis iucundum ac hilarem reddit hominem, minúſque grauat, quàm ſi in claro aëre ambulet, vel mane ſurgat.

Tertia, ne ſit infectus, cuiuſmodi eſt in locis cadauerum non crematorum multitudine refertis, quemadmodum in prælíis cōtingere ſolet: & hunc peſtis ferè ſubſequitur: inſpiratus enim in corpore ſpiritus inficit.

Quarta, ne fœtorem habeat cloacæ, & ſub hoc comprehendunt infectiones particulares aëris, vt latrinarum, fouearum culinæ, & locorum in quos cadauera conuehuntur, & oſſa mortuorum, aut lacuum, ſeu paludum, in quibus linum vel cānabis putreſcit. Talis enim ſpiritus noſtros inficit, ac maximam cerebro noxam ſuggerit. Hinc Auic. 2. 1. Doct. 2. cap. 2. Et aër quidem, dum eſt temperatus, & clarus, neque ſubſtantia extranea, complexioni ſpiritus contraria, ei admiſcetur, & ſanitatem efficiens, & ipſam conſeruans, & cùm mutatur contrarium ſuæ operationis operatur.

Verùm quò prædictorum exactior notitia habeatur, ſciendum eſt, aërem pro vale-

tudine tuenda, duobus modis esse necessarium. Primò quidem ob refrigeratione͂ cordis. Secundò verò. ob expulsione͂ fumosarum superfluitatum, spiritum & calorem innatum molestantium. Quemadmodum enim videmus ignem externu͂ ventilatione aeris suffocari & extingui, ita etiam de spiritu & calore innato imaginandum est. Indigent enim aere nutriente, conseruante & temperante. Temperatio ergo caloris innati fit per aëris attractionem, & depuratio, per aëris expulsionem. Primum quidem per motum attractionis, alterum verò per motum expulsionis. Si ergo aër attractus, fuerit fœtidus & impurus, corrumpitur calor & spiritus innatus.

Quare eligendus est purus ac liber, qui ex terra plana vel edita ventorum perflatu vndique lustretur, optimæ essentiæ, & cui nihil vaporis seu halitus alieni admisceatur, neque sit turbidus, nec nebulosus. Hic enim humores conturbat, & animam, vt dictum est, contristat. Nec editis montibus in valle inclusus, qui nullum perflatum recipiat: hic enim suffocans putrísque est, similis qui in domibus quibusda͂ est inclusus, in quibus ob putredinem & perflatus defectum, plurimus aceruatur squalor ac situs.

tus. Proinde omnibus ætatibus noxius est & euitandus, quemadmodum & quilibet inclusus. Hæc ferè Galenus lib. 1. de sanitate tuenda.

Tempore tamen epidemiæ, ob generaliorem aëris putrefactionem inclusus conuenientior est, vnde id temporis domi manere, ac fenestras concludere præstat, ne quà putridus aër inspiret. Aliàs liberior aër magis eligendus. Euitandus præterea in conseruanda valetudine aër, cui commiscentur halitus stagni & paludis, ac specus profundi, pestilentem auram spirantes, & qui ex animalium, olerum, crucæ, ceparũ, & similium, arborum malarum viscositatum, quales ficus & nuces, & legumnium putredine aut fimo coinquinatur. Cauendum etiam ne in aliqua primarum qualitatum excedat, scilicet, caliditate, frigiditate, humiditate, & siccitate: id quod arte nostra moliemur, sicut docet Auicen. 2. 1. Doctr. 2. cap. 5. & 6.

DE NIMIA POTATIONE *vini.* Cap. XV.

SI nocturna tibi noceat potatio vini,

Hoc matutina rebibas, & erit medicina.

Hic ponitur præceptum de iis, qui mane ex pridiana vini potatione ægrotant, nimirum vt idem mane rebibant. Potatio *autem vini nocturna, potest inducere vel ebrietatem, vel sitim matutinã, vel nimiam corporis calfactionẽ. Si induxerit nimiam calfactionem, maximus error est, id mane repetere: nam perinde hoc esset, ac si ignem igni adderes. Si ebrietatem cum quadã nausea, bonum est mane repetere: inde enim facilè vomitus prouocatur, quem sequitur expurgatio stomachi. qua facta, tollitur & nocumentũ ebrietatis, & nausea. Quare consulit* Hippoc. *semel in mẽse inebriari, vt ex ebrietate prouocetur vomitus: hic enim maximè ab ægritudinibus chronicis, id est, longis & malis præseruat. Si quis ex nocturna vini potatione, propterea quòd bibere illud non cõsueuerit, oblæditur, huic & mane, quò adsuescat, idem bibere concedetur, & ita ex vini sumptione minorem læsionem sentiet.* A *consueto enim minor fit læsio, teste* Hippocrate *lib.2.* Aphoris. *5. Si verò potationem vini nocturnam sequatur sitis matutina, illa mendosa est, & curatur*

quidem

quidem potatione vini, sed magis tamen aquæ. Homini debilis cerebri & cuiuscũque alterius conditionis, summopere cauendum est à frequenti ebrietate.

Frequens siquidem ebrietas, inquit Auicenna. 3. 1. Doctr. 2. cap. 8. inducit sex incommoda in corpus humanum. Primũ est corruptio complexionis hepatis, quia vinũ immodicè sumptum, calorem eius resoluit, vnde amittit virtutem sanguificam, & loco sanguinis generat aquositates efficiẽtes hydropysin. Vel incendit hepar, & humores eius, vnde generatur lepra, vel mania. Secundum est corruptio complexionis cerebri, ob assiduam eleuationem fumorum vini, disponentium cerebrum, calidum quidem maniæ & phrenesi, frigidium verò epilepsiæ, lethargo apoplexiæ, & subeth. Tertium est debilitas neruorum: videmus enim bibulos, & frequenter inebriari solitos, caput & mẽbra tremere, non in senio tãtùm, sed etiam in senectute, & iuuentute quãdoque. Quartũ, ægritudo neruorũ, sicut spasmus, & paralysis: quia vinum immodicè haustum, sæpius in stomacho accessit, vnde valde læduntur nerui. Sæpe etiã ex defectu digestionis in aquositates crudas cõuertitur quæ neruos remolliunt, & sæpe humoribus

Ebrietatis incommoda.

craßis neruos obducit, vnde distenduntur vel cõtrahuntur. Quintum est apoplexia propter humiditates cerebri à vino multiplicatas, ita vt omnino vias spirituum animalium à cerebro in membra obstruant. Sextum est mors subitanea, cùm scilicet stertendo & dormiendo, via anhelitus multitudine vini vel humiditatum inde generatarum, clauduntur, & ebrius suffocatur.

Vinum tamen si modicè bibatur, plurimum confert. Auicen. loco citato, quinque eius recenset commoda. Primum est, quòd caloris sui subtilitate & conuenienti atque occulta proprietate, facilem efficiat cibi penetrationem cui cõmiscetur, in omnia membra. Secundum est, quòd phlegma substãtiæ suæ calore & subtilitate incidat atque resoluat, meatus aperiat, & naturam ad excreationem incitet. Tertium est, quòd choleram rubeam, per vrinam, sudorem, excrementa, & resolutionem insensibilem expellat: & hoc de vino albo, vel subrubeo, tenui, natura debili, vel diluto, intelligendum est Aliàs enim ex nimia hepatis calfactione, ipsum in choleram commutaretur potius: alioquin multiplicaret choleram per conuersionem ipsius in eam. Quartum, quòd melancholiam, quæ crassa est, & tardimo

di motus, facilè per proprios meatus ab hepate ad ſplenem, & à ſplene ad os ſtomachi deducat, & eandem vnà cum fecibus è corpore expellat, & melancholiæ nocumentum, ob contrariam ſubſtantiam, complexionem & effectus, reprimat, ac tollat. Melancholia enim triſtitiam, puſillanimitatem, & auaritiam parit. Vinum verò gaudium, audaciam, magnanimitatem, & liberalitatem. Quintum, quòd omnes modos ſeu ſpecies laßitudinis, niſi multa caliditas extranea fuerit coniuncta, reſoluat. Vinum enim reſolutos ſpiritus abundè reparat, virtutem cõfortat, humiditates relictas in muſculis, neruis, & chordis, & iuncturis, tollit, aut minuit. In laßitudine ſi opus fuerit vinum velociter humectat, modò diluatur.

Præbet præterea & plurima alia commoda. Omnium enim velocißimè nutrit calorem, & ſpiritum naturalem confortat, totum corpus calfacit, ingenium acuit, iram extinguit, triſtitiam remouet, libidinem incitat, ſemicrudos humores digerit. Et vt vnico verbo rem totam perſtringam, vinum reddit hominem & anima & corpore virilem, vnde abſtemii (cæteris paribus) effœminati videntur.

DE MELIORE VINO.
Caput XVI.

GIgnit & humores melius vinum meliores.

Si fuerit nigrum, corpus reddet tibi pigrum.

Vinum sit clarúmque vetus, subtile, maturum.

limphatum Ac bene ~~dilutum~~, saliens, moderamine sumptum.

Hic docetur in primis ex meliore vino meliores humores generari: quãto enim materia præstantior est, tantò etiam præstantiores inde humores gigni par est. Deinde, *quòd vinum nigrum pigritiam corpori inferat, quia reliquis craßius est, & plus terreæ naturæ in se continens, quare & spiritus inde geniti sunt craßiores, authore Galeno, Comment.14.lib.1. Aphoris. Oportet, inquit, similem esse defluxum subiectæ substantiæ, vt quãdo humida atque aëria substantia existit, tunc quod ab ea defluit, vaporosum est, atque suaue. Cùm verò terrestris atque arida, tunc & quod effluit, fuliginosum*

ginosum est, & acre. Tertio loco, referuntur septem præcepta de electione vini.

Primùm, vt eligatur vinum clarum: hoc enim quia subtile, spiritus subtiles & claros generat. Vinum clarum.

Secundum, vt sit vetus: nouum enim siue mustum (cæteris paribus) facilius inebriat, fluxum ventris prouocat, atque colicam, quæ accidentia dicentur infrà, cap. 26. Nec est intelligendum vt omnino sit vetus: tale enim Auicenna 3.1. doctr. 2. cap. 8. teste, est quasi medicina & pauci nutrimenti, id est, magis inest ei virtus alteratiua corporis ad caliditatē & siccitatem, quia repurgatū est à fece & viriditate quam prius habuit, & multò quàm antè calidius. Scribit Galenus lib. 8. simplicium medica. Vinum ex secundo est ordine excalfacientiū, sed quod admodum vetus est ex tertio. Vinū vetus.

Tertium est, vt sit subtile: subtile enim multos & subtiles spiritus procreat: crassū verò crassos.

Quartum, vt sit maturum, non stipticum. Stipticum enim abscindit omnes species euacuationis, vt innuit Galen. Com. 8. lib. 3. de morbis acut. Austerum, inquit, vinum, excretiones omnes cohibet. Quare nocet corporibus quibus per vrinam expur-

gari est opus, & lædit omnia superiora. Infirmitatibus tamen intestinorum vtile est. Galenus ibidem, Remouetur autem stipticitas, si aqua temperatum fuerit. Gal. ibi.

Quintum, vt sit dilutum: per hoc enim remittit fumositatem suam, & minus inebriat. Et hoc veritatem habet in vino subtili. Crassum enim si diluatur, citius inebriat: ita nanque subtiliatur, magisque fumosum redditur, de quo Auicenna intellexit 3. 1. doctr. 2. cap. 8. cùm ait, Mixtum velocius inebriat.

+ [illegible]

Sextum, vt infusum quasi subsiliat+, & est de conditionibus boni vini, de quibus suprà capite 10.

Septimum, vt modicè sumatur. Vinum enim modicè sumptum, acuit ingenium. Ex omnibus iã dictis colligitur, pro conseruanda bona valetudine, eligendum esse vinum quod sit medium inter vetus & nouum, clarum, nonnihil rubedinis participans, odoriferum, æqualis saporis, nec acre, nec acutũ, neque dulce, nec fumosum, neq; crassum nimis, siue subtile, sed ad subtilitatem declinans: natum in colle aperto, meridiem spectante, regione inter caliditatem ac frigiditatem temperata. Hæc ferè Auicenna loco citato.

Vergil. 2. Georg. Apertos Bacchus amat colles.

Circa

Circa vini vsum, secundum ætates, notandæ sunt tres regulæ, quas ponit Auicenna ibi. Prima est, ne pueris detur vinum in potu: id enim perinde esset ac si ignẽ igni addas in lignis debilibus. Quippe, quòd haustum & humectat nimium, & calfacit corpus: tum caput, halitu replet, iis qui humido calidóque temperamento sunt, quale est eiusmodi puerorum. Atqui nec repleri his caput est vtile, nec ipsos suprà quàm par est, humidos, calidósque fieri: quoniam eo iam caloris humorísque peruenerunt, vt si paululum vtriusq; qualitatem auxeris, iam modum excesserint. Secunda est, vt seni detur, quantum tolerare potest, & appetit appetitu naturali. Quemadmodum enim ocreæ veteres aridæ, & corrugatæ oleo, ita corpora senum vino electo reficiũtur, ac renouantur. Senibus enim cùm frigidi sint, vnum illud maximum commodum ex vino accedit, quòd eorum omnia membra calfaciat: tristitiam & melancholiam, quibus abundant, expellat: & soporem, quo ferè destituuntur, reducat. Obstructiones etiam, quibus iidem obnoxii sunt, tollat. Sanè vinum sicuti pueris est alienißimum, ita senibus aptißimum est. Tertia, vt iuuenibus exhibeatur temperatè. Nam, vt Galenus

+ bottes

Vinũ est lac senũ.

inquit

inquit lib.1.de sanit.tuēda, Neque iam adultis vinum, nisi modicè sumptū, existimandum est vtile esse, quòd videlicet & ad iram & libidinē præcipites faciat, & partem animi rationalē hebetem turbidámque reddat, si modum excesserit. His ipsis tamē, ad bilis excrementa vel mitiganda, vel expellenda, est sanè non inutile, corpus corroborat, & ingeniū ob subtilium & tenuium spirituum abundantiam, exacuit.

Bierre

DE CEREVISIA. Caput XVII.

bierre

NOn sit acetosa hæc ceruisia, sed bene clara,

De validis sit cocta granis, satis ac veterata.

Hic traduntur quinque signa, de eligēda cereuisia. Primum, vt non sit acetosa: hæc enim stomacho inimica est. Acetum nāque, vt Auicenna tradit, neruis officit. Stomachus autem membrum est valde neruosum: ergo, &c. Secundum, vt sit clara, quia turbida obstruit vrinarū meatus. Proinde & calculosis plurimum nocet, impinguat, flatus

tus gignit, anhelitum abbreuiat, & phlegmata multiplicat. Tertiũ, vt ſit cocta ex bonis & validis granis, non corruptis, ex optimo ſcilicet hordeo, tritico, ſiue auena: quantò enim grana meliora ſunt, tantò & melior humor inde generatur. Quartum, vt ſit bene cocta: hæc enim cùm melius digeritur, tum naturæ conuenientior exiſtit. Malè verò cocta, ventris tormina, inflationes, & colicam paſsionem gignit. Quintũ, vt ſit vetus, & à fecibus repurgata. Recẽs enim iiſdem malis obnoxia eſt, quibus malè cocta: præterea & ſtranguriam facit.

DE NIMIA POTATIONE cereuiſiæ. Cap. XVIII.

DE qua potetur, ſtomachus non inde grauetur.

Hic vnicum habetur præceptum de vſu cereuiſiæ, vt ſcilicet modicè ſumatur, neque inde ſtomachus prægrauetur, vel ebrietas concilietur. Ebrietas enim ex cereuiſia deterior eſt, quàm ex vino, & diuturnior. Fumi nanque & vapores craſsiores ad caput ex cereuiſia eleuantur, quàm vino, quare & tardius reſoluuntur. Et ſciendum eſt,

prandium

prandium vel cœnam (si modò cætera pariter adsint) vtilius à cereuisia quàm vino inchoare, quia in principio mensæ, stomachus famelicus est, & superfluitates auidissimè à membris ad se attrahit. Si ergo in principio mensæ daretur vinũ, quo natura maximè delectatur, eo quòd plurimum nutriat, superfluitates illæ à stomacho attractæ, vnà cum vino ad partes corporis traherentur. Minus autem auidè attrahit cereuisiam. Cereuisia humores item orificio stomachi adhærẽtes abluit, quare Medici consulunt, vt in maxima fame, prius vomitus prouocetur, quàm cibus sumatur, vt superfluitates illæ à stomacho famelico attractæ, euacuentur: neque cum chylo commisceantur. Similiter qui ex nimia vini potatione sitit, cereuisiam bibat: hæc enim sitim mendosam tollit.

Vomitus ante cibũ ciendus.

DE TEMPORIBVS ANNI. Cap. XIX.

TEmporibns veris modicum prandere iuberis.
Sed calor æstatis dapibus nocet immode-

immoderatis.

Autumni fructus caueas, ne ſint tibi luctus.

De menſa ſume quantũuis tempore brumæ.

Hic agitur de cibi menſura ſecundũ anni tempora conuenienti, & primò de vere.

Vere ſiquidem modicè prandendum eſt, paululum cibo demendum, adiiciendúmque potioni. Auicenna 2. 1. Doctrin. cap. 6. Ratio, Quia tempore hyemis propter eius guloſitatem & exercitii paruitatem, & reſolutionis prohibitionem, humores crudi, & maximè phlegmatici ex temporis proportione generati in interioribus corporis, ob ambientis aëris frigiditatem, ſiue ἀντιπερίστασιν coadunantur. Ver autem ſuperueniẽs illos eliquat, & diffundit per totum corpus, quare natura per id tempus plurimum circa illorum digeſtionẽ occupata eſt. Si itaque in vere daretur magna cibi menſura, natura à digeſtione prædictorum humorum impedita diuerteretur, vtpote, per humores, & magnã ciborum copiam, plus æquo grauatam, vnde humores in corpore crudi & indigeſti relicti facillimè mẽbrum

aliquod

aliquod inuadentes, ægritudinem inducerent. Quare ſummopere conãdum eſt, vt id temporis cibo nõnihil dematur. Diminutio enim ciborum maximè præſeruat ab ægritudinibus veris, teſte Auicenna ibidem. Et hoc quidem de adulto & extremo vere intelligẽdum. Nouum enim ver hyemi adſimilatur, vnde & hyemis ritu per id tempus, cibus adminiſtrandus eſt. Intelligendũ item de corpore humoribus phlegmaticis & crudis repleto. Corpori enim temperato in humoribus, cibus exhibendus iuxta menſuram caloris innati, & reſolutionem quæ fit à corpore: ablata enim cauſa eſt diminutionis cibi. Vnde Hippocrates Aphoriſmor. 15. lib. 1. Ventres hyeme & vere, natura calidiſſimi ſunt, & ſomni longiſſimi: quare per ea tempora alimenta copioſiora ſunt exhibenda. Etenim tunc calor innatus plurimus eſt, vnde & pluribus egent alimentis.

Aeſtatis cibus.

Secũdo, de Aeſtate, quòd nimia cibi ſumptio in æſtate noceat. Virtus enim digeſtiua tũ debilis eſt: ſpiritus enim & calor innatus, inſtrumenta virtutum debilitantur, minúſque ob caloris externi exceſſum, & attractionem, ad exteriora reſoluuntur, vnde multum cibum digerere nequeũt. Sciendum ta-

dum tamen, propter vehementiam resolutionis humiditatum, tam substantialium, quàm nutrimentalium corporis, æstiuo tempore craßiorẽ ac maiorem cibum exhibendum esse, si virtus digestioni sufficeret. Verùm cùm non sufficiat, vno eodémque tempore multum digerere cibum, parum sæpéque de eo exhibendum est, iuxta illud Galeni Cõmen 17. lib. 1. Aphoris. Aestiuo quidem tempore, quantum ad temporis rationẽ attinet, sæpius pauca danda sunt, quoniam & pluri egent adiectionẽ, vt qui sunt dissoluti & vires habeãt imbecilles. Et licet æstate cibo nonnihil demendum sit, potioni tamen adiiciendum est: tum enim maxima fit resolutio & exiccatio corporis, calor etiam humidum longè exuperat, vnde & sitis maior exoritur. Elixis itaque vtendum cibisque frigidis ac potione tum multa, tum diluta. Vinum autem vinosum & purum euitandum, vt quòd facilè inflãmetur, & violento æstu vehementem calorem incendat.

Tertio de Autumno, vt scilicet per autumnũ à fructibus autumnalibus, vuis scilicet, persicis, ficubus, & similibus abstineatur, vel modicè saltẽ de iis edatur: generant enim sanguinem putrefactioni accommodum, ob ebullitionem, quam in corpore & Autumni cibi.

humoribus

humoribus faciũt, & maximè in stomacho immundo in autumno sæpius accidere solet, vnde malæ sequuntur ægritudines, nimirum variolæ, morbilli, & pestilẽtia. Pro maiori notitia victus salubris per autumnum, cauendum est, ne famem & sitim patiantur, vel cibo vna hora repleantur, vt præcipit Rhazes 4. *ad* Mansorem, *cap.* 26. *de regimine corporis, secundum anni tempora.* Vinum *autem quod bibitur, sit paulò liberius dilutũ, neque tamen immodicè, vt corpus humectet, & calorem reprimat: minus etiam quàm in æstate bibẽdum, ne natura per id tempus debilitata, digerere renuat, & calor obtusus, ventositates & colicam generet.*

Quarto de hyeme. Tempore *siquidem hyemali tantum edendum, quantum volumus, id est, plus quàm cæteris temporibus, teste* Auicenna Phen. 2. 1. Doctrin. 2. *cap.* 6. *&* Galeno *in* Commen. 17. *lib.* 1. Aphorism. Hyberno, *inquit, tẽpore multa quidem danda sunt propter robur virium, sed raro, quia non valde multa indigent adiectione laborantes, vt quibus nõ multa fiat euacuatio.* Et *ratio est, quia calor innatus hyeme intensior est, tum quia vnitus, tum quia fortificatus,* διὰ τὴν ἀντιπερίστασιν: *id est,*

iuxta

est, iuxta positionem sui contrarii, videlicet, frigidi aëris corpora circundantis, quod veritatem habet in robustis & corpulentis, & non in raris ac debilibus. In huiusmodi enim corporibus intēsum hyemis frigus non modò non confortat calorem, sed magis debilitat. Et hoc innuit Hippocrates Aphor. 15. lib. 1. Ventres hyeme & vere, natura calidißimi sunt, & somni lōgißimi: quare per ea tempora alimenta copiosiora sunt exhibēda. Etenim hinc calor innatus plurimus est, vnde pluribus egent alimētis, quæ quidem & craßiora, ac difficilioris digestionis exhibere licet, quia calor intentior est. Vino autem vtendum est meraciore & rubicundiore. Notandum tamen, quòd licet considerationе habita ad fortitudinem caloris & virtutis digestiuæ in hyeme, craßiores & densiores cibi cōueniant: attamen quia corpora per id tempus ob phlegmatis abundantiam facillimè replentur & obstruuntur, & parua à continente fit resolutio: tutius est vti cibis inter solidū, & rarum mediis, sicuti caro hœdina, vitulina, mutonis, ucii, percarum, & cancrorum. Craßioribus verò, vt bouina, porcina, ceruina, conharum, ostrearum, carpionū, & similium, bstinendum, aut vna saltē comestione vtendum,

dum, adhibitis sæpius rebus apertiuis & diureticis, vt petroselino, nasturtio, apio, & exercitio forti.

DE POTV PRAVO CORrigendo. Cap. XX.

SAluia cum ruta faciunt tibi
pocula tuta.
Adde rosæ florem, minuúntque
potenter amorem.

Voir la traduction p. 305.

Traduntur hoc loco duo remedia de prauo potu corrigendo. Primum est Saluia, cuius folia potui imposita prauitatem eius ex proprietate corrigunt. Habent etiam in se virtutē confortandi neruos & cerebrum: quibus confortatis melius resistitur malis fumis, ex prauo potu prouenientibus.

Saluia.

Secundum est Ruta, cuius integra folia absque cōtritione potui imposita, caliditate & proprietate sua corrigunt malitiam eius. De Ruta quomodo contra venena valeat, dictum est cap. 13. Sequitur deinde in vltimo versu, quòd his duobus addi possit flos rosæ. et hoc maximè intelligendum de rosa rubea, quæ fragrantia sua, & stiptico sapore, potus malitiam tollit.

Ruta.

DE NAVSEA MARINA Caput XXI.

nealdemer

Nausea non poterit nec ~~hæc~~ quē vexare marina.
Vndam cum vino mixtam qui sumpserit ante.

ouis dans Cu tu ducti de Cofurbe

Hic traditur remedium nauseæ, siue vomitus ex marina traiectione prouenientis in non consuetis, vt scilicet traiecturi prius quàm nauem conscendant, dies aliquot vino suo aquam marinam misceant, si diuites fuerint. Sin verò pauperes, aquam marinam absque vlla mixtione bibant. Ita enim nauseam nullo negotio euitabunt, quia aqua marina salsedine & stipticitate sua, orificium ventriculi claudit, vnde vomitus impeditur. Et notandum, Auicen. Phen. 3.1. doctr.5.cap.8.teste, vectorem marinum à principio non debere retinere, siue reprimere nauseam vel vomitum, sed dimittere, donec bene purgatus fuerit: hoc enim à multis ægritudinibus non solùm præseruat, verumetiam curat, vel alleuiat vehementes, & magnas ægritudines, vt lepram, hydropisin, apoplexiam, frigiditatem, & inflatio-

nem stomachi. vt docet Auicenna ibidem. Si tamen, inquit, vomitus vectoris in mari superfluus fuerit, sic vt vehementer debilitetur, restringendus est comestione fructuum stypticorum & acetosorum, veluti sunt cotonea, maciana, & granata. His enim orificium stomachi confortatum humores deprimit, Stomachus etiam confortatus, humores ad se vndarum exagitatione affluentes repellit. Appii item semen torrefactũ, & cum vino potũ confert, vel absinthium potum, siue comestum. Panis etiam assatus & in vino odorifero maceratus si edatur, prodest. In summa, tota victus ratio sit ex acetosis, stomachum confortãtibus, & prohibẽtibus ascensum vaporum & humorum ad caput, vt lentes coctæ in aceto, vel succo vuæ acerbæ.

Vapores stomachi prohibentia.

DE GENERALI CONDImento. Cap. XXII.

SAluia, sal, vinum, piper, allia, petroselinum.
Ex his fac salsam, ne sit cõmixtio falsa.

Hic habetur modus conficiendi salsamenti com-

ti communis, si in mẽsa specialia deficiant. Et recensentur quinque ex quibus fieri pos sit. Primum est saluia, qua fit condimẽtũ in assatione, siue decoctione anseris. Anseres enim siue porcelli cùm assantur, saluia ferè impleri solent, vt humiditates superfluæ siue viscosæ exhalent, & saluiæ odor anseribus vel porcellis imprimatur. Post assationem tamen, saluia reiicienda est, & non comedenda. Ex saluia etiam condimentum conficiunt rustici, quo in anserum esu vtuntur: contundunt enim allium cum vino & saluia, vt auferatur aliquantulum de sapore allii. Salsamenta varia. Saluia.

Secundũ, Sal cum vino, éstque salsamentum diuitum, siue nobilium. Ipsi enim deficiente sinapio, vel veriuto, imponunt salsatio vinum, & parum salis. Sal cum vino.

Tertium, Piper, éstque salsamentum rusticorum: commiscent enim piper cum fabis & pisis. Similiter etiam ex pane asso cum cereuisia, vel vino & pipere, fit salsamentum nigrum, ad modum pultis, quod etiam piper vocant, & hoc effundunt super carnes aut pisces. Piper.

Quartum, Allium ex quo etiam fit salsamentum rusticorum. Miscent enim cum molli caseo & lacte, terendo allium, & ita Allium.

comedunt cum cibo siue asso, siue elixo, siue salso, dulci, & cum ouis duris.

Petroselinum. Quintum, Petroselinum, ex cuius foliis contusis cum veriuto, vel albo vino, sit viridis salsa, quam cum assis edunt. Et hic notandum, salsamenta, siue salsas secundum temporum diuersitatem vario modo confici. Temporibus enim calidis inclinant nonnihil ad frigus, vel paruam caliditatem habent. Temporibus vero frigidis contra.

Aestatis. Materia igitur salsarum æstate sit veriutũ, vel agresta, de summitatibus vitis, vel acetum, succus limonum, vel citrãgulorum, vel granatorum cum saccaro, & aqua rosarum. Quibus interdũ addi potest aliquãtulum serpilli & petroselini, ad prædictorũ frigiditatẽ temperandã. Materia verò salsarũ tẽporibus fridigis sit synapiũ, eruca, Zingiber, piper, cinnamomũ, garyophila, alliũ, saluia, menta, serpillum, petroselinum, vinum, iusculum carnium, acetum non forte, sed vini naturæ propinquum. Temporibus verò temperatis, salsarum materia sit inter caliditatem & frigiditatem temperata.

Secundò, variantur ratione cibariorum: cibariorum enim alia aliis indigent condimentis, id quod coqui non ignorant. Muttonum enim, vitulorum & capreorum salsa

debet

debet esse viridis, in æstate quidem exaceto & agresta, cum paucis speciebus sine allio, cũ petroselino, zingibere albo, & agresta, & pane asso in acetum vel agrestã infuso.

Hyeme fiat eadem cum pluribus speciebus pauco allio, optimo vino, & pauca agresta, vel sufficiat synapium & eruca. Salsa autem pro carnibus bouis elixis est piper coctum ex pipere, pane asso, iure carnium, & pauca agresta, & hæc eadem satis conuenit carnibus porcinis in hyeme. Possunt etiam carnes porcinæ comedi æstate in principio refectionis cum aceto & petroselino. Si verò prædictæ carnes pastillentur, præsertim bouinæ & porcinæ, hyeme quidẽ adponatur cepe, allium cum puluere specierum dulcium parua quantitate. Aestate verò sine cepis cum veriuto, vel cepæ paruæ in pauca quãtitate. Si autẽ pastilatura fiat ex carnibus subtilioribus, non adponatur cepe. Aestate quidem lac amygdalarum, cum veriuto, & pauco puluere specierũ dulciũ, in fine adponatur ouũ cõquassatum cum agresta. Hyeme verò loco agrestæ sumatur vinum cum speciebus. Assaturæ autem cuniculorum, & pullorum cõuertitur condimentũ ex cinnamomo & mica panis. Aestate quidem cum agresta: hyeme verò Hyemis.

cum vino. Aſſaturæ porci conuenit liquor inde deſcendens, conquaſſatus cum optimo vino & cepis, ídque in hyeme. Aeſtate verò ſalſa viridis, cuius ſuprà facta eſt mẽtio. Aſſaturæ phaſianorũ, columbarũ, & turturũ, nullo alio indigent condimento, præter ſalẽ. Caponum verò & gallinarum elixatarum conueniens cõdimentum, eſt aqua decoctionis earundẽ, cum aliquantulo pulueris ſpecierum dulcium, & præcipuè, ſi addantur in decoctione ſaluia, hyſſopus, petroſelinum, ídque in hyeme. In æſtate ſufficit ſola aqua cum ſucco ſummitatum vitis. Verùm pro ſalſa caponum & gallinarum pinguium paſtillandarum, nihil penitus apponendum eſt præter pauculum pulueris ſpecierum, & in fine agreſta ſuprà dicta in æſtate, optimum vinum in hyeme. Piſces verò quanto ſunt carnis craſſioris, difficilionis, maioris ſuperfluitatis, & humidioris naturæ, tantò indigẽt ſalſis calidiorib. & acutioribus, quod etiã in carnibus obſeruandũ.

Piſcium ſalſa.

DE LOTIONE MANVVM. Caput XXIIII.

LOtio poſt menſam, tibi confert munera bina.

Mundifi-

Mũdificat palmas, & lumina red
dit acuta.
Si fore vis ſanus, ablue ſæpe
manus.

Hoc loco duo referuntur commoda ex lo tione manuum à cibo ſumpto.
Primum, quòd ita manuum palmæ emundentur.

Secundum, quòd reddat lumina acuta, id eſt, proſit oculis, ídque per accidens. Manus enim ſunt inſtrumenta mundandorum oculorum, quare multũ confert eas eſſe mundas. Sed de hoc ſatis dictum eſt cap. 3.

DE PANE. *Cap.* XXIIII.

PAnis nõ calidus, nec ſit nimis
inueteratus,
Sed fermentatúſque, oculatus, ſit
bene coctus,
Et ſalſus modicè, & frugibus va-
lidis electus.
Nõ comedas cruſtam, choleram
quia gignit aduſtam.

Et pa-

Et panis salsus, fermentatus bene
coctus,
Purus sit sanus, non talis sit tibi
vanus.

Hic præcipitur, duo esse vitanda circa electionem panis. Primum est caliditas. Panis enim calidus, humanæ naturæ nocet, iuxta illud Auicennæ 2. Canon. cap. 572. Non comedatur, inquit, calidus sicut est. Panis enim calidus non est naturæ conueniēs, & vsus eius è furno & reliquorū similium est malus, quia multum oppilat. Panis calidus, caliditate sua sitim facit, & natat ob suam humiditatē vaporosam, éstque velocis digestionis & tardi descensus. Qui licet in victus salubris ratione non cōueniat, vt alimentum, odore tamen plurimum confert: resuscitat enim syncope correptos. Fieri etiam potest vt homines aliqui solo panis calidi odore vitam protogent, quod Democritum fecisse author est Laërtius. Secundum, ne edamus panem vetustate induratū, siue mucidum: talis enim pro nutrimento naturæ humanæ non cōgruit, quia exiccat corpus, & humores melancholicos generat.

Panis calidus nocivus.

Panis odor.

Sequuntur deinde quinque conditiones panis electi, quarum prima est, vt sit bene

Panis electio.

fermentatu

fermentatus. Gal.1.alimento.cap.2. Panes, inquit, ad concoctionem appositissimi sunt, qui plurimum fermentati, & approbè elaborati, in clibano, igne moderato percoquũtur. At qui fermento caret, nemini prorsus erit accommodus: Huic adstipulatur Auicen.2.Canon.cap.572. Panis habens parum fermenti plurimi est nutrimenti, sed eius nutrimentum oppilat, nisi illos qui sunt plurimi exercitii.

Secunda est, vt sit oculatus, id est, porosus, per hoc enim dignoscitur viscositatem eius esse ablatam. Veruntamen iste panis secundum Auicen. velocis est penetrationis, & minoris nutrimẽti & deterioris, sicut est panis αὐτόπυρος, qui est plurimi furfuris.

Tertia est, vt sit bene coctus, quia panis malè coctus tardè concoquitur, & stomachum grauat. Auicen. loco citato. Et ille qui non bene decoquitur, est plurimi nurimenti, sed eius nutrimentum oppilat, nisi illos qui sunt plurimi exercitii. Et panis de patella est huius generis: eius nanque pars interior raro decoquitur bene.

Quarta est, vt sit temperatè salitus: dulcior enim oppilat, salsus exiccat. Moderatè tamen salsus optimum nutrimẽtum præbet, si cætera conditiones pariter adsint.

Quinta,

Quinta, vt ſit confectus ex optimis granis, laudatiſsimo tritico. Tertio demum loco vetatur vſus cruſtæ panis, vt quæ choleram aduſtam, & humores melancholicos pariat, quatenus ipſa aduſta & ſicca eſt, & humor inde etiam genitus, aduſtus erit, & ſiccus. Quare nobiles, qui natura cholerici ſunt, curant ſibi auferri à pane ſuperiorem & inferiorem cruſtam, quos imitantur prælati & delitioſi. Eligenda igitur mica panis melioris, valentioris, & velocioris nutrimenti, quàm cruſta.

Decruſtatio.

Cruſta tamen aliquando conuenit ſanis, habentibus ſtomachum humidũ, & volentibus emacerari, ídque ſumpto cibo. Cibi enim deſcenſum promouet, & confortat orificium ſtomachi. Duobus vltimis verſibus innuitur vt panis laudatiſsimus habeat has quinque conditiones, vt ſit ſalitus, fermentatus, bene coctus, purus, & ſanus, id eſt, de granis validis & ſana meſſe collectis. Et has conditiones habet Auicenna loco citato. Oportet, inquit, vt ſit panis mundus, ſalitus, maſſam habens confectam, fermentatus, coctus bene, & vna nocte permanens. Additio. Sciendum præterea, panem ex farina cribro ſuccreta & à furfure repurgata maius & purius præſtare alimentum, furfuraceum

Cruſta panis.

+ ſon

raceum verò, id est, cui furfuris nonnihil cō- + nupeu
mixtum est, infirmum quidem præstare alimentum, sed facilius per intestina descendere. Gal. lib. 1. cap. 2. de aliment. facult.

DE CARNIBVS PORCINIS. Cap. XXVI.

Est caro porcina sine vino peior ouilla, + de brebis
Si tribuis vina, tunc est cibus & medicina.

Hic fit comparatio quædam inter carnem porcinam & ouillam, nimirum quod porcina si citra vinum sumatur, ouilla sit salubrior. Attamen si vinum adiungatur, suprà quàm quod valentißimè nutrit, habet & facultatem ceu medicamenti: humectando enim corpus alterat, id quod de porcellis aßis in primis & apris quàm optimè præparatis intelligendum. Carnes verò porcinæ, quibus rustici & plebei vtuntur, sale conditæ, siue sole, siue fumo exiccentur, ouillis nihilo meliores sunt, neque cum vino. Et hoc veritatē habet in carnib. porcellorū assatorū, siue carnibus aprugnis, vt dictū est.

Ilia

Ilia porcorum bona ſunt, mala ſunt reliquorum.

Hoc verſiculo conferuntur omaſa, id eſt, inteſtina pinguiora porcorum, cum reliquorum animalium omaſis: & quantum ad victus rationem attinet, reliquis ſuilla præſtant. Nullorum enim animalium inteſtinis vtimur, niſi ſanguine refertorum & pinguium, cuiuſmodi ſunt porci. Sanguis namque ſuillus ſolus humidus eſt, & minus calidus, humanæ maximè temperiæ ſimilis. Siquidem & carnes ſuum humanis ſunt ſimiles: quo quidem ſanguine inteſtina implentur. Porci etiam facilius quàm aliquid aliorum brutorum ſaginantur ſiue impinguantur, quare inteſtinis eorum libentius vtimur.

DE MVSTO. Cap. XXVII.

IMpedit vrinam muſtum, ſoluit cito ventrem,
Hepatis emphraxin, ſplenis generat lapidémque.

Muſti nocumenta. *Hic quinque referuntur nocumenta ex potione vini recentis, ſiue muſti.*

Primum

Primum, quòd vrinam impediat, idque dupliciter, Vel enim propter craßitiem suam ex fece commixta hepar siue renes oppilat, & vrinæ meatus occludit, vel reddendæ vrinæ cõsuetum morem & ordinem immutat, vt mustum Rhenense, & alia quædam subtiliora. Horum enim feces terreæ sunt & nitrosæ, ac proinde cùm in vesicam descenderint, ipsam mordicantes inordinatè, ac præter morẽ cõsuetum meiere cogunt.

marc - lie

on croit que cest le mort de cidre qui a vii la reinette

Secundum, quòd aluum facilè & citò resoluat. Viscera enim & intestina neruositate sua & fecis salsedine abstergens ad deiectionem & expulsionẽ excitat. Primò quidem, ob fecis acrimoniam: dein flatuũ quos progignit, multitudinem: tertiò verò lubricitatem per intestina, vt inferiorem ventriculi meatum, quem πυλωρὸν Græci, Latini portanarium vocant, facillimè descendens, stomachum relaxat.

Tertium, quòd complexioni & temperaturæ hepatis officiat. Hepar enim ob plurimam fecis commixtionem oppilat, & flatuum multitudine debilitat, dysenteriã hepaticam inducendo, teste Auicenna 3.1. Doctrin.2. cap.8. Eodem modo καχεξίαν, & paruas hepatis ægritudines parit, diuersas nimirum hydropisis species.

Quartum,

Quartum, quòd ſpleni & temperaturæ eius, eodem ferè modo, quo hepati, nocumentum inferat, oppilando ſcilicet, & indurando.

Quintum, quòd calculū generet, & maximè in renibus (qui quidem colore ruber eſt, & friabilis) propter oppilationē, quam ex ſubſtantiæ ſuæ craßitie facit. Et hoc virtutem habet in muſto dulcioris vini, cui non ſunt admixtæ nitroſæ, & mordicantes feces. Muſtum enim cui illę admixtæ ſunt, lapidis generationē perturbat. Quippe quòd vrinam vehementius cieat, cuiuſmodi non nulla ſunt ex Rhenenſibus, quæ arenulas per vrinam ſecum agunt, tum frequentius etiam ad mingendum impellunt. Frequens enim mixtio motu ſuo adhærentes arenulas abſtergit & aufert.

non nulla = = quelquesuns

DE POTV AQVAE.
Cap. XXVIII.

POtus aquæ ſumptus comedenti incommoda præſtat.
Hinc friget ſtomachus, crudus & inde ſecurus.

Hic traduntur duo nocumenta ex potu aquæ

aquæ inter edendum. Primum, quòd noceat stomacho: ipsum enim infrigidat & relaxat, & maxime omnium cibi appetentiam deiicit. Secundum, quòd impediat digestionem. Cibum nanq; sumptum crudum reddit, Auicenna. 3.1. Doctr. 2. cap. 7. Neq; inquit post ipsum (scilicet cibum) multa bibenda, est aqua, quæ inter ipsum, scilicet cibum, & stomachi corpus, separationem faciat, & ipsum natare. Ibidem cap. 8. inquit, & cùm natura in digerendo studeat satietati aquæ iam præcedente sufficienter, id est, si præcesserit satietas aquæ sufficiens ad bonam cibi permixtionem, aqua est vehementer impediens, scilicet digestionem inchoatam. Idem. 2. parte Cant. Numero. 29. & . 30. Est etiam, inquit, vitandus potus aquæ in mensa, nisi ratione adhærentie, & tardioris descensus buccellæ. Non est enim sumenda aqua cum cibo. Aurroes in Com. Causa quidem huius est, quoniam cùm sumitur super cibum priusquam stomachus calfecerit ipsum, infrigidat & incrudat. Est etiam causa, cur sumptus cibus stomacho innatet, nec eidem adhæreat, neq; niatur, vt conterat ipsum, sicuti par est. Actio nanq; stomachi in sumptum cibum est conterendo simul & coquendo. Vnde

Aquæ potus noxius.

quemadmodum si in ollam iam ebullientem multum aquæ simul infundatur, decoctio cibi tardius perficitur, ita & in stomacho contingere solet. Parua tamen frigidæ aquæ quantitas sugendo sumpta conceditur, vt per eam cibi ad inferiora descendant, & hoc si sitis etiam infestauerit, bibereq; cogat. Nam parua quantitas aquæ frigidæ, hoc modo sumpta, stomachum alleuiat, & colligit. Alleuiat quidem à siti, & cooperando in descensum cibi. Colligit verò frigiditate sua coadunans partes stomachi. Et hoc colligitur ex Auicen. locis citatis.

Aqua siti extinguendæ cōueniēs.

Notandum quòd in sitis extinctione, magis cōueniat aquæ quàm vini potus: vinum tamen, pro valetudine conseruanda sit præferendum. Dato enim & concesso, quòd in sitis repreßione (quæ est appetitus frigidi, & humidi) aqua in vniuersum melior sit, quia frigida & humida, naturaliter tamen, in cibi permixtione, & delatione ad corporis partes extimas, vinum aquæ præualet. Vinum enim subtilitatis suæ ratione, in substantia & actione, subtilibus cibis permiscetur: quia natura eo magis delectatur, ipsumq; citius attrahit, & aliis cibis permiscet, & maxime, quòd hæc mixtio fiat per modum quendam ebullitionis, quàm

vinum

num magis iuuat,ratione virtualis cali-
tatis,& aqua impedit,propter frigidita-
m.Et sic patet, vinũ aquæ inciborũ per-
ixtione præualere,& in eorundẽ delatio-
.Nam vinũ ob substantiæ suæ subtilitatẽ
caliditatẽ virtualem optime penetrat.
btilia enim et calida facilè penetrãt, &
r consequens,vinum magis defert quàm
ua, cui nihil inest virtualiter calidum:
q; substantiæ aeriæ,neq; igneæ, vnde a-
a tardè transeundo, impedit omnem
sum.
Alio item modo,aqua quàm vinum pe-
ineptior est: impedit enim alimenti nu-
ionem,cò quòd ipsa non nutriat, vnde
into cibus magis aqueus est,tanto mi-
nutrit. Melius igitur vinum cum cibo
miscetur,quod non solùm non impedit
ritionem, verumetiam multum iuuat,
ximè siquidem & velocissimè nutrit,&
aurat,vt dictum est suprá. Insuper no-
dum,aquæ potum edenti non solùm no-
,sed etiam pluribus aliis,vt refert Aui-
.3.1.Doctr.2.cap.8. Primo enim nocet
nini ieiuno:ita enim penetrat aqua sum
nullo retinaculo ĩpedita,vsq; ad intima
mbrorum principalium,extinguens ca-
em innatum.Et hoc verum est in homi-

Aqua cra ne verè ieiuno. Ebrio enim quandoq; con-
pulæ con- fert, neq; ipse inde læsionem sentit, si ieiu-
fert. nus aquam bibat, quia ieiunus ebrius non
est prorsus ieiunus, neque stomacho vacuus,
sed habet reliquias aliquas hesternæ cra-
pulæ, quarum nitrositas per aquam mitiga
tur, & ita stomachus abluitur, & repressis
vaporibus ac fumis reparatur receptioni
Acoitu & noui nutrimenti. Secũdo, homini exercitato
exercitio. exercitio forti nocet, & similiter statim à
coitu: nam tum corporis pori aperti sunt,
quare penetrat aqua in profunda membro-
rum, extinguens calorẽ innatũ, qui & post
Abalneo. coitum debilitatus est. Tertio, nocet statim
à balneo, & maxime si hoc fiat stomacho
vacuo: tũ enim viæ vehementer apertæ sũt:
quare lædens aqua penetrat, vt dictum est.
De hoc ita dicit Auicenna, 6.4. Summa. I.
cap. II. Ex potu illius in ieiunio, & post bal
neum, & post coitum timetur corruptio
complexionis & hydropisis. Quarto, nocet
Sitis no- bibere aquam frigidam causa obediendi
cturna. siti nocturnæ mendosæ, quæ accidit crapu-
lantibus & ebriis. Nam per potum aquæ
frigidæ prohibetur resolutio & digestio hu-
moris salsi, vel fortis vini, vel alterius acu-
ti, causantis sitim, & sic citò reuertitur si-
tis aquæ vehemens, vt antè. Sed si vehemẽ-

tior adfuerit sitis, nimium vexans & inquietās, neq; sufficiat aeris inspirati frigiditas, nec ablutio oris cum aqua frigida, bibat sitibundus aquam frigidam ex vase stricti orificii siue gracilis colli, quo diutius permeet ad orificium stomachi, & fortius sitim mitiget, ac de ea minus sumatur, ne digerendorum concoctionem penitus impediat.

Quinto in genere malum est, sanis bibere multam aquam frigidam: extinguit enim calorem innatum, pectus offendit, stomachi appetitum deiicit, & membris omnibus neruosis nocet, teste Hippoc. lib. 5. Aphor. 18. & 24. Veruntamen aqua temperatè frigida aliquando per accidens appetitum excitat, & stomachum confortat, ipsum coadunando, & stringendo vilos eius.

+ [handwritten marginal note, partly illegible]

DE CARNIBVS VITVlinis. Cap. XXIX.

Sunt nutritiuæ multum carnes vitulinæ.

Hic laudantur carnes vitulinæ, eò quòd plurimum nutrimenti præbeant. Id quod testatur Auicen. 3. I. Doctr. 2. cap. 7.

vbi præcipit ut cibus sanitatis conseruati-uus sit, quales sunt carnes, quia sunt similis naturæ & aptæ vt in sanguinem conuer-tantur, vt proprie carnes hœdorum & vi-tulorum paruorum lactentium, & agnorũ vnius anni. Galen. item. 3. alimen. facul. mi-rè extollit carnes vituli lactentis, sex vel octo hebdomadarum assatas, vt saluberri-mas, quæ multum nutriant, & facilè con-coquantur.

DE AVIBVS ESVI A-ptis. Cap. XXX.

SVnt bona gallina, & capo, tur-tur, sturna, columba,
Quiscula, phasiades, merulæ, si-mul orthygometra,
Perdix, frigellús que, orex, tremu-lúsque amarellus.

Hoc loco fit enumeratio carnium ex auib. pro nutrimento humanæ naturæ con-uenientiorum: & sunt 14. Prima est, galli-
Gallina. *na: cuius esus naturæ humanæ conuenit. Haly enim, Auensoar, Auerrois, & Mesue teste Conciliatore, differen. 68. præ cæteri*
laudan

laudant pullorum carnes, & maximè gallinæ quæ nondum peperit, & galli venerẽ nondum experti. Facilè enim in sanguinem vertuntur, & parum excrementosæ sunt, proprietatem mirabilem habent in temperãdo complexionem & humores. Iusculum harum optima leprosis est medicina. Et Auicenna, 2. Canon. cap. 296. Caro, inquit, gallinarum iuuenum in intellectu augmentum efficit, clarificat vocem, & augmentat sperma. Et melior est, quæ nondũ parit oua.

Secunda, capo, siue gallus castratus, cuius carnes Conciliator loco citato recenset inter carnes laudabiliores, vt quas stomachus à proprietate digerat. Capo.

Tertia, turtur, quæ etiam inter aueis boni alimenti refertur, bonumq́; generat humorem. Cuius carnem mirè laudat Auicenna, 2. Canon. cap. 146. Volucris quidem, inquit, caro melior non est, quàm alduragi, id est, turturis, & gallinarum, & subtilior earum, & non sunt cum nutrimento carnium aculbegi, id est, perdicum &c. Turtur.

Quarta, vt quibusdam placet, est Sturnus, quæ comedẽda est in iuuentute, est auis nota, Gallicè, Vng estourneau. Teutonicè ein Sprae, oder Star. Secũdũ verò alios est starna, quã Rhazes, 3. ad Mansorems Sturnus.

cap.10.præ cæteris volatilibus cõmendans dicit, Starnæ caro omni carne auium leuior inuenitur, atq; his, qui subtili volunt custodiri regimine, conuenientior. Per starnã quoq; intelligi potest, vel auis magna, velut anser cinerei coloris, cuius caro laudabilis est, maximè cùm iuuenis fuerit, & ita intelligit Rhazes, præferens hanc aliis. Vel per starnam intelligitur substantia seu forma perdicis paruæ, quam Moyses intellexisse videtur, ad Iudæos hoc modo verba faciens, Similiter starnæ non videntur pro domino nostro, quia ventrem constringunt. Et hanc proprietatem, alii perdicibus adscribunt: carnes enim earum ventrem constringunt teste Rhaze 3. ad Mansorem, cap. 10.

columba. Quinta, columba, auis vulgo nota, cuius caro est cholerica, de qua Rhazes loco citato, Columbæ, inquit, vehementis sunt caliditatis, quæ & sanguinem inflammatum generant, & citò febrire faciunt. Quare aptius comeduntur in pastillis cum vuis acerbis, quàm assatæ. Per vuas enim acerbas aufertur caliditas. Electiores porrò sunt iuuenes volucres, & leuioris digestionis ac melioris humoris. Pulli enim inuolucres, caliditate & humiditate abundant, quare crassos generãt humores, teste Auic. 2. Can. cap. 133.

cap.133. Antiquæ verò colũbæ & turtures, propter nimiam caliditatem & siccitatem, & digestionis difficultatem, sunt euitãdæ.

Sexta. Quiscula siue coturnix. Est autem quiscula fictũ à sono. Cuius caro secundum aliquos substantiæ est subtilis, bonum generans humorem, & multum competens sanis, & à morbo conualescentibus. Secundum Isaac verò coturnices cæteris volatilibus peiores sunt, nec nutrimento, neq; digestioni commendabiles. Ex comestione enim carnis earum timetur spasmus & tettanus, inquit Auicenna, 2. Canon. cap. 154. Quia enim in substantia earum est virtus quæ facit huiusmodi accidentia, eò quòd coturnices vescantur helleboro: hinc & Galli comedunt coturnices cum molli & pingui caseo, inde pastilla facientes. Potest tamen per coturnicem etiam intelligi auis quædam alia à prædicta, perdice maior, eiusdem ferè coloris, rubeis pedibus & rostro, saporis delectabilis, dicta coturnix lingua Italica. Quomodo & Rhazes, 3. ad Mansorem cap. 10. coturnicem accepisse videtur, præferendo carnes eius carnibus starnæ, & omnium volatilium.

Coturnix siue quiscula.

Septima, Phasianus, id est, gallus syluestris, qui ab omnibus medicis inter aueis o-

Phasianus.

ptimi nutrimenti refertur. Caro enim eius naturæ humanæ est conuenientißima, & cibi principum & magnatum: Conciliator enim loco citato, dicit, Syluestrium quoq; laudabiliores sunt phasiani, & ad sanitatē & robur. Et fortaßis etiam in vniuersum domesticis, cùm sint gallinis propinquißimi, & eiusdem fere speciei, sintq; illis sicciorís aeris, & alimēti ac exercitii amplioris.

Octaua, Merula, eiusdem quantitatis cum sturno, sed magis ad nigredinem tendit, rostrum habet subrubeum, quæ & ipsa comedenda est iuuenis.

Nona, Orthygometra, auis parua ad modum perdicis, longi rostri, cuius caro est optima.

Decima, Perdix, cuius caro, authore Auicenna, 2. Canon. cap. 186. est de subtilioribus carnibus, impinguans, quia multum nutrit, cor abstergit, hydropisi & stomacho confert, augmentum in coitu facit, attamen ventrem stringit. Galenus quoque, 3. de alimē. facul. cap. 10. et. 8. Medēdi Methodi cap 2. hanc omnibus aliis volatilium carnibus præfert. De qua si aßiduè comedatur, maximè confert memoriæ.

Vndecima, Frigellus, Teutonicè ein Vveintrostel, auis quæ racemis vescitur, velociter

lociter volat, similis est sturno, sed melioris alimēti. Multæ inueniuntur in vineis, inebriāturq; ex esu racemorum. Optima est caro carū circa festum Omnium sanctorum.

Duodecima, Orex, quæ secundum quosdā est gallina syluestris, siue gallina Phasiani. Secundum alios verò, gallina aquatica. Et siue sit fœmina Phasiani, siue gallina aquatica, caro eius bonum nutrimentum præstat.

Decimatertia, Tremulus, auis quæ ferè semper iuxta mare versatur, minor gallina fusca, altè vociferans, velocißimi volatus: quando pedibus incedit, caudam aßiduè quatit, vnde tremulus dicitur. In capite suo lōgas plumas, siue cristas habet, nec est parua illa auicula, longæ caudæ, quæ vulgo cauda tremula & motacilla dicitur.

Vltima, Amarellus,+ auis aquatica, similis anati, sed minor. Illud porrò nosse oportet, alimentum laudabilius ex auibus illis esse, quæ volatu magis nituntur, celeriusq; volant. Et quemadmodum carnes dictarum auium commendabilis sunt nutrimenti, & facilis digestionis, ita cōtrà reperiuntur carnes quarundā auiū alimenti improbabilis, difficilis digestionis, & inæqualis complexionis, velut anserum, pauonum, &

+ Sarcelle

malar-

malardorum, & præcipuè habentium collum & rostrum oblongum, degentium in aquis, & passerum. Hi enim calidißimi sunt, & à temperamento longißimè recedunt, veneremq; vehemẽter stimulant. Circa electionem autem carnis volatilium, sciendum est secundum diuersas laudabilioris nutrimenti proprietates, ac eius, quod nutritur, sanitatis vel roboris intentionem, carnes variè laudari. Galenus enim respiciens ad facilem alterationem & subtilitatem, perdices prætulit. Rhazes verò & Isaac, ob leuitatem & subtilitatem, starnam. Isaac etiam diuersa ratione carnes volatilium laudauit diuersas. Auicenna laudauit carnes Turturum præ cæteris, quòd corroborent & confortẽt intellectũ. Auium porrò omnium genus leuißimum cibum præstat, si ad quadrupedes conferatur: quare iis qui corporis neglecto exercitio, consiliis potißimum, & studiis & contemplationi intendunt, conueniens est, iuxta hanc Galeni sententiam, 3. de alim. facul. cap. 18. Earum, inquit, quæ volatu fidunt, caro ob facilẽ concoctionẽ præcipuã laudẽ meretur, maximeq; perdicis: generat enim sanguinem clarum, mundum, spirituosum, mentis exercitiis & intellectui aptũ.

DE PISCIBVS.
Cap. XXX.

SI pisces molles sunt magno corpore tolles,
Si pisces duri, parui sunt plus valituri.

Hic recensentur duo accidẽtia, vnde habetur electio piscium. Pisces enim aut duri erunt, aut molles: si molles, vetuli nouellis erunt meliores: quia mollities prouenit ex humiditate, quæ in nouello pisce indigesta est, in vetulo verò indigestilior. Quare nouelli pisces magis phlegmata generant, quàm vetuli. Et sic patet anguillam vetulam saniorem esse nouella, vt quibusdam placet. Si verò dura carne conditi fuerint, iuuenes erunt saniores, id est, digestibiliores, cuiusmodi sunt lucii & percæ: durities enim resistit digestioni. Auicennæ est hæc sententia, Canon. cap. 555. Eligitur quidem, inquit, e piscibus duram carnem habentibus ille, qui est minor: & ex habentibus mollem carnẽ, ille qui est maior ad terminũ aliquẽ.

Lucius, & perca, & saxaulis, & albica tencha,

Sornus,

Sornus, plagitia, & cum carpa, galbio, truta.

Hic decem recensentur pisces naturæ humanæ pro alimento conuenientes.

Lucius. *Primus est Lucius piscis notus, tyrannus piscium, quia non solùm deuorat pisces alterius, sed etiam suæ speciei. Vnde versus,*
Lucius est piscis rex, atq; tyrānus aquarū.

Est piscis duræ carnis, natu velox, Galicè vng Brochet. *Teutonicè,* ein Hecht.

Perca. *Secundus, Perca, per antiphrasin à parcendo, quòd nulli piscium parcat: iratus enim vulnerat alios pisces squamis suis, quas habet supra dorsum, nec audet eum inuadere lucius, imò, vt narrat Albertus, naturalis amicitia est percæ cum lucio. Lucius enim læsus ab alio, difficulter sanatur, quare quærit percam, qui videns eum læsum, tangit, & lenit vulnus eius, & sic sanatur. Est quoque perca similiter piscis duræ carnis, notus,* Gallice, vne perche. *Teutonicè* ein Bersick.

Saxaul. *Tertius est Saxaulus, piscis marinus Gallis Sola dictus. Aliis tamen placet esse piscem, qui Teutonicè dicatur* ein Zunge. *Estq; hic inter pisces marinos saluberrimus.*

Albica. *Quartus, Albica, Teutonic* Fitting, qu

&

& ipse marinus est.

Quintus, Tencha, piscis aquæ dulcis, no Tencha.
tus, pelle lubrica atque viscosa, ad nigredinem tendente: carne dura, vnde ab his tribus, lucio scilicet, perca, & tencha, post coctionem pellis aufertur. Dicitur hic autem piscis Gallicè, vne Tenche. Teutonicè ein Tinche, oder Sleihe.

Sextus, Sornus, est piscis marinus mini- Sornus.
nus, albus, medii digiti longitudinem non excedens, comeditur vnà cum capite & spinis. Teutonicè dicitur ein Garnart.

Septimus est Plagitia, piscis marinus, no Plagitus.
tus, latus, in vna parte suæ pellis rubris maculis conspersus, pelle tota albus, curuo ore, liâs & Pectē dicitur, Gallicè vng Petoulle. Teuton. ein Platteis, oder Scholle.

Octauus, Carpa, siue Carpio, piscis dulcis Carpa.
aquæ, notus, admodum viscosus: quare à matatibus in vino decoquitur: ita enim tollitur viscositas eius, Gallicè vne Carpe. Teutonicè, ein Carpffen.

Nonus, Galbio, piscis marinus, notus, à Galbio.
quibusdam dicitur Rogetus, Gallicè vng Rouget barbu. Teutonicè ein Rodbart, & est piscis duræ carnis, ac sanus. Alii textus habent Gobio, de quo Galenus lib. 3. de aliment. facul. Gobio, inquit, littoralis est pi-

scis, ex eorum numero qui parui perpetuò manent. Suauißimus ac cõcoctu facillimus, simúlque ad distributionem & succi bonitatem, optimè comparatus. Gall. vng Goujon. *Teutonicè*, ein Freſs oder Freſlin.

Piſcium electio.

Vltimus est Truta, *in carne similis salmoni, nec tamen salmo est, longus quidem est, sed non crassus. Capitur in magnis fluuiis, ficãdo ferè, hinc fiunt pastilla cum speciebus, & est piscis valde preciosus. Gallicè* vne Truitte. *Germanicè* ein Forel.

Circa electionem verò piscium sciendũ, primò carnium respectu (cæteris paribus) minoris esse nutrimenti, sed plurimum superfluitatum. Phlegmatici enim sunt, id est, frigidi & humidi, minúsque fastidiosi, concoctu difficiles, tardi transitus, quare in stomacho interdum corrumpuntur, & putrescunt, sitim generando. Carnium itaque laudabilium nutrimentum, piscium nutrimento præstat. Secundò vero, pisces marinos meliores esse, in victus salubris ratione (cæteris paribus) piscibus aquæ dulcis. Præstãt enim nutrimentum minoris superfluitatis & naturæ carnium propinquius. Sed quia (cæteris paribus) pisces marini sunt carnis durioris quàm aquæ dulcis, difficilius etiam digeruntur, ac resoluuntur, magísque nu-

triunt.

triunt, & sanguinem purum procreant. Aegris tamen magis conferũt pisces aquæ dulcis, ob digestiuæ virtutis debilitatem. Tertiò sciẽdum ex piscibus tam marinis, quàm aquæ dulcis eligendos esse, quorum caro sit alba, non viscosa, frangibilis, subtilis, boni odoris, tardæ putrefactionis, coloris laudabilis, quorum habitatio non sit in lacubus, stagnis, aut locis sordidis, nec in aquis habentibus malas herbas. Eligendi autem non admodum iuuenes, neque prægrandes, sed velocis motus, & paucæ viscositatis. Ex marinis eligendi sunt, capti in fluminibus multum à mari distantibus: ídque cæteris conditionibus bonis suppositis.

Item suppositis prædictis conditionibus quantò pisces sunt squamosiores, tantò & meliores. Idem intelligitur de spinis, quia multæ spinæ & squamæ significant puritatem substantiæ piscis. Inter pisces etiam marinos, meliores & puriores sunt, nutriti & capti in mari profundiori, ventorúmque æstu magis agitato, ac magnis multísque fluminibus adulterato. Vnde in mari septentrionali capti, præstãt iis, qui capiuntur in mari mortuo, seu meridionali. Pisces quoque aquæ dulcis meliores sunt, qui in rapida ac multiflua aqua fatigantur. Ex qui- Squamosi meliores.

bus iam dictis colligitur, qui piscium probi malíve censeri debeant. Bestiales enim vt porcus & canis marinus, delphin, & morpha insuaues sunt, concoctu difficiles, crassi: & salsi humoris, plurimi excrementi: maximéque recentes, ad vsum victus salubrem inepti, nec apparent in carne eorum, prædictorum piscium conditiones, albedo scilicet, & subtilitas, &c. Quos tamen si contingat esse, non ilico à captu coquēdi sunt, sed per dies aliquot seruandi, dum caro mollescat, & citra substantiæ corruptionem intremiscat. Id quod fieri solet, si leuiter sale cōspergātur. Quomodo & sapidiores euadere Galenus author est. Inter pisces marinos rogetus, & sornatus, siue gornus non improbantur. Nam caro eorum & substantia purissima est. Deinde plagitia, & sola, quorū tamen caro viscosior est, minúsque frangibilis, ac minus alba, & craßior: sapore quidem & odore minus delectabiles. Merlengo tamen fortè secundus debetur locus post rogetum. Non est enim tantæ craßitiei, & viscositatis, vt plagitia & sola, substantia est satis frangibili, sed consideratis sapore, odore, calore, substantiæ puritate, & mollitie, deficere nonnihil deprehenditur in bonitate à rogeto & gornato. Idem intelligendum

gendum de halece. Morpha iuuenis satis in bonitate prædictis appropinquat, consideratis tamen conditionibus prædictis, est craßior & viscosior. Salmones autem, turboti, & maquerelli multum deficiunt in bonitate. Sunt enim multò craßiores, viscosiores, & difficilioris concoctionis, nec competunt, nisi exercitantibus, fortibus, & iuuenibus, idque si quid salsedinis eis commisceatur, quo viscositas, craßities & frigiditas eorum corrigantur. Inter pisces autem dulcis aquæ, consideratis prædictis conditionibus perca & lucius mediocris primum bonitatis gradum obtinet, supposito quòd sint pingues: deinde vendosia, hinc lopia Et quanuis carpa prædictis sit squamosior, carnem tamen habet non tam albam, frangibilem, & subtilem, vt lucius & perca: sæpiúsque in stagnis reperitur. Salmo.

In summa tamen (si cætera pariter adsint) meliores censentur pisces fluuiatiles, capti in aqua petrosa, fluente versus Septẽtrionem, profunda, multæ agitationis, quo non confluant sordes ciuitatum, in qua etiam herbarum ac bonarum radicum copia suppetat. Cancri autem fluuiatiles & marini, multi sunt nutrimenti, non facilè in stomacho corrumpuntur, sed tardius Fluuiatiles.

 dige-

digeruntur.

Sciendum insuper pisces recentes, corpus humectare, lac & sperma multiplicare, valdéque conferre cholericis. Non sunt autem comedendi pisces à forti exercitio, siue labore: nam ita facillimè in stomacho corrumpuntur. Caueant autem sibi ab esu piscium, quibus stomachus debilis sit, & malis humoribus plenus. Nec comedendi sunt pisces simul cũ carnibus & lacticiniis, neque post alios cibos. Postremò verò sciendum, pisces crassos salsos, meliores esse, quàm recentes: attamen longo tempore salsi, praui sunt alimenti. Pisces etiam sunt laudabiles, leuiter salsi, ac modicè sumpti, appetitũ, si quis eos expetat, reuocant & corroborant.

Pisces qui & quibus conducăt.

DE ANGVILLA. Cap. XXXII.

VOcibus anguillę prauæ sunt si comedantur.
Qui Physicen non ignorant, hæc testificantur.
Ni tu sæpe bibas, & rebibendo bibas.

Hic

Hic traditur anguillam plurimum nocere vocibus, & hoc probatur rationibus medicis & philoſophicis. Anguilla enim piſcis eſt craßi & lenti ſucci, maximè oppilans, multúmque à conditionibus probi piſcis, præcedēte capite relatis, deficiēs. Quod etiam intelligendum eſt de lampetra, licet lampetræ paruæ anguillis laudabiliores cenſeantur, & minus periculoſæ. Non enim habent tantum viſcoſitatis & craßitiei, quantum anguillæ. Hi piſces licet ori non ingratum ſaporem offerant, admodum periculoſi ſunt. Generatio enim eorum in aqua ſimilis eſt generationi ſerpentum in terra, non ſine veneni ſuſpicione. Vnde & Varroni nomen habēt, quòd anguibus adſimilentur. Quare eorum capita & caudæ, in quibus venenum eſſet, ac ſimiliter interior ſpina, nullo modo edenda ſunt. Bonum eſt etiam, vt propter viſcoſitatem vino optimo immerſi, in eo ludant, donec moriantur. Ac deinde præparētur cum iuſculo optimarum, ſpecierum, vt ſolent Apitianæ ſcholæ ſectatores. Conuenit etiam vt ebulliant, primò duabus ebullitionibus in vino & aqua, & illis abiectis decoquantur deinde ad perfectionem, & fiat iuſculum, vel paſtilatura, vel aſſatura, cum ſalſamento conue- Anguilla. Lāpreta. Coctio.

nienti cum salsa scilicet viridi, fortibus speciebus & vino in hyeme, cũ debilibus speciebus, agresta & aceto in æstate. Commodius tamen ab eiusmodi piscium abstinetur. Stomacho enim & renibus sunt inimici, sed præcipuum sentiunt nocumentum ex eorũ obsoniis, qui arenulas mingere consueuerunt: quoniam illæ anguillari glutino, in calculos cogi & adstringi videantur. Podagra quoque laborantibus manifestè officiunt, nec vllis morbis medentur, sic vt iniquè natura fecisse videatur, quæ tam suauem refutandis expuendisque piscibus indiderit saporem.

Calculosis obsunt

Podagricis.

Medici omni ex loco, omníque tempore, & præsertim circa solstitium anguillas detestantur.

Secundo loco dicitur caseum & anguillam, si comedantur, plurimùm nocere: quod intelligendum est, si magna quantitate sumantur: causæ partim dictæ sunt cap. 7. & partim hoc cap. Postremò dicitur, si prædicta cum frequenti potatione vini sumantur, maliciam eorum corrigi. Quod tamen non est intelligendum de vino subtili & penetrante, quia super cibum mali chymi bibere vinum dum comeditur, aut antè, aut post quàm digeritur, est malum, vt testatur

Auicen.

Auicenna.3.1.Doctr.2.cap.8. Quoniam facit malum chymum in extrema parte corporis penetrare, vnde maximum ſequitur nocumentum. Sed intelligendũ eſt de vino forti, non admodum penetrante, ſæpe & parua quantitate ſumpto, cauſa bonæ permixtionis ciborũ: hoc enim corrigit maliciam eorum, cõfortat digeſtionem, digerit humores phlegmaticos & frigidos: quare multũ facit ad digeſtionem caſei & anguillæ.

DE CIBI ET POTVS ALternatione. Cap. XXXIII.

INter prandendum ſit ſæpe, parúmque bibendum.
Si ſumas ouum, molle ſit atq; nouum.

Hic duo habentur præcepta. Primum eſt de alternatione cibi & potus, vt ſcilicet inter prandendum, ſiue cœnandum, alternatim comedatur & bibatur, ſæpius potius quàm multum bibendo, miniméque bruta animantia imitando, quæ tum demum bibunt, cùm cibo exaturata fuerint. Ita enim potus melius cibo permiſcetur, & cibus mol

Potus triplex. lior ac digeſtioni habilior redditur. Vbi notandum triplicem eſſe potum, permixtiuum ſcilicet, delatiuum, & ſitis ſedatiuum. Dicta itaque de permixtiuo potu, habent veritatem. Huius enim debet eſſe quædam cum cibo alternatio. Nec eſt differendus (ſaluo tamen aliorum iudicio) ad finem comeſtionis, ſiue dum ſitis vrgeat. Et maximè cõuenit hunc frequentare, quando comedũtur cibi actu, vel potentia calidi, ídque in iis qui vehementius ſe exercent: panémque ſiccum edunt. Potus verò ſitis ſedatiuus in hominibus bonæ conſtitutionis conuenienter ad finem comeſtionis differtur: tunc enim eſt vera ſitis, propter æſtuationem cibi calidi & ſicci. Nec enim veriſimile eſt, ſitim & famem, cùm ſint appetitus contrariorum, ſimul vrgere. Eſtq́; hic potus iuxta ſitis exigentiam augendus, vel minuendus. Atqui delatiuus maximè conuenit completa prima digeſtione, conuenientiſſimè etiam adhibetur paulò ante horam ſuſcipiendi alterius cibi. Et præcipuè cùm cibi primo ſumpti craſſæ fuerint ſubſtantiæ, nec eſt differendus donec ſitis oriatur. Præparat enim ſtomachum ad ſuſcipiendum cibum ſequentem, & iuuat tranſitum cibi ad hepar à ſtomacho: neque tamen ſumendus eſt in

Permixtiuus.

Delatiuus.

eſt in magna quãtitate, vt citò poßit digeri. Nã ante digeſtionem nõ trãſit ad hepar. Et hoc verũ eſt, ſi potus delatiuus non fuerit aqua, in qua non eſt neceſſe expectare digeſtionẽ, ante penetrationẽ eius ad hepar. Regulariter autẽ potus delatiuus, vel etiã permixtiuus, non debet eſſe aqua, ſed vinum, vel aliquid vino proportionabile, vt cereuiſia, vel potus ex ceraſis, vel pomis, vel melicratum, vel ſimile quid, quibus tamen omnibus vinũ eſt melius. Secundò ſciendum eſt, quantò cibus eſt craßior, ſiccior, & frigidior, tantò potum permixtiuum & delatiuum maiorẽ eſſe debere: & contrà, quantò cibus eſt calidior, ſubtilior, & humidior, tantò potum delatiuum & permixtiuũ minorẽ. Et quantò cibus craßior, frigidior, & digeſtioni inobedientior, tantò vinum permixtiuum, vel delatiuum, ſubtilius & fortius. Et quantò cibus ſubtilior, calidior, & digeſtibilior, tantò potum eſſe debiliorẽ. Vnde fortius vinum, tam cum carnibus bouinis, quàm pullinis bibendum eſt: & fortius bibẽdum eſt cum piſcibus, quàm carnibus.

Secundum præceptum eſt, vt ouum edendum ſit molle & nouum, cuius ratio reddita eſt capite octauo. Oua.

DE

DE PISIS. Cap. XXXIIII.

PIſam laudandam delegimus ac reprobandam.
Pellibus ablatis eſt bona piſa ſatis.
Sunt inflatiuæ cũ pellibus atque nociuæ.

Hic agitur de piſis, quæ partim laudantur, partim vituperantur. Laudantur quidem ablatis corticibus, vituperantur verò ſi vnà cum corticibus & pellibus comedantur. Hoc nanque modo comeſta, plurimum flatulenti ſpiritus pariunt, vt ineptiſſimum cenſeri iam poßit, ſi hoc modo edantur. Medullarum enim & corticum naturæ diſcordant. Alterum nanque ventris ſolutionem & deiectionem molitur: alterum obſtruit & conſtringit, vt teſtatur Iſaac in diætis vniuerſalibus. Vnde fit in corpore motus agitatiuus, inducens torturam & inflationem. Et hoc non piſis modò, verumetiam omnibus leguminibus commune eſt, vt fabis, phaſeolis, lentibus, & ſimilibus, præcipuè tamen habentibus corticem craßiorem, vt fabis & ciceribus nigris. Cortex etiam in *omnibus*

Piſa.

Legumina inflãt.

omnibus est peioris nutrimenti quàm medulla. Est pisorum genus quoddam album, rotundum, paucioris & tenerioris corticis, quod tametsi citra noxam cum pellibus & corticibus edatur, præstat tamen ab iisdem repurgari. Legumina viridia & recentia minus habent de cortice, & minor in eis diuersitas est inter corticem & medullam, & facilius digeruntur. Quare nonnullis placet ea magis conuenire sanis corporibus quàm matura & arefacta: sed non est ita, plurimarum enim sunt superfluitatum & substãtiæ corruptibilioris: quare minus conueniunt corporibus sanis. Matura verò arefacta, & à corticibus extimis expurgata, ad victus salubris rationem magis faciunt quàm recentia nondum excorticata. Viridia autem arefactis non decorticatis salubriora inueniuntur.

Porrò quũ omnium leguminum substantia inflet, concoctioni repugnet, crassique & praui succi alimentum in corpus diffundat, non iniuria à victus salubris ratione eximitur. Iusculum tamen eorum siue decoctio eòquòd flatum cum omni & alimenti & cõcoctionis malicia deponat, ventrem subducat, vrinam cieat, venarum obstructiones tollat, non parum commoditatis in

victus

victus salubris ratione habere dignoscitur. Cuius proinde vsum frequentiorem esse conuenit, quando craßis ac obstruentibus cibis vtimur, & corpora ieiuniis adfligimus. Decoquuntur autem hoc modo, Pisa, cicera, reliquáve legumina, sub noctem in aquã feruentem immittuntur, ac primò quidem manibus diutinè confricãtur: deinde in eadem per totam noctem macerata temperantur: sequenti verò nocte duabus vel tribus ebullitionibus in eodem liquore decoquuntur. Ius decocti, colo transfunditur, & ad vsus reseruatur. De quo vbi, & quantum libuerit, accipiẽdum est, cúmque cinnamomo & croco denuo præparandum, nonnihil vini addendo, ac deinde vnica ebullitione decoquendum, spumam autem ferendo, & sumatur in principio refectionis.

Pisorum coctio.

Iusculũ verò siue brodium, vt vocant, ciceru & pisorum alborum ac rotundorum, optimũ censetur, & naturæ conuenientius, quemadmodum & tota eorum substantia.

DE LACTE. Cap. XXXV.

LAc ethicis sanum caprinum, post camelinum.

Ac

Ac nutritiuum plus omnibus eſt aſininum.

Plus nutritiuum vaccinum ſit & ouinum.

Adſit ſi febris, caput & doleat, fugiendum eſt.

Hic referuntur præcepta quædam de electione lactis. Primum eſt lac caprinum, hecticis, id eſt, conſumptis & maceratis, vel febri hectica laborantibus eſſe ſanum, id quod teſtatur Auicenna 2. Can. cap. 444. Lac, inquit, caprinum, & lac aſininum ſunt bona hecticæ. Et prima 4. tractat. 3. cap. 6. Ratio, quia lac caprinum, ſecũdum Auicennam 2. Canon. cap. citato, temperatum eſt, & multi nutrimenti. Lac muliebre eſt ſubtilius, frigidius, humidius, & naturæ humanæ, vt dictum eſt, magis cognatum, velocius penetrat, citius digeritur, & magis nutrit. Et lac huiuſmodi hecticis exhibendum, mulgeri debet, quantum fieri poteſt, proximè lectum infirmi, vt quàm minimo tempore in aëre moretur, ſed ſine mora adminiſtretur, propterea quòd celerrimè mutari ſit aptum. Sciendum tamen lac mulieris aut aſinæ, non ſemper cõuenire hecticis,

Lactis electio. Caprinũ. Muliebre.

imò

imò aliquando lac acidum, siue cui butyrum detractum est, iisdem vtilius est, quàm lac mulieris aut asinæ. Primò, quãdo cum hectica est solutio vẽtris. Deinde quãdo est suspicio de coagulatione lactis in stomacho vel de ardore vehementis febris, vel quando stomachus per se cholericus est, vt lac in choleram conuertat. Tertiò, quãdo cum hectica coniunguntur putrida, & præcipuè cùm in inferioribus fuerint multæ oppilationes. Nam lac acidum restringit vẽtrem, nec facilè in choleram cõuertitur, vt cui butyrum, per quod facilè inflammatur, exemptum sit, nec in putrida febre eadem ratione facilè putrescit. Qartò, si stomachus fuerit sordidus, nam in hoc lac facilimè corrũpitur. Quintò, si hecticus abominetur lac dulce ac integrum, acidũ verò siue à butyro seiunctum non exhorreat. Tertium est, lac vaccinum & ouium magis nutrire, quia aliis pinguiora sunt & craßiora, vt dicit Auicen. 2. Can. cap. 444. Lac, inquit, omnis animalis, cuius prægnatio prolixior est pragnatione mulieris, est malũ: quapropter proportionabile est illud, quod proximum est, sicut vaccinum. Rhazes verò 3. ad Mãso. cap. 15. sic inquit, Vaccinum lac omni lacte cuiuslibet alterius animalis craßius

Vaccinũ.

+ portio

indicetur

indicetur, quod etiam omnibus corporis pinguedinem adipisci volentibus cõuenientius existit. Quartum est, lac nocere febricitantibus & caput dolentibus, cuius causa adsignata est capite septimo.

DE BVTYRO. Caput XXXVI.

LEnit, & humectat, soluit sine febre butyrum.

Hic de butyri proprietatibus & viribus agitur. Prima est, butyrum lenire, mollificare, ac lubricum reddere vẽtrem sua vnctuositate. Secunda est, butyrum humectare: quia ex melioribus partibus lactis compositum est, & ita ei cõuenit humectare, quemadmodum & ipsi lacti, vnde extrahitur. Tertia est, soluere ventrem, id est, aluum ducere, propter lubricitatem quam intestinis inducit. Et has proprietates etiã ponit Aui. Can. cap. 117. Et inducit has tres proprietates corpori non febricitanti. Nocet enim corpori febricitanti, quia propter vnctuositatem facilè inflammatur, & in febricitante calorem augmentat. Sciendum tamen quòd butyrum, etsi prædictas

proprie-

proprietates obtineat, ratione tamē nimiæ humiditatis & vnctuositatis nō competit, vt cibus, præsertim si vsus eius immodicus fuerit. Ita nanque abominationem parit, & facit vt cibus in orificio stomachi supernatet: & ventrem plus iusto laxat, vomitúmque proritat. Nullo ergo modo butyrum comedendum est, vt cibus immodicè neque immediatè post alios cibos, sed ad cōdimentum cibariorum satis conuenit.

Butyri vsus.

DE SERO. Cap. XXXVII.

INcidítq;, lauat, penetrat, mundat quoque serum.

Quatuor hic recensentur proprietates seri, id est, aquæ lactis. Prima est, serum incidere, siue attenuare. Secunda, lauare, id est, abstergere. Tertia, penetrare; & hæc sequitur ex prima. Quarta, mundificare, id est, soluere siue purgare. Et has proprietates refert Auic. 2. Can. cap. 444. vbi sic scribit, Aqua eius est subtiliatiua, lauatiua, & solutiua, & in ipsa non est mordicatio. Rhazes verò 1. ad Mansorem cap. 15 Serum, ait, bilem expellit rubeam, scabie quoque ac pustulis, nec non & pustulis qua-

in facie naſcuntur, ictericiæ etiam, atq; ei cui fortis vini potus nocuit, auxilium præbet.

DE CASEO. Cap. XXXVIII.

CAſeus eſt gelidus, ſtipãs, craſſus quoque durus.
Caſeus & panis bonus eſt cibus bene ſanis.
Si non ſunt ſani, tunc hunc non iungito pani.

Hoc loco duo aguntur. Primo referuntur 4. proprietates caſei. Caſei proprietates.

Prima eſt, caſeum eſſe gelidum, id eſt, naturæ frigidæ, & hoc intelligendum de caſeo recenti, qui frigidus eſt & humidus, & non de veteri, qui calidus eſt & ſiccus, vt habet Auicenna, 2. Canon. cap. 127. Poteſt item intelligi, qui ex ſola coagulatione lactis cõficitur, abſq; alterius rei commixtione. Reperitur enim caſeus calidæ naturæ, ſtomachum calfaciens, & linguam mordicans, ob rerum admixtarum commixtionem, velut caſeus quidam viridis, qui ſi magna quantitate edatur, vehementer corpus ex

calfacit.

Secunda proprietas est caseum stipare, id est, adstringere, & duram aluum reddere, & præcipuè veterem ac multũ coaguli habentem.

Tertia est, caseum esse crassum, id est, crassos generare humores, idq; nullo excepto. Omnis enim caseus ex craßiori et magis terrestri lactis substãtia cogitur.

Quarta est, caseum esse durum, id est, duritiem alui efficere. Et hæc eadẽ est cum secunda. Deinde refertur, quòd caseus quãuis solus sumptus sit insalubris, eò quód ægrè concoquatur, vt dictum est, attamen si modica quantitate misceatur pani, cum ipso pane fieri digestibilem, aliàs non, & hoc in corpore sano, in ægro verò minimé. Plura lege de hoc suprà cap. 9.

CASEVS LOQVITVR:

IGnari medici me dicunt esse
nociuum:
Sed tamen ignorant cur nocu-
menta feram.
Languenti stomacho caseus
addit

addit opem.
Si post sumatur, terminat ille dapes.

Qui Physicen non ignorant hæc testificantur.

Duæ recensentur vtilitates sumpti casei. Prima est, caseum conferre stomacho ægrotanti: vbi tamen notandũ, non quemuis caseum cuilibet languenti stomacho opem perferre, sed in certis quibusdã casibus omnem caseũ nocere, nimirum stomacho raræ texturæ, & cuilibet stomacho ex longa ægritudine debilitato. Cæterum caseus recens & nouus, pauca viscositatis calido stomacho opitulatur: quia Rhaze. 3. ad Mansorem, cap. 15. teste, adustionem & caliditatem eius reprimit. Confert etiam propter humiditatem suam stomacho sicco. Talibus verò stomachis admodum nocet caseus antiquus, vel valdè acutus, & multi coaguli. Sed stomacho cuius pelliculis multa adhærent phlegmata, plurimum conducit caseus antiquus, vel multi coaguli, acrimonia enim sua phlegmata incidit & abstergit. Contrà verò huic recens & mollis caseus maximè nocet. Secunda est, caseum sumptũ Caseivsus

à cibo ipsum terminare: facit énim descendere cibum in locum vbi viget digestio, id est, ad fundum stomachi. Ita scribit Rhases 3. ad Mansorem, cap. 15. Veruntamen cùm post comestionem, parua ex eo sumitur quantitas, os stomachi corroborat. Satietatem quoq; nimiã, atq; fastidium, quæ ex dulcibus & vnctuosis in ore stomachi proueniunt cibis, aufert.

DE MODO EDENDI ET bibendi. Cap. XXXIX.

INter prandendum sit sæpe parúmque bibendum.
Vt minus ægrotes, non inter fercula potes.

Hoc capite duo præcipiuntur. Primo, vt inter prandendum fiat alternatio quædam edendi & bibendi, id est, vt inter edendum alternatim sæpius parum bibatur, neq; eo vsq; differaur potus, dum venter cibo expleatur, vt dictum est cap. 32. Secundo verò, vt inter prandium & cœnam, quoad eius fieri potest, potus euitetur, & hoc si cibus sumptus in stomacho nondum digestus fuerit, ni-

si magna cogente necessitate. Impeditur enim & interrumpitur primò sumpti cibi digestio, ac indigestum eum è stomacho descẽdere contingit, appetitus deiicitur cibi in cœna sumendi, corpus grauatur, & ad dispositionem in qua homo neq; sanus, neq; æger est, inclinat, siue qualis ea est, quæ febrim præcedere solet.

Vt vites pœnam, de potibus incipe cœnam.

Hic docetur, cœnam inchoandam esse à potu. Sunt qui hoc modo exponant. Si uis vitare pœnam, id est, infirmitatem, prius bibas in principio cœnæ, quàm comedas: sed hæc expositio inepta est prorsus ac inualida. Secundum medicos etenim conducibilius est, à cibo cœnam auspicari quàm potu. Nec ipsi Angli, quibus præsens liber dicatus est, istum morem siue consuetudinem seruãt. Communiter enim quacunq; dici hora bibere voluerint, bolum siue morsum panis præsumunt. Videtur itaq; hunc habere sensum, Incipe cœnam à potu, id est, à cibo liquido, & facilè digestibili, quemadmodum & Hippo. 2. lib. Aphor. 11. potum vsurpauit, vbi sic inquit, Facilius est impleri potu quàm cibis. Ratio autem hæc est, quia si ci-

bus liquidus & facilè digestibilis postremo sumatur loco, cùm nocte superueniente fortificetur calor digestiuus, cibus ille liquidus & facile digestibilis longè antè digerere tur quàm crassus & cõcoctu difficilis. Qui non inueniens exitum ob cibum crassum nondũ digestum, minus aduretur: vel si exierit crassum cibum, nondum ad plenum digestum secum corripiet. Melius est ergo, vt cibus liquidus & facilè digestibilis præsumatur, vt digestus exitum habeat, nullo repugnante.

Post pisces nuces, post carnes caseus adsit.
Vnica nux prodest, nocet altera, tertia mors est.

Hoc *loço duo imprimis traduntur præcepta.*

Nuces post pisces *Primum, vt post esum piscium, casei loco sumantur nuces. Nux enim siccitate sua, impedit generationem phlegmatis, quod ex piscibus generari solet, hinc etiam in ieiunio quadragesimali, summo loco exhibentur nuces. Alia ratio, quia pisces, quandoq; veneni nonnihil in se continent, difficulter concoquuntur, & facilè putrescunt ac corrum-*

rumpuntur. Nuces verò iuuant digestionē, quia sunt mediocriter calidæ. Alia, quia quando sunt venenosi, vt dictum est, statim nux remedium præstat contra venenum. Ergo pisces temperantur per nuces, & sic sanum est, sumere nuces post pisces.

Secundum, vt post esum carnium sequatur caseus, non nuces. Caseus enim facit vt cibus descendat ad fundum stomachi, vbi viget digestio. Et hoc intelligendum de caseo, medium inter recentem & veterem locum sortito. Deinde posteriore versu ostenditur, quòd vnica nux, scilicet myristica, naturæ hūanæ prosit: bonum enim odorem oris efficit, visum, hepar, splenem, et stomachum confortat, & maximè orificium eius. Secundum Auicennam 2. Canon. cap. 506. Sed altera nux, scilicet auellana siue communis nocet. Auellana quidem, quoniā in ipsa inflatio est, & generat ventositates in ventre inferiori, & facit sodam, id est, dolorem capitis: tardæ est digestionis, & excitat vomitum, inquit Auic. 2. Can. cap. 41. Nux verò communis, quia et ipsa facit sodam, difficulter digeritur, infesta est stomacho et maximè calido, ob caliditatem suā. Diosc. lib. 1. ca. 141. Tertia nux, scilicet balistæ, est mors, id est, mortē infert, hac enim

Caseus.

Auellana

homines interficiuntur. Vel intelligi potest de nuce mithel, quæ authore Auicen. 2. Can. cap. 512. venenum est stupefactiuum, citò mortem inferens, de qua plura Rhazes 3. ad Mansorem cap. 30. Serapion cap. 305. de simplici.

Singula post oua, pocula sume noua.

Hic præcipitur vt post cuiuslibet oui recentis & mollis esum, sumatur haustus, & maximè vini. Ouum enim recens & molle optimi est nutrimenti & facilis digestionis, parua quantitate corpus plurimo reficiens nutrimento. Quod tamen excellentius præstat vitellus eius, vt dictum est cap. 8. Quare vinum, cùm sit amicum naturæ, facit vt ouum auidius ad membra trahatur, & citius penetret. Alia causa, Ouum tardè per meri descendit, quare potus siue vinum iuuat eius descensum.

+ jaune p. 45.

membra

DE PYRIS. Cap. XXXIX.

AD de pyro potũ, nux est medicina veneno.

Fert pyra nostra pyrus, sine vino

sunt

ſunt pyra virus.
Si pyra ſunt virus, ſit maledicta pyrus.
Cùm coquis, antidotū pyra ſunt, ſed cruda, venenum.
Cruda grauant ſtomachum, releuant pyra cocta grauatum.
Poſt pyra da potū, poſt pomum vade cacatum.

Ecphraſis.

Primo verſu docetur poſt eſum pyrorū ſumendum eſſe potum vini: Cuius cauſa reddita eſt ſuprà cap. 7. Quia pyra generant ventoſitates et cholicam, ſanguinem aquoſitate replent, vnde cōuenienter cum eis bibitur vinum, idq́; fortè & calidū: hoc enim ventoſitates diſcutit, & aquoſitatem ex eſu pyrorum conſumit. Secundò dicitur, nucem eſſe medicinam veneno, id eſt, remedium cōtra venenum, vt dictum eſt cap. 13. Secundus autem & tertius verſus indicant pyra abſque vino ſumpta, ëſſe venenū, id eſt, natura nocere, cuius cauſa reddita eſt primo verſu. Attamen non ſunt ſimpliciter virus, id eſt, venenum: ita enim comeſta, mor- **Pyra.**

tem

tem inferrent, ac proinde pyrus ea producens esset maledicta & excidenda. Quarto versu innuitur pyra cruda esse venenum, id est, nocumentum inferre: faciunt enim ebullitionem humorum cholicam, phlegmata & scabiem. Si tamen coquuntur, fiunt antidotum, id est, medicina, eo modo quo dictum est suprà, cum vino, & maximè post alios cibos sumpta: ita enim adiuuant fecum expulsionem. Quinto versu dicitur pyra cruda grauare stomachum. Impediunt enim digestionem & inflant, sed cocta releuant ac reficiunt stomachum grauatum, pristinóque vigori restituunt. Vltimus versus duo continet, primo scilicet, ut post esum pyrorum sumatur haustus vini, vt dictum est. Deinde verò, vt pòst esum pomi alui excrementa deiiciantur. Auicen. 2. Canon. cap. 569. Poma inquit, dulcia & acetosa, quando in stomacho inueniunt humorem crassum quandoque deponunt ipsum in egestione. Potest etiam hæc adsignari ratio, quia poma vehementer inflant, ventositatem generant, quæ per secessum emittitur.

DE CERASIS. Cap. XL.

SI cerasum comedas, tibi confert grandia dona.

Ex-

Expurgat ſtomachũ, nucleus lapidem tibi tollit.
Hinc melior toto corpore ſanguis ineſt.

Ecphraſis.

Hic enumerantur tria commoda ex eſu ceraſorum. Ceraſa.

Primum eſt, ceraſa expurgare ſtomachum. Quod quibuſdam verum videtur, ſi unà cum eis nuclei conterantur: hoc enim modo abſtergunt & emundant.

Secundum eſt, nucleum ceraſorum peculiari proprietate frangere lapidem in renibus ſiue veſica, ſi ſuccus eius ſumatur, vel lac inde fiat.

Tertium eſt, carnem ceraſorum optimum generare ſanguinem, confortare & impinguare. Et hoc experientia comprobatur: videmus enim paſſeres, qui plurimum ceraſis delectantur, eo tempore quo ceraſa matura ſunt, longè maiora habere hepata, quàm aliás. Vnde colligitur ceraſa hepar augere & confortare. Hic notandum duplicia eſſe ceraſa: craſſa ſcilicet, & parua. Craſſa rurſum duplicia, dulcia nimirum, & Pontica. Dulcia omnia & parua inſalubri

ora sunt: facilè corrumpuntur in corporibus vermes generantia. Crassa Pontica, cina vocantur, quæ & ipsa dulcia inueniuntur. Quædam enim rubra sunt & mollis carnis, quæ recentia sunt edenda in principio mensæ: vim habent abstergendi stomachi, & ciendi appetitus. Alia cina nigra sunt & crassa, duræ carnis, & maximè omnium Pontica. quæ summo loco in prandio siue cœna edenda sunt: quia ponticitate sua in fine mensæ claudunt orificium stomachi, eóque clauso digestio melius & citius peragitur.

DE PRVNIS. Cap. XLI.

FRigida sunt, laxant, multum prosunt tibi pruna.

Ecphrasis.

Duæ hoc loco adsignantur vtilitates prunorum.

Prima est, pruna infrigidare corpus. Quare & Portugalenses, cùm sint in calida regione, decoctioni carnium suarum semper commiscent pruna, & maximè Damascena.

Secunda est, pruna humiditatis ac lenitoris

toris sui gratia ventrem subducere: authore Gale. li. 2. de alimen. facul. Id quod de prunis maturis intelligendum est. Crudis enim stypticitas inest, vt testatur Auicēna, 2. Can. cap. 541. Et minimum alimenti corpori præstant. Et hæc secunda vtilitas, licet multùm cōueniat prunis Damascenis, quemadmodū & prima, maximè tamen conuenit prunis allatis ex Armenia, quæ reliquis omnibus meliora sunt, & vehementius soluunt, vt testatur Auicen. loco citato. Sciendum autem pruna matura ex vsu esse, immatura minimé. Probatißima in his, & naturæ cōuenientiora sunt, figuræ oblongæ, carne pauca & dura, nonnihil siccitatis participantia. Cortice exteriore tenui, sapore non prorsus dulcia, sed acorem aliquem aut acerbitatem præ se ferentia, cuiusmodi sunt Damascena: hæc enim humectant, & refrigerant mediocriter. Sunt porrò & aliæ multæ prunorum species, quorum tamen vsus non est approbandus. Sunt etiam prunella quædam syluestria, parua, dura, acerbáque, & in cibo permolesta, & ventri mouendo idonea: ex quibus fit aqua ad ventrem sistendum commodißima. Conuenit autem vt pruna, pro ventris solutione exhibenda, primò, in aqua frigida, ad breue tempus macerentur.

Prunorū electio.

rentur. Hoc *enim modo præparata magis refrigerant & humectant, choleram inuentam lubricando soluunt: stomachum melius cibo recipiendo disponunt. Pruna humida, recentia, magis alterant: quamuis sint peioris nutrimenti, ac plurium superfluitatum: sicca magis confortant, & melius alimentum corpori præstant.* Et *quod dictum est de prunis, aliquo modo etiam intelligatur de cerasis: attamen cerasorum humiditas subtilior est, & minus viscosa: vnde minus nutriunt quàm pruna.*

DE PERSICIS, RACEMIS, & Passulis. Cap. XLII.

PErsica cum musto vobis datur ordine iusto,
Sumere: sic est mos nucibus sociando racemos.
Passula non spleni, tussi valet, est bona reni.

Ecphrasis.

Tria hoc loco traduntur præcepta.
Primum est, vt vnà cum Persicis bibatur

ur mustũ, vel cum musto exhibeantur Per-
ca. Mustum enim excalfacit plurimum, &
bullitionem in corpore facit. Persica verò
rigiditate sua hanc ebullitionem & cal-
actionem tollunt: Persicis contrà, quia ve-
ementius refrigerant, meritò adhibetur
nustum: hoc enim calore suo frigiditatem
orum, ne stomacho noxam inferant, contẽ-
erat & mitigat. De Persicis dictum est su-
rà cap. 7.

Secundum est, vt racemi edantur cum
ucibus, quod equidem de nucibus siccis &
ntiquis intelligendum est. Virides enim &
ecentes nuces, per se salubres censentur. An
iquæ verò & siccæ excellenter exiccant,
& propter vnctuositatem suam facilè in
orpore inflammantur: quare vnà cum eis
acemos edere cõuenit. Hi enim inflamma-
ioni & exiccationi humiditate sua resi-
tunt. De nucibus copiosè dictum est cap. 13.

Tertium est, Passulas, id est, vuas passas
fficere spleni, quia obstruunt eum: Vtiles
utem sunt renibus, vrinã enim prouocant,
enes lauant, & abstergent. Renes nãque
multa aquositate ad sese ducta mundãtur.
Et de his satis dictum est suprà cap. 9.

DE FICVBVS. Cap. XLIII.

Scrofa

SCrofa, tumor, glandes, ficus, cataplaſmate cedunt.
Iunge papauer ei confracta foris teneto ſſa.

Ecphraſis.

Hic duæ recenſentur commoditates ex emplaſtro ficuum. Prima eſt, ficum decoctā in aliquo liquore, videlicet in aqua, & ſuperoſitam humidā, curare haſce tres ægritudines, ſcrofulas nimirū, glandes, & tumores. Per ſcrofulas verò, quas græci χοιράδας *Latini ſtrumas vocant, intelliguntur inflationes ſub mento circa collum. Dicitur ſcrofula á ſcrofa, id eſt, ſuc, ſiue porca, uel quòd hæc ægritudo porcis, ob voracitatem plurimum accidat. Vel quòd figura eius vt plurimum porcis adſimiletur, teſte Auicen. Phen. 3. 4. Tracta. 2. cap. 9. Per glandes verò intelliguntur apoſtemata, quæ ferè ſub axillis & inguinibus enaſci ſolent. Per tumores poſſunt intelligi inflationes in qualibet corporis parte. Et hicſe apoſtematibus curandis & maturandis decoquēda eſt ficus in aqua, ipſi aquæ commiſcendo parum aceti. Hoc enim ad penetrationem virtutis ficus plurimū facit. Decoctione autē facta,*

ficus

ficus in mortario conterendæ sunt, ac deinde aquæ in qua ebullierunt commiscendæ. Cataplasma propriè vocatur medicamentum confectum ex plantis viridibus contusis, vel iisdem ad mollitudinem vsque in aqua decoctis. Vnde versus,

Tunc cataplasma facis, cùm succum ponis
& herbam.

Secunda est, cum papauere in cataplasma redactam retinere ossa fracta. Simul autem decoquenda sunt in aqua absque aceto, ac deinde cõterenda: hinc aqua decoctionis eorundẽ addẽda, & ita superponenda. Causa videtur esse, quòd papauer stupefaciat, vnde tollitur dolor, qui accidere solet in fractione ossium, & prouocet somnũ. Ficus quoq; trahit humiditates ad exteriora, quibus ad ossa attractis illa retinẽtur quidem & sanãtur, sed nunquã ferè coalescũt. Nonnulli pro (tenet) trahit habent, & ita sensus est melior. Papauer porrò triplex est, album scilicet, nigrũ, & rubrum. Rubrũ syluestre, est venenosum, in aruis inter frumenta nascitur. Iuuenes solẽt contere folia florum, & inde conficere atramentum.

Vermiculos, venerémque facit, sed cuilibet obstat. Pediculos

Duæ hic traduntur operationes ficuum. Prima est ex comestione earum, in corpore humano vermiculos, id est, pediculos nasci. Et hoc maximè intelligendum de ficubus siccis, vt refert Auicenna 2. Canon. cap. 233. Causa est, prauitas & corruptio humoris inde generati. Vel alia causa adsignari potest, quòd scilicet ficus multum sudorē protest, quòd scilicet ficus multum sudorē pronocent. Vnde sequi solet interdum pediculorum generatio.

Secunda est, quòd ficus appetitum moueat coëundi: generant enim ventositatem, qua erigitur virga, súntque multarum superfluitatum, & sperma augmentant.

DE MESPVLIS. Caput XLV.

MVltiplicāt mictum, ventrem dant mespila strictum.

Mespila dura placent, sed mollia sunt meliora.

Mespila. nefles *Recensentur hoc loco duæ mespilorum vtilitates. Prima est, ea multiplicare mictum siue vrinam. Inducunt enim feces, & ita f... cum aquositas multitudinis vrinæ causa est...*

Vel

Vel poteſt reddi ratio ſimilis illi quæ habe-
r apud Hippoc.lib.4.Aphoriſ.83. Mictio
ctu plurima facta, paruam ſignificat de- Mictio no
ctionē: & vice verſa cauſa eſt, teſte Philo- ctis multa
co, quoniā multa eademque collectior fa-
a eſt digeſtio in hepate, & ex aduerſo ma
ria deriuauit, & ob hoc multa vrina de-
cta eſt, parum autem ſtercoris: & vice
rſa, ſi multa ſtercoris deiectio fiat, pauca
t per vrinam: ob eandem cauſam, quo-
m pauca facta eſt digeſtio, & ob hoc
uca etiam vrina.

Secunda eſt, ~~aſcula~~ conſtipare ventrem, mespila
hoc accidit ob ſtypticitatē & ponticita
u eorū. Ex quo infertur ~~aſcula~~ dura eſſe mespila
na, quia conſtringant ventrem, & ob id
deſſe ventri nimium laxato: ſed mollia
~~aſcula~~ duris præſtare, quia nutriant, & vē- mespila
n̄ minus adſtringant.

Sciendum tamen, ~~aſcula~~ minus conueni- mespila
t alimentum, quàm poma, pyra, perſi-
ficus, & ſimilia, quod ſatis deprehendi-
ex auſteritate ſaporis & duritie ſub-
ntiæ poſtquam in arbore maturuerunt.
rcè itaque eis, & magis vt medicamine
m cibo, vtendum. Ob ſtypticam tamen
ultatem, quam validiſſimam in ſeſe con
ent, plurimum in ventris fluxu ſiſtendo

valent. Sed quia in arbore minus quàm vt edi poßint mollescunt, ante quàm præmolliendа sunt, ita nãque stypticitatem remittunt, & sapidiora fiunt.

DE MVSTO. Cap. XLVI.

moût de raisin despouruiz avindoui...

PRouocat vrinam mustum, citò soluit & inflat.

Hic tres musti virtutes referuntur.

Prima est, ipsum ciere vrinã, quia insunt in eo feces terreæ, & nitrosæ, ac proinde cùm in vesicam descenderint, ipsam mordicant: quare vesica eas citius expellere nititur. Intelligendus est autem versus de musto habente feces mordicantes, & non quolibet: cuiusmodi nonnulla esse deprehendun tur ex Rhenensibus. Mustum enim cuius feces crassæ sunt, non mordicantes, oppilando vrinã magis impediunt, vt dictũ est ca.2

excite

Mare, lie

Secunda est, mustum citò soluere siue laxare ventrẽ, ídque ob eandem causam, qua iam dicta est.

Tertia est, mustum parere inflationes, & hoc propter ebullitionem quã in corpore facit. Inde enim proueniunt ventositates. Se de his omnibus satis cap.2 p. 110

DE

DE CEREVISIA ET ACETO. Cap. XLVII.

CRassos humores nutrit cereuisia, vires
Præstat, & augmentat carnem, generátque cruorem.
Ptouocat vrinam, ventrem quoque mollit, & inflat,
Frigidat & modicũ, sed plus desiccat acetum.
Frigidat, emacerátque, melãcholiam dat, sperma minorat,
Siccos infestat neruos, & pinguia siccat.

Octo imprimis hoc capite recensentur proprietates cereuisiæ. Deinde agitur de quinque proprietatibus aceti.

Prima ergo cereuisiæ proprietas est, quòd in corpore crassos gignat humores. Idq; maximè respectu vini. Secundum materiæ verò varietatem vnde conficitur, alias atque alias in sese vel incrassandi, vel extenuandi humoris rationes adsumit. Cereui-

ſia enim ex craßiori ſubſtãtia, craßiores hu-mores generat, ex tenuiori verò, tenuiores.

Secunda eſt, cereuiſiam augmentare vi-res, id quod intelligendum de cereuiſia ex optimis granis confecta, & probè cocta, cu-iuſmodi eſt cereuiſia Oſtienſis. Hæc enim multum nutrit, & vires auget.

Tertia eſt, augmentare carnem, & hoc propter multam eius nutritionem.

Quarta eſt, multiplicare ſanguinem, ea-dem de cauſſa. Et hæ tres vltimæ proprieta-tes veræ ſunt, ſi intelligantur de cereuiſia antiqua, probè cocta, & ex optimis granis confecta.

Quinta eſt, prouocare vrinam.

Sexta, laxare ventrem. Quæ duæ pro-prietates potißimum intelligendæ ſunt de cereuiſia clara, cui plurimum lupuli inco-ctum ſit, cuiuſmodi eſt cereuiſia Hãburgen-ſis, quæ prouocat vrinam, & laxat vẽtrem propter lupulum. Minimè tamen conuenit hominibus imbecillioris cerebri: facilè enim ex ea ob lupuli multitudinem inebriantur.

Septima eſt, inflare ventrem: quod intel-ligendum eſt de cereuiſia leui decoctione cocta, cuiuſmodi eſt coyta Holandiæ, quæ maximè inflat & oppilat, plurimúmq; im-pinguat.

Octaua est, cereuisiam nonnihil infrigidare, cuiusmodi est cereuisia Holandiæ, Brabantiæ, Hannoniæ, & Flandriæ, qua plebei vulgares vtuntur. Et hæc proprietas potissimum veritatem habet, si ad vinum respicias.

Sciendum autem, cereuisiam fieri posse ex auena, hordeo, & frumento. Secundum verò materiæ rationem, diuersa ei inducitur qualitas & constitutio. Nam quæ conficitur ex hordeo, frigidior euadit, quia hordeum frigidum est. Quæ autem ex hordeo & auena, minus oppilat, minus ventositatem generat, minúsque nutrit. Quæ ex frumento, calidior existit, magis nutrit, & magis oppilat. Cereuisiæ confectio

Cereuisia quo crassior, eò deterior, & quanto subtilior, tanto melior. Pessima cereuisia quæ cõficitur ex rebus inebriantibus, vtpote ex lolio: hæc enim maximè capitis dolorem generat, & neruos lædit.

Secundo deinde loco recensentur quinque proprietates aceti. Prima est ipsum exiccationis, authore Auicenna lib.2.tract.2.cap.78. Quare Medici præcipiunt, tempore pestis vti aceto in cibo & potu. Auicenna enim 3.1.doctrin.5. cap.1.de eo sic inquit, Aceto præterea in cibo & potu vti in Aceti proprietates.

pestilentia, est nocumenti ipsius securatio.

Secunda est, acetum ex proprietate infrigidare.

Tertia est, emacerare hominẽ, id est, macrum reddere, quia exiccat, & hoc maximè verum est, si intelligatur de aceto, quod ieiuno stomacho sumitur, vt testatur Auicenna Phenic.3.1.doctrin.4. ca.5. Assiduus tamen vsus aceti in ieiunio, multa incommoda adfert, visum enim debilitat, pectus offendit, tussim commouet, stomachũ, hepar, neruos, & iuncturas vehementer lædit. Iuncturas quidem, articularibus doloribus, tremoribus, & paralysi infestans.

Quarta est, acetum generare melancholiam, humores enim infrigidat & exiccat.

Quinta est, acetum imminuere, & extinguere sperma, quia exiccat, infrigidat, & emaciat. Et has proprietates aceti refert Rhazes. 3. ad Mansorem cap.17. Acetum, inquit, frigidum est, & siccum, quod & maciem efficit, & virtutem destruit, sperma quoque minuit, bilémque corroborat nigrã rubeam verò bilem, & sanguinem debilitat, cibósque, quibus admiscetur, subtiliat.

Vltimo versu tria comprehenduntur.

Primum est, acetum nocere macris. Ratio, quia exiccat, & ita maciem auget. Si-

mil

mile enim additum suo simili, facit ipsum furere, & constitutio lapsa, per contrarium curatur, per simile verò deterior redditur.

Secundum est, acetum nocere neruis, vt dicit Auicenna 2. Canon. cap. 78.

Tertium est, acetum emaciare pingues, cuius ratio iam reddita est.

DE RAPIS. Cap. LXVIII.

RApa iuuat stomachum, nouit producere ventum. Rav[illegible]

Prouocat vrinam, faciet quoque dente ruinam.

Si malè cocta datur, sic tortio tũc generatur. Rapa cocta = Navet

Hic tria enumerantur imprimis raporum incommoda, siquidem probè percoquãtur, & vnicum deinde nocumentum.

Primum commodum est, rapa iuuare stomachum, vt quæ facilè digerant ac ferant.

Secundum est, rapa inflationes parere, quod quidem experientia comprobatur.

Tertium est, prouocare vrinam. Auerrois præterea testatur mirabilem habere proprietatem,

prietatem, ad illuminandos oculos. Nocumentum verò raporum est, quòd frequens eorum comestio dentibus noceat.

Rapa. Vltimo porrò versu traditur, rapa crudiora torsiones & tormina parere, inflant enim vehementius, & stomachum infestant nonnunquam etiam mordent illum, teste Galeno lib. 2. de aliment. facult. vnde versiculus vulgatus,

Ventum sæpe rapis, si tu vis viuere rapis.

navets Caudæ raporũ fortiter ventrem soluunt. Inter radices omnes, quæ quidem edendo sint, rapa maximè conueniunt corporis nutritioni, quod satis ex saporis iucunditate deprehenditur. Hæc enim natura est omnium eduliorũ, vt amara & pungitiua minus alimentum corpori præstent, dulcia verò maius. Rapa autem cùm radicibus aliis comestibles sunt dulciora, minúsque pungant, consentaneum est, maius aliis præstare alimentum, magísque in victus salubris ratione conuenire. Attamen sanguinem generãt crassum, & melancholicum, si digestiua virtus imbecilla fuerit. Conuenit autem vt à prima decoctionis aqua sequestrata, bis percoquantur. Cruda enim nullo modo sunt edenda. Venerem stimulant, & vrinarios meatus emundant.

DE

DE MEMBRIS ANIMALIUM. Cap. XLIX.

EGeritur tardè cor, digeritur quoque durè,
Atque idẽ ſtomachus, tamen exteriora probantur.
Reddit lingua bonum nutrimentum medicinæ,
Concoctu facilis pulmo eſt, citò labitur ipſe.
Eſt melius cerebrum gallinarum reliquorum.

Quinque adnotantur hoc loco de membris animalium. Primum eſt, cor tardè & digeri, & per inteſtina deſcendere. Caro e*nim eius melancholica eſt, cuius natura eſt ægrè concoqui, & tardißimè deiici. Galen. lib.3.de alimen.facul.* Cor *ſubſtantia ſua fibroſa duráque eſt caro, ideóque nõ ſine magno negotio confici poteſt. tardéque commeat.* Rhaz*es* 3.*ad Manſorem, cap.*11. Cor, *inquit, calidum eſt, & duræ ſubſtantiæ, quod & tardè digeritur, neque multum nutrit.* Cor

Stomachus. Secundum est, & stomachum similiter malæ esse concoctionis, & tardi descensus. Est enim membrum neruosum & cartilaginosum, neque generat bonum sanguinem. Additur tamen, eundem in extremitatib. nimirum in fundo & orificio facilius concoqui, in illis etenim partibus magis carnosus est, & pinguior.

Lingua. Tertium est, linguam esse boni nutrimenti, & maximè circa radicem, teste Auicenna 2. Canon. cap. 146. Ratio, quia facilis est concoctionis & carnosa. Inter omnium animalium linguas facilè primam laudem obtinet porcellorum: hæ siquidem ablata pellicula circuncingente, carni aprinæ æquiparantur, id quod structores & prægustatores principum non ignorăt. Linguæ bouinæ ob nimiam humiditatem parum in victus salubris ratione commĕdantur: quare Apitii & delicatuli iis vsuri, antequam assentur, inserunt garyophyla, quo humiditas illarum temperetur, & edendo aptiores fiant.

Pulmo. Quartum est pulmonem facilè concoqui, & per intestina descendere, ídque ob raritatem & mollitiem. Veruntamen nutrimentum non satis conuenit naturæ humanæ, quia exiguum est, & phlegmaticum, vt

testatur

testatur Auic. 2. Can. cap. 568. Pulmo autem arietis, licet minimè vt cibus conueniat, bona tamen medicina est, quia sanat excoriationem calcanei ex calciamento, si calidus imponatur, teste Auicenna ibidem.

Quintum est, cerebrum gallinæ, inter omnia esse præstantissimum, de quo Auicen. 2. Can. cap. 129. scribit, conferre fluxui sanguinis narium. Cum sale autem & speciebus comedenda sunt, Pituitosa existunt, & nauscam concitant. Pullorum verò cerebra, scribunt Medici, conferre memoriæ. Cerebra porcorum, naturæ sunt inimica: sed cerebrum ouis, leporis, & cuniculi, cum sale & speciebus edi conceditur. Plura de hoc suprà, cap. 9. Cerebrū.

DE SEMINE FOENICVLI Caput L.

SEmen fœniculi pellit spiracula culi.

Hic agitur de semine fœniculi, quod marathrum Græcis dicitur Expellit hoc & dissoluit ventositates, quia calidum est, & siccum, ac carminatiuum Ex esu verò seminis fœniculi, vtilitates promanant quatuor. Fœniculū.

primò

primò enim cõfert febribus, deinde pellit venenũ. Tertiò mundificat stomachum. Quartò visum acuit, vnde versiculi vulgati:

Bis duo dat marathrum, febres fugat, atque venenum,
Et purgat stomachum, lumen quoque reddit acutum.

Harum vtilitatum meminit & Auicen. 2. Canon. cap. 281. vbi inter alia refert & Democritum existimasse, vermes venenosos siue serpentes, recentis fœniculi semine pastos, senectã exuere, oculorúmque aciem, succo eius reficere, vbi verno tempore cauernas suas reliquerint. Vnde intellectum est, hominũ quoque caliginem præcipuè eò releuari, inquit Plinius lib. 20. cap. 23. Legatur idem lib. 8. cap. 27. & lib. 19. cap. 9. Nicander sub exordium theriacorum. Non tamen vt cibo fœniculo vtendum est, sed magis vt medicamine, tardius enim digeritur, prauũ & exile nutrimentum præstans. Adhiberi autem aliquando solet ad corrigẽdam quorũdam ciborum prauitatem & malitiam: quemadmedũ enim lactucæ additur interdum petroselinum, vt frigiditas & humiditas eius contẽperentur, ita & fœniculus nõnunquã vnà cum cucurbitis aut rapis concoquitur, ad malitiam eorum imminuendã.

DE

DE ANISO. Cap. LI.

EMendat visum, stomachum confortat anisum,
Copia dulcoris anisi sit melioris.

*Hic duæ referuntur vtilitates anisi. Primum est confortare visum. Secundum verò & stomachum. Anisum enim emũdat stomachum à phlegmatibus, & calfacit. Eadem etiam ratione confert visui, quia nihil æquè nocet visui ac immũdicies stomachi, quia à stomacho immundo eleuantur fumi immundi, qui oculis nocent, perturbando spiritus visiuos, & hæc maximè præstat anisum dulce. Præter has Auicen.*2.*Canon. cap.*1.*longè plures vtilitates recenset,* Anisum,*inquit,est apertiuum, dolorum sedatiuum, ventositatum resolutiuum, abscindit sitim, factam ex humiditatibus salsis, & cõfert oppilationi hepatis & splenis, generatæ ex humiditatibus. Prouocat vrinam & menstrua, emundat matricem à fluxu humiditatum albarũ, venerem stimulat, & aperit oppilationes renum, vesicæ, & matricis.*

+ Tutia
pri[...] mineral

DE SPODIO.+ Cap. LII.

SI cruor emanat, spodiũ sumptum citò sonat.

Spodium. *Traditur hoc loco spodium sanare fluxum sanguinis: habet enim virtutem propriam confortandi hepatis.* Hepate *autem qui fons & origo est sanguinis corroborato, melius ab eodem sanguis retinetur. Auicenna* 2. Canone, *cap.* 617. *testatur spodium esse radices cannarum adustas.* Dici*tur enim, inquit, quòd ipsæ aduruntur propter fricationem suarum extremitatũ, cùm ventus eas perflat.* Simon *verò* Ianuensis *dicit spodium esse rem, cuius origo nos lateat.* Res *tamen adusta videtur, & diuisiones cannarum adustarum.* Confert *autem non modo nimio sanguinis fluxui, verumetiam ventris, & vomitui, teste* Rhaze 3. *ad* Mansorem *capit.* 36. Confert *etiam febribus acutis, & siti, confortat cor, & confert tremori eius calido, & syncopæ factæ ex effusione choleræ ad stomachum, vt habet* Auicenna *loco citato.* Et *sicut spodium rationem habet siue respectum hepatis ipsum confortando, ita sunt & aliæ medicinæ quæ habent similẽ aspectũ & proprietatem*

confortandi

confortandi alia membra singularia, veluti Macis cor, moschus cerebrum, glycirrhiza pulmonem, capparis splenem, & galanga stomachum, vnde versus,

Gaudet hepar spodio, mace cor, cerebrũ quoque moscho.
Pulmo liqueritia, splen. cap. stomachus que langa.

DE SALE. *Cap.* LII.

VAs condimenti præponi debet edenti.
Sal virus refugat, rectè insipidúmque saporat.
Nam sapit esca malè, quæ datur absque sale:
Vrunt res salsæ visum, seménque minorant.
Et generãt scabiem, pruritum siue rigorem.

Hoc loco tria discutiuntur.

Primò ponitur præceptum generale, nemini hactenus non obseruatũ, vt videlicet vas condimenti, id est, salis, quod salinum

 dicitur,

dicitur, primum in mensa apponatur, iuxta vulgatos hosce versiculos.

Sal primò poni debet, primóque reponi,
Nō bene mēsa tibi ponitur absque sale.

Secundo recensentur duo commoda salis.

Sal. Primum est, salem resistere veneno. Cuius duplex potest adsignari causa, vel quia sal exiccatum cùm sit, siccitate sua exiccet humiditates, vnde sequi solet corruptio. Galenus libro II. de simp. med. facult. Nam sal, inquit, quicquid corporibus humidum inest, id quodammodo absumit, & quod reliquū est substantiæ solidæ, adstrictione cōtrahit, ac proinde etiam conditura sua carnes seruat, & à putredine tuetur: vel quòd sal exiccet & reprimat humiditates à corpore extrahendas, porósque claudat, & per cōsequens penetrationem veneni, quæ fieri solet per poros, prohibeat.

Secundum est, salem cibis saporem inducere. Nam quotidiano discimus experimēto, nulla cibaria sine salis commixtione sapere.

Tertio loco enumerantur & nocumenta salis siue cibariorum nimis salsorum.

Primum est, ea vrere, id est, lædere visū, & itidem duplex caussa adsignari potest, vel quòd res nimium salsæ vehementer exic-

cantes inimicæ ſint oculis, viſus inſtrumentis. Oculi enim ſunt de natura aquæ, vt teſtatur Ariſtot. cap. 2. de ſenſu & ſenſili: vel quòd cibaria admodum ſalſa pruritum excitent & mordicent: à cibariis autẽ mordicatiuis in ſtomacho exiſtentibus eleuantur & fumi mordicatiui, mordicatione ſua oculis plurimùm nocentes, ipſósque rubefacientes. Vnde videmus ebullientes ſalem rubros fere habere oculos.

Secundum eſt, cibaria ſalſiora imminuere ſperma. Quia multũ exiccant omnes humiditates, vnde etiam ſperma exiccatur & imminuitur.

Tertium eſt, generare ſcabiem, quia ſal humorem gignit acutum, mordicatiuum, & aduſtum, vnde ſcabies naſcitur.

Quartum eſt, augere pruritum, quia generat tumorem mordicatiuum & prurituum. Horum 4. nocumentorũ meminit Rhazes 3. ad Manſorem cap. 17. Eorum, inquit, ſanguinem, qui multam ex eo ſumunt quantitatem, adurit, viſũ quoque debilitat, atque ſperma minuit: generat pruritum & ſcabiem. Perſalſa præterea gignunt ſerpiginem, impetiginem, morpheam, & lepram in diſpoſitis, & vias vrinæ diu continuata excoriant. Moderatè tamen ſalſa faſtidium au-

ferunt, ciborum adpetentiã faciunt, atque acuunt.

Epicer

DE SAPORIBVS. Cap. LIII.

HI feruore vigent tres, salsus, amarus, acutus.
Alget acetosus, sic stipans, ponticus atque.
Vnctus & insipidus, dulcis, dant temperamentum.

Hoc loco recensentur cuiusque saporis qualitates. Et primò dicitur hos tres, salsũ, amarum, & acutum, calfacere corpus vten tis. Dein hos treis: acetosum, stypticum, & ponticum infrigidare. Tertio verò loco, ho ce tres, vnctuosum, id est, pinguem, dulcem & insipidum, quem Græci ἄποιον *id est qualitatis expertem, esse temperatos, ade vt corpus neque refrigerent, neque excalf ciant. Auicenna 2. Can. tract. 1. cap. 3. Oct sunt, inquit, veri sapores, qui sequuntur in sipidũ, vt sunt dulcedo amaritudo, acuita salsedo, acetositas, ponticitas, stypticitas, e vnctuositas. Enumerando tamen insipidi te*

Sapores octo.

tem pro ſapore, ſicuti fit hoc loco, erunt no= Sapor.
uem ſapores. Accipitur autem ſapor pro o=
mni eo, quod guſtu diiudicatur. Horum tres
ſunt calidi, ſalſus ſcilicet, amarus, & acu=
tus. Auicenna ibidem, Acutũ, inquit, eſt ca
lidius, dein amarum, ac dein ſalſum, quoni=
am acutum eſt fortius ad reſoluendum, in=
cidendum, & abſtergendum, quàm amarũ,
& inde ſalſum eſt ſicut amarum confractũ
cum humiditate frigida. Tres ſũt frigidi, ſci
licet acetoſus, ſtipans, id eſt, ſtypticus, et põ=
ticus. Ponticus tamen cæteris frigidior, dein
ſtypticus, hinc acetoſus. Et propter hoc in
omnibus fructibus qui dulceſcunt, prius eſt
ponticitas vehemẽtis frigidationis, dein poſt
quàm per calorem ſolis digeſtiuum, aliquo
modo digeſti ſunt fructus, ſentitur in eis ſty
ticitas, & declinãt ad acetoſitatem, ſicut
greſta, & tandem dulceſcunt. Acetoſũ ve=
ò quamuis ſit minus frigidum quàm ſtypti Acetoſum
um, tamen propter ſubtilitatẽ & penetra=
onem ſuam, in pluribus maioris eſt infrigi
ationis. Ponticum & ſtypticum, eodem A=Ponticũ.
cenna teſte, ſunt in ſapore propinqua, ſed
pticum nihil contrahit linguæ præter ſu=
rficiem extimam. Ponticum verò contra=
t & exaſperat, & ſuperficiem extimam,
interiora eius.

Postremò verò, saporum tres sunt tempe-rati, id est, non excedentis caliditatis, siue fri-giditatis, dulcis scilicet, vnctuosus, & insipi-dus. Dulce enim licet calidum sit, tamen in eo non apparet fortitudo caliditatis, sicut dicit Rhazes 3. ad Mansorem cap. I. Porrò vnicuique sapori propriæ adsignantur o-perationes, sicut testatur Auic. & Rhazes.

Operationes enim dulces, inquit Auic. sunt digestio, & lenificatio, & multiplica-tio nutrimenti, et natura diligit ipsum, & virtus attractiua attrahit ipsum. Et Rha. inquit, Qui dulci vsus fuerit, multa bilis ī eo generabit & sanguinis multitudo oppila-tiones quoque generat, et apostema in hepa-te & splene: & præcipuè si hæc membra ad hoc fuerint præparata, ventris itidem flu-xus ex eo sequitur, et mollificat stomachum. Pectori verò & pulmoni confert, corpus i-tidem impinguat, & augmentum sperma-tis tribuit.

Operationes verò amari (secundum A-uic.) sunt abstersio, & exasperatio, secun-dum Rhazen, amarum calfacit & desiccat fortiter, citóque sanguinem ad adustionem & malitiam perducit, bilem quoque rube-am in sanguine augmentat.

Operatio pontici, iuxta Auicennæ sen-

ten-

tentiam, est contractio, si ponticitas fuerit debilis, aut expreßio, si fortis.

Operationes styptici, secundũ Auic. sunt contractio, inspiratio, induratio, & retẽtio. Secundum Rhazen verò, stypticum corpus infrigidat, & desiccat, carniũ quoque ac sanguinis minorationem facit, si quis eo multoties vtatur, stomachum confortat, ac ventrem secundum plurimum constringit, & sanguinem generat melancholicum. Videtur autem Rhaz. ponticum sub styptico comprehendisse, quia de pontico nihil expreßit.

Operationes vnctuositatis, secundũ Auic. sunt lenificatio, lubrificatio, & coctio, id est, digestio parua. Secundum Rhaz. vnctuosum stomachum mollificat, & ventrem fluere facit: ac satietatẽ adfert, antequàm homo cibi quantitatem sibi necessariã adsumat, & calfacit, maximè tamen febricitantes, vel habentes hepar, vel stomachum, calida. Corpus præterea humectat atque lenit. Phlegma verò auget, & cogitationẽ reddit hebetem, & auget somnum.

Operationes acuti, secundum Auicennam sunt resolutio, incisio, & putrefactio. Secundum Rhazen verò, acutum calorem auget, & corpus velociter inflammat, ac sã

guinem adurit, ipsũque prius in bilem mu-
tat rubeam, postea in nigram.

Operationes salsi, secundum Auicen. sunt
abstersio, ablutio, exiccatio, & prohibitio
putrefactionis.

Operationes acetosi secũdũ Auicennam,
sunt infrigidatio & incisio. Secundum ve-
rò Rhazen, acidam bilem rubeam & san-
guinem reprimit, atque ventrem stringit, si
stomachus & intestina munda fuerint. Si
autem phlegmatis in eis fuerit multitudo,
ventris efficit fluxum, et corpus infrigidat,
virtutem quoq; debilitat digestiuã, propri-
am in hepate. Neruis verò, & neruosis mem
bris nocumẽtum adfert, & corpus desiccat,
virtutem autem appetitiuam excitat. De o-
perationibus insipidi, dicit Rha. aliquod es-
se insipidũ, quod magis nutrit, scilicet quod
æqualitati vicinum est. Aliud verò, quod tẽ-
peratè infrigidat, cũ quo si multa fuerit hu-
miditas, humectabit: cùm autem fuerit sic-
cum, desiccabit.

DE VIPA. Cap. LV.

Bis duo vipa facit, mundat dẽ-
tes, dat acutum

Visũ, quod minus est, implet, minuit quod abundat.

Quatuor hic recensentur commoda vipæ. *Primum est, vipa mundare dentes. Quia propter panem diutius dentibus inhærentem quàm vinum sine pane, limositas illa dẽtibus inhærens, vnde luridi dicuntur dẽtes, à vino melius consumitur & abstergitur.* *Secundum est, vipam acuere visum, quia reprimit malos fumos ad cerebrum ascendentes, ac sua commixtione spiritus visiuos obfuscantes. Digerit enim materias malas stomacho inhærentes.*

Tertium est, vipam cruda digerere, quia claudit orificium stomachi, & confortat digestionem.

Quartum est, vipam superfluè digestũ ad temperamentum reducere. Et hoc maximè veritatem habet de vipa panis cum vino, dummodo panis primò sit assatus, aut suprà prunas exiccatus. Vipa dicitur Gall. Vne souppe en vin. *Teuton.* ein Vvein suppe. Vipa.

DE DIAETA. Cap. LVI. Regime

OMnibus adsuetam iubeo seruare diætam:

Appro-

Approbo sic esse, ni sit mutare necesse,
Hippocrates testis, quoniã sequitur mala pestis.
Fortior est meta medicinæ certa diæta,
Quã si non cures, fatuè regit, & malè curas.

Hic præcepta quædam traduntur de diæta. Quorum primum est, omnibus conuenire, vt seruent consuetã diætã. Per diætam verò intelligitur administratio cibi & potus. Ratio est, quia transgreßio à consuetudine nocet nocumento magno. Consuetudo enĩ est altera natura. Quod ergo diu adsuetum est in naturam fere transiuit. Quemadmodũ igitur naturam custodire oportet, ita & consuetudinem, præcipuè si laudabilis fuerit. Et quemadmodũ seruanda est consueta administratio cibi & potus, ita & consuetudo aliarum rerũ non naturaliũ eadem ratione. Vnde si quis consuetus multũ laborare, velit hanc consuetudinem immutare, otióque indulgere, minúsue laborare, vel aliud laboris genus adsumere, idque alio

Diæta.

Consuetudo.

lio & tēpore et modo, ille proculdubio multum ex hoc debilitabitur. Idem intelligendum de cibo & potu, somno & vigilia, repletione & inanitione, & animæ accidentibus. In quibus omnibus obseruãda est cõsuetudo, si sit laudabilis, vel parum laudabilis, siue indifferẽs in bonitate & malitia, respectu illius ad quod fieri debet permutatio.

Sciendum autem hoc loco debiles & senes facilius ferre consuetos labores, quàm forteis atq; iuuenes inconsuetos: id quod his verbis confirmat Hippo. lib. 2. Aphor. 49. Qui consueti solidos labores ferre, & si fuerint imbecilles & senes, non consuetis, fortibus atq; iuuenibus facilius ferunt. Quod verò dicit, inquit Philotheus, tale est. Sunt autem quidam, hic quidẽ senex, hic autem in vigore ætatis: vterque incipit fodere terram, & seni quidem fodere bene cedit, illi autem qui in ætatis vigore est, minimè: illi quidem ob consuetudinẽ, etsi imbecillis, huic autem ob incõsuetudinem, et si robustus sit.

Notionem enim vniuersalem esse oportet, quòd exercitatæ partes aliis fiunt robustiores, & propter hoc facilè subeunt consuetos labores. Secundum est, malam pestem, id est, maximum incommodum sequi permutatio-

tatio

tationem consuetæ diætæ, vt testatur Hippoc. lib. 2. de victus rat. in morbis acu. nisi fuerit necesse eam permutari, quando est illaudabilis, ita vt inde sequãtur pessimæ ægritudines, qualis est prandium siue cœnam prauis cibis terminare. Huiusmodi enim cõsuetudinem necessarium est corrigi & permutari, non quidem subitò, sed paulatim & ordinatè. Nam omnis subita mutatio vehementer nocet, maximè si à consueto ad incõsuetum fiat permutatio.

Subita mutatio nocet.

Deinde etiam necesse est eam permutari, ne si fortè ad inconsueta fiat translatio, sequatur læsio. Nam qui se ad omnem diætam adsuefacit, minus læditur, cùm se ad inconsueta transtulerit. Idem etiam intelligendum de aliis rebus non naturalibus, id quod testatur Hippoc. lib. 2. Aphor. 50. Quæ ex longo tempore consueta sunt et si deteriora sunt, insuetis minus molestare solent. Oportet igitur ad ea insueta permutari. Vnum quodque enim ipsorũ, inquit Philosophus, consuetum effectum minus lædit, eò quòd natura quidem magis innocuum, sed in consuetudinem nondum venerit: vt consuetus comedere manna, in boni mutatione cibi iniuria adficitur, propter desuetudinem: et consuetus bibere aquam, in meri potio-

potionem mutauerit, læditur, quoniam à cõsuetudine aberrat. Sic & in his quæ particularia sunt. Similiter autem oportet & ad insueta permutare, vt si quando fortuna coegerit, ea ferre poßimus: eum enim qui vsus est multo nutrimento, oportet & parũ comedere, vt causa adueniente ferat & illius vsum.

Quapropter quisque cauere debet, teste Rhaz. lib. 4. cap. 10. ad Mans. ne alicuius rei sibi consuetudinem faciat, quam ipsum obseruare oporteat, ex cuius obseruatione cõstrictionem patiatur. Vt si quis vno cibo cõsuetè semper vtitur vel aliquo potu, vel omnino ab eis abstineat, vel dormire, vel coire consuescat: & ex aliquo istorum grauiter cõstringatur, maximũ incurrit nocumentũ, si ab eis abstinuerit.

Quapropter quisq; corpus suum sic disponere debet, vt caloris & frigoris patiens esse poßit, & ad motiones & cibaria sibi necessaria aptum reddatur, & vt somni & vigiliarum horas, atque mansiones & domos sine læsione permutare poßit: Fortaßis enĩ ex neceßitate hoc aliquãdo agere cogetur. Quod quidem fieri poterit, si cõsuetudo non obseruetur ad vnguem, sed interdum ad inconsueta transeamus.

Consuetudo varianda.

Terti-

Tertium est, fortiorem ac potiorem me-
tam medendi esse certam diætã, quam si me
dicus non curauerit, ac aliã indebitã admi-
nistrauerit, fatuè regit ægrũ, & malè curat.

Est porrò triplex diæta, siue alimen-
torum genus: Alimentum scilicet plenum, a-
limentum modicum, alimentum tenue. Ali-
mentum plenum, est sanorũ cibus, qui non
solùm vires conseruat, sed etiam auget. Ali
mentum modicum ad sanos etiã spectat, vi-
reis quidem conseruat, sed non auget. Alimẽ
tum tenue, id est, quod vires imbecilleis red-
dit. Hoc verò alimentum quod tenue dici-
tur, ab authorib. in multas partes diuisum
est, nempe in tenue sine aliquo addito, in te
nue exquisitè, in tenuissimum, & in tenuis-
simum in extremo. Tenuissimum in extre-
mo alimentum est, nihil penitus dare. Et si
dubitabis, quomodo alimentum dici potest,
cùm nihil datur: respõdemus, ita esse illius
vocabuli vsum apud Medicos. Tenuissimũ
verò est, dare melicratum solum. Tenue est,
ptisanæ succus: qui si etiam in pauca quan-
titate sumatur, est exquisitè tenuis. Sanos
homines non solũ conseruare debemus, sed
etiam augere, propterea victus plenus illis
competit. Qui verò ægritudine longa labo
rant, vires augere non debent, sed bene cõ-

seruare

seruare: aliter vsque in finem non sufficerēt. Propterea hi modicè victu cibādi sunt, qui etiam sanis conuenit, in quibus vires augere non cupimus: Sed illas solùm conseruare in animo est. Quos etiā in lōgo morbo totis viribus seruare studemus. Cùm verò ægritudo breui terminatura est, si quarto die finiri debeat, aliquid dare non est opus: imò si vires sufficerent, & in septimo terminatura esset, nihil penitus dandum esset, nisi post illum terminum. Vnde Hippoc. lib. 1. Aphoris. 6. Extremis morbis, extrema exquisitè remedia optima sunt.

DE ADMINISTRATIONE Medicinæ. Cap. LVII.

QVale, quid, & quando, quantum, quoties, vbi, dando,
Ista notare cibo debet Medicus bene doctus,
Ne malè conueniens ingrediatur iter.

Hic traditur à Medico sexesse considerāda in administranda diæta.

Primum est, Quale, id est, cuius qualitatis debeat esse cibus, quia in ægritudine calida exhibendus est cibus frigidus, in frigida calidus, in humida siccus, in sicca humidus. In sanis tamen simili, non contraria qualitate præditus cibus exhibendus est, vt testatur Gal. in arte Medi. cap. 86. Calidiora corpora, calidioris victus rationem exposcunt, frigidiora frigidiorē.

Secundum est, quid, id est, cuius substantiæ: athletis enim & rusticis, cùm vehementius exerceantur, cibus exhibendus est crassus: quia vis digestiua eorum est fortis, nec conuenit eis cibus subtilis, vt pullorum, caponum, vitulorum, siue hœdorum caro: hæc enim in eis vel adureretur, vel nimis citò digereretur, quare & sæpius comedere cogerentur. nobilibus verò & otio deditis, exhibendus est cibus subtilis substantiæ. Virtutem enim digestiuam habent debilem, qua[m] nequeat craßis resistere cibis: eiusmodi sun[t] carnes porcinæ salsæ, & bouinæ, & pisce[s] sole exiccati. Similiter in ægritudinibus a[cu]tis, tenuiori diæta vtendum est, quàm i[n] chronicis, id est, longis, vt quartanis.

Tertium est, Quando, id est, quo tempor[e] sit adsumendus cibus, quia in sanis maxim[e] conseruanda est consuetudo. Vnde in æsta[te]

hominib[us]

hominibus mane surgentibus, & consuetis bis duntaxat in die cibum accipere, comedẽdum est hora decima, vel paulo antè, nec expectandũ dum meridies prætereat, ob nimium diei calorẽ. Similiter cœnãdũ est eis hora sexta, vel paulo post. In hyeme verò prãdendũ est hora vndecima, ob longitudinẽ somni: & deinde cœnandum hora septima vel paulo post, & maximè seruanda est consuetudo. In ægris quoq; habenda ratio tẽporis, siquidem in febribus in ipso paroxysmo, vel paulo antè, siue post, abstinere, id est, non nutrire oportet. Quia si statim ante paroxysmũ vel in ipso paroxismo detur: natura impeditur, ac diuertitur à digestione materiæ febris, eò quòd digestioni cibi magis sit intẽta. Neq; dãdũ est statim post paroxismũ: virtus enim adhuc nimis debilitata est ex paroxismo immediatè præcedenti. Exhibẽdus igitur cibus tandiu ante paroxismũ, vt possit digeri, priusquã ille accedat. Vel exhibẽdus est aliquãtulo tẽpore post paroxismum. Et hoc nisi timeatur magna debilitas virtutis: tum enim dãdus est cibus etiã quocunq; tẽpore. Nam vbi casus aliquis interuenerit, robur naturæ dissoluẽs, nutrire cogimur inquit Gal Comment. 9. lib. 1. Aphor.

Quartum est, Quantum, id est, quanti-

tas sumendi cibi, quæ in æstate, vt dictum est, minuetur: quia calor naturalis tum debilior est ob nimias resolutiones. In hyeme verò cibus augendus est, virtute digestiua tunc forti existente, cùm calor naturalis sit vnitus propter frigus circũstans. Supra, ca. 19. Quintum est, Quoties, id est, quoties in die sit cibus exhibendus. Est ergo æstate sæpius exhibẽdus quàm hyeme, autumno. seu vere, sed minori quantitate, vt dictum est suprá. Similiter virtute digestiua existente debili, sæpe parua quantitate cibus exhibẽdus est. Existente autẽ forti, exhibendus est quantitate magna, sed rarius.+

+mais rarement

Sextum est, Vbi, id est, in quo loco, quia cibus non est sumẽdus in loco frigidiori, nec ꝗ; *nimis calido, sed temperato.*

DE CAVLE. Cap. LVIII.

+chou

IVs caulis soluit, cuius substantia stringit.
Vtraq; quando datur, venter laxare paratur.

Tria his determinantur versibus.

Primum est, ius caulis, id est, aquam caulium, id est brasicæ, et maximè primæ ebul-

litio-

ditionis, soluere ventrẽ, quia in foliis & partibus exterioribus cauliũ inest virtus quædam nitrosa, abstersiua, debiliter inhærens, & facilè per pusillam decoctionẽ, siue ebullitionem separabilis, quæ sparsa per aquam ipsam laxatiuã facit. Vnde & prima aqua decoctionis cauliũ magis aluũ deiicit quàm secunda, quia virtus illa nitrosa, abstersiua per primã decoctionem plurimũ seiungitur.

Secundum est, substantiã caulium à decoctione ventrem stringere, quia omnis virtus laxandi per decoctionem ablata est, & remanet substantia terrea, sicca, quæ ventrem stringit.

Tertium est, vtranq; simul sumptam, laxare vẽtrẽ. Ratio, quia virtus abstersiua & nitrosa in aqua manet, vnde etiam laxat. Sciendum autem primo, caules generare humorem melancholicum, & somnia terribilia, officere stomacho, parum nutrire, visum obtenebrare, somnum conciliare, mẽstrua & vrinam prouocare: & hæc partim colliguntur ex Auicen. 2. Can. cap. 148. partim verò ex Rhaze, 3. ad Manso. cap. 18.

Deinde verò sciendum, vsum cauliũ, siue decoctionis, siue seminis prohibere, & retardare ebrietatem, vnde Arist. 3. sectione, Problemat. 12. quærit quid est, cur brasica se-

+ Ipoquerie

det crapulam? Idem testatur Rhazes & Auicenna locis citatis. Respondetur secũdum nonnullos ex caulium comestione eleuari fumos admodum crassos, qui incrassent fumositates vini, & impediant ob crassitiem ad cerebrum penetrare. Aristot. verò hanc assignat causam, quia omne quod trahit humidum vinosum, ad se ac à corpore reuellit, & corpus refrigerat, curat crapulam: caulis est huiusmodi: ergo caulis curat crapulam. Quòd autem caulis sit huiusmodi, probatur, quia per succum caulis, cùm sit diureticus, detrahuntur humores vino si indigesti à toto corpore, & in vesicam deferũtur, & ipsa substãtia frigida, styptica ac terrea supra in ventriculo remanens, corpus refrigerat, quo fit vt tenues humores ad vesicam labantur. Cùm itaque humor vtrique educatur, corpùsque refrigeretur, rectê per consequens curatur crapula. Euenit ad hæc, vt cùm humores deorsum se trahunt, atque excernunt, flatum etiam secum deducant, qui si per vinum liceat, in caput se efferens, grauitatem creat, & crapulam. Sin autem deorsum se vertit, corpúsque ob causam prædictam refrigeratum est, dolor crapulæ omnis tollitur.

De

DE MALVA. Cap. LIX.

DIxerunt maluã veteres, quòd molliat aluum.

Huius radices rasæ soluunt tibi feces.

Vuluam mouerũt, & fluxũ sæpe dederunt.

Hic tres enumerantur proprietates, siue effectus maluæ, quorum primus est, ipsam mollificare ventrem. Est enim vnum ex quatuor emollientibus, quæ sunt, malua, althæa, eranchaursina, & mercurialis: vnde ferè clysteres fiunt lenitiui, & mollificatiui ad secum induratarum eductionem. Est autem duplex malua: quædam enim floribus est sanguineis, quædam verò albis: & in hac maior est vis emolliendi quàm in prima. *Malua.*

Secundus effectus est, radices maluæ rasæ educere feces, & hoc quando inde fiunt glandes, id est, suppositoria, quemadmodum fieri solent ex radice mercurialis.

Tertius est, maluam ciere menstrua in mulieribus, & hoc ob nimiã eius humectãdi ac lubricandi facultatem, qua venæ matricis

tricis facilius à sanguine acuto funduntur. Tradit Platearius, maluam certo experimento menstrua prouocare.

DE MENTA. Cap. LX.

MEntitur menta si sit depellere lenta,
Ventris lumbricos, stomachi vermésque nociuos.

Hic habetur vnicum præceptũ de menta, quòd scilicet hoc nomine dignanda non sit, nisi vim habeat auferendi vermes ventris & stomachi. Est enim magnæ & fortis aromaticitatis, & vehementis amaritudinis, vnde non secus atque absinthium vermes interficit. Exhibenda est autem decoctio eius velut absinthii quoque, & non substantia. Aduertendum tamen, eo quòd admodum sit calida & sicca, sanguinem adurens, non competere vt cibum, sed potius vt medicinam. Stomachum enim cõfortat, et calfacit, sedat & digerit singultũ, prohibet vomitum phlegmaticũ & sanguineum, venerẽ prouocat, ob inflationem quæ est in

in ipsa, & humiditatem hortulanam, prohibet sputum sanguinis, & propria quadã virtute confert aduersus morsum canis rabidi. Coire lac *densarique in caseũ non patitur, si folia eius lacti immergantur, teste Diosc. li. 3. Et Auic. 2. Can. cap. 499.*

DE SALVIA. *Cap.* LXI.

CVr moriatur homo, cui saluia crescit in horto,
Contra vim mortis non est medicamen in hortis.
Saluia confortat neruos, manuũque tremorem,
Tollit, & eius ope febris acuta fugit.
Saluia castoreúmque, lauẽdula, primula veris.
Nasturt. Athanas. hæc sanant paralytica membra. + nasturtium crasson
Saluia saluatrix naturæ conciliatrix.

Hoc loco tria imprimis pertractantur. Primo innuitur magnam esse vtilitatẽ saluiæ. Quæritur autẽ per modũ dubii, cur homo moriatur, in cuius horto crescit saluia? Respondetur secundo versu nullam medicinã crescere in hortis, quæ mortẽ prohibeat.

Secũdũ tradũtur tres effectus saluiæ. Primo enim confortat neruos, quia exiccat humiditates, quibus ii impediũtur & relaxãtur. Deinde remouet tremorem manuũ, quia vt dictũ est, neruos, cõfortat. Quicquid autem confortat tremorẽ tollit, cùm generetur tremor ex debilitate neruorum. Vnde senes quidã & vetuli potui & cibo suo folia saluiæ imponunt.

Tremor manuum.

Tertio verò remouet febrem acutam, id est, impedit ne inuadat, cuius hæc potest assignari causa: quia exiccãdo humores, impedit putrefactionẽ, vnde febris acuta sequi solet. Est porrò saluia calida & sicca, neque perse in victus salubris ratione exhibenda. Attamen cùm neruos plurimum corroboret, homines in sanitate tuenda, ea dupliciter vtuntur. Primo quidem vinum inde conficiunt, quod saluiatum vocant, quo plurimũ vti solent in principio mensæ. Confert autẽ hoc ipsũ paralyticis, & epilepticis, si quidẽ modicè sumatur, præcipuè tamen, si exhibeatur

Saluiatũ vinum.

atur post purgationē ex sūpto medicamine.

Deinde vtuntur saluia in salsis: exiccat enī appetitū, et maximè cū stomachus humoribus prauis, crudis, et indigestis, repletus fuerit. Est autē saluia duplex. Domestica scilicet latis & manis foliis: & quæ vulgo nobilis dicitur; foliis minoribus & strictioribus. Græcis ἐλελίσφακος dicitur.

Tertio loco enumerantur sex res medicinales procuratione paralysis, saluia videlicet, castoreum, lauendula, primula veris, nasturtium, & athanasia. Hæc enim curāt & sanant membra paralytica. De Saluia quidem patet ex iam dictis, quia confortat neruos: vel quia calida est, & sicca, consumit materiā phlegmaticā neruis imbibitā, vnde paralysis nascitur. Castoreū verò neruos maximè confortat, calfacit, & exiccat. Castoreū. De quo Auicenna Canon. 2. cap. 126. Est, inquit subtilius, et fortius omni quod calfacit & exiccat, confert neruis, & calfacit, et cōfert tremori & spasmo humido, & stupori, & paralysi. Neq; est aliud magis iuuatiuū ventositatum in aure quàm ipsum, cùm ex castoreo accipitur quātum est lens vna, & dissoluitur in oleo nardino, & distillatur in eam. Plures alios effectus eius habet Auicenna ibidem & Diosco. lib. 2. Est autem ca

storeum

storeum, testiculus animalis, quod castor, siue fiber dicitur. Oleum de castoreo non minus valet in paralysi quàm ipsum castoreum, si post euacuationem materiæ exhibeatur: tunc enim materiam residuam consumit, & neruos confortat. Lauendula quoque fragrantia sua neruos confortat, & calfactione paralysis materiam consumit. Idē præstat & primula veris, quia & ipsa sua fragrantia & calfactione neruos confortat. Vnde nonnullis etiam herba paralysis appellatur. Dicitur autem primula veris, quòd vna sit ex primis aromaticis in vere prodeuntibus. Nasturtium est calidum & siccum, extenuat, incidit, & resoluit, qua ratione etiam materiam paralysis aufert. Auicenna, 2. Canon. capit. 613. testatur conferre omni mollificationi neruorum, quia calfaciat, & educcat phlegmata, & ea mundet neruos à phlegmate. Quare consulunt Medici, vt in ieiunio quadragesimali edatur nasturtium, propter cibos phlegmaticos, qui per id tempus exhiberi solent. Est autem nasturtium herba vulgaris, & vbique nota, nascitur in locis frigidißimis, scilicet petrosis, & aquosis, vbi multi sunt fontes. Athanasia verò alio nomine dicitur Tanacetum, Gall. Athanaisie, ou herbe

Lauendula.

Primula veris.

Nasturtiū

cresson

Athanasia.

au-

aux vers. *Tuton.* Reinfarn odder Vurm-kraut. *Hæc herba virtutem habet purgandi phlegmatis, et caliditate sua exiccat neruos, expurgat etiam vermes, & materiã vnde illi generantur. Quare galli magna ex parte in diebus paschalibus vtuntur athanasia frixa cum ouis, ad purgationem phlegmatum, ex piscibus in ieiunio quadragesimali collectorũ, vnde facilè vermes in dispositis & aptis generari posset. Vltimo versu traditur saluiã dici, quasi naturæ saluatricẽ.*

DE RVTA. Cap. LXII.

Nobilis est ruta, quia lumina reddit acuta,
Auxilio rutæ vir quippe videbis acutè.
Ruta comesta recens oculos caligine purgat.
Ruta viris coitum minuit, mulieribus auget.
Ruta facit castum, dat lumen, & ingerit astum.
Cocta facit ruta de pulicibus loca tuta.

Recens

Recensentur hic quatuor effectus rutæ.

Visus. Primus est, ipsam visum acuere, & præc- puè succum eius, vt testatur Auicen. 2. Ca- no. capit. 578. De hoc effectu vide supr cap. 13.

Secundus est, Rutam minuere in viri coëundi desiderium, augere verò in mulieri- bus. Ratione enim caliditatis suæ exicca & minuit sperma in viris, eo quòd subtil sit & aërcũ, sed in mulieribus extenuat & calfacit, cùm sit aquosum & frigidum, eá que magis ad coitum incitat, ob subtilita- tem & caliditatem.

Tertius est, Rutam facere astutiam, i est, apprehensionem facilem, & inuention alicuius medii in causa subtili: calfaction enim & exiccatione attenuãtur, & acuun-

Pulices. tur spiritus, fouetur & illustratur ingeni

Quartus est, decoctionẽ rutæ depeller pulices si ex ea domus irroretur: interficit nim eos, vt vno ore omnes medici testãtu Auic. 6. 4. Tract. 3. cap. vndecimo, Quand inquit, aspergitur domus cum infusione c locinthidæ, saliunt pulices, et fugiunt. Et militer ex decoctione rubi.

Contra pulices. Et dixerunt quidam, quando ponitur s guis hirci in fouea in domo, aggregãtur p lices apud eum, deinde moriuntur, & s

milit

militer aggregantur super lignum linitum ex adipe ericii, & fugiunt ex odore caulis & foliorum oleandri. Nihil autem æquè deiicit pulices atque res fortis odoris, velut ruta, menta, mentastrum, lupulus, præcipuè tamen feces, vel vrina equi. Irroratio quoq; domus ex decoctione seminis rapæ occidit pulices. Ex suffitu etiam cornu taurini fugiunt pulices. Pro captione tamen eorum, melius nihil est, quàm impositio pauci bombycii in lecto: in illo enim congregantur.

DE CEPIS. *Cap.* LXIII.

DEcepis Medici non consentire videntur.
Fellitis nõ esse bonas ait ipse Galenus. *Cholericis*
Phlegmaticis verò multũ putat esse salubreis.
Non modicum sanas Asclepias asserit illas,
Præsertim stomacho: pulchrúmque creare colorem,
Contritis cepis loca denudata capillis

Sæpe

Sæpe fricans, capitis poteris reparare decorem.

Agitur hoc loco de cepis, de quibus ad-notantur quinque.

Primum est, Medicos dissentire de natura ceparum: quibusdam enim videtur eas con-ferre phlegmaticis, aliis contrà. Rhazes nã q; 3. ad Man. ca. 18. testatur eas generare hu-mores superfluos in stomacho, & phlegma.

Secundum est, Galenum probare, cepa multum obesse choleriris, idque facit lib. 2. cap. vltimo, de alim. facul. Acrium, inquit omnium, vt ceparum, allii, & porri aßiduu vsus est euitandus, præsertim ei, qui natura est plus æquobiliosæ, quoniamquidẽ solis p tuitosũ humorẽ, aut crudũ & crassũ, & gli tinosum colligentibus, huiusmodi edulia sũ accõmodata. Est autem cepe, vt tradit A nic. 2. Can. cap. 123. ex tertio ordine excalfa cientium, vt Galen. lib. 7. de simpl. facul. e quarto. Quare nocet calidis, vt sunt chol rici. Fellitos autẽ dixit biliosos.

Tertium est, cepas plurimũ prodesse phle maticis, quia excalfaciunt, incidunt, ext nuant, abstergũt, & aperiunt, vnde phle maticos & glutinosos humores in phlegm ticis coacervatos digerũt, incidũt, absterg

& extenuat.

Quartum est, cepas conferre stomacho: ipsum enim à phlegmatibus exonerant et calfaciunt. Auicenna loco citato, Et quod, inquit, ex cepis comeditur propter suā caliditatē cōfortat stomachū debilem, et appetitū facit, eadem etiā ratione decorant colorem faciei. Fieri enim nequit, vt calor faciei sit viuidus ac floridus, stomacho phlegmate & humoribus prauis ac crudis referto.

Quintum est, locis glabris ac depilatis pilos siue crineis restituere, si coctæ conterātur, & inde loca perfricentur. Et hoc verū est, si depilatio acciderit ex pororū oppilatione, & corruptione materiæ sub cute. Cepæ enim aperiunt poros, resoluendo materiam malam sub cute detentā, ac bonam in locū attrahendo. Quapropter alopeciæ earū succo conuenientißimè perfricantur, vt testatur Auicenna 2. Canon. capit. citato, & 7. 4. capit. 6. Vnde infertur capitis decorē reparari per ceparum frictionem: capitis porrò decor pili sunt. Cepæ præterea venerem stimulant, appetentiam inuitant, faciei ruborem inducunt, cum melle eradicant verrucas, sitim mouent, & nocent intellectui. Humorem enim prauum & crassum generant, saliuam multiplicant. Succus earum

confert

confert aquæ in oculum defluenti, & abstergenti visum. Cepæ item tritæ cum melle et aceto, conferunt morsui canis rabidi, quare quidam addunt hos duos versus,

Adpositas perhibēt morsus curare caninos,
Si tritæ cum melle prius fuerint & aceto.

Plura de his diximus supra capite decimo tertio.

DE SINAPI. Cap. LXIII.

Est modicum granum, siccum, calidúmque sinapi.
Dat lachrymas, purgátque caput, tollítque venenum.

Hic agitur de sinapi. Primo quidem assignatur complexio ipsius, quòd videlicet granum sit pusillum & siccum, & quidem ordine quarto, teste Auic. 2. Cano. cap. 982. Deinde verò recensentur tres proprietates siue effectus grani sinapi.

Primus est, commouere lachrymas, quia nimia caliditate sua extenuat, & dissoluit humiditates cerebri, quibus deinde fluentibus proueniunt lachrymæ.

Secundus est, expurgare caput, cerebrum videlicet mūdando, & abstergēdo humiditates phlegmaticas à capite. Expurgat et

caput, quòd sternutamenta creat, tritum & naribus admotum: quare apoplecticis quoque auxiliatur eodem modo. Per sternutamenta enim expelluntur nocumenta cerebri. Semen item synapii, caliditate sua extenuat phlegmata, & dissoluit ea, quibus obstruuntur meatus cerebri, & generatur apoplexia, vnde colligitur admodum incidere phlegma, consumere, & mundare.

Tertius est, tollere venenum, id quod testatur & Auicenna loco citato, Et fugiunt, inquit, ex fumo eius vermes venenosi.

DE VIOLA. Cap. LXV.

CRapula discutitur, capitis dolor atque grauedo:
Purpuream violam dicunt curare caducos.

Referuntur hic tres proprietates, siue effectus violæ. Primus est violam sedare ebrietatem. Odorem enim habet temperatum & suauem, & hic maximè confortat cerebrum. Forte autem & validum cerebrum, non facilè ebrietate tentatur, sed imbecillum facillimè. Viola autem cùm frigida sit, cerebrum refrigerat, & ineptum reddit Ebrietas.

ad recipiendos fumos calidos.

Caput. Secundus est, violam discutere & sedare dolorem capitis. Et hoc verum est, si intelligatur de dolore ex calida causa, vt testatur Auicenna 2. Canon. cap. 626. Et Rhazes 3. ad Mansorem, ca. 21. Et Mesues, lib. 2. sectionis primæ simplicium, cap. 11. Ratio, quia viola frigida est, & ita repugnat causæ calidæ.

Epilepsia. Tertius est, violā curare caducos, id est, epilepticos, neque sine causa additum est, dicunt: quia celeberrimi authores hunc effectū violæ nō attribuunt. Cuius tamen hæc posset adsignari causa, quòd scilicet ob fragrantiam violæ, confortetur cerebrum, ita vt à paruis nocumentis minimè lædatur, & per consequens non incurrat epilepsiā, quæ dicitur parua apoplexia, ex oppilatione neruorum sensitiuorum eueniens.

DE VRTICA. Cap. LXVI.

AEgris dat somnū, vomitum quoque tollit & vsum.
Illius semen colicis cum melle medetur:

Et tuſsim veterem curat, ſi ſæpe
bibatur.
Frigus pulmonis pellit ventríſque tumorem.
Omnibus & morbis ſic ſubuenit articulorum.

Septem hic referuntur effectus vrticæ. Quorum primus eſt vrticam ægris ſomnum conciliare, quia extenuat, incidit, & abſtergit phlegma, & craſſos humores, quibus natura grauatur, & ſomnus impeditur. Somnus.

Secũdus eſt, tollere vomitũ & vſum eius. Vomitus enim & nauſea, vt plurimum ex viſcoſo humore accidũt, quẽ vrtica incidit.

Tertius eſt, vrticam mederi colicis, quia incidit, extenuat, reſoluit, & abſtergit humiditatem phlegmaticam, & ventoſitatem craſſam, vnde colica frequentius excidere ſolet. Eſt autem colica vehemens dolor in inteſtino laxiori, quod cωlon Græcis dicitur, quemadmodum iliaca ſiue colos, in tenuioribus inteſtinis. Colica.

Quartus eſt, vrticam curare tuſsim veterem, & maximè ſi ſemina eius in melle temperata fuerint: vrtica enim phlegma viſcoſum è pectore expellit, teſte Rhaze, 3. ad Mã- Tuſsis.

 ſorem,

ſorem, cap. 28. Auicenna 2 Canon. cap. 725. Quando, inquit, bibitur cum aqua hordei, mundificat pectus, & quando decoquuntur folia eius in aqua hordei, educunt humores craſſos, qui ſunt in pectore, ſed ſemen eius eſt fortius.

Quintus eſt, vrticam pellere frigus pulmonis, & hoc ob caliditatem ſuam.

Sextus eſt, vrticam ſedare & pellere humorem ventris: reſoluit enim inflationes: vnde ſæpius venter intumeſcere ſolet.

Septimus eſt, vrticam ſubuenire omnibus doloribus articulorũ, velut arthritidi, iſchiadi, & podagræ, quando ſcilicet proueniunt à materia frigida, phlegmatica, craſſa: vrtica enim calfacit, incidit, & extenuat materiam plegmaticã craſſam. Vnde etiam, authore Auicenna loco citato, excitat coitum, & propriè ſemen eius cum vino: quod & Galenus adprobat lib. 6. de ſimp. Medic. facult. vbi ſic inquit, Sed & quiddam flatuoſum obtinent, quo & venerem extimulant, & maximè, vbi cum muſto ſemen bibitur. Aperit etiam vrtica orificium matricis, ventrem modicè ſubducit, ipſa duntaxat abſterſione, ac veluti titillatione, non purgatione, phlegma & humorem crudum educens. Ne verò guttur ex vrtica & ſemine eius lædatur,

Podagra.

tur, prodest post sumptionem eius bibere aliquantulum olei rosacei. Est autem vrtica calida in principio tertii gradus, & sicca in secundo. Auicenna.

DE HYSSOPO. Caput LXVII.

Hyssopúsque herba est purgans à pectore phlegma:
Ad pulmonis opus cum melle coquenda iugata.
Vultibus eximium fertur prętare calorem.

Recensentur hoc loco effectus hyssopi. Quorum primus est, Hyssopum purgare & expellere è pectore phlegma. Desiccat enim & excalfacit ordine tertio: vehemēter abstergit, dissoluit & consumit humiditatem phlegmaticā, & præcipuè respicit partes pectoris, expurgās inde & expellēs phlegma.
Secundus est, purgare pulmonem à phlegmate, eadem de causa. Et propriè quidem, si coquatur cum melle: nam & mel abstergit, vnde augetnr abstersio hyssopi. Idem testa-

tur Auicen. 2. Can. cap. 367. ubi sic inquit, Hyssopus confert pectori & pulmoni, & affectis dispnœa, & veteri tussi, & eius decoctio cum ficubus & melle similiter.

Tertius est, præstare bonum & eximium colorem faciei, idque confirmat Auicenna loco citato, Eius potus, inquit, efficit colorem bonum, & eius gummi abstergit vestigia in facie. Eadem quoque ratione soluendo educit phlegma, & ascaridas, & vermes, eodem Auicenna ibidem teste. Vinum decoctionis eius, authore Plateario, matricē expurgat & abstergit à superfluis humoribus.

DE CEREFOLIO. Caput LXVIII.

ADpositum cācris tritū cum melle medetur.
Cum vino potum lateris sedare dolorem
Sæpe solet, tritam si nectis desuper herbam.
Sæpe solet vomitum, ventrémq; tenere solutum.

Hic

Hic recensentur tres effectus cerefolii.

Primus est, cerefolium tritum cum melle & impositum, curare cancrum. Idem dicit & Plateariꝰ. Est autem cancer, apostema Cancer. *melancholicum, corrodens partes corporis tam carnosas, quàm neruosas. Nomen accepit à fluuiatili cancro. Quemadmodum enim in isto p: des ex vtraq; parte sunt corporis, ita in hoc malo venæ oppletæ, & in ambitu tensæ, cancri animalis pedibus sunt similes.*

Secundus est, cerefolium potum cum vino abscindere dolorem lateris, tormina quoq; Tormina *ventris discutit, quia inflammationem eius ex crassa ventositate, vnde prouenit dolor, mitigat. Præterea & stomachi ventositatem omniúmque aliorum viscerum soluit, & oppilationem tollit, & ad hoc ipsum efficax est vinum.*

Tertius est, cerefolium sedare vomitũ & Vomitus. *fluxum ventris, quia cùm calidum sit in tertio gradu, & siccum in secundo, materiam illam ex qua vomitus prouenit, digerit & exiccat. Et maximè si vomitus aut solutio ventris fuerit à materia frigida phlegmatica. Prouocat vrinam & menstrua, soluit dolorem lateris, renum & vesicæ, præcipuè si cum melicrato exhibeatur.*

DE ENVLA CAMPANA.

Caput LXIX.

ENula campana, hæc reddet præcordia ſana:
Cum ſucco rutæ, ſuccus ſi ſumitur eius.
Affirmant ruptis quòd proſit potio talis.

Vinum enulatum.

Hic *agitur de enula campana, quam Græci Elenion vocant. Referuntur autem duo eius effectus, Quorum primus eſt, enulam confortare præcordia, quo nomine hîc exta in homine, orificium ſtomachi, membra ſpiritus ſiue anhelitus, & quæcunque cordi vicina ſunt, intelliguntur : ídq; maximè radix eius præſtat. Odorata enim cùm ſit, manifeſtum eſt, eam membra neruoſa, cuiuſmodi eſt orificium ſtomachi, corroborare. De membris ſpiritus ſiue anhelitus, nullum eſt dubium : quin ex helenii radice confortentur. Vinum enim inde factum, quod enulatum vocant, pectus & pulmonem expurgare & emundare, experientia conſtat. Approbátque Auicenna* 2. *Can. cap.*240. *Eadem de-*

dem deglutita (vt ibidem habetur) cum melle, adiuuat ad expuendum: éstque ex iis quæ lætificant & confortant cor.

Secundus est, succum enulæ, cum succo rutæ plurimum conferre herniosis, id est, ruptis, quibus intestina in scrotũ delabuntur. Maximè verò si hernia fuerit ex ventositate. Hæc enim succo rutæ & enulæ dissoluitur. Confert præterea enula stomacho prauis humoribus referto, aperítque oppilationes hepatis & splenis, vt testatur Rhazes 3. ad Mansorem, cap. 18. Confert item omnibus læsionibus & doloribus frigidis, & cõmotionibus ventositatum: & inflationi, authore Auicenna loco citato.

DE PVLEGIO.
Caput LXX.

Cvm vino nigram choleram potata repellit:
Adpositam viridem dicũt sedare podagram.

Hoc loco duo enumerantur effectus pulegii. Quorum primum est, pulegium, & præcipuè liquorem eius stillatitium, cum vino puro

no purgare choleram nigram.

Secundus est, pulegium proprietate quadam curare podagram antiquã, nimirum quòd valde excalfaciat, extenuet, & dissoluat phlegma, vnde podagra frequentius generari solet. Est autem ex tertio ordine tum exiccantium, tum calfacientiũ, vt affirmat Platearius. Substantia constat tenui, corroborandi facultate præditum est, id quod ex fragore eius deprehenditur, aperitque ratione substantiæ & qualitatum. Attrahit quoque propter igneam substantiam siue naturam. Consumit etiam ratione caloris & siccitatis. Defectos animo recreat cum aceto naribus obiectum. Vinum decoctionis eius valet contra dolorem stomachi & intestinorum ex frigiditate vel ventositate.

DE NASTVRTIO. Cap. LXXI.

ILlius succus crines retinere fluentes,
Illitus adseritur, dentísque leuare dolorem.
Et squamas succus purgabit melle perunctus.

Hic referuntur tres effectus nasturtii. Primus est nasturtium sistere defluuium capillorum, si caput succo eius inũgatur, vel si aqua vel succus eius bibatur, id quod Auicenna quoque 2. Canon, capit. 513. testatur, Retinet, inquit, capillos capitis cadentes, bibitum & linitum.

Secundus est, curare dolorem dentium, & maximè ex causa frigida. Nasturtium enim incidit, resoluit, & calfacit, vt ostensum est suprà cap. 60.

Tertius est, succum eius purgare lychenas & squamas cuti adhærentes, cum melle illitum. Eiusmodi enim squamæ generantur ex phlegmate salso. Nasturtium autem, vt dictum est, omne phlegma purgat. Quare intra corpus adsumptũ prohibet causam squamarum, & easdem, foris illitum, abstersione sua tollit, & maximè cum melle: nam & hoc quoque abstergit. Auicenna præterea & alios effectus enumerat, Exiccat, inquit, putredinem vacuitatis ventris, mundificat pulmonem, & confert asthmati, & ponitur in medicinis & sorbitionibus asthmatis, eò quòd extenuet & incidat. Calfacit stomachum & hepar, confert craßitiei splenis cum melle emplastri modo impositum, conciliat vomitum flauæ bilis, & per

inferna eãdem educit, augmẽtum efficit in coitu, soluẽdo educit vermes, & mẽses ciet

DE CHELIDONIA.
Caput LXXII.

CAecatis pullis hac lumina mater hirundo,
(Plinius vt scripsit) quanuis sint eruta, reddit.

Notatu dignũ est, quod hoc loco de chelidonia dicitur. Locus autem est apud Plinium lib. 25. cap. 8. vbi sic scripsit, Animalia quoque inuenêre herbas, imprimisque chelidoniam. Hac enim hirundines oculis Visui. *pullorum in nido restituunt visum: & quidam volunt, etiam erutis oculis. Eiusdẽ meminit etiam lib. 8. cap. 27, hisce quidẽ verbis, Chelidoniam visui saluberrimam, hirundines monstrauêre, vexatis pullorum oculis illa medentes. Dioscorides libro secundo, Sunt, inquit, qui narrant, hirundines matres excæcatis pullis, admota herba visum restituere. Hinc etiam cognitum est chelidoniam oculis hominũ mederi, vtique in quibus crassum quiddam in pupilla colligitur*

ligitur, digestione atque discußione indigens. Et ferè in omnia adhiberi solet medicamina ocularia. Herba est crocei succus, cuius inuentionem hirundini attribuunt, quod pulli eius sæpe in cæcitatem incidant, quàm vlli auium pulli. Excremẽta enim & feces hirundinum oculos oblædunt, & cæcitatem pariunt: idque eis potißimum accidit ab excrementis matrum. Cornelius Celsus lib. 6. ca. 6. fabulam putat, per parentes oculos herba restitui, qui per se sanescant. Chelidonia, teste Aegineta & Plateario, calida & sicca est tertio ordine, facultate dissoluendi constat, consumẽdi, & attrahendi. Radices tritæ expurgãt caput & vuluã ab humore frigido & humido, si æger fumũ per os recipiat, ac vinum deinde gargarizet.

DE SALICE. Cap. LXXIII.

AVribus infusus, vermes succus necat eius.

Cortex verrucas in aceto cocta resoluit.

Huius flos sumptus in aqua frigescere facit

Instinctus veneris cunctos acre[...]
stimulantes.
Et sic desiccat, vt nulla creatio[...]
fiat.

Hic tria dicũtur de salice. Primum e[...] est, succum eius auribus infusum vermes ea[...] rundem interficere, idque ob exiccationem & stypticam facultatem. Auicenna 2. Can[...] *cap.686. Non est aliud, inquit, magis vtile quàm succus foliorum eius in cura sanie[...] quæ currit ex aure.*

Verrucæ. *Secundũ est, corticẽ, id est, partẽ extrem[...] salicis in aceto decoctã resoluere verruca[...] vnde* Auicẽ. *loco citato, Cinis eius eradica[...] verrucas, linitus cum aceto. Est enim vehe[...] mẽtis exiccationis, mordacitatis tamen ex[...] pers.* Gal. *lib.6. de simpl. Eundem effectum* Auicẽna *& portulacæ attribuit 2.* Can. *ca[...] 543. Ex ea, inquit, fricantur verrucæ, & [...] radicat eas proprietate sua, non qualitat[...]*

Tertia est, florem salicis nocere partu[...] ob stypticã enim & exiccandi facultatem[...] partum difficilem reddit, vnde Dioscorid[...] *asyllipsiam facere dixit, id est, vt mulier n[...] cõcipiat. Lege de hac re eruditissimas* Ian[...] Cornarii *annotationes in* Macri *li.4. ca.1[...]*

D [...]

DE CROCO. Ca. LXXIIII.

Confortare crocus dicatur læ tificando.
Membráque defecta confortat, hepar reparando.

Hic recensentur quædam proprietates croci. Prima est, crocum confortare corpus humanum lætificando. Tantam porrò habet lætificandi siue exhilarãdi vim, vt paulò copiosius sumptus, ridendo enecet. Vnde Auicenna 2. Can. cap. 130. Dicitur, inquit, quòd tres aurei de ipso interficiant lætificãdo. Aureus autem est põdus sesquidragmæ.

Secunda est, crocum confortare membra defecta, & imprimis cor. Cõfortat item styptica & excalfaciendi facultate stomachũ, eadem ratione & hepar reficit, quod styptica facultas non sinit, dissoluit. Nimis tamen eius vsus mouet nauseam, & deiicit appetitum, teste Auicenna loco citato, propterea quòd appositus sit acetositati, quæ est stomacho, & ex qua est appetitus. Crocus præterea & somnum conciliat, sensus obtenebrat, cum vino epotus inebriat, visum absstergit & oculorum fluxiones cohibet, anhe- Hepar.

litum

litum facilem reddit, eiúsque instrument corroborat, venerem stimulat, & vrina cíet, teste Dioscoride lib.1.cap.15. & Auice na loco citato.

DE PORRO. Cap. LXXV

REddit fœcũdas mãsum per sæpe puellas:
Manantémque potest naris reti nere cruorem.

Duo hoc loco referuntur effectus porr Primus est, porrum mansum persæpe redde re puellas fœcundas. id est, efficere vt conc piant, & matres fiant. Ratio, *quia vt* Aui *cenna* 2. Canon. *cap.*649, *confirmat, con fert coarctationi & præclusioni matrici & duritiei, quæ est in ipsa, vnde concepti impediri posset.*

Secundus est, porrum naris retinere cru rem, id est, sanguinem è naribus effluẽtem id quod testatur & Auicenna ibidem. Cæ*terùm plura de hoc dicta sunt suprà cap.1*

DE PIPERE. Cap. LXXVI

QVod piper est, nigrum non est dissoluere pigrum

Phlegm

Phlegma purgabit, digeſtiuámque iuuabit,
Leucopiper ſtomacho prodeſt, tuſsíque doloríque.
Vtile prçueniet motum febríque rigorem.

Multæ hiſce verſibus comprehenduntur vtilitates piperis. Et primo quidem tres piperis nigri. Quarũ prima eſt, piper nigrum non eſſe pigrum in diſſoluendo, id eſt, reſoluendo, ob fortem eius tum caliditatem, tum ſiccitatem, Calfacit enim atque deſiccat in quarto ordine.

Secũda eſt purgare phlegmata, quia extrahit phlegma ex interiore corpore, ipſúmque concoquit, ſimiliter & phlegma pectori ac ſtomacho inhærens calfaciendo, extenuando, & diſſoluendo expellit.

Tertia eſt, iuuare virtutem digeſtiuam. Auicen. 2. Can. cap. 558. Piper, inquit, eſt digeſtiuum, faciens appetitum, idque maximè intelligendum de pipere longo, quippe quod flatuoſi ſpiritus craßitudinẽ ſoluit, & quæ in præcordiis pigra ceſſant ad ventrem depellit, & concoquendis quæ ſumpſeris ſubuenit, inquit Galen. lib. 4. de ſanitate tuenda.

Secũdo verò loco quinque recensentur commoditates leucopiperis, id est, piperis albi. Prima est, piper album confortare stomachum, id quod ibidẽ Galen. testatur. Album vtique supra duo reliqua genera ventrem roborat. Auicenna quoque loco citato sic inquit, Et album magis cõueniens est stomacho, & vehementius confortat.

Secunda est, piper conferre tussi, maximè ex materia frigida phlegmatica : illã enim calfacit, dissoluit, & incidit. Auicenna ibidem, Quando, inquit, administratur piper in electuariis, est cõueniens tussi & doloribus pectoris.

Tertia est, piper album conuenire dolori, id quod intelligi potest vel de dolore pectoris, quemadmodum iam dictum est ex Auicenna, vel de dolore ventoso. Huic enim omne piper cõuenit, siquidem omne piper ob excalfaciendi facultatem ventositates discutit, & expellit. Auicenna ibidem dicit, piper album & longum conuenire dolori ventris pungitiuo, si bibatur cum melle & foliis lauri recentibus.

Quarta est, cõuenientissimè exhiberi ante motum febris, id est, accessionem siue paroxysmum, & hoc in febri frigida. In huiusmodi enim piper materiam quodammo-

do cal

do calfacit & digerit.

Quinta est, piper albũ in rigore febrium plurimũ valere, quia caliditate sua conforet neruos, & materiam in eis sparsam consumit. Auicenna ibidem sic inquit, Fricando sit inunctio ex ipso cum vnguento, & confert rigori. Et hæ quinque vtilitates, non minus & aliis piperum generibus conueniant, vt ex Auicenna liquet. Præterea verò, adeo piper calfacit neruos & lacertos, vt in hoc non habeat sibi par, mundificat pulmonẽ, parua quantitate sumptum, prouocat vrinam, magna verò soluit ventrem. Auicenna ibidem, Est porrò triplex piperum genus, album, longum, & nigrum. Fructus florentis aut germinantis etiam lum arboris longum dicitur piper. Fructus autem immaturus & acerbus album piper nominatur. Nigrum, quod iam sole superassatum & exiccatum est.

DE GRAVITATE AVDItus. Cap. LXXVII.

ET mox post escam dormire, nimísque moueri:

Iſta grauare ſolent auditus, ebrie
táſque.

Hic recenſentur tria auditum grauãtia.
Primum eſt, dormire immediatè à ſumpto cibo, & maximè ſi ventriculus eo refectus fuerit. Hoc enim digeſtionem impedit, & cruditates gignit, hinc craßi & indigeſti fu mi procreantur, qui craſſitie ſua auditus meatus oppilantes, auditiones ſpiritus in craſſant & perturbant.

Secundum eſt nimius motus à ſumpto ci bo. Quemadmodum enim bonæ valetudin (inquit Gal. in lib. de cibis boni & mali ſu ci) ante cibum exercitatio maximũ adfer commodũ, ita qualiſcunque ſumpto cibo m tus noxius admodum eſt. Alimentum enim ex ventre ante concoctionẽ in diuerſas cor poris partes diſtribuitur, proptereáque cru di humoris copia aggeritur. Vnde craſ vapores ſurſum elati meatus auditus ob ſtruunt. Idem lib. 6. de valetudine tuenda Non leue, inquit, incõmodum nonnullis ac cidit, cùm repleti cibo ſe exercitant: nonn lis enim caput impletur vaporibus.

Tertium eſt, ebrietas, hinc enim reſoluun tur multi fumi & vapores, qui ad caput e organum auditus prælati, ſpiritũ eius pe turbante

turbantes, auditum grauant. Neque auditui modò ebrietas nocet, verumetiam visui & omnibus sensibus. Auicenna 4.3. cap.2. Ex eis quidem, inquit, quæ nocent auri & reliquis sensibus sunt fastidium, & repletio, & propriè somnus super repletionẽ. In nonnullis exemplaribus etiam hic versus adscriptus habetur,

Balnea, sol, vomitus, adfert repletio, clamor

Nec malè quidem. Siquidem & hæc Auicenna 4.3.cap.11.teste, auditum grauant, tinnitúmque generant, Oportet, inquit, vt omnes isti vitent solem, & balneũ laboriosum, & vomitũ, & clamorẽ, & repletionẽ.

DE TINNITV AVRIVM. Caput LXXVIII.

MOtus, longa fames, vomitus, percussio, casus,
Ebrietas, frigus, tinnitum causat in aure.

Septem hoc loco enumerantur, vnde tinnitus, siue sonus aurium generari solet. Quorum primum est motus: ex motu enim corporis inordinato & vehementiori, com-

mouentur humores & spiritus, generatúrque ventositas, quæ ad aures penetrans tinnitum facit. Tinnitus enim nascitur ob aliquam vaporis aut vẽtositatis circa organũ auditus commotionem, vnde connaturalis in organo auditus aër commouetur.

Secũdum est, longa fames, ratio est, apud Auicennam 4.3.cap.9. Et illud est, inquit, propter agitationem cadentem in humoribus sparsis in corpore, quiescẽtibus in ipso. Et cùm nõ inuenit natura cibum aliquem, conuertitur ad eos, & resoluit ipsos, & mouet eos.

Tertiũ est, vomitus: in vomitu enim cùm fiat motus vehementior, humores ad caput feruntur: vnde quandoque oculi & facies rubescunt, visus sequitur imbecillitas, nonnunquam verò vapores ac inflationes ad organum auditus pertingunt, tinnitúmque reddunt.

Quartum est, percussio sphæræ capitis, & maximè secundum aurem. Huic enim aëri auditus connaturali vehementius commoto spiritus accedit, quia natura membro aliquo læso, statim eò spiritũ & sanguinem, peculiaria instrumenta sua, dirigit. Vnde Galen. in lib. de renum adfectus dignotione, In omni, inquit, motione sanguis & spiritus

ritus concurrunt, qui sunt naturæ vehicula. Hinc deinde in aure fit commotio.

Quintum est casus, & maximè supra caput, ob eandē causam quæ dicta est de percußione. Ex quocunque etiam casu vehemens fit commotio in corpore humorum.

Sextum est, ebrietas, quia in ebrietate caput repletur fumis & vaporibus, quibus ad organum auditus penetrantibus commouetur aër connaturalis in organo auditus.

Septimum est frigus: ex nimio enim frigore debilitatur auditus organum, & calor naturalis cerebri, causantúrque ventositates, quæ ad aures penetrantes, nullo negotio tinnitum cient. Neque solùm ex dictis causis tinnitus auriū accidit, verūetiam ex cōpluribus aliis, veluti ex flatuoso spiritu in capite generato, ac commoto, aut, vt inquit Auicēna loco citato, ex sonitu saniei, quæ generatur fortaſſe in ipsa aure, & ex feruore puris in partibus eius, aut ex motu ventositatis accidentis multoties in meatibus eius, sicuti fit in febribus, aut ex repletione superflua in corpore, & in capite: aut ex materia viscosa, resoluta in paucam ventositatem: aut ex medicinis, quarū proprietas est, vt retineant humores, & ventositates in partibus cerebri.

DE NOCVMENTIS VISUS. Cap. LXXIX.

BAlnea, vina, venus, ventus, piper, allia, fumus,
Porri cum cepis, faba, lens, fletúsque synapi,
Sol, coitúsque, ignis, labor, ictus, acumina, puluis:
Ista nocent oculis, sed vigilare magis.

Fit hoc loco mentio 21. rerum, oculis noxam inferentium. Quarum prima est balneum, idque cùm humidum, tum siccum, hoc stupha barbaris dicitur, Latinis verò aereum, illud cina vulgò, Latinis solium appellatur. Verùm duplici ratione oculis nocet. Primò quidem calore immodico eos excalefaciens complexionem eorundem destruit. Natura enim frigidi sunt & aquei, deinde verò tenuiores humiditates, quibus spiritus visiui, iíque ignei temperãtur, refocillantúrque, exiccat, & resoluit. Quamobrem circa Rhenum, eò quòd plurimum stupha ac balneo vtantur, plures cæci reperiuntur, quemadmodum

Balneum.

Siccum fiunt ... avec le ... ec ... pl ...

admodum apud Holãdos, ob inordinatam diætam & vitæ regimen, plures leprosi.

Secunda est vinum, ídque immodicè sumptum: hoc enim oculos & visum debilitat, quia replet caput fumis & vaporibus, vnde etiam omnes sensus hebetiores reddit.

Tertia est, venus, id est, nimius vsus coitus, quem omnes Medici perhibent visum plurimum lædere. Aristoteles sectione 4. Problemat. 3. hãc aßignat causam, quòd scilicet per coitum auferatur quod opportunũ est oculis. Oportet enim humidum aqueum subtile eis inesse, in quo visibiles spiritus fulciantur. Nam oculus natura est humidus. Vnde idem in lib. de sensu & sensibili, cap. 2. & lib. 5. de generatione animalium, cap. 1. refert oculum esse de natura aquæ, sed euulsis humidis & euacuatis, contingit superiora desiccari, quare oculi à sua decedunt natura, qui humiditate vigebant. Meritò autem oculi vigent humiditate, quia per spiritus igneos, qui sunt in frequenti motu, euanescerent, nisi humido sustentarentur. Et hinc manifestum est coitum exiccare partes superiores, subtrahendo humidum, vnde læsio sequitur acici visus.

Quarta est ventus, & præcipuè Meridionalis, de quo Hippocrates lib. 3. Aphoris. 5.

Austri

Austri auditũ hebetantes, caliginosi, id est, caligine quadam oculos obfundentes, quia sensuũ instrumenta plurima implent humiditate, & capitis grauitatem efficiunt. Principio autem neruorum humectato, necesse est & circa voluntarios motus pigritiam euenire, & veluti in seipso dissolutum hominem apparere.

Quinta est piper, quod acrimonia sua gignit fumos, qui oculos mordicant.

Sexta allium, quod acrimonia & vaporibus, quibus caput implet, visui nocet. De hoc suprà, cap. 13.

Septima, fumus, nam & hic propter mordicationem & exiccationem oculis infestus est. Lege Aristotelem de hoc, sectione 31. Problemat. 22.

Octaua, porrum, ex cuius vsu generantur fumi craßi melancholici, oculorum aciem hebetantes, vt dictum est cap. 13.

Nona, cepe, quarum comestio acredine sua similiter oculis nocet.

Decima, faba: generat enim fumum crassum, melancholicum, obtenebrantem spiritus visiuos, sicut & porrum. Quare etiam comestio fabarum somnia parit terribilia, & horrenda.

Vndecima, lens, de qua Auicenna 2. Can.

cap.

cap.449. *Illius, inquit, qui plurimum eius comestione vtitur, visus obtenebratur, propter vehementiam exiccationis eius.*

Duodecima, fletus, scilicet nimius: debilitat enim oculos, eò quòd retẽtricem d oculorum facultatem debiliorem reddat.

Decimatertia, synapi, quod propter acrimoniam visum debilitat.

Decimaquarta, adspectio solis, & hoc propter eximium eius nitorẽ ac splẽdorem, quibus destruitur visus, vt cõstat manifesta experientia & ratione. Sensibile enim excellens, sensui non proportionatum, cuiusmodi sunt radii solares, corrumpit sensum.

Decimaquinta, coitus, & maximè post nimiam repletionem, vel nimiam inanitionem, vt dictum est paulò suprá.

Decimasexta, ignis, cuius inspectio & splendor oculos vehementer exiccat, plurimúmq; lædit. Quare fabri ferrarii, & quorum operatio fit ad ignem, rubeos ferè & debiles habent oculos.

Decimaseptima, labor, scilicet nimius, quia sanguinem efficit sicciorẽ, sicut & reliquum corpus. Siccitas autem totam cutem indurat: ergo vel eam qua pupilla integitur. Itaque vis illa conspiciendi cooperitur, & delitescit. Lege Aristotelem sectione 3.1. Problema.

blemat.14.

Decimaoctaua, percußio secundum oculos: lædit enim oculos & visum, eò quòd inde sanguis fluat ad oculos spiritum visiuum perturbans, & aliquando apostema generans.

Decimanona, nimius vsus rerum acutarum, cuiusmodi sunt salsamēta acria, fumorum acrimoniam generantia.

Vicesima, puluis, siue inambulatio in locis puluerulentis, vnde facillimè puluis ad oculos pertingit, visúmque obfuscat.

Vicesimaprima, vigiliæ immodicæ, quæ cæteris omnibus excellentius oculos exiccant. Auicenna 3.3. Tractat. 4. cap. 4. Omnis, inquit, repletio nocet oculis, & omne quod exiccat naturam, & omne quod turbat sanguinem ex rebus salsis acutis, & aliis, & omnis ebrietas. Vomitus verò confert ei in quantum purgat stomachum, & nocet ei in quantum mouet materias cerebri, expellendo eas & ipsum. Et si fuerit vomitus necessarius, debet fieri post cibum, & cum facilitate. Et somnus superfluus nocet visui, & somnus statim post repletionem, & multitudo phlebotomiæ, & propriè cum ventosis continuis.

DE CONFORTANTIBVS visum. Cap. LXXX.

FOeniculus, verbena, rosa, & chelidonia, ruta,
Ex istis fit aqua, quæ lumina reddit acuta.

Hic quinque recensentur herbæ, quarum aqua, siue liquor stillatitius confert visui.

Prima est fœniculus, cuius succus in oculo positus, acuit visum, inquit Rhazes 3. *ad Mansorem, cap.* 47.

Secunda, verbena, cuius aqua ocularibus medicamentis plurimum commiscetur.

Tertia, rosa, cuius aqua confortat spiritum animalem, & visum. Dioscorid. *lib.* 1.

Quarta, chelidonia, quæ herba succum habet croceum. Hoc *nomen sibi videtur vendicasse, quòd aduentu hirundinum exoriatur, & discessu emarcescat, teste* Dioscoride.

Quinta, ruta, herba vulgaris notitiæ, de qua Dioscerides *lib.* 3. Visus, *inquit, aciem excitat, dolores oculorum illita cum polenta lenit.* Sed *de his herbis satis dictum est suprà in diuersis & propriis capitibus.*

Contra

CONTRA DOLOREM dentium. Cap. LXXXI.

SIc dentes serua, porrorum col
lige grana,
Vre cum hyoscyamo simul, vtere
iure decenti,
Sícque per embotum fumum ca
pe dente remotum.

Referuntur hoc loco medicamina quædam ad dolorem dentium efficacißima. Semina videlicet porrorum cum hyoscyamo simul vsta. Administranda autem sunt hoc modo, Succus hyoscyami cum seminibus porrorum simul comburantur, & fumus per infundibulum in locum adfectum recipiatur. Hyoscyamo *enim virtus inest stupefactiua, quæ doloris leuamen adeò præstat, vt dolor vix percipiatur.* Fumo *autem seminis porri virtus inest interficiendi & eiiciendi vermis, in concauitatibus dentium intollerabilem quãdoque dolorem excitantis. Auicenna 2. Canon. cap. 549. teste, porrum vulgaris est notitiæ.* Hyoscyamus *verò herba est stupefactiua, caules emittens*

crassos

+ Jusquiame

a embonoir

crassos, folia lata, oblonga, diuisa, nigra, hirsuta, pinguia, & fœtida, flores è latere caulis ordine prodeũt, tanquam Punicorum cytini, scutulis septi, seminum plenis, vt papaueris, de quo Macer,

Ore diu tepidum si contineatur acetum,
Quo sint decoctæ radices illius herbæ,
Dicitur immodicum dentis pacare dolorem.

DE RAVCEDINE VOCIS Caput LXXXII.

NVx, oleum, frigus capitísq;, anguilláque, potus,
Ac pomum crudum, faciunt hominem fore raucum.

Hic recensentur sex causæ raucedinis vocis. Prima est, nux: nuces enim valde exiccant, vnde vocem exasperant, similémque gruum vocibus reddunt.

Secunda, oleum, cuius partes aliquæ viscosæ, ipsi pulmonis cannæ adhærent, raucedinémque faciunt. Secundo verò loco & cholericis corporibus raucedinem excitat, quia oleum in iis citò inflammatur, vnde

exaspera-

exasperationẽ & raucedinem inducit. Sed prima ratio videtur potior.

Tertia, frigus capitis, quia inde fit compreßio cerebri. Quare humores deorsum ad guttur & cannam pulmonis defluunt, raucedinem propter nimiam humectationem cannæ causantes.

Quarta, anguilla, quia ex esu eius phlegmata viscosa multiplicantur, quæ ad cannam pulmonis penetrantia, atque ibidem adhærentia, raucedinem inferunt.

+ excessif

Quinta, potus, scilicet nimius+*, & maximè quando itur dormitum, quia & inde canna pulmonis plurimum humectatur, quæ potißima est causa raucedinis vocis, secundum omnium Medicorum sententiam.*

Sexta, pomum crudum: quatenus enim crudum existit, phlegmata multiplicat. Et si præterea immaturum, stypticum, siue ponticum fuerit, guttur exasperat.

CONTRA RHEVMA.
Caput LXXXIII.

+ soyez chaud de nourriture

IEiuna, vigila, calcas dape+, túq; labora,

Inspira

Inspira calidum, modicum bibe, comprime flatum.
Hæc bene tu serua, si vis depellere rheuma.
Si fluat ad pectus, dicatur rheuma catarrhus,
Ad fauces branchúsque, ad nareis esto coryza.

Hic septem enumerantur, quibus curatur rheuma.

Primum est abstinentia, siue ieiuniũ: per hoc enim materia rheumatis diminuitur, quia abstinentia exiccat materiam, meliúsque maturat & consumit. Natura enim destituta cibo in quẽ agat, in materiam rheumatis agit, eámque consumit, vnde & caput minus repletur. Auicen. 5.3. Tract. 1. cap decimotertio, Et oportet quidem, inquit, ne patiẽs catarrhum & coryzam, repleat ventrem cibis, qua re repleatur caput eius.

Secundum, vigiliæ: nam & hæ exiccant cerebrum, & prohibent ascensum multorũ vaporum ad caput.

Tertium, cibi calidi, qui plurimum conferunt rheumati, ex materia frigida: hæc enim

+ producitur per sive materia frigida

enim per illos degeritur.

Quartum, labor: nam & per hunc materia rheumatis consumitur: labor enim exiccat superstuitates corporis.

Quintum, inspiratio aëris calidi, idque maxime in catarrho ex materia frigida: per aërem enim calidum inspiratum, calescit materia, & maturatur.

Sextum est, modicam bibere, & quasi siti torqueri, siquidem & hoc modo rheumatis materia cõsumitur: sitis enim siue parua potio exiccat, neque per paruam potionẽ tanta fit repletio, quanta per magnam.

Septimum est, comprimere flatum, id est anhelitũ: hoc enim valde cõfert catarrho, & maximè in causa frigida, quia per retentionẽ anhelitus calefcũt ea quæ sunt pectoris, vt melius digeratur materia frigida, phlegmatica, faciens catarrhum. Vnde Auicenna loco citato, Oportet, inquit, vt assiduet calfactionem capitis, & elongationẽ eius à frigore, & minuat ipsum à Septentrione, & proprie post Austrum. Auster enim replet et rarificat, Septentrio constringit & exprimit: & minoret potum aquæ congelatæ, neque dormiat in die, sitiat, & famẽ patiatur, & vigilet quantum potest, quia sũt initium curæ. Rhazes 9. ad Mansorẽ, cap.

[illegible]
+tenir assiduement
++ le sou[illegible] ou evitera

14. præcipit vt vitetur decubitus supinus, ne peccans humor in posteriorẽ partem, & dorsalem medullam fluat, neque cùm posterior pars manifesto careat meatu, vnde fluat materia, ad neruos penetret, & spasmum siue paralysin generet.

+ se coucher sur le dos

Abstinendum quoque omnino à vino. Vinum enim cùm sit vaporosum, & calidum, dissoluit materiã, & auget rheuma. Neque stare conuenit ad solem, vt ignem, quia sol & ignis dissoluendo materiam augẽt rheuma.

Duobus vltimis versibus refertur differentia inter catarrhum, branchum, & coryzan.

Rheuma autem est nomen generale, ad quemlibet fluxum materiæ, ἀπὸ τοῦ ῥέω id est, fluo. Ferè tamen accipitur pro eo fluxu, qui ex capite delabitur.

Continet verò in se tres species, vel mẽbra: catarrhum, branchum, & coryzan, vnde si materia fluat ad pectus, vel membra vicina, dicitur catarrhus. Si ad fauces siue asperam arteriã, βράγχος Græcis, Latinis raucedo: si verò ad nares, κόρυζα siue grauedo.

CONTRA FISTVLAM.

Cap. LXXXIIII.

AVripigmentũ, ſulphur, miſcere memento,
His decet adponi calcẽ, cõiunge ſaponi,
Quatuor hæc miſce, commixtis quatuor iſtis,
Fiſtula curatur, quater ex his ſi repleatur.

Hoc loco traditur confectio emplaſtri pro curatione fiſtulæ, ex auripigmento ſcilicet, ſulphure, calce, & ſapone. Quia in his omnibus eſt virtus exiccatiua & mundificatiua, quæ neceſſariò requiruntur in curatione fiſtulæ, Auripigmẽtũ, inquit Platearius, calidum eſt et ſiccum in quarto gradu, diſſoluit, attrahit, conſumit, & mundificat. Sulphur item et ſapo, ſecundum eundem, calida ſunt & ſicca, ſulphur quidem calidum eſt & ſiccum in 4. Sapo verò remiſſius. De calce Aui.2. Can. cap.148. ſic inquit, Calx abluta eſt exiccatiua, ſine mordicatione, & conſolidat. Eſt porrò fiſtula, vulnus aſſiduè & periodicè fluens, id eſt, ſecundum diuerſa tempo

ra,

ra, siue diuersas lunationes. Auripigmentū est, quo vtuntur sculptores, æs, siue metallum lapidibus conglutinantes. Sapo siue σμῆγμα, est pinguedo illa alba, siue nigra, qua mulieres vesteis lauant & emundant. Auripigmentum. Sapo.

DE NVMERO OSSIVM, dentium, & neruorum in homine. cap. LXXXV.

Ossibus ex denis bis centenísque nouenis,
Constat homo, denis bis dentibus & duodenis,
Ex tercētenis decies sex quinquéque venis.

Hoc loco habetur numerus oßium, dentium, & venarum corporis humani. Dicitur autem primo homo constare ducentis nouēdecim oßibus. Summis tamen & maioris authoritatis medicinæ doctoribus, Hippocrati nimirū, Galeno, Rhaze, Auerrhoi, & Auicennæ placet, ossa hominis esse 248. tametsi in particulari enumeratione oßiū mi-

nus conueniant. Hinc ille vulgatißimus versus, Ossa ducentena atque quater sunt & duodena.

Secundo dicitur homini inesse triginta duos dentes, & hoc intelligendum vtplurimum in hominibus perfectis. Aliquando enim contingit, vt quidam careant dentibus quatuor extremis, qui post molares sunt, & ii dentes habent duntaxat 28. Aliqui carẽt his dentibus vltimis in pueritia tãtùm, alii in pueritia, & iuuentute: ita vt eis non nascantur donec senescant: alii iis per totam vitam destituuntur. Auice. 2. 1. Doctr. 5. Sum 1. cap. 5. Dentes quidem, inquit, sunt triginta duo: contingit tamen nonunquam homines quosdã non habere quatuor extremos, vnde tunc non erunt nisi 28. Eorũ verò duo sunt duales, & duo quadrupli superius; & totidem inferius ad incidendum. Et duo dẽtes anteriores, & duo quadrupli iunguntur dualibus à dextris & sinistris, & tam duales quàm quadrupli, sunt duo in superiori mandibula, & duo in inferiori. Et sunt omnes ordinati ad incidendũ, ideo à Græcis τέμνικοί id est, incisores vocantur, præcipuè duales. Et post hos duo sunt qui vocãtur κυνοδόντες, id est, canini, superius, & duo inferius immediatè coniuncti quadruplis,

druplis, quorum officium est mandere, & escas duriores confringere. Hos sequuntur dentes molares, à dextris & sinistris quatuor, tam in superiori, quàm inferiori mandibula. Deinde in quibusdam est dens vnus sensus, tam à dextris quàm sinistris, tam in feriori quàm superiori mandibula, in quibusdam verò non. Et sunt dentes illi molares & sensus omnes ordinati ad molendum. Et summa totius numeri dentium est 32. vel 28. in non habentibus dentes sensus. Sunt autem hi quatuor duales, quatuor quadrupli, et quatuor canini, sedecim molares, et quatuor dentes sensus. Tertio dicitur hominem habere 365. venas, id quod Anatomia constat.

DE QVATVOR HVMORIbus corporis. Cap. LXXXX.

Qvatuor humores in humano corpore constant.
Sanguis cum cholera, phlegma, melancholia.

Terra melanch. aqua phleg. aer sanguis, choler. ignis.

Hic agitur imprimis de humoribus ad humani corporis constitutionem necessariis. Sunt autem 4. Sanguis scilicet, phlegma, cholera, & melāncholia. Dehinc obstenditur natura & complexio eorundem cum comparatione ad elementa. Melancholia est frigida et sicca, & comparatur terræ, quæ similis naturæ est. Phlegma frigidum est & humidum, & comparatur aquæ. Sanguis est calidus & humidus, & comparatur aëri. Cholera verò est calida et sicca, & comparatur igni. Vnde versiculi vulgares,

Humidus est sanguis, calet, est vis aëris illi.
Alget phlegma, humétque, illi sic copia aquosa est.
Sicca calet cholera, & sic igni fit similata.
Frigens, sicca, melancholia est, terræ adsimilata.

Sanguis. *Auic. 1.1. Doctr. 4. capit. 1. attestante, sanguis inter humores præstantissimus est, vel quia est materia spirituum, in quibus consistit vita, & omnis operatio vegetatiua, vitalis, & animalis. Vel quia conformis est principiis vitæ. Est enim calidus & humidus*

dus temperatè, vel quia plus nutrit & instaurat deperditum quàm cæteri humores: et vt vno verbo dicam, thesaurus est naturæ, vt quo amisso statim mors consequatur.

Secundum probitatis locum sibi phlegma vendicat, vel quia tẽpore necessitatis cõcoctione in sanguinem mutatur: atq; hac ratione nullum propriũ habet receptaculum, sed cum sanguine commixtus incedit, vel quia vicinus est radicali humido, quod est quasi basis vitæ. Phlegma

Deinde sequitur cholera, quæ participat naturali calori, quàm diu mensuram seruat. Cholera.

Hinc melancholia sequitur, velut fex ac sedimentum sanguinis, elongata à principiis vitæ, inimica lætitiæ & liberalitati, & cognata senio ac morti. Sãguinis autem duæ sunt species, naturalis scilicet & innaturalis. Naturalis quidem, cuius color ruber est, venalis scilicet ruber obscurus, & arterialis ruber, clarus, expers mali odoris, & admodum dulcis, & hoc respectu aliorum humorum. Innaturalis duplex est. Quidam enim innaturalis est qualitate, mutatus scilicet à complexione bona in se, sine alterius humoris commixtione. Alter innaturalis est, propter humorem malum ei commixtũ, pec- Melãcholia.

cantem

cantem qualitate, substantia vel quātitate, vel in proportione alterius ad alterum. Et hic dulplex est. Nam quidam est non naturalis, ex permixtione mali humoris, extrinsecus superuenientis. Alter nō naturalis est, ex permixione mali humoris generati in ipsomet sanguine, quando pars sanguinis tenuior putrescens in choleram, & craßior in molancholiam conuertitur, earúmque vel altera, vel vtraque in sanguine permanet.

Et hic sanguis non naturalis ex admixtione mali humoris, à naturali multifariam differt. Primo in substantia, quia crassior et turbidior est, cum miscetur ipsi melancholia, tenuior cùm commiscetur ei cholera vel aquositas. Secundo in colore, quia declinat ad albedinem ratione phlegmatis, vel ad nigredinē, ratione melancholiæ. Tertio in odore, quia magis fœtidus est ex admixtione putridorum humorū. Quarto in sapore, quia vergit ad amaritudinem propter admixtionem choleræ, vel ad acetositatem ex parte melancholiæ, vel ad insipiditatem, ratione phlegmatis.

Phlegmatis verò naturalis duæ similiter species habentur, naturale scilicet & innaturale. Naturale est, quod concoctione in sanguinem mutatur, quia sanguis est bene

coctus.

coctus. Et est quidam dulcis phlegmatis, quod non valde existit frigidum, imò comparatione paucæ est frigiditatis, sanguinis verò & flauæ bilis comparatione est frigidum & naturaliter albũ. Et dicitur phlegma dulce, extenso hoc nomine dulce ad omneis sapores delectabiles, quia alio modo phlegma naturale non est dulce, cùm sit insipidũ, aquosum, & sapori aquæ valde propinquum. Huic natura proprium receptaculum machinata non est, sicut choleræ & melancholiæ, sed reliquit ipsum cum sanguine mixtum, vt tempore necessitatis, in sanguinem conuertatur: habet enim similitudinem sanguini propinquam.

Et huius phlegmatis, duæ sunt necessitates, ac vna vtilitas Prima necessitas est, vt sit iuxta membra, in hoc vt operentur in ipsum virtutes eorum, coquant, digerant, & nutriantur inde cum amiserint nutrimentũ suum, quod est sanguis bonus, propter retentionem materiæ sanguinis, quæ quidem retentio fit à stomacho & hepate, ob causas quasdam accidentaleis. Secunda necessitas est, vt misceatur cum sanguine, ipsumq; nutriendis membris phlegmaticæ constitutionis accommodet, cuiusmodi sunt cerebrum & nucha, quorum sanguini, non minimam

phleg-

phlegmatis partem admixtam esse consueuit.

Vtilitas verò eius est, vt humectet iuncturas & membra, quæ in iugi & cõtinua motione sunt, ne desiccẽtur, ob calorem, ex motu & collisione prouenientem. Phlegma aũt innaturale diuiditur. Primo secundum substantiam: aliud enim mucilaginosum est, aliud verò secundum sensum diuersum in tenuitate & craßitie suarũ partium. Dicitur autẽ mucilaginosum, ob similitudinẽ quam habet cũ mucilagine è seminibus extracta.

Crassum. Phlegma crassum apparet æquale in substantia, id est, tenuitate & craßitie, secundũ sensus iudicium: reuera tamen in partibus suis diuersum est, et dicitur phlegma crudũ. Multiplicatur autem in stomacho & intestinis. Quod à stomacho euacuari vomitu bis singulis mẽsibus, Hippoc. consulit in lib de victus ratione priuatorũ. Et ad eius quidem expulsionem siue excretionem ab intestinis, natura statuit vt cholera à cysti fellis ad intestinum ieiunũ, & ad alia inferiora defluat, eaq; a pituitosis excrementis expurget et abstergat, atq; eorundẽ excretionem adiuuet. Interdũ & in venis multiplicatur, & præcipuè in senibus, propter diminutionem digestionis, & illic morã trahens paulatim

latim augetur & craßescit, & cùm inde tã dem grauetur natura, nec poßit ipsum per ordinarias expulsionis venas repellere, facit de poßibilibus id quod melius est, elõgatq; à corde & reliquis membris intrinsecis, propellens ad exteriora, præsertim ad tibias, quia propter grauitatem suam, naturaliter ad inferiora tendit. Et hæc causa est, cur tibiæ senum inflentur, adeoq; intumescant, vt post digiti impreßionem, in iis vestigium ac fouea relinquatur, & maximè adpropinquante nocte, idq; in pinguibus etiam & iis qui humido nutrimento gaudent, euenire solet.

Aliud phlegma est valde tenue & aquosum, simile aquæ aliquantulum inspissatæ, & sæpe inuenitur in saliuis et sputis eorum qui malè digerunt, nimisq; bibunt. Solet autem à cerebro ad nares distillare in principio corysæ, quod per decoctionem incrassatum in phlegma crassũ aut mucilaginosum conuertitur. Tenue.

Aliud phlegma est valde crassum, album, quod uocant gypseum, cuius tenue resolutũ est propter diuturnam eius in iuncturis moram, crassum autem ceu lapis induratũ remansit. Et hoc phlegma facit podagrã nodosam ferè incurabilem. Vnde Ouidius, Gypseum

Soluere

Soluere nodosam nescit medicina podagrã.

Viterum. Aliud phlegma est vitreum, spissum, crassum, & vitro liquefacto in colore, viscositate & pondere simile. Secundo diuiditur phlegma innaturale ex parte saporis. Quoddam enim dulce est ex admixtione sanguinis, sub quo etiam continetur phlegma vnctuosum, quod fit ex admixione vnctuositatis sanguinis cum phlegmate.

Aliud phlegma est insipidũ ex cruditate, sicut & quoddam vitreum.

Salsum. Aliud est salsum ex admixtione cholerae. Et hoc est mordacius, siccius, & leuius caeteris speciebus phlegmatis, ob choleram quã in se admittit: haec enim sicca, leuis, & acuta est. Saepe hoc reperitur in stomachis frequenter fortia vina bibentium, & vtentiũ salsis & acutis. Adhaerens autem stomacho, causat interdum sitim vehementem, diúque per intestina discurrens, ea quandoque excoriat & dysenteriam parit, siue tenasmum.

Acetosũ. Aliud phlegma est acetosũ, quod fit quãdoque ob melancholiam acetosam ipsi admixtam, quandoque verò ob ebullitionem, quae accidit phlegmaticis, non secus atque dulcibus succis fructuum accidere solet: hi enim primo et bulliũt siue feruent & deinde acescunt.

acescunt. Et hoc phlegma sæpius reperitur in stomacho malè digerentium, quàm in aliis partibus: nam ad os stomachi naturaliter melancholia profluit, ad desiderium excitãdum, quæ deorsum cadens & phlegmati mixta, ipsum quandoq; acetosum reddit. Id quod cognoscitur per ructos acidos. Interdum etiam phlegma tale generatur in stomacho per viam ebullitionis à debili calore ex chylo.

Aliud phlegma est ponticum, quod quandoq; ex admixtione melancholiæ ponticæ generatur. Raro tamen reperitur, propter melancholiæ ponticæ raritatem: quandoq; verò oritur ex vehementi infrigidatione, qua humiditas eius congelatur, & nonnihil ad terrestrem substantiam inalteratur, neque superuenit ei calor debilis, quo ebulliens in acetositatem conuertatur, neq; calor fortis, qui digerens ipsum, in sanguinem commutet. Ponticum.

Choleræ verò species similiter duæ sunt. Naturalis scilicet, & innaturalis. Cholera naturalis est spuma sanguinis, cuius color est ruberclarus, id est, citrinus in vltimo citrinitatis gradu, sicuti capillamẽta croci, estque leuis & acuta, & quo calidior est, eò magis etiã rubet. Et hæc cholera in hepate

pate generata, i duas partes diuiditur. Quæ rum vna cum sanguine ad venas defertur, altera ad cystã fellis trãsmittitur. Pars autem, quæ cum sanguine transit, cum eodem necessitatis & vtilitatis causa penetrat. Necessitatis quidem, vt misceatur cum sanguine pro nutritione membrorum cholericorũ. Vtilitatis verò, vt extenuet sanguinem, quo commadius in venas penetret. Pars autem illa, quæ transit in cystamfellis, consimiliter propter necessitatem & vtilitatem transmittitur, necessitas est duplex: quædã enim est corporis totius, vt videlicet mundet ipsum à superfluitatibus cholericis. Altera est respectu cysti fellis, vt nutriat ipsum. Vtilitas quoque duplex est. Vna, vt abluat intestina à fecibus & phlegmate viscoso, eis adhærente. Altera vt pũgat intestina & musculos ani, ad excernẽdum quod in eis noxium est. Cuius rei signum est, quòd colica sæpe accidat, propter oppilationẽ foraminis, quod à cysti fellis vsq; ad intestinaprocedit.

Cholera verò innaturalis duplex est. Nã vna est innaturalis, ob causam extrinsecã, quæ ei admiscetur. Altera ob causam internam, quia substantia eius non est naturalis. Cholera innaturalis ob causam extrinsecam, alia est famosa, cui phlegma admiscetur,

ctur, & dicitur famosa siue notha, quod sæpißimè generari soleat. Ex hac sæpe fit tertiana notha. Altera est minoris famæ, cui scilicet melancholia admixta est. Cholera verò famosa, vel est citrina, & generatur ex admixtione phlegmatis tenuis cũ cholera naturali, vel est vitellina, ouorũ vitellis similis, & generatur ex admixtione phlegmatis craßi cum cholera naturali. Cholera autẽ minoris famæ, duobus fit modis, vel quãdo cholera in se aduritur & in cinerẽ cõuertitur, vnde pars tenuis choleræ non separatur: & hæc est peior: vel quando melancholia choleræ intrinsecus accedens, cum ea miscetur. & hæc est melior: calor eius ruber est, non tamẽ clarus, neque floridus, sed sanguini venali similior. Cholera verò innaturalis secundum propriam substantiam, sine alterius humoris commixtione: alia quidem sæpius in hepate generatur, per adustionem eius quod in sanguine est tenuius, cùm crassum in melancholiam conuertatur. Alia verò in stomacho ex cibis malis non digestis, sed corruptis. Vel generatur in venis ex humoribus aliis. Et huius duæ sunt species. Nam quædam est prasina, similis colori prasii nigri, quæ generatur ex vitellina quando aduritur. Adustio enim in cholera vitel-

lina facit nigredinem, qua commixta cum citrinitate, generatur color viridis. Alia est æruginosa, in colore æruginí æris similis, & generatur ex prasina, quando eo vsque aduritur, donec humiditas eius exiccetur, & ob siccitatem albescat. Et hæ duæ vltimæ malæ sunt & venenosæ, æruginosa tamen peior est.

Melancholiæ species itidem duæ sunt, naturalis scilicet & innaturalis. Naturalis est fex boni sanguinis & turbulẽtia & superfluitas, cuius sapor inter dulcem & ponticũ medius est. Et hæc in hepate generata, in duas partes diducitur, quarũ vna cum sanguine ad venas penetrat, altera ad splenem transmittitur.

Prima pars penetrat cũ sanguine ob necessitatem & vtilitatem. Ob necessitatem quidem, vt misceatur cum sanguine, ad nutrienda mẽbra melancholica, frigida & sicca sicut ossa. Ob vtilitatem verò vt fluxibilitatem sanguinis nimiam coërceat, & vigore corpulentiam eius condenset, donec fiat pars solida membrorum duorum inde nutriendorum.

Altera pars, qua sanguis non indiget, promanat ad splenem, propter necessitatem & vtilitatem. Necessitas duplex est, quarum vna

rum vna est secundum totum corpus, vt scilicet ipsum à melancholica superfluitate emundet. Altera secūdum splenem vt ipsum nutriat. Vtilitas verò eius inde est, quòd ipsa ad orificiū stomachi profluens exprimat humiditates ibidem inuentas, sicut mulier mulgendo exprimit digitis suis lac ab vberibus vaccæ. Et hæc vtilitas, duobus contingit modis. Primò enim constringit, inspissat, & confortat orificium stomachi: deinde in ore stomachi, acrimonia sua commotionem facit, & excitat desiderium ac famem.

Melancholia verò innaturalis, est quasi res adusta siue cinis, respectu aliorum humorum. Eius quatuor sunt species notæ, licet plures sint obscuræ. Prima est cinis choleræ, & est illud quod cholera aduritur, & hæc amara est. Secunda est cinis phlegmatis, & est illud quod fuit adustum ex phlegmate, & si phlegma adustum fuerit, valde tenue & aquosum, tum melancholia, ex eo genita, erit salsa in sapore. Si autem fuerit phlegma crassum quod aduritur, tum cinis eius, siue melancholia inde nata, tendit ad acetositatem vel ponticitatem. Tertia est cinis sanguinis, & est illud quod adustū est ex sanguine. Et hæc melancholia salsa est, nonnihil dulcedinis participans. Quarta

est cinis melancholiæ naturalis, & si naturalis vnde fit tenuis fuerit, tum admodum acetosa est, terrámque, si super effusa sit, attollit, ac fermentat, bullásque quales feruentibus iusculis innatant, excitat. Odor eius acris est, quem fugiunt muscæ & reliqua animalia. Si verò melancholia naturalis ex qua generatur, fuerit crassa, minoris erit acetositatis, cum pauca ponticitate.

DE TEMPERATVRA SIue complexione sanguinea. Caput XCI.

NAtura pingues isti sunt atque iocantes,
Semper rumores cupiunt audire frequentes.
Hos venus, & bacchus delectant, fercula, risus,
Et facit hos hilares, & dulcia verba loquentes.
Omnibus ij studiis habiles sunt, & magis apti.

Qualibet

Qualibet ex cauſa non hos faci-
lè excitat ira.
Largus, amans, hilaris, ridens, ru-
beíque coloris,
Cãtans, carnoſus, ſatis audax, at-
que benignus.

Enumerantur hoc loco ſigna complexionis ſanguineæ, quorum primum eſt, Sanguineum naturâ eſſe pinguem, id quod de pinguedine in propria acceptione intelligendum non eſt: hæc enim ſemper frigiditatem complexionis ſignificat, vt teſtatur Auicen. 2.1. Doct.3.ca.3. Sed de pingnedine ad multam corplentiam ſiue carnis abundantiam extenſa, quia authore Auicenna loco citato, multitudo carnis rubræ cum decenti firmitate & non laxitate eius, ſignificat complexionem calidam & humidam, qualis eſt ſanguinea. Quia multitudo carnis rubeæ atteſtatur ſuper fortitudine virtutis adſimilatiuæ, & multitudine ſanguinis, quæ vigent & inualeſcunt calido & humido, teſte Gal. lib.2. temperament. Corpulẽtia, inquit, ſiue carnis abundãtia ex ſanguinis copia naſcitur: quum enim calori, intra debitos fines manenti, boni ſanguinis accedit copia, Sãguinei.

pia, necesse est vt corpulentia sequatur. Auicenna item loco citato, sic scribit, Corpus carnosum absque multo adipe & pinguedine, est calidum & humidum, id est, sanguineum. Idem habet Galenus in arte medicinali, cap. 59. Calidior autem & humidior temperatura, &c.

Secundum, est sanguineum esse vel iocosum, vt qui loquendo aliis risum excitet, vel lætum ex benignitate humoris sanguinei, prouocantis lætitiam ac iocunditatem, propter spiritus claros & perfectos, quos hic sanguis parit.

Tertium est, sanguineos delectari fabulis iocosis, idque eadem ratione.

Quartum est, sanguineos esse pronos ad libidinem, ratione caliditatis & humiditatis, ad coitum incitatiuum.

Quintum est, sanguineos libenter indulgere vini potionibus.

Sextum est, eosdem libenter vesci cibis bonis. Quorum duorum eadem causa est, quia similia similibus conseruantur.

Septimũ est, sanguineos facile ridere. Sanguis enim risum prouocat. Vnde Hippocrates in libro de præparatione hominis. Quibus, inquit, concessum est puriore sanguine frui, frequenter ii rident, & florida facie

apparent

apparent omnes colore venusto.

Octauum est, sanguineos esse hilares, & facie amabiles, & iucundos, propter viuidum & floridum colorem, & venustatem complexionis ex sanguine.

Nonum est, ex sanguineorum ore dulcia profluere verba, eò quòd natura sanguine delectetur.

Decimum est, sanguineos esse ingeniosos, id est, habiles & aptos omnibus artibus discendis, idque ob ingenii vigorē & insitam ex sanguine vim siue docilitatem.

Vndecimum est. sanguineos non facilè ira commoueri, propter humiditatem qua feruor cholerae ad iram excitantis, reprimitur.

Duobus postremis versibus repetuntur quaedam signa dicta, & adduntur nonnulla alia.

Primum est, sanguineos esse largos, id est, liberales, non auaros.

Secundum est, sanguineos amoribus operam dare.

Tertium est, sanguineos esse hilares, id est, vultu venustos & iucundos.

Quartum est sanguineos quasi semper ridere, quorum omnium causa est benignitas sanguinis.

Quintum est, eos esse rubicundos. Vnde

Auicenna loco citato, Color, inquit, rubeus significat multitudinem sanguinis, id quod intelligẽdum de colore rubro, cum quodam splendore, & non de rubeo fusco, qualis apparet in facie eorum, qui libenter & abundè vina fortia bibunt, & vtuntur salsis & acutis speciebus. Hæc enim facies lepram præsagit.

Sextũ est, sanguineos ob animi lætitiam, cum delectare, tum delectari cantu.

Septimum est, esse curpulentos & carne abundare, cuius ratio suprà reddita est.

Octauum est, esse audaces ob caliditatem sanguinis, quæ est causa audaciæ.

Nonum est, sanguineos esse benignos ac clementes, ob sanguinei humoris benignitatem.

DE TEMPERATVRA, SIue complexione cholerica. Caput XCII.

Est humor choleræ, qui competit impetuosis,
Hoc genus est hominum cupiẽs præcellere cunctos,

Hi leuiter diſcunt, multum comedunt, citò creſcunt.
Inde & magnanimi ſunt, largi, ſumma petentes.
Hirſutus, fallax, iraſcens, prodigus, audax,
Aſtutus, gracilis, ſiccus, croceíq; coloris.

Hic adſignantur ſigna quædam & notæ complexionis cholericæ. Prima eſt, cholericũ eſſe impetuoſum, id eſt, facere cuncta cum impetu, quia ſuperfluus calor in cholerico impetum excitat, vnde Auicenna 2. 1. Doctrin. 3. cap. 3. Operationes exceßiui motus ſignificant caliditatem.

Secunda eſt, cholericum eſſe ambitioſum & honoris cupidum, primáſque expetere ſedes, ac conari præferre ſeſe omnibus. Ratio, quia ſuperfluus calor incitat animũ ad arrogantiam & temeritatem.

Tertia eſt, cholericum citò diſcere, & celeris eſſe ingenii, & hoc propter tenuitatem & caliditatem humoris cholerici. Vnde Auicenna ibidem, Intellectus, inquit, id eſt, promptitudo & vis intelligendi, ſignificat

significat caliditatem complexionis.

Quarta est, cholericos esse edaces & multiuoros: fortior enim calor ipsis inest digerens, & maior resolutio, quàm aliis corporibus.

Quinta est, cholericos citò adolescere, id est, peruenire ad augmentum, idque ob fortitudinem caloris naturalis, qui est causa augmenti.

Sexta est, cholericos esse magnanimos, id est, non posse tolerare iniurias, propter caliditatem. Vnde idem Auicenna eodem loco, Parum pati ab vnaquaque re significat caliditatem.

Septima est, cosdem esse largos, & hoc in illos, vnde honores consequi sperant.

Octaua est, cholericos appetere summa, id est, summas dignitates & officia, propter causam secundæ notæ.

Nona est, cholericos esse hirsutos, id est, pilosos. Rationem reddit Galenus lib. 2. de tempera. Calida, inquit, & sicca intemperies hirsuta est, verũ in summo. Quippe per omnem cutẽ digeritur semper aliquid à calido, quod secum etiam interni humoris nõnihil aufert ad cutem, vnde pili generãtur.

Decima est, cholericum esse fallacem, id est, deceptorem.

Vndecima est, cholericos esse iracundos, id est, facillimè irasci ob caliditatē, & hoc ob facilem commotionem choleræ, & ebullitionem sanguinis circa cor.

Duodecima est, cholericum esse prodigum in exhibendis scilicet muneribus pro honore consequendo.

Decimatertia est, cholericos esse audaces, idque ob nimiam caliditatem, & maximè cordis.

Decimaquarta est, eosdem esse astutos, & hoc propter caliditatem & agilitatem choleræ.

Decimaquinta est, cholericos esse graciles, id est, macilentos, & raræ corpulentiæ, ob caliditatem nimiam, & vehementer resoluentem.

Decimasexta est, eosdem esse siccos, id est, macros, eadem ratione.

Decimaseptima est, cholericos esse coloris crocei, id est, citrini. Hinc Auicenna loco citato, Color subrufus significat choleræ dominium.

DE TEMPERATVRA SIue complexione phlegmatica. Caput XCIII.

Phlegma

PHlegma dabit vires modicas latósque, breuésque,
Phlegma facit pingues, ſanguis reddit mediocres.
Otia non ſtudio tradũt, ſed corpora ſomno,
Senſus hebes, tardus motus, pigritia, ſomnus.
Hic ſomnolentus, pigris, in ſputamine multus.
Eſt huic ſenſus hebes, pinguis, facie color albus.

Recenſentur hoc loco ſigna complexionis phlegmaticæ. Primũ eſt, paucitas virium: phlegmatici enim ſegnes ſunt, & paucas vires habent, ob debilitatem caloris naturalis, vnde quælibet virtus ſiue facultas exordium habet.

Secundum eſt, phlegmaticos eſſe latos & breues: ineſt enim eis parum caloris innati, nec ſufficit corpus in longũ extendere. Extendit igitur ſecundum latum.

Tertium eſt, phlegmaticos eſſe pingues, propter frigiditatẽ & humiditatem. Vnde

dicit

dicit Auic. loco aliquoties iam citato, Pinguedo vel adeps superflua significat excessum frigiditatis & humiditatis, & complexionem corporis frigidam & humidã, quia quod in sanguine pingue, leue, & tenue est, vtriusque materia est. Cúmque id venæ extra se transmiserint, vbi in frigidas particulas incidit, in iis concrescit, & in adipẽ siue pinguedinẽ conuertitur, inquit Gal. lib. 2. de tẽpera. Sequitur deĩde apud eũdẽ, sanguineos esse mediocres in lõgitudine et breuitate.

Quartũ est, phlegmaticos magis ad otia quàm studia inclinari, nimirum instrumentis veluti torpentibus ob frigiditatem, authore Galeno lib. 3. de Symp. causis.

Quintum est, eosdem multum dormire, & hoc propter multam humiditatem & frigiditatem, vt innuit Auicenna loco citato.

Sextũ est, phlegmaticos esse tardi & hebetis ingenii. Quemadmodum enim intelligendi facilitas & ingenii vigor ex calore innato oritur, ita tarditas & hebetudo eorundẽ à contrario, scilicet frigido exordium suscipiunt.

Septimũ est, phlegmaticos esse tardi motus, & hoc propter frigiditatem, quæ facit motum tardum, sicut caliditas velocem, vt dictum est.

Octauum

Octauum eſt, phlegmaticos eſſe pigros.

Nonum, phlegmaticos eſſe longi ſomni, quorum cauſæ ſatis ſunt manifeſtæ ex ſuprà dictis.

Duo poſtremi verſus repetunt ſigna prædicta cum quibuſdam, aliis. Primum eſt, phlegmaticum eſſe ſomnolentum, id eſt, inclinari ad nimium ſomnum. Secundũ eſt, eſſe pigrũ, id eſt, tardum ad quanlibet operationem. Tertiũ eſt, eſſe multi ſputi, propter humiditatem abundantem, vnde ſputum multiplicatur. Quartum eſt, eos habere obtuſos ſenſus, tam internos quàm exteriores. Quintũ eſt, eſſe pingues. Sextũ eſt phlegmaticos eſſe albos in facie. Albedo enim cutis, & maximè faciei ſignum eſt priuationis ſanguinis, aut paucitatis eius cum frigiditate, vt dicit Auicenna loco citato.

DE TEMPERATVRA SIue complexione melancholica.

Caput XCIIII.

REſtat adhuc triſtis choleræ ſubſtantia nigræ,
Quæ reddit prauos, pertriſtes, praua loquentes.

Hi vigilant ſtudiis, nec mens eſt dedita ſomno.
Seruant propoſitum, ſibi nil reputant fore tutum.
Inuidus, & triſtis, cupidus, dextræque tenacis.
Non expers fraudis, timidus, luteíque coloris.

Hic referuntur ſigna complexionis melancholicæ. Primum eſt, prauitas. Melancholia enim reddit homines prauos, & malorum morum, quales ſunt qui ſeipſos interficiunt.

Secundum eſt, multa triſtitia. Melancholici enim valde triſtes ſunt, propter ſpiritus melãcholicos, turbidos, & tenebroſos, vt homines læti ſunt ob ſpiritus claritatem.

Tertium eſt, taciturnitas. Melãcholici enim ſunt taciti, & paucorum verborũ, propter frigiditatem, ſicut nimia garrulitas ex caliditate prouenit.

Quartũ eſt, melancholicos eſſe aptos ſtudio, propter loca ſolitaria quæ amant. Studia enim, vt ille inquit, ſeceſſum quærunt.

Quintum eſt, melãcholicos eſſe breuis vel

pauci

pauci somni, parúmve dormire, propter nimiam siccitatem cerebri, & fumos melancholicos, causantes somnia terribilia, quibus facillimè expergiscuntur.

Sextum est, eos seruare propositum, nec facilè dimoueri ab eo quod semel menti hæserit, difficultérq; placari, & hoc propter siccitatē, quæ non sinit propositum citò mutari.

Septimum est, melancholicos putare nil sibi fore tutum, eóque semper timere, quòd nimirū atra bilis rationalis animæ arcem occupans, timorem inducat: neque id mirandum est, cùm videamus in rebus externis, inquit Gal. lib. 2. de simp. caus. nihil magis quàm tenebras hos perterrefacere. Si igitur quippiam tenebris simile rationali parti animæ circunfundatur, hominem semper timere necesse est, vtpote qui semper timoris causam in corpore circunferāt. Quod enim nobis extrinsecus accidit, cùm ambiens nos aër vastißimis tenebris fuerit obscuratus, id melancholicis ab intimo corpore erumpere videtur, occupante cerebrum & ipsamet atra bile, vel vapore quopiam melancholico.

Duobus postremis versibus repetuntur quædam ex prædictis, & adduntur non nulla alia. Primum est, melancholicum esse

inuida n

inuidum. Secundum, tristem. Tertium, auarum. Quartum, tenacem. Quintum, fraudulentum. Sextum, valde timidum. Septimum lutei, terrestris, siue fusci coloris : color enim fuscus qui viriditati adpropinquat, melancholiæ ostendit dominiũ. Rhazes 2. ad Mãsorem, capite primo.

DE COLORIBVS Cap. XCV.

HI sunt humores, qui præstãt
cuique colores.
Omnibus in rebus ex phlegmate
fit color albus:
Sanguine fit rubeus, cholera rubea quoque rufus.
Si peccet sanguis, facies rubet, extat ocellus.
Inflantur genæ, corpus nimiũmque grauatur,
Est pulsúsque frequens, plenus, mollis, dolor ingens,

In primis frontis, fit constipatio ventris,
Siccáque lingua, sitis, sunt somnia plena rubore.
Dulcor adest sputi, sunt acria dulcia quæque.

Enumerantur hoc loco colores, vnde cuiuslibet complexionis indicia habentur.

Phlegmaticus enim albi coloris est, cholericus rufi, sanguineus rubei, & melancholicus fusci: de quibus omnibus dictum est in præcedentibus.

Secundo loco 13. habentur signa superabundantiæ sanguinis, quorum primum est, facies rubea, propter ascensum sanguinis ad caput & faciem. Secundum, oculorum prominentia, propter extensionem quam facit sanguis multiplicatus. Tertium, genarum inflatio, ob similem causam. Quartum totius corporis grauitas, quia natura superatur, non sufficiens regere humores, & corpus debile sustentare. Quintum, pulsus frequens, propter caliditatem, quā inducit sanguis multiplicatus. Sextum, pulsus plenus, ob multitudinem vaporum calidorū & humidorum. Septimum, pulsus mollis, propter hu-

humiditatem nimiam, arteriam emollientẽ. Octauum, dolor in fronte, ob sanguinẽ multiplicatum in rete mirabili. Nonum, ventris constipatio, id est, induratio propter caliditatem nimiam exiccãtem feces. Decimũ lingua sicca, ob similem causam. Vndecimũ, sitis magna, propter exiccationẽ orificii stomachi ex nimia caliditate. Duodecimum, somnia de rebus rubicundis, vnde Auicenna 2.1. Doctr.3 cap.7. Et somnia, inquit, quæ illud significant, scilicet abundantiam sanguinis, sunt, sicut cùm homo in somnis res videt rubeas, aut sanguinem multum ex suo corpore exire, aut se in sanguine natare, & similia. Decimumtertiũ, dulcedo sputi, propter sanguinis dulcedinem.

Signa verò superabundantis choleræ hisce comprehenduntur versiculis.

Accusat cholerã dextræ dolor, aspera lĩgua,
Tinitus, vomitúsq; frequẽs, vigilãtia multa
Multa sitis, pinguísq; egestio, torsio ventris,
Nausea fit, morsus cordis, languescit orexis.
Pulsus adest gracilis, durus, velóxq;, calescẽs
Aret, amarescítque, incendia somnia fingit.

Signa superabundantis phlegmatis habentur ex hisce versiculis.

Phlegma supergrediens proprias in corpore leges
Os facit insipidū, fastidia crebra, salivas.
Castorū, stomachi simul occipitisq; dolores,
Pulsus adest rarus, tardus, mollis quoque inanis.
Præcedit fallax phātasmata sonus aquosa.

Signa superabundantis melancholiæ, comprehenduntur hisce versiculis.

Humorū pleno dum fex in corpore regnat.
Nigra cutis, durus pulsus, tenuique vrina.
Sollicitudo, timor, tristitia, somnia, tempus,
Crescet rugitus, sapor & sputaminis idem,
Lænaque præcipuè tinnit vel sibilat auris.

DE PHLEBOTOMIA, ET primò de ætate secundæ venæ. Cap. XCVI.

DEnus septenus vix phlebotomum petit annus,

Spiritus vberiórque exit per phlebotomiam.
Spiritus ex potu vini mox multiplicatur,
Humorúmque cibo dãnum lentè reparatur.
Lumina clarificat, ſyncerat phlebotomia,
Mentes & cerebrũ, calidas facit eſſe medullas,
Viſcera purgabit, ſtomachũ ventrémque coërcet,
Puros dat ſenſus, dat ſomnũ, tædia tollit,
Auditus, vocem, vires, producit & auget.

Hic agitur de Phlebotomia, & primò oſtẽditur ætas apta phlebotomiæ, annus nimirũ 17. Gal. lib. 11. cap. 14. therap. Method. Si in puerum, inquit, incidet, qui 14. annum hactenus non attigit, mitti illi ſanguis non debebit, propterea quòd tantilli, cùm præſertim calidi & humidi ſint, plurimum cor- *Aetas phlebotomandi.*

poris substantiæ quotidie defluat, ac digeratur? ita quòd ex incidenda vena moliendū nobis fuerit, id vltro nobis ex curati natura præstatur. Et quemadmodum pueris ante 14. ætatis annum, sanguis haud detrahendus: ita nec senibus post septuagesimū, modò vires iis parum validæ sint, & sanguine non admodum abundent, In his enim, inquit Auicenna 4.1. cap. 20. cùm parum sit sanguinis boni, & multi mali humores, phlebotomia rapit bonum, & relinquit malos.

Phlebotomia nociua.

Secundo loco, indicatur noxa ex phlebotomia. Quòd scilicet ex multa sanguinis euacuatione, vberior exeat spiritus. Vnde Gal. in lib. de scarificatione sic scriptum reliquit, Per annū venā sæpius incidere haud expedire arbitror, quippe cùm vnà cum sanguine vitalis excernatur spiritus. Atque si hic copiosius absumatur, fit vt tota moles reddatur frigidior, operáque naturalia deterius perficiantur.

Remedia

Tertio referuntur remedia, quibus spiritus recuperant, potus nimirum vini, quia ex omnibus subitò nutrientibus præcipuum est vinum, vt dictum est suprá. Regenerantur etiam & recuperantur ex cibo, sed lentè, id est, tardius. Exhibendus autem cibus dige-

Cibus.

stibilis

ſtibilis, & qui multum ſanguinis generet, velut oua ſorbilia, & huiuſmodi. Et licet cibus ſpiritus regeneret poſt phlebotomiā, abſtinendum tamen à multo cibo in primo & ſecundo die ſectionis venæ, teſte Rhaze lib.7.cap.21.ad Manſorem. Vnde Iſaac in diætis, Cibus inquit, eſt eis minuendus, & potus augendus, reſpectu ſcilicet cibi, et non cōſuetudinis, imò minus eis bibendū, quàm ante phlebotomiam, quia virtus digeſtiua debilior eſt.

Quarto enumerantur 11. commoda tempeſtiuæ phlebotomiæ. Cōmoda.

Primum eſt, temperatam phlebotomiam clarificare & confortare viſum, quia diminutis humoribus diminuuntur et effumationes ad caput, & repletiones viſum obfuſcantes.

Secundum eſt, phlebotomiam, mētem ac cerebrum ſynceriora reddere, & hoc ob conſimilem cauſam.

Tertiū eſt, calfacere medullam, quia minuit ſuperfluitates quæ ad eam veniētes, ipſam frigidant.

Quartum eſt, purgare viſcera, id eſt, interiora, quia exonerata natura à ſanguine, humores crudos in interioribus contentos, melius digerit.

Quintum est, phlebotomiam restringere vomitum & fluxum ventris: diuertit enim humores ab interioribus ad exteriora. Vnde de Auicen. loco citato, Phlebotomia, inquit, propterea, quòd ad diuersa trahit, naturam secundum plurimum retinet. Et hoc maximè verum est, facta phlebotomia ex venis brachii. Nam phlebotomia ex venis pedũ, non ita retinet. Attamen per accidens contingere nonnunquam solet, vt post phlebotomiam sequatur maior fluxus ventris. Idque dupliciter. Primo, quia per phlebotomiam tollitur onus naturæ, vnde virtus confortata prouocat aliquando & alias euacuationes. Secundo, si fluxus ventris fiat ex multa debilitate virtutis retẽtiuæ, per phlebotomiam virtus magis debibilitatur, et per consequens, fluxus ventris augetur.

Sextum est, phlebotomiam sensus reddere puros, quia minuit, vaporationẽ ad caput, vnde turbentur sensus.

Septimum est, phlebotomiam facere ad somnum impeditum, quia per ipsam euacuantur humores plurimi, vnde eleuati vapores acuti & diuersi impediebant somnum.

Octauum est, phlebotomiam tollere tædia & grauitates nimias, quia per ipsam virtus exoneratur à suo grauamine. Educto

item

item per ipsam sanguine, educitur simul & melancholia, fex sanguinis & causa tædiorum ac grauitatum.

Nonum est, phlebotomiam conferre auditui, quia per ipsam imminuũtur vapores & humores ascendentes ad caput, & impedientes auditum.

Decimum est, phlebotomiã conferre voci: per ipsam enim imminuuntur superfluitates & humiditates, pertingentes ad pectus siue cannam pulmonis, & impedientes vocem.

Vndecimum est, phlebotomiam augere vires, quia per ipsã corpus à suo grauamine exoneratur, quare virtus augetur.

DE MENSIBVS, QVIBVS *phlebetomia conuenit, siue nocet.* Cap. XCVII.

TRes insunt istis, Maius, September, Aprilis,
Et sunt Lunares. sunt velut hydra dies.
Prima dies primi, postremáque posteri-

posteriorum,
Nec sanguis minui, nec carnibus anseris vti.
Sit senium atque iuuenta licet, si sanguis abundat,
Omni mense probè confert incisio venæ.
Hi sunt tres menses, Maius, September, Aprilis,
In quibus eminuas, vt longo tempore viuas.

Hoc loco tria aguntur. Primò, dicitur tres memses, Maium scilicet, Septembrē & Aprilē, esse Lunares, ínque iis dies esse, quibus phlebotomia prohibetur. Primam scilicet Maii, & vltimam Septembris & Aprilis. Et vulgo ita quidem fertur, cùm reuera fictum sit, ac prorsus à veritate alienum: si quidem & hisce diebus, modò constellatio bona sit, venam secare nihil impedit.

Falsum est, & quod sequitur de anserum esu, et erroneū, magisque sortilegio adscribendum, vel tractum fortè à Iudæorum consuetudine.

Secundo

Secundo dicitur, tam in senio, quàm iuuenta, singulis mensibus, modò venæ sanguine abundent, phlebotomiam adhiberi posse, vt in quibus substantia non facilè defluat, & boni sanguinis adsit copia.

Tertio dicitur, incisionem venæ pro sanitate tuenda adhibendam esse, in aliquo horum trium mensium, Maio scilicet, Septembri, & Aprili, differenter tamen, quia in Aprili & Maio incidenda est vena hepatis, ob sanguinis multiplicationem, cùm sit tempus vernale. In Septembri verò, vena splenis, propter melancholiam, quæ per id tempus multiplicatur, cùm sit autumnale.

DE IMPEDIMENTIS PHLEBOTOMIÆ. Cap. XCVIII.

FRigida natura, & frigens regio, dolor ingens,
Balnea, post coitum, minor ætas, atque senilis,
Morbus prolixus, repletio potus & escæ.
Si fragilis, vel subtilis, sensus stoma-

ma-

machi sit.

Et fastiditi tibi non sunt phlebo
to mandi.

Recensentur hoc loco 12. phlebotomiæ impedimenta.

Primum est, frigiditas complexionis. Hae *enim Gal. teste, phlebotomia augetur, quia secundum Isaac in lib. de vrinis, sanguis fũdamentum est caloris naturalis, quo per phlebotomiam euacuato, necesse est & calorem naturalem imminui, corporísque temperaturam frigidiorem reddi.*

Secundum, regio impense frigida. Hæc e*nim phlebotomiam non sustinet.* Eadem ra*tione & tempus hybernum venæ secandæ idoneum non est, siquidem in profunditate sanguis inclusus detinetur, & qui circa extremitates est, à frigore cõdensatur, adeò vt fluxioni ineptus fiat.*

Tertium, dolor ingens, sub quo & nimia corporis inflammatio comprehendi potest. In quibus si fieret phlebotomia, sequeretur motus agitatiuus naturæ contrarius, cùm sit difformis, & maior inflammatio, quæ & ipsa naturam magis debilitat. Causa *motus agitatiui in dolore intẽso est, quia fit tractio ad diuersas parteis.* Per *phlebotomiã enim*

fit

fit tractio ad locum venæ incisæ, & ex dolore fortificeret tractio ad locum doloris. Causa verò maioris inflāmationis est, quia ex phlebotomia commouētur humores, vnde etiam magis ex motu inflammotur. Et hoc verum est, si phlebotomia fuerit temperata & artificialis. Si tamen fiat vsq; ad syncopen, prodest in prædictis casibus: hæc enim cùm vincat attractionem doloris, non facit motum agitatituum, & similiter tollit inflammationem, cùm non adsint humores, qui commoueātur, calefiāt, & maiorem inflammationem inducāt. Et hæc est intentio Galeni Com. 23. lib. Aphoris. vbi sic scriptum reliquit, In ardentissimis febribus si vsque ad animi defectionem sanguis mittatur, statim totius corporis habitus refrigeratur & febris extinguitur. In maximis verò doloribus nullum maius noui remedium, quàm vsque ad animi defectionem euacuare.

Quartum, balneum, & præcipuè resolutiuum, quod & ipsum euacuat, vnde phlebotomiam impedit. Nam plurimum & repente euacuare periculosum est, teste Hippocrate, lib. 2. Aphor. 51. Hinc Rhazes 7. ad Mansorē cap. 21. Minutus inquit, nullo modo balneum ingrediatur, & præcipuè si locus fuerit ignitus, donec vulnus consolide- Balneum.

tur,

tur, & calor atque apostemata ipsius sedentur.

Quintum, coitus. Post hunc enim prohibetur incisio venæ: sic etiam maxima debilitatio naturæ sequeretur, quippe cùm per coitum corpus iandudũ fortiter calfactũ, dissolutum, & debilitatum sit.

Aetas. *Sextum, ætas, vel maior, vel minor quàm requiritur ad phlebotomiam, qualis est ætas infantiæ, & senii, vt dictum est suprà. Horum impedimentorum meminit & Auic. loco suprà citato, Tibi quoque, inquiens, cauere debes à minutione in complexione vehementis frigiditatis, & in regionibus fortis frigiditatis, & in hora fortis doloris, & post balneum resolutiuum, & post coitũ, & in ætate, quæ est minor 12. annis, & ĩ ætate senum, quanto magis potens, nisi in figura confisus fueris & in soliditate musculorum & venarum amplitudine, & earum repletione, & coloris rubedine: hos nanque ex adolescentibus & senibus phlebotomare audebis. Adolescentes tamẽ, secundũ ordinẽ ad phlebotomandum, paulatim prouehere debes, cum pauca minutione.*

Septimum, morbus prolixus. Hinc etenim natura dupliciter debilitatur, à morbo videlicet, & à minutione. Auicenna ibidẽ,

In

In corporibus, inquit, quæ prolixas perpessa sunt ægritudines, caue tibi à phlebotomia, nisi sanguinis fuerit corruptio, quoniã tunc phlebotomabis ea.

Octauum, nimia repletio potus.

Nonum, nimia repletio cibi, sub qua & indigestio cibi comprehenditur. Causa horũ omnium est, quia secundum Auicen. attrahentia sunt tria, vacuum scilicet, calidũ, & tota species. Si ergo venæ per phlebotomiã à sanguine euacuarentur, cibum indigestũ, vel superfluum, siue potum superfluum, à stomacho, vel hepate attraherent, qui indigestus ad membra veniens, non corrigeretur, quia tertia degestio non corrigit peccatum secundæ, nec secunda primæ, si peccatum sit magnum, vnde in membra non conuerteretur, sed ibi remanens, pareret ægritudines. Repletio.

Decimum fragilitas, id est, debilitas virtutis: phlebotomia enim est fortis euacuatio, quam virtus debilis pati non potest. Debilitas

Vndecimum, subtilis sensus orificii stomachi, quem statim à phlebotomia syncope sequitur. Sub hoc comprehenditur et debiltas stomachi, & facilis fluxus choleræ ad orificium eius, inducens ad vomitum facilem choleræ. Vnde habentibus prædicta accidentia non conuenit phlebotomia. Per phle- Sensus.

botomiam

botomiam enim humores commoti ad os sto machi impellerentur, ceu ad locum consuetum, & cùm sit membrum debile, & impar ad resistendum illi fluxui, multa illic mala per phlebotomiam accidunt. Et hæc est vna causa cur nonnulli ex phlebotomia in syncopen incidāt. Cholera enim ad stomachū fluens, & mordicans stomachum, ex compaßione stomachi & cordis, syncopen adfert.

Fastidiū. *Duodecimum fastidium: si enim in fastidio fieret phlebotomia, venæ euacuatæ materiam malam & fastidii ad se attraherēt. Et hæc omnia habentur apud Auicen. loco citato.*

Quibus adduntur & alia quædam quorum,

Mēstrua. *Primum est fluxus menstruorum, siue hæmorroidum, qui impedit phlebotomiam, & hoc quantum ad euacuationem attinet, licet ad diuertendum fluxum, sed materiam posset fieri.*

Raritas. *Secundum est, corporis, siue compositionis raritas, quia à corporibus raris multum dissoluitur, quibus sufficit illa resolutio, nec euacuatione indigent, vt testatur Gale. lib. 9. cap. 17. Thera. Methodi.*

Cruditas. *Tertium est humorum cruditas & viscositas,*

ſitas, in quibus cauendum eſt à phlebotomia: augeretur enim cruditas humorũ, vnde morbis longis non eſt abhibenda phlebotomia, quia cruditas humorum augeretur, & virtus debilitaretur, & morbus produceretur, timẽdumq́; foret de caſu virtutis. Quare præcipit Auicen. vt in morbis chronicis fiat pharmacia ante phlebotomiã, & non phlebotomia ante pharmaciam, licet vtraque opus habeant ægri. Sed cruditas humorum poteſt accidere duabus de cauſis, vel propter abundantiam humorum, calorem naturalem ſuffocantium, qui debilitatus ac ſuffocatus, humores crudos generat, & tum bene competit phlebotomia: vnde (ſecundũ Alexandrum lib.3.cap.29.) phlebotomia hypoſarcæ conuenit, vbi prouenerit ex multitudine ſanguinis mẽſtrui, cùm prohibeantur fluere menſtrua ob aliquã cauſam: aut ex multitudine ſanguinis hæmorrhoidum. Nam quemadmodũ videre eſt, ignem viridibus & humidis ſub lignis periclitari & extingui, ſublatisq́; è medio his, denuo accendi: ita conſimili de cauſa, calore innato ſub humorum multitudine ſuffocato, ſãguinem auferre expedit, vt calor recuperetur. Vel propter caloris innati debilitatem, vt in hominibus debilis complexionis, & à longo

morbo conualescentibus, & senibus, quibus non competit phlebotomia. Sanguine enim in quo calor conseruatur, extracto, & corpore refrigerato, humorum cruditas augeretur. Conseruandus ergo sanguis, vt humorũ cruditatem digerat.

Aër. *Quartum est, aëris indebita dispositio, & nimia caliditas, aut nimia frigiditas: quia per caliditatem nimiam fortis fit resolutio, & per frigiditatem humores ad fluxum ineptissimi fiunt.*

QVAE OBSERVANDA CIRCA *phlebotomiam.* Cap. XCIX.

HAec facienda tibi, quandò
vis phlebotomari,
Vel quãdo minuis, fueris vel quã-
do minutus:
Vnctio, siue lauacrum, & potus,
fascia, motus,
Debent non fragili tibi singula
mente teneri.

Hoc *loco docetur, quinque esse obseruanda circa phlebotomiam, aliqua quidẽ ante*

phle-

phlebotomiam, nonnulla in ipsa phlebotomia, quædam verò post phlebotomiam.

Primum itaque est vnctio, quæ aliquãdo adhibetur in phlebotomia, velut, vnctio phlebotomi, vt dolor leniatur. Aliquãdo vero post phlebotomiam, vt consolidatio vulneris retardetur, quo post phlebotomiã humores in venis relicti aliquam habeant respirationem, & fumi mali exhalent. Vnctio.

Secundũ est potus, & præcipuè vini, quod valet & in ipsa phlebotomia, si syncope accidat: & post phlebotomiam pro regeneratione nouorum spirituum, & noui sanguinis. Potus.

Tertium est lauacrum, id est, balneum, quod valet per duos vel tres dies ante, & per duos vel tres dies post phlebotomiam, & non eodem die. Antè quidem, vt si quis timeat se habere humores crassos: hos enim balneum dissoluit, & commouet, & ob eandem causam etiam confert, si antè sumatur parum syrupi acetosi, & fiat motus, vt humores existentes in venis brachio propinquis, extenuentur, & ad exitum præparentur. Post phlebotomiam verò valet, vt reliquiæ humorum & vaporum resoluantur. In ipso die phlebotomiæ non conuenit: quia per balneum cutis leuis redditur: vnde per- Lauacrũ.

cuſsionem factam in phlebotomia fugit, & hoc eſt periculoſum.

Faſcia. Quartum eſt faſcia, id eſt, ligatura cum pannis lineis, quæ immediatè poſt phlebotomiam valet ad reprimemdum fluxum, & ante phlebotomiam, & vt propellantur humores ad locum phlebotomiæ, & vt inde venæ incraſſatæ melius videantur.

Motus. Quintũ eſt motus, ſiue inambulatio temperata, quæ poteſt fieri antè, vt humores diſſoluantur & extenuentur, & pòſt, vt reſoluantur reliquiæ humorum ex phlebotomia relictæ. Vulgo conſuetudo inualuit, vt vena ieiuno & vacuo ſtomacho incidatur: ſed tamen doctoribus quibuſdam conducibilius videtur, vt antè phlebotomiam adminiſtretur ouum molle ſiue ſorbile cum hauſtu vini, ídque circa horam nonam, vel decimam ante prandium, & confeſtim deinde vena ſecetur. Stomacho enim exiſtente vacuo, natura fortiſsimè ſanguinem retinet, ne deficiat in nutrimento. Sed cùm cibus plurimum nutriens eſt in ſtomacho, cuiuſmodi ſunt oua ſorbilia, & vinum, tum natura facilius ſanguinem exire patitur.

DE EFFECTIBVS QVI-

bus

busdam phlebotomiæ.
Cap. C.

EXhilarat tristes, iratos placat, amantes:
Ne sint dementes, phlebotomia facit.

Hic referuntur tres effectus phlebotomiæ.

Primus est, phlebotomiam exhilarare, id est, hilares ac lætos reddere homines contristatos. Hilaritas

Secundus est, phlebotomiam placare & reconciliare iratos: quorum vtriusque caussa est, quòd in sanguine, quando multa commiscetur melācholia, fiat tristitia, & quando multa cholera, ira, cum melancholia, fit causa tristitiæ, & cholera iræ. Sed vterque horum humorū educitur cum sanguine propter commixtionem. Mansuetudo.

Tertius est, prohibere amantes, ne insaniant. Expellit enim & diuertit humores à capite ad partes exteriores. Quinque porrò causæ habentur, propter quas fiat phlebotomia. Prima directa est, reliquæ verò indirectæ. Directa quidem, vt abūdantia san- Castitas.

guinis euacuetur, siue abundet in qualitate, siue in quantitate, siue in vtraque.

Nam duo genera hominum, Auic. teste, phlebotomia indigent: quorum vnum est eorum hominũ, qui iam parati sunt incidere in ægritudines, vt qui habeant abundantiam sanguinis in quantitate. Alterum verò illorum, qui iam in ægritudinem inciderũt, propter humorum siue sanguinis malitiam. Sed differt horum phlebotomia: ob sanguinis enim abundantiam phlebotomiam multam esse conuenit. Sed si in qualitate peccãs prauus sit, cõpetit phlebotomia pauca: vnde iuxta Gal. sententiam libro nono, Thera. Metho. si sanguis malus in corpore fuerit, euacuandus est paulatim.

Quare multum illi peccant, qui videntes sanguinem malum, eò vsque de industria sanguinem auferunt, quò ad videant sanguinem effluere bonum, cùm fortè totus sanguis prius exeat, quàm bonus appareat. Debet ergo fieri pauca euacuatio. Et vt Galenus author est, in huiusmodi casu ante phlebotomiã exhibendus est cibus bonũ sãguinẽ generans, vt in locum mali sanguinis bonus substituatur. Ac paulò post sequetur phlebotomia pauca. Hæc phlebotomia dicitur directa, quia fit per se, ad euacuationẽ illius,

quod per se venæ sectione euacuari debet, scilicet, ad euacationē plenitudinis humorū siue sanguinis. Principaliter tamen secundum quòd cum eo sunt alii humores.

Prima causa indirecta, est magnitudo morbi, siue apostematis vehementis inflammatio. In apostemate enim vehementis inflammationis, in febribus et doloribus maximis, non inuenitur maius remedium quàm phlebotomia, teste Gale. comment. 23. libro primo Aphroris.

Secunda causa indirecta est, vt retrahatur materia ad partem, per quam euacuari debet. Vnde in retentione menstruorum & hæmorrhoidum, aperienda est saphena, vt testatur Galenus ī libro de curandi ratione per sanguinis mißionem. Plenitudines, inquit, à suppreßis mensibus ortas omnino per crura euacuabis. Idem comprobat & Auicenna 4.1. capite vicesimo, vt trahatur scilicet materia sanguinis deorsum.

Tertia causa indirecta est, vt humores trahantur ad locum cōtrarium loco, ad quem sua sponte fluunt: & hoc, vt diuertatur ac reuellatur materia à loco, in quē fluunt humores: vnde in nimio fluxu menstruorum secunda est basilica, vt reuellatur materia ad locum contrarium, & diuertatur à suo

fluxu.

Quarta causa indirecta est, vt per phlebotomiam portio vna materiæ euacuetur, & natura residuum euincere valeat. Atque ita tandem competit phlebotomia, si repletio in corpore fuerit, ne fiat apostema: natura enim respectu regiminis illorũ humorũ, debilis est, ideo vna portio illius materiæ est euacuanda, ne ob imbecillitatem & impotentiam naturæ, materia fluat ad locum aliquem debilem, vbi aggregata, apostema generet.

DE SCISSVRAE QVANTITATE IN *venæ sectione.*
Cap. CI.

FAc plagam largam mediocri
ter, vt citò fumus
Exeat vberius, liberiúsque cru
or.

Vnicum hic habetur præceptum de quãtitate scissuræ in venæ sectione, vt scissura scilicet sit mediocriter larga, quo fumus & craßior sanguis liberius exeat. Scissura enĩ stricta existente, subtilis tãtùm sangis exit,

& remanet crassus.

Sciendum autem, aliquando in phleboto mia faciendum esse vulnus magnum, aliquando verò paruum. Et magnum quidem tribus de causis.

Primo quidẽ, quãdo humores sunt crassi, & crassus sanguis euacuandus est, vt per vulnus magnũ sanguis facilius possit exire: vnde melancholicis faciendum est magnũ vulnus.

Secundo, propter temporis frigiditatem, quod humores incrassat: quare hyeme faciendum est vulnus magnum.

Tertio, propter abundantiam humorum, qui melius per vulnus magnum, quàm paruum euacuantur. Sed vulnus paruũ fit cùm est virtus debilis, vt de spiritibus & calore minus euacuetur. Et in tempore calido eadem de causa, & quando est sanguis subtilis & tenuis.

QVAE CONSIDERANDA *circa venæ sectionem.*

Cap. CII.

SAnguine subtracto, sex horis est vigilandum:

Ne somni fumus lædat sensibile corpus.
Ne neruũ lædas, non sit tibi plaga profunda:
Sãguine purgatus, ne carpas protinus escam.

Recensentur hoc loco tria in venæ sectione consideranda.

Somnus. *Primum est, ne is cui vena secta est, immediatè post phlebotomiam dormiat, nisi ad minus sex præterierint horæ: ne fumi, qui scilicet in somno causantur, ad caput elati, cerebrum lædant. Attamen et aliæ causæ adsignari possunt: quarũ prima est, ne in somno æger se vertat suprà brachium, in quo vena secta est, & ita lædatur. Secunda est, ne humores in somno ad læsum membrum fluant, in quo dolor est, propter ictum phlebotomi, fiatque apostema. Nam vt Galenus Comment. 1. libro secundo Aphoris. testatur, si in somno fiat apostema intra corpus, aut membrum lædatur, eodem confluunt & humores. Auicenna verò aliam adsignat causam, quòd scilicet per somnum posit accidere confractio membrorũ: quia somnus, vt Galenus loco citato author* est

est, in principiis accessionum cõpetit. Calor *enim naturalis in profundum corporis vergit, & fortis partium exteriorum refrigeratio contingit, fumique incõsumpti remanẽt: vnde rigor augetur, & paroxysmus prolõgatur.* Eodem *modo fumi ob humorum commotionem & in phlebotomia, ad neruos et lacertos eleuantur, qui si non consumantur in somno, infrigidantur & inspissantur in exterioribus, & faciunt neruorum lacertorumque confractionem, si immediatè post venæ sectionem somno indulgeatur.* Alia *ratio, quia materiam inspissat, & facit constrictionem sicut in quartana, in cuius typo fit confractio ob frigiditatem & craßitiem materiæ.* Nerui *autem & lacerti sunt frigidi, quare ad ipsos veniens fumus in somno, in quo fit retractio caloris ad interiora, infrigidatur & densatur.* Fumus *aũt infrigidatus & densatus, frigiditatẽ & craßitiẽ inducit mẽbro, siue confractionẽ: ad mẽbrum enim cõsimile, cõsimiles properant ægritudines.* Et *hoc verũ est, de somno phlebotomiæ vicino, & non remoto,*

Secũdũ *est, vt venæ sector caueat, ne nimis profundã plagã incutiat in sectione venæ, ita vt phlebotomo lædat neruũ, vel arteriã venæ subiacentẽ.* Nã *ex læsione nerui, spasmus,* Plaga.

mus, spasmũ deinde acerbissima mors sequitur, vel ad minus amissio membri, vtpote brachii siue digiti. &c. Ex læsione arteriæ sequitur fluxus sanguinis arterialis, difficillimè curabilis.

Cibus. *Tertium est, ne is cui vena secta est, protinus à venæ sectione cibum sumat, sed expectet, donec humores quiescant, nec cibus antequam digeratur ad subueniendũ membro læso, cum sanguine simul attrahatur.*

QVAE VITANDA SINT *post phlebotomiam.*

Cap. CIII.

Omnia de lacte vitabis rité minutus.
Et vitet potum phlebotomatus homo.
Frigida vitabis, quia sũt inimica minutis:
Interdictus eritque minutis nubilus aër,
Spiritus exultátque miuutis luce per auras,

Omni-

Omnihus apta quies, & motus sæpe nociuus.

Hic præcipitur quinque vitãda esse ei, cui vena secta sit:

Primum est, lac & lacticinia: ex commotione enim humorum per phlebotomiã, sæpe fluunt humores aliqui ad stomachum. Si ergo lac sumeretur ex commixtione illorũ humorum, lac in stomacho corrumperetur, eò quòd per se facillimè corrumpatur, propterque dulcedinẽ nullo negotio indigestum ad venas raperetur, ac ob humorum commotionem facilè corrumperetur. Lacticinia.

Secundũ est, vt caueat à potu nimio: quia propter euacuationem venarum, potus facilè ad venas indigestus raperetur, vt iam dictum est. Potus.

Tertium est, vt vitet omnia frigida, tam intra corpus sumpta, quàm extrinsecus adhibita: cibaria nimirum frigidiora, aërem frigidum, balneum frigidum, tenuitatẽ vestium, sessionem supra petram, frigiditatem capitis, vel pedum, quia calore naturali per phlebotomiã debilitato, corpus facillimè nimis infrigidaretur. Frigida.

Quartum est, ne incedat, siue ambulet in aëre tenebroso, nebuloso, turbido. Hic *enim* Nebulæ.

enim contristat animan, vt dictum est suprà capite decimoquarto, tristitia enim causa est sanguinis melancholici: sed ambulet potius in aëre claro & lucido, quia in tali, spiritus vitales, naturales, & animales recreantur, mouentúrque ad exteriora, congaudentes simili.

Quintum est, vt quærat temperatã quietem, & motum excessiuum vitet: quia motus excessiuus hominem maximè debilitat, & humores cõmouet, quies verò temperata motum sedat.

QVIBVS MORBIS ET AEtatibus cõueniat venæ sectio: & quãtum sanguinis quoque tempore detrahendum. Cap. CIIII.

PRincipio minuas in acutis, perperacutis.
Aetatis mediæ multũ de sãguine tolle.
Sed puer atque senex tollet vterque parum.
Ver tollat duplũ, reliquum tempus tibi simplum.

Qua-

Quatuor hic determinantur.

Primum est, venam secandam esse in principio perperacutarum, id est, maximè acutarum ægritudinum, quæ videlicet terminantur die quarta: breues enim sunt, nec concedunt inducias, & ob id statim à principio curandæ sunt.

Secundum est, vt in ætate media, ab anno nimirum. 30. vsque ad annum 45. vel. 50 amplius de sanguine extrahatur, quàm in aliqua aliarum ætatum: quia in hac ætate maximè augetur & crescit sanguis, neque eius subtractio impedit augmentum, neque diminuit virtutẽ corporis, quod in ea ætate non augetur, neque diminuitur sensibiliter, sed stare veluti videtur.

Tertium est, senibus & pueris parum sanguinis detrahendum: quia in pueris sanguis multus ad nutritionẽ & augmentationem requiritur. In senibus verò virtus iam incipit debilitari.

Quartum est, vt in Vere dupla sanguinis quantitas per phlebotomiam detrahatur, respectu habito ad alia tẽpora. Vere enim maximè crescere sanguinẽ apud omnes authores medicinæ in confesso est.

Porrò, quod ad primum attinet, regulæ quædã circa phlebotomiã obseruãdæ sunt.

Qua-

Quarum.

Prima est, vt in principio morbi nō fiat phlebotomia. Medicus enim, teste Gal. cap. 87. *artis medicinalis, est minister naturæ, Omniū, inquit, natura opifex est,* Medicus *autem minister.* Et *in* Comment. *vicesimo secundo, libro quarto* Aphor. *Quando, inquit, aliquis incipit morbus, nihil tunc excernitur, naturæ ratione.* Sicuti *ergo natura in principio morbi non euacuat, ita nec* Medicus. Hoc *tamē in tribus casibus habet instantiam.* Primò *in materiæ furiositate, id est, si materia turgeat, vnde* Auicenna 4.1. *cap.*20. *In principio morbi phlebotomia penitus dimittatur: quia humores commouet, & subtiliat, & eos per corpus fluere facit, ac sano sanguini admiscet, nisi materia sit furiosa, id est, turgeat.* Secundo, *in materiæ multitudine.* Hinc Galenus Comment. 29. *lib.* 2. Aphor. *testatur phlebotomiam, siue purgationem oportere fieri circa principia, quò minorem iam factam materiam facilius poßit natura cōcoquere.* Tertio, *in morbi magnitudine & vehementia, vt in apostemate magno, & doloroso, licet nō sit multa materia, scilicet antecedens in corpore.* Vnde Gal. *lib.*13. Thera. *methodi, sic inquit,* Si *apostema fuerit magnū, vena prīcipiò se*

cetur

cetur, licet nõ sit materiæ multitudo, ne crepet, aut aperiatur apostema, antequam maturetur. Quare vt magna symptomata euitentur, adhibenda est sectio.

Secunda regula est, ne fiat phlebotomia in die motus ægritudinis, veluti in crisi, in qua neque phlebotomia, nec aliqua alia euacuatio fieri debet: ne materia à loco ad quem natura ipsam pellit, diuertatur. Similiter nec in paroxysmor. rectéque Galenus præcipit Comment.29.lib.2.Aphor. vt morbo iam consistente, neque venæ sectio, neque purgatio adhibeatur: quòd coctiones tunc maximè fiant, quæ melius in quiete, quàm motu perficiuntur. Cæterùm sicut se habet status ad integrum morbum, ita & paroxysmus respectu dierum interpolationis. Quare quemadmodum in statu non est euacuandum, ita nec in paroxysmo.

Tertia regula est, vt phlebotomia non fiat in principio morbi, quando crisis est remota: quia, teste Isaac in opere de Vrinis, sanguis est fundamentum caloris naturalis, ipsum scilcet sustinens, licet cor sit fundamentum generans, & spiritus fũdamentum deportans, sed sanguis est fundamentum caloris naturalis, quia ex eo vt materia, calor naturalis generatur: vnde per san-

guinis euacuationem euacuatur calor, qui materiam morbi debebat digerere: & virtus debilitatur, vt timendum sit, ne propter longitudinem morbi & debilitatem virtututis, natura succumbat.

Quinta regula est, ne in corpore habente feces in intestinis, fiat phlebotomia. Tria enim sunt attrahentia, calidum scilicet, vacuum, & tota species. Quia ergo per phlebotomiam venæ euacuatæ à membris sibi propinquis attrahunt, quemadmodum & meseraicæ à stomacho, accidit vt venter magis constipetur, materiáque in venis contenta plus inficiatur. Mesaraicæ enim attrahunt humiditatem fecum, & feces plus desiccantur. Vnde venter primo leniendus est per suppositoria aut clysterem, nisi per se laxetur.

Quinta regula est, ne fiat phlebotomia multa: hinc enim circa senium generantur multi morbi mali, velut epilepsia, apoplexia, & paralysis: quia ob sanguinis & caloris remotionem, generantur multæ superfluitates phlegmaticæ, quæ sunt causæ harum ægritudinum.

Sexta regula est, ne fiat phlebotomia in muliere, cui menstrua fluunt, aut vtero gerente. In vtero gerente quidem, ne per hoc calor

calor digerens cibum, diminuatur, & alimentum fœtus auferatur: & maximè si fœtus sit maior, quia plurimo indiget alimento, teste Hippocrate lib.5. Aphor.31. In muliere verò cui menstrua fluunt, scilicet naturaliter & secundum reuolutionem mensis, non est secanda vena, nisi in fluxu nimio menstruorum, ad diuertendam materiam. Sed quando eueniunt naturaliter, & secundum debitum cursum naturæ, ab hac prorsus est abstinendum: cùm materia euacuetur sufficienter à natura, neque natura debeat diuerti ab operatione.

Septima regula est, ne post cholericam paßionē fiat phlebotomia. Cùm enim phlebotomia commoueat humores, timendū, ne per hoc humor cholericus ad stomachum fluens, ipsum inflammet: neque fiat post vomitum, ne eodem modo ad stomachum fluant, neque post fluxum ventris, neque post vigilias magnas, neque post motum fortem: & in summa, neque post vllum valde excalfaciens, siue multum dissoluens: quia phlebotomia humores magis commoueret, virtutémque magis debilitaret.

Postremò videndum est, quibus hominibus phlebotomia conueniat. Ad quod quidem regulæ nonnullæ ponendæ sunt. Qua-

rum prima est, phlebotomiam conuenire hominibus delicatis, otiosis, & quietam vitam agētibus, valde corpulentis, & alimento multū sanguinem generante vtentibus.

Secunda est, phlebotomiam conuenire illis, qui abundāt sanguine, quod cognoscitur per vrinæ craßitiem. Abundantia enim sanguinis reddit eā crassam sed cholera tenuē.

Tertia est, phlebotomiam conuenire illis, in quibus abundat melācholia. Vnde cùm multa melancholia naturalis discurrit cum sanguine per totum corpus, eò quòd sanguis in hepate ab ea non emūdetur, cōfert phlebotomia, deinde verò & purgatio. Duplex verò melancholia est, naturalis scilicet, & innaturalis. Naturalis, est fex sanguinis, quæ cùm abundat, ipsa cum sanguine per phlebotomiam euacuatur: vnde ad eius euacuationem secanda vena est. Ab eodem calore enim scilicet temperato, fiunt sanguis & melancholia. Postea sequetur euacuatio pharmaci.

Melāchōlia duplex

Quarta est, quòd illis, in quibus timetur humorum ebullitio, conturbatio, & calfactio, conueniat phlebotomia: iisque statim vbi senserint se calefieri, secanda vena est, cùm sit timor ebullitionis, conturbationis, & calefactionis, propter humorum abundantiam

dantiam. Aliquãdo tamen decipiuntur nõnulli per hanc regulam. Quam primum enim sentiunt calfactionem, & timẽt de humorum ebullitione, statim phlebotomia vtũtur. Et cùm hoc acciderit ex cholerę calfactione, & incensione per phlebotomiam, non cessat calfactione ebullitio, imò augetur, quia phlebotomia humores commouet, & per corpus discurrere facit. Quare non conuenit phlebotomia, nisi ex hoc sit abundantia humorum: quod cognoscitur per sudoris multitudinem, & pręcipuè tempore matutino. Aliqui enim non sudãt, nisi quando euacuatione indigent.

Quinta est, vt illis fiat phlebotomia, qui habent virtutem fortem, & sunt sanguineæ complexionis, non frigidæ & siccæ. Vide Rhazes 7. ad Mansorem, cap. 21. Corpora, inquit, quæ phlebotomiam magis tolerare possunt, sunt quæ venas manifestas & amplas habent, pilosáque sunt & bruna, atque ex colore rubeo & fusco mixtis, sunt colorata, & iuuenes, & adolescentes, & senes non decrepiti. Pueri verò & infirmi minuendi sunt, nõ nisi magna incumbente necessitate. Legatur & Auicẽna 4.1. cap. 20.

QVAE MEMBRA QVO-que tempore venæ ſectione euacuanda. Cap. CV.

VEr, æſtas dextras, autumnns hyémſque ſiniſtras.
Quatuor hæc mèbra, hepar, pes, cepha, cor vacuanda.
Aeſtas hepar habet, ver cor, ſicq; ordo ſequetur:

Hic recenſentur quædam ſpectantia ad membra per phlebotomiam euacuanda. Et primo quidem dicitur, vere & æſtate ſecandas venas dextræ partis: dextræ ſcilicet manus, brachii, vel pedis. Sed hyeme & autumno ſiniſtras, ſiniſtræ ſcilicet manus, brachii, vel pedis. Vere enim creſcit & augetur ſanguis, æſtate cholera: vnde in vere & æſtate euacuandæ ſunt venæ, in quibus ſanguis & cholera magis abundant: ſúntque illæ venæ dextræ, quia in dextra corporis parte collocatum eſt membrum ſanguinem generans, hepar nimirum & cyſtis fellis, receptaculum choleræ. In autumno verò generatur melancholia, quæ etiam coaceruatur, nec

tur, nec resoluitur per hyemem: vnde in autumno & hyeme secandæ sunt illæ venæ, in quibus melancholia magis dominatur, súntque venæ sinistræ: in sinistra enim parte corporis situs est splen, receptaculum melancholiæ.

Secundo dicitur, hæc quatuor membra, cepha, id est, caput, cor, pedē, & hepar, iuxta quatuor partes anni esse euacuanda. Cor quidem in vere, hepar in æstate, caput in hyeme, & pedes in autumno.

DE COMMODIS EX SE- *ctione saluatellæ.* Cap. CVI.

EX saluatella tibi plurima dona minuta.
Splenem, hepar, pectus, vocem, præcordia purgat.
Innaturalem tollit de corde dolorem.

Referuntur hoc loco sex commoda ex sectione venæ, quam saluatellam vocant. Estq; vena in dorso manus inter digitum auricularē & annularem. Primum est, pur

gare ſplenem. Secundum, emundare hepar. Tertium, mũdificare pectus. Quartum, auferre nocumenta vocis. Quintum, præſeruare præcordia, id eſt, orificium ſtomachi à nocumento. Sextum, tollere dolorem innaturalem cordis. Ratio omniũ eſt, quòd hæc vena ab omnibus illis locis ſanguinẽ euacuet, vt paulò poſt declarabitur.

Pro maiori declaratione ſciendum eſt in phlebotomia, aliquando aperiri venas, aliquando verò arterias. Sed in ſectione arteriæ, eſt periculum ex nimio fluxu ſanguinis, qui contingit duplici de cauſa. Prima eſt, caliditas vehemens ſanguinis arterialis. Calidum enim facilè mouetur, arteriámque dilatat, & aperit: quare iuuat multum euacuatio ſanguinis in phlebotomia arteriæ.

Secunda eſt, arteriæ mobilitas, vnde tardius in ea vulnus curatur. Vulnera enim non curantur, niſi quieſcant.

Prodeſt tamen hæc phlebotomia tripliciter. Primò, quando eſt in corpore tenuioris ſanguinis abundantia. Secundo, quando vaporoſi. Tertiò, quando calidiſsimi. ſanguinis enim tenuis & ſubtilis, vnde calor naturalis & ſpiritus fiunt, ſedes in arteria eſt. Sed ſanguinis craſsi, quo membra nutriũtur, in venis, & vaporoſi ſimiliter in

arteria,

arteria. Sanguinis verò sanguinei, in venis receptaculum est. Sanguis etiã calidißimus, qui à corde membro calidißimo perficitur ac digeritur, in arteria continetur, alius verò in venis.

Secundò sciendũ est, venarum sectionem multis adhiberi mẽbris. Aliquãdo brachio. siue manui magnæ, nonunquã paruæ, quandoque pedi, aliquando naso, nonnunquam fronti, quandoque labiis, aliquando linguæ siue palato, nõnunquam oculorum angulis, frontem versus. In manu maiori, quæ est ab axillis vsque ad cubitos, sunt quinque aperiendæ venæ, secundum Rhazẽ, 7. ad Mansorẽ, cap. 21. Et Auicen. loco citato. Vna vocatur cephalica, quæ est vena capitis. Altera, basilica, quæ est vena hepatis, & dicicitur Hepatica. Tertia mediana, siue cardiaca, siue nigra, secundũ Auicen. siue matrix, secũdum Rhazen. Quarta, axillaris. Quinta, finis brachii. In manu minori est sceiles, siue saluatella. Et ita in brachio, tam secundum maiorem manum, quàm minorem aperiendæ sunt venæ sex.

Cephalica, quam & humeralem vocant, à partibus euacuat, quæ supra collum sunt: quare cõfert paßionibus capitis, vt hemicraniæ, maniæ, & similibus calidis paßionibus, Cephalica.

bus, siue ex materia calida. Incipit autem siue oritur ab humero, & tendit versus sinistram brachii partem.

Basilica. *Basilica euacuat immediatè à partibus sub collo collocatis, vt à pectore & hepate. Confert ergo paßionibus pectoris & hepatis, & similium, vt in pleuritide. Incipit autem hæc ab axillari, & tendit ad partẽ domesticam brachii, id est, curuuturam.*

Mediana *Mediana, est media, situ & cõpositione, inter duas prædictas: quia ex eis componitur. Est autem ramus vtriusque. Est etiam in euacuatione, quia vndique euacuat, ab inferioribus partibus sub collo, à collo & supra collum. Vnde exquisitißima omium humorum euacuatio fit per huius venæ sectionem, & vniuersalis toti corpori. Vniuersalis quidem, non vt quibusdam placet, quòd à corde oriatur: sed quòd sit ramus cephalica & basilicæ. Vnde sanguinem è cephalicã detracturus, eáque non appareat, debet confugere magis ad medianã, quàm basilicã: & similiter quãdo basilica non apparet, magis ad medianam quàm cephalicam.*

Saluatella. *Sceiles siue saluatella, vena est inter auricularem & annularem, magis tamen ad annularẽ digitum inclinans, & oritur à basilica. Hæc aperitur in dextra manu in oppilatione*

pilatione hepatis, & sinistra manu, in oppilatione splenis. Quare hoc fiat, nescitur ratione, inquit Auicenna, sed experientia. Hãc enim inuenit Galenus per insomnium admonitus, vt ipse refert. Habebat enim in cura laborantem quendam oppilatione hepatis & splenis: & somniabat se incidere patienti hanc venam, itaque fecit, & curatus est. Ex hac fit phlebotomia ponẽdo manum in aquam calidam, quia subtilis est, vt incrassetur & dilatetur: neque vulnus citius quàm par est, claudatur, & vt sanguis crassus extenuetur.

Axillaris sita est sub basilica, & apparet in ligatura brachii. de hac idẽ est iudicium cum basilica. Funis brachii, sita est supra cephalicam, siue altius brachii versus partem sinistram. Et est idem iudicium de hac & cephalica. Licet autem secundum Galenum & Auicennam in venæ sectione, fiat euacuatio vniuersalis à toto corpore, non tamen ab omnibus venis æqualiter, vt visum est. Licet etiã venæ à toto corpore euacuent, non tamen in eis timor est æqualis. imò cephalica secundum Razen, est securior. Et basilica magis timẽda, & cardiaca, licet minus quàm basilica. Cephalica est securior, quia iuxta eam non est, neq; neruus Axillaris.

neque

neque arteria, neque supra eam. Sed sub cardiaca est neruus, & altius supra eã est neruus subtilis: quare timẽdum, ne neruus incidatur. Basilica est periculosa valde: quia sub ea arteria est, & iuxta eam neruus & musculus, quare admodum timẽda. Sceiles saluatella, non est periculosa, sed tamen subtilis: vnde conuenit in sectione eius, manum in aquam calidam inseri.

Pedis venæ tres.

In pede sunt tres venæ, ischiatica scilicet saphena, & vena poplitis: quæ aperiũtur, quando volumus sanguinẽ auertere ad partes inferiores, vt in prouocatione menstruorũ. Et illa quæ est in poplite, iuxta Auicennæ sententiam, magis valet, quàm saphena, aut ischiaca, quia propinquior est matrici: vnde etiã melius potest ab ea trahere. Saphena verò à virga, testiculis, & à matrice sanguinem attrahit. Sed ischiatica ab anchis, renibus, & membris collocatis versus partem syluestrem, melius trahit. Saphena verò, à matrice & mẽbris positis versus partẽ domesticã, licet sint rami vnius venæ.

Frontis vena.

In medio frontis est vena vna, aperienda in antiquatis paßionibus faciei, vt in morphica, impetigine, scabie, & paßionibus oculorum, prius tamẽ fieri debet minutio de cephalica.

Et si-

Et similiter vena est in naso, in quarum Nasi. vtriusque sectione, collum sudariolo adeò stringendum est, vt capitis partes intumescant: ita enim melius conspiciuntur.

In labiis item venæ sunt, quæ aperiuntur propter apostemata oris, aut gingiuarũ: Labiorũ. cephalica tamen prius minuta.

In palato sunt venæ quatuor, quæ si aperiãtur, conferũt fluxui rheumatis ad dẽtes, Palati. inque eis dolorẽ facientis. Et illæ venæ sunt manifestæ, & incidendæ materia digesta.

Item quædam sunt venæ in angulis oculorum, versus frontem: & aperiuntur in passionibus oculorum, cephalica prius minuta. Oculorũ.

Itẽ quædã sunt venæ sub lingua, quæ aperiuntur in angina, cephalica prius minuta. Linguæ.

Sunt item venæ in temporibus retro aures, quæ inciduntur propter hemicraniam, Temporũ & capitis dolorem magnum, & ægritudinem diuturnam: & has Hippocrates in lib. de Aëre, aquis, & locis, & Auicenna, iuueniles vocant, quarum incisio reddit hominem sterilem.

In collo etiam sunt venæ, vocatæ guidegi, quæ minuendæ sunt in principio lepræ, Colli. & fortis anginæ, & coangustatione anhelitus, & asthmate acuto, & raucedine vocis, in apostemate pulmonis in dispnœa, in

ægritudinibus splenis, & laterũ, teste Auic.

IOACH. CAMERARIVS DE *Diæta post phlebotomiam.*

Prima cœna die sit misso sanguine parca.
Lux abeat lætis aucta secunda modis.
Tertia sed placidæ debetur tota quieti,
Quarta et quinta sibi mollius esse volũt.
Balnea sexta petit, mox septima colligit au-
ras:
Fértq; vagos circum rura nemúsq; pedes.
Octaua amplexus dilectæ cõiugis, & quæ
Ante fuit, uitam restituisse solet.

DE CAPITIS DOLORI- *bus.* *Cap.* CVII.

SI capitis dolor est, ex potu, lympha bibatur:
Ex potu nimio nam febris acuta creatur.
Si vertex capitis, vel frons æstu tribulentur,
Tempora, frónsque simul, moderatè sæpe fricentur,

Morella cocta necnon calidáque
lauentur.

Hoc loco duo notantur. Primum est, si cui dolor capitis accidat ex potu nimio vini, vel alterius cuiusque potus inebriantis, vt is in potu vtatur aqua frigida. Hæc enim frigiditate sua & craßitie impedit, ne fumi ex eiusmodi potu cleuati, cerebrum petant, ipsúmque lædant.

Secundum est, si vertex capitis siue frons nimio calore æstuet, vt hic tempora & frõs moderatè fricentur, & lauentur deinde aqua decoctionis morellæ calida. Morella enim, quæ communiter à Medicis solatrum dicitur, refrigerat: quia frigida est in secundo gradu.

Contra fluxum ventris.

Qui fluxũ pateris, si non caueas, morieris,
Concubitũ, nimiũ potũ, cum frigore motum.

DE QVATVOR TEMPO- *ribus anni.* Cap. CVIII.

TEmporis æstiui ieiunia corpora siccant,

Quolibet

Quolibet in mẽſe, & confert vomitus, quoque purgat
Humores nocuos ſtomacho, anfractus lauat omnes.
Ver, autumnus, hyems, æſtas, dominantur in anno.
Tempore vernali calidúſque aër humidúſque,
Et nullum tẽpus melius ſit phlebotomiæ.
Vſus tunc homini veneris cõfert moderatus:
Corporis & motus, vẽtríſque ſolutio, ſudor,
Balnea: purgentur tunc corpora per medicinas.
Aeſtas more calet ſicca, & noſcatur in illa,
Tũc quoque præcipuè choleram rubeam dominari.
Humida, frigida fercula dentur,

ſit

ſit venus extra.

Balnea non proſũt, ſint raræ phlebotomiæ.

Vtilis eſt requies, ſit cum moderamine potus.

Plurima comprehenduntur hoc capite.

Primum eſt, ieiunia per æſtatem corpora validiſsimè exſiccare. Aeſtas enim cùm natura calida & ſicca ſit, humores corporis reſoluit: quæ etiam reſoluuntur per id tempus multiplicatis ſudoribus, & ita ſuperueniẽte ieiunio, corpora magis areſiunt: quia abſẽte humido cibi, calor corporis in humiditates proprias agit, ipſas exſiccando. Rectè igitur Hippocrates lib. 7. Aphoriſ. 61. Corporibus, inquit, carnes habentibus humidas, famem adhibere conuenit. Fames enim corpora ſiccat. Ieiunia.

Secundum eſt, vomitum conferre in quolibet menſe: per hunc enim euacuantur humores noxii, qui toti ambitui ſtomachi inhærent. Idem teſtatur Auic. 4. 1. capit 13. Hipp. inquit, præcipit vomitũ fieri in vnoquoque menſe duobus diebus continuis: vt ſecundo die expellatur, quod primo expelli non potuit. Per hoc enim ſecundum Hippo- Vomitus.

cratem, sanitas conseruatur. Vomitus enim mundificat stomachum, euacuando phlegma & choleram. Stomachus namque non habet, quod ipsum mundet, sicut intestina choleram rubram, quæ descendens mundat ea. Auicenna recenset & longe plura commoda vomitus, si quidem rectè fiat: quorum primum est, cõferre grauitati capitis, et hoc verum est, quando illa accidit ex materia humorali vaporosa, á stomacho & membris inferioribus ad caput adscendente. Si enim grauitas capitis fuerit á proprio ipsius cerebri nocumẽto, tum vomitus magis noceret.

Secundum est, clarificare visum: & hoc si visus obscuratio accidat, ob materiam vaporosam à stomacho ad ipsos oculos adscendentem, aliás minimè.

Nausea. Tertium est, auferre fastidium, id est, nauseam, remouendo scilicet & euacuando à stomacho humorem, qui erat causa fastidii.

Quartum est, conferre ei, ad cuius stomachum cholera descendit, cibum corrumpens.

Cholera. Quintum est, remouere abominationem, quæ ex vnctuositate accidebat.

Sextum est, remouere causam desiderii, & illud, quod facit desiderare acutũ, ponticũ, aut acetosum: quia vomitus omnium istarũ dispositionũ causam remouet, remota autem

causa

causa, remouetur & effectus.

Septimũ est, conferre laxitati, quæ præcedit hydropem. Euacuat enim materiam, & mundat stomachum. Laxitat.

Octauum est, conferre vlceribus renum & vesicæ, diuertendo materias currẽtes ad illa loca, ad patrem oppositam. Vlcera.

Nonum est, & lepræ conferre, maximè si fiat cum vomitiuo forti, velut helleboro: eiusmodi namq; vomitus euacuat materias, quæ sunt in locis remotis, & difficilis eradicationis, ex quibus fit lepra. Corrigit etiã digestionem primam: vnde & aliæ digestiones melius procedunt. Lepra enim peccat corruptione digestiuæ. Lepra.

Decimum est, malitiæ coloris in cute, ex aliquo humore conferre, ipsum enim à cute diuertit.

Vndecimum est, conferre epilepsiæ stomachicæ, euacuando scilicet humorem contentum in stomacho, ex cuius effumatione Epilepsia causatur. Epilepsia.

Duodecimum est, conferre ictero, & maximè illi, qui ex oppilatione prouenit. Nã ob motũ fortem in vomitu, materia oppilans, á loco, vbi oppilacionem faciebat, remouetur. Euacuatur itẽ per vomitũ materia phlegmatica, quæ ferè causa esse solet istius oppi- Icterus.

lationis.

Asthma. Decimumtertium est, conferre asthmati, euacuando materiam antecedentem è stomacho, quæ materiam asthmatis fouebat, calfaciendo etiam membra spiritualia, & pulmonẽ: ex quorum calfactione consumũtur superfluitates, vnde asthma oriebatur.

Paralysis Dicimumquartum est, tremori conferre & paralysi, euacuat enim harũ paßionum materiam.

Dicimumquintum est, conferre habentibus vlcera nigra, magna in extremis partibus, diuertit enĩ humores à partibus illis.

Et licet vomitus rectè adhibitus, hæc cõmoda præstet, tamen si modum excesserit, multorum incommodorum causa est. Stomachum siquidem debilitat, & resoluit: aptũque reddit, vt materiæ ad eum perueniant, obest pectori, visui, dentibus, et antiquis doloribus capitis, teste Auicenna 4. 1. capite decimoquarto.

Tertium ex iis, quæ in textu notãtur, est, quatuor esse anni tempora, Ver scilicet, Aestatẽ, Autumnũ, & Hyemem. Et inter hæc Ver calidũ est, et humidum, respectu habito ad alia tempora, tametsi per se sit omnis excessus plane in medio, teste Gal. lib. 1. de tẽpera. Accommodatißimũ autẽ est, hoc tempus

pus mittendo sãguini: siquidem æquale est, atq; adeo neque nimis calidũ, neque supra modum frigidum. Vnde Hippo. lib. 7. Apho. 55. Quibus à venis sanguinem mittere confert, his Vere venam oportet secare. Fit item hoc tempore augmentatio sanguinis in corporibus. Conuenit etiam vere moderata venus, motus temperatus, et ventris solutio, et sudor temperatus: balnea quoque temperata, ad diminuendam repletionem. Vnde hoc tempus aptum est purgationi corporis per medicamenta.

Quartum est, æstatem calfacre & exsiccare: ac proinde in ipsa crescere cholerã rubram, quæ calida & sicca est. Quare in æstate fercula conuenit esse frigida & humida, ad remouendam distemperantiam caliditatis & siccitatis ex temperamento æstatis. Abstinẽdũ est à coîtu, et crebris balneis: nam et hæc exsiccãt. Sit rara phlebotomia, nisi necessitas cogat. Sit quies, & paucus motus. Quies enĩ humectat, motus verò exsiccat. Vtendum potu moderato, & in primis frigido: quia ex superflua sũptione potus frigidi, propter pororũ apertionẽ, sequitur aliquando subita corporis infrigidatio, vel paralysis, siue laxitas mẽbrorum, vel mors subita.

FINIS.

DE ELECTIO-
NE MELIORVM SIM-
pliciũ, ac specierum medicinalium, Rhytmi M. Ottonis Cremonensis.

Aloë.

Est aloës lignũ melius: sit hoc tibi signum,
Quòd nigredo parum dat fragile, subamarum:
Sit graue, nodosum, subdurũ, sit preciosum.

Aloë epaticum.

Est aloë carum simplex, res vna bonarum,
Subrufum, clarum, frangibile, parum amarum.

Agaricus.

Res frangi præsto, preciosus Agaricus esto:
Candidus & splendens, libramine leuéque pendens.

Alumen.

Si petis alumẽ, albedine lucet alumen:
Et fit pars oris salsi conpuncta saporis.
Mordicat, ac sputum præterea reddit acutum:
Laus huic detur, præstantius illa medetur.

Asa fœtida.

Quo mage fœtorẽ facit Assa, hãc dic meliorẽ

Armoniacum.

Est preciũ pendens armoniacũ bene cãdẽs,
Quo magis est purum, precii plus est vali-
turum.

Antimonium.

Multi splendoris antimonium est melioris:
Et signũ, stagni si splendet imagine magni,
Et manibur teritur, sic illud fragile fertur.

Ambra.

Laudes ambra merens, leuis est, et dentibus
hærens,
Diues odore, foris gypsi sunt signa coloris.

Amidum.

Laus est albentis amidi fœcunda recentis,
Ex antiquato reliquum prodire putato.

Anacardus.

Fama maiores anacardi sunt meliores.

Ammi. Ameos.

Vt sibi laus detur, ameos aurumq; meretur,
Si tibi gustatum mordet pungitq; palatum.

Anisum.

Copia dulcoris mos est anisi melioris.

Asphaltum.

Grandi fœtore, leuitate, nigro colore,
Hæc per signa potes asphalti discere dotes.

Alcanna.

Quisquis ea gaudes, Alcanæ collige laudes,
Quam color obfuscat subrufus, laude coruscat.
Laus augmentatur, leuitas si consociatur.

Anethum.

Non tibi sit spretum, si linguam pungit anethum.

Acetum.

In terra fusum si spumat, cedat ad vsum:
Gestans inpletum annulũ bonitatis acetũ.

Bolus.

De bonitate boli spem tu tibi ponere noli:
Qui frangi nescit, qui partĩ vixq; rubescit,
Quo non viscatur dẽs, si cum dente teratur.

Balsamum.

Laudari digni sic sint tibi balsami signa:
Cui fructus citri, color est lux splendida vitri,
Cui mos, vt linges, capitis turbare mariges.
Quod lingua tactum penetrat feruore palatum.
Quod si ponatur in aqua, nõ submergatur,
Vasis in extrema, media vel parte suprema

Si demittatur, illic immota moratur.
Quod multum clarum, citrinũ, sit tibi charum.

Borax.

Si tibi voracem mens est nouisse boracem,
Elige candentem, duram, sine sorde nitentem.

Camphora.

Camphora candore nimis emula, suauis odore,
Lucida fulgenti candens, sit hæc tibi mẽti.

Cardamomum.

Sic Cardamomi precium tibi collige pomi:
In morsu dentis si linguam pungere sentis,
Non sine dulcore, rufo rutilante colore.

Caſsia lignea.

Tolle, venalis si Caßia lignea, talis:
Rufa, iuuans gustum, dat quæuis fractio frustum.

Coloquintida. Colocynthis.

Seminibus pulpa, coloquĩtida sit sine culpa:
Non residens mota per plurima, candida tota.

Cubebe.

His laudẽ præbe, quæ spiraut lene Cubebæ
De precio tutus sis, cum sapor adsit acutus.

Ca-

Caſtoreum.

Guſtibus exoſum graue Caſtoreum precioſum:
Nigrum, neruoſum, ſimul atque recens, glutinoſum.

Coſtus.

Coſtum guſtate, ſi ſit cum ponticitate,
Et ſi lingua parū guſtu dignoſcit amarum,
Si confringatur, nec fiat puluis, ematur.

Capparis.

St tibi Carpparus ſolidus, rubeus, ſubamarus.

Corallus.

Forma Corallorum ſic ſit tibi nota bonorum:
Si ſolidi, plani, ſpe non laudantur inani.
Si großi, clari, ſint digni laude notari.

Calamus.

Parte candeſcit Calamus, ſic laus ſua creſcit,
Si iuuat olfactus, nec abundat puluere, fractus.

Diagridion.

Spute clareſcens Scammonea ſitque nigreſcens:
In guſtu grata, frangi leuis albificata.

Tra-

Tragantum.

Commendat tantum viuax splendor esse Tragantum.
Quò minus obscurum, laudis magis est habiturum.
Album, frigoris fomes, ruffíque coloris.

Garyophili.

Garyophila laudantur, & per hæc signa probantur:
Quæ si pertundat vnguis, liquor intus abundat.
Si tumor adsit ei coniunctus grossitiei:
Quod cùm mordetur, bene mordicat, ara meretur.

Galanga.

Huic laudes pange, quæ sit subruffa, Galangæ:
Si sit acuta, grauis, odoratus, minimè suauis

Gummi Arabicum.

Gummi si splendet, quia laus ex hoc sibi pendet,
Quod mittunt Arabes, non culpat insita labes.

Galbanum.

Hæc tibi sit cura, quia splendent Galbana pura.

Her-

Hermodactylus.

Laus datur iure tibi Hermodactyle dure,
Integer absq; poris tibi sit, albiq; coloris.

Liquiritia, Glycirrhysa.

Sit tibi probata Liquiritia puluerisata:
Et si tundatur, sit rufa, croco simulatur.

Laudanum.

Ex precii merito laudanū laudabile scito,
Molle laudari, leue, nigrum, neq; grauari.

Myrabolani.

Quod grauitate manum premit, elige Myrabolanum.
Intus splendorem gummosa luce nitorem.
Qui magis est clarus, in acumine sit subamarus.

Macis, Macer.

Est precio sacer, si mordet acumine Macer,
Vtque scias dignū, rubedo sit tibi signum.

Mastix.

Mastix labe caret, si candens lumine claret.

Myrrha.

Myrrhā laudate, si grossa caret grauitate,
Quod potius præstat, iubar in rubedine gestat.

Manna.

Sūt vilia grana, nisi dulcis, cādida, Māna.

Mumia.

Nigra vendetur, si Mumia clara probetur.

Sal nitri.

Nitri summa salis, laus est albedo niualis.

Oppoponax.

Oppoponax clarū, subrufum sit tibi charū.

Pionia.

Pulueris ignara, nigra, dura, Pionia cara.

Reubarbara.

Libram ostendat, si quis Reubarbara vendat.

Rufa, sapore parum sub acuto si quid amarum.

Sarcocolla.

Albam, spumosam, Sarcocollam preciosam,
Collige maiorem precio multo meliorem.
Mixtus candori modicus viror in meliori.

Spodium.

E spodio nota laus est grauitate remota.

Squinantum.

Candor squinanti signum est insigne probanti.

Tamariscus.

Mollis, nigrescens, bonus est Tamariscus arescens.

Is qui clarescit candens, contagia nescit.

Panis, & cætera cibaria.

Panis habens oculos, non monstrans caseus
vllos,
Et pulli stulti, piscésq; senes & adulti,
Et saliens vinum, lentum piper atque cu-
minum,
Talis pastura, non est sanis nocitura.

Finis.

S. AV.

S. AVGVSTINI

PRIMA, DE VITANDA ebrietate, Concio, Carmine reddita, Per Leonardum Ketnerum, Heresbrugiensem. Dom. 17. Serm. I.

AD LECTOREM CHRIST

Aulæus, Poëta laureatus.

Cōposuit dextris præsentia carmina Musis.
Ketnerus, patriæ sydus, amorq́; suæ.
Aedidit in lucem Deygerus amicus amici,
Scripta per æternos non moritura dies. Ioan.
Erge age dic meritas tāto pro munere gra- Val.
tes:
Conatúsque pari laude vtriusq́; proba.

HVMA

HVMANISSIMO VIRO, DN. IOANNI HILLAR, Granarij præfecto apud fontes salutares, S. P. D. Leonardus Ketneruus.

CVm nuper tres S. Augustini conciones, contra ebrietatē turpißimam, nimísq; communem pestem, exercitij gratia à me redditos carmine, certò ædere statuissem, vir humanißime: tu statim inter multos alios occurrebas, cui priorem illam dedicandam fore arbitrabar. Cùm enim tanta tua virtus sit (quod fide digni me docuerunt homines) vt & carminibus, nobilíque poëseos studio valde delecteris (vt interim cætera virtutum ornamenta reticeam, quibus præditus es, ad colendos studiorum bonorum alumnos, ad co-

ad colendam liberalium disciplinarũ maiestatem longè promptißimus) non video, cuius honori rectiùs hoc carmẽ dare & offerre poßim. Argumẽtum carminis non breue tantùm est, sed cõmune etiam & vulgare: ita, vt non paucos reperias hoc nostro seculo, qui in eandem sententiam doctißima scripta ædiderũt, Theologi, Poetæ, Oratores: quorum fidelem operã, eruditionem, famámque dignis nos decet celebrare laudibus. Quia verò nõ minor veterũ scriptorum authoritas, nõ minor in huiusmodi, aliísque tractandis materiis est maiestas: placuit S. Augustini, quantum ad hanc causam attinet, doctißimũ potius imitari stylum & iudicium, studiosósque hoc carmine ad pios eius sermones excitare, & allicere, quàm noui quidpiã de eadẽ re proferre in medium. Ac-

y cipe

cipe igitur eximie vir, beneuolo, quicquid id est, animo, parique fauore. Etiamsi enim nihil inde aliud euenerit, tamen maximi lucri, & honoris loco æstimabo: si ita T. H. innotescere potuero, quã certè obseruare & magnificare nullo desinam tempore. Vale semper multa cum prosperitate. Data apud Onoltzbachium, mense Februar. Anno 1551.

Ad eundem, nomine authoris, Quintian. Stoa.

Ipse ego despiciam cunctos liuore loquẽtes,
Si (quãquã parcè) carmina nostra ꝓbes.

S. AGVSTINI PRIMA, DE *vitanda ebrietate, concio, carmine reddita,*

Per Leonardum Ketnerum, Heresburgiensem.

QVanuis ebrietas turpißima pestis amici:
Vt video, vestras exulet ante fores.
Quam scio, ceu stygiæ vos spernere stagna paludis,
Qui bibitis nullo vina coacto modo:
Qui virtute tamen non delectētur honesta,
Possem non paucos enumerare viros.
Scilicet ipsa quibus non grata modestia morum est:
Qui plenos optant euacuare cados.
Sed vos, nulla quibus cōuiuia sobria sordēt,
Sermones hilari mente probate meos.
Vt bibulos hortemur enī carpēdo Gigātes,
Nos monet oblatæ conditionis onus.
Omnipotēs dānat vitiū Deus istud, ab vsu
Quod dudū assiduo creuit vbique tamē.
Vt sic à vitio longe videatur abesse
Ebrietas, multis turpiter aucta locis.

Hinc qui nō æqua ſiccāt data pocula lāce,
Vinoſi irridet gens maledicta Dei.
Quæ ſolet ad Bacchi nolētes cogere pugnā:
Vt quàm cōmuniāt, plura falerna bibāt.
Aſt aliū, qui tā inuitos ſic cogit ad hauſtus,
Vt ſumpti noceant pocula plena meri:
Hic grauius peccat, quàm violēter amici
Infeſto corpus tunderet enſe ſui.
Nāq; p immodicè ſumpti data pocula vini,
Vicini mentem ſauciat ille ſui.
Et quia de limo fabricauit corpora terræ
Noſtra Deus, terræ vim genitalis habēt.
Ergo vt pcipites ſi mittat Iuppiter imbres,
Nō datur vt placidè ruſticus arua colat.
Sic ratio eſt eadē, ſi noſtri corporis exta,
Per nimium lāguent debilitate merum.
Nā caro ſi turpi ſic noſtra grauatur Iaccho,
Non cœleſtis agri ſemina ferre poteſt.
Ergo vt quiſque ſuis placidum agris poſtulat imbrem,
Vt colat, & fructus auferat inde ſuos:
Sic quoque corporibus bene conuenientia noſtris,
Non inuita tamen pocula danda forēt.
Ne fierēt turpes ſic corpora noſtra lacunæ,
Ex nimia allati ſorbitione meri.
Ex quib. infeſti ceu vermes, crimina ſurgāt.
Et mage peccātum, quàm pietatis opus.
Sunt

Sũt etenim ſimiles limoſæ hac lege paludi,
Sæpe ſtudẽt plenos qui euacuare cados:
In qua ſerpẽtes auidi naſcũtur, & angues,
Ranæ, & viperei plurima mõſtra gregis,
Quæ magis excrutiant, humanáque pecto-
ra terrent,
Vt quàm fortè cibi ſint retinenda loco.
Nam quæcunque illic arbuſta, herbæq; vi-
reſcunt,
Nil certè eximiæ cõmoditatis habent.
Quæ collecta, ſimul rapidum mittuntur in
ignem,
Atque in limoſa depopulantur humo.
Sic quod ab ebrietate venit, quod naſci-
tur iſto
Ex vitio, volucri non minus igne cadet.
Tales Centauri ſunt hic, & vbiq; bibaces,
Qui nihil in ſano corpore mẽtis habent,
Qui damnant proprios, perdúntque hoc
crimine ſenſus:
Quos etiã viuos mœſta ſepulchra tenẽt. Conſuetu-
Sæpe fit, ob nimium ne quenquam noſcat do potorũ
Iacchum,
Neſciat & vultus Bacchica turba ſuos.
Sæpe fit, vt nullas poßit tibi reddere voces,
Nec prona cauſam percipere aure tuã.
Sæpius exhaurit totas hæc turba lagenas:
Euomit arreptum ſæpius illa merum.

 Ad pu-

*Ad pugnam Bacchi carchesia magna pa-
rantur.*
Quorum sunt certè vina vorãda modo.
Qui spumãte potest alios submergere potu,
Præ reliquis, tali crimine victor abit.
Interea exurgũt lites, & crimina crescunt,
In varios casus præcipitatur homo.
*Hinc obscœna venit scortatio, stupra, ve-
nũsque:*
Suscitat & cædes Bacchus vbiq; feras.
Pes negat officiũ, mẽs vino victa tremiscit,
Extinctas vires corporis esse vides.
Hĩc tepido recubãt odiosa cadauera lecto:
Si sunt à porcis iussa cubare suis.
Hinc oculi multa veniunt caligine crassi,
Hinc caput infirmũ, hĩc sollicitudo venit.
Hĩc facies, et forma perit, vultúsq; colores,
Hĩc grauibus morbis mẽs onerata venit.
*Hinc tremulis manibus languent, pedibús-
que bibones:*
Officium faciunt mẽbráq; nulla suum.
Sed tamẽ occurrũt, tantũ defendere crimẽ
Qui cupiũt, atq; hoc qui scelus esse negãt.
Hoc satis ingressum nõ est tractasse sodalẽ,
*Quilibet hos bibulus fundit ab ore so-
nos:*
Ebrius ex nostra si non discederet aula,
Qui conuiua mihi fortè vocatus erat.

Sed

Sed tu, cui Christi noménq; fidésq; ꝓbätur,
Percipe, quæ fido pectore verba loquor.
Si quis, vt infensus tibi sit deus, efficit, ille est
Improbus, ille loco pestis habendus erit,
Hac vt enim tibi lege suo insidiatur amico,
Sic sibi vaccarum more bibendo nocet.
Efficis, vt multo vincatur amicus Iaccho?
Ille tibi socius, sed deus hostis erit.
Quid sit agendum igitur prudens expende, sit vtrum
Aut melius socium, aut deseruisse Deum.
Si pius æternæ tendis pietatis ad arcem:
Pocula nolenti præbibe nulla, precor.
Sed sine, q̃ prosunt, cõuiua falerna ꝓpinet:
Ne pereat tanto victus vterque malo.
Hei mihi, quæ tibi sedem stabiliuit in oris
Impietas? bibulos iam regit illa viros.
Quanta superuacuo est homines quæ ad pocula cogat
Turba mero, in tantum prodiga turba merum.
Interea ante fores, qui pabula q̃rit, egenus,
Non habet vt sicco leniat ore sitim.
Atqui sic alios cratere, meróq; lacessunt,
Nõ hæc esse Deo danda falerna vident. Math. 25.
Qui quibus abiectos donis & honore fouemus,
Hisce ait æternum nos coluisse patrem.

Quos ita desertos fortuna miserrima reddit
Esca vt ab alterius sit capienda manu.
Illis attonita Centauri vice loquuntur:
Ite, ægram minuat, qui regit astra, famē.
Quo produnt sermone suæ impietatis inanē
Iustitiam, nullus ceu sit vbique Deus.
Ceu iubeāt miseros aliorū currere ad arces,
Qui magnū credāt numē habere Deū.
Animalia ad nauseā nō bibunt
Aspicite insanū, charißima pignora fratres,
Quando pecus pastor ducit ad amnis aquas:
Quod cùm fortè sitim placidos excußit ad haustus,
Affectat nullo pocula plura mero.
Cōstat inhumanos igitur potando bibones,
Peiores rigidis sæpius esse feris.
Molle pecus tenero tūc q̄ sapit vnda palato
Sorbet, at vltrò illi vina nociua bibunt.
Vno sæpe die tot vina liquentia perdunt,
Regali vnde queant viuere more tribus,
Atque vtinā Bacchi tantū sæuiret in orcas
Gēs mala, non aliud surgeret inde malū.
Fructus ebrietatis.
Quos ferat ebrietas secū tristißima fructus,
Exemplum constat, si Pharaonis adest.
Qui siue hoc vitio, seu turpi motus ab ira,
Seruū non ad meritam iusserat ire crucē.
Exod.3.
Sic Iudæa cohors statuas sibi fecit inertes,
Insipiens multo cùm foret illa mero.

Quæ

Quæ nimis obſcœno ducebat amore choreas:
Vt ſtatuis facerẽt ſcãdala digna ſuis.
Impius à vino, meretricéq; victus Herodes, Matt. 14.
Ioannis iuſsit colla ſecare pii.
Inſuper adportet quæ plura incommoda vinum,
Non ficta Salomon *cum pietate docet.*
Vina, quòd à Domino *ſapientum corda recedunt.* Eccli. 19.
Fœmineus ſæpe eſt cauſaq; ſexus, ait.
Aſpectus nunquã moueat tua pectora vini: Prou. 23.
Præbet enim ardẽti gaudia multa gulæ.
Sed tandem colubri ſtimulos imitatur acerbos, Pli. li. 14. cap. 22.
Ingeniúmque ferus poſtmodo vt anguis habet.
Tunc alienarũ turpem exoptabis amorem
Vxorum: prauo corde malignus eris.
Præterea damnat potãdi crimina Paulus,
Cùm ſic diuina voce diſertus ait:
Quæ nocitura ferũt effrenis ſemina luxus, Ephes. 5.
Admoneo, ne quis ſumere vina velit.
Inſuper à Baccho, *quæ damna bibentibus adſint,*
Ex ſacris aliquot commemorabo locis.
Cui placet ebrietas communis, inérſque voluptas, Pro. 21. 51.
Ille ſibi multas non cumulabit opes.

Immodicos

Salomon. Immodicos haustus, vinúmque à regibus
aufer.
Nam vires minuit corporis ebrietas.
Ne iustè cessent inopum defendere causas,
Iudicii fiant immemoréſque Dei.
Eccli. 19. Ebrietatis amans, operarius atque Lyæi,
31. Potando nullas conciliabit opes.
Qui bibit vt placeat frugalis regula vitæ,
Sobrius & firmo corpore sanus erit.
Hunc Deus elegit preciosi nectaris vsum,
Vt potu afflictum cor recrearet homo.
Non dedit, vt plus quàm beluino more bibones,
Nobilis haurirent munera grata meri.
Ingenii vires releuant, & corporis augent,
Si modicè, vt fas est, dulcia vina bibis.
Ast malè gustati blandissima pocula vini,
Tristitiam pariunt, pectoribúsque nocēt:
Et magis insanum furioso pectore reddunt,
Qui vita & verbis stultior antè fuit.
Propter inhumanos etiam hinc, post pocula, mores
Sæpe cruentato casus it ore domum.
Sed fortè incipient in nos sæuire bibones,
Et malè, quòd feruens talia dico, ferent.
Qui tamen admittũt, quæ me monitore loquuntur,
Consilium optãtes pondus habere meũ,
Auxiliante

Auxiliante Deo nimii certamina Bacchi
Vitabunt, hostes criminis huius erunt.
Cætera quæ placidos gens Bacchica diligit haustus,
Non velit his dictis esse inimica meis.
Sed potius faciles dicenti præbeat aures,
Atq; probet causam, quod decet ore, meã.
Quilibet ad stygii ꝑperabit tartara regni,
Crudelis nigri prædáque regis erit:
Si, dũ vita manet, nõ crimine cedit ab isto,
Et venia moritur, reprobus absque Dei.
Sãctus enĩ Pauli loquitur quæ spiritus ore,
Non possunt veram fallere verba fidem.
Ebria cœlorum soboles non ibit ad arcem, 2. Corin. 6
Ibit ad ardentes ebria turba rogos.
Nõ igitur madidi cupiãt me odisse sodales:
Sed sibi sint iræ proxima causa suæ.
Tabificas discãt potandi extinguere sordes,
Dũ vitæ admittũt, tẽpora grata breuis.
Exurgãt, malefacta tamẽ fateãtur, & ista,
Conueniant summũ voce rogante Deum:
Eripe me impuri tepido de gurgite limi, Psal. 69.
Ne noceat capiti labilis vnda meo.
Ne me tẽpestas refluentibus obruat vndis:
Néve mihi puteus tristia damna ferat.
Ebrietas aliud nihil est, quàm flamma coruscans, Ebrietas flãma infernalis.
Qualis in inferno dicitur esse lacu.

Quæ

Quæ semel arreptos tāta ui cogit & vrget,
(Si vitæ ratio non melioris adest.)
Vt socii nunquā curent pia fœdera amoris,
Vt nunquam leges sobrietatis ament.
Sæpe dies auidos tamen haud facit vna bibones,
(Quod decet haud dubia me monuisse fide)
Allati qui sæpe vorant data pocula vini,
Et quibus immodicè sūpta falerna placēt
Qui propter certū potant studiosius vsum,
Quiq; student haustus ingeminare suos:
Hos Bacchi socios, hos dixeris esse bibones,
Qui nulla renuunt vina vorare vice.
Quos si grata mouet bibere omnia vina voluptas,
Quæ iubet adpositum quódque vorare merum:
Ad vinum tanto bibuli incendūtur amore,
Vt nullum imponāt sæpe bibendo modū.
Crimine qui poscit, tamē vt sit liber ab isto,
A tanto cupiens degenerare malo.
Si furor, aut rabies, aut cæca cupido bibēdi,
Ebria fecerunt, quòd tibi vina placent:
Quotidiana tuos moderatio temperet haustus:
Rursus vt accedas sobrietatis iter.
Quiq; superuacuo sua pectora saucia vino,
Vix modicū docuit sumere posse merum:
Vt

Vt potius cupiat concessam perdere vitam,
Quàm fugere indicti dulcia bella meri:
Hic sciat, humanum melius periisse fuisse
Corpus, quàm mentem sic obiisse piam.
Hic ne potandi nimio superetur ab æstu,
Et vitare queat tam furiale malum:
Desinat ad solitũ sæuire in pocula morem:
Donec potando discat habere modum.
Tam deforme studet qui sic auertere crimẽ,
Vinaq; qui nihili non moderata facit:
Extinguet tanta blandum ratione venenũ:
Et poterit duram sic remouere sitim.
Dum loquor hæc igitur, verbis & abhortor amicis,
Excusatus ero, maximè Christe tibi.
Qui tamen huc promptas bibulas non arrigit aures,
Et negat à tanta cedere spurcitia:
Aut alios precio, precibúsue ad pocula cogit
Vt siccent auida dolia plena gula:
Cum sociis potor dãnabitur ille, supremo
Cùm iudex Christus venerit ipse die.

FINIS.

Curio
Crellius
Med Early
Ind. Syst.

Ottone
Pharm. gen.

S. August.
Religion

9/t

